ELS SANTS A L'ART D'INCA

Inca, Tots Sants 2001

ELS SANTS A L'ART D'INCA

ELS SANTS A L'ART D'INCA

Exposició del patrimoni artístic d'Inca sobre els sants, la seva iconografia i veneració

III EXPOSICIÓ D'ART SACRE

Edició a cura de Pere-Joan Llabrés i Martorell

R. 22.418

BIBLIOTEQUES MUNICIPALS INCA

Sig. D 6472

Tots Sants de 2001
Inca (Mallorca)

NO PRESTEC

Comissari de l'exposició: Pere-Joan Llabrés i Martorell
Vicecomissari: Bartomeu Martínez i Oliver

Amb el suport de l'Ajuntament d'Inca, Àrea de Cultura i Educació

Assessors i col·laboradors d'aquesta exposició:

Gabriel Llompart Moragues, CR.
Joana-Maria Palou Sampol
Pere Rayó Bennàssar
Jaume Puigserver, capellà T.O.R.
Jeanette Goudie Wellwood
Miquel Perelló Martorell
Jaume Llompart Pons

Coberta:
Retaule de la Puríssima, de sant Bartomeu i de sant Jeroni (Mateu López, a. 1585-1590), restaurat pel Servei de restauració de béns mobles de la Generalitat de Catalunya, presentat el dia de Sant Joan de 2001 a la mostra permanent d'art del monestir de Sant Bartomeu d'Inca. Foto de Carles Aymerich.

Disseny i impressió: **GRÀFIQUES MALLORCA** - Tel. 971 50 14 02 - Inca

Dipòsit legal: P.M. 01717 - 2001

Les esglésies d'Inca agraeixen a

GRÀFIQUES MALLORCA

la generositat en l'edició d'aquest catàleg

i a

Rafel Payeras Genovart

l'ofrena de les fotografies que l'il·lustren.

Entitats que han col·laborat
en l'exposició
"ELS SANTS A L'ART D'INCA"

Ajuntament d'Inca

Consell de Mallorca
Cultura i Joventut

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Direcció General del Patrimoni Cultural
Servei de Restauració de Béns Mobles

FUNDACIÓ ALZINA

"SA NOSTRA"
CAIXA DE BALEARS

"la Caixa"

Colonya
Caixa Pollença

ROTARY CLUB
INCA

Ramis

GUELY

ÍNDEX

Pere Rotger, batle d'Inca, i rectors de les esglésies d'Inca: Presentacions 11

Pere-Joan Llabrés i Martorell: Obreries, confraries i festes de sants a Inca 13

Pere-Joan Llabrés i Martorell: Els sants Abdon i Senén, patrons d'Inca.
Martiri, culte, relíquies i patronatge 29

Miquel Pieras Villalonga: Sants i santes als altars de les esglésies d'Inca.
Relació de les visites episcopals (segles XVII-XVIII) 51

Pere-Joan Llabrés i Martorell: Iconografia de les cinc esglésies històriques d'Inca 55

Santiago Cortès i Forteza: Els goigs inquers dedicats als sants 75

Gabriel Llompart Moragues: El Crist de la Paciència del monestir de Sant Bartomeu d'Inca ... 81

Gabriel Pieras Salom: Topònims de caire religiós a Inca 83

Criteri de l'exposició 86
Catàleg de l'exposició: ***Els sants a l'art d'Inca*** (segles XV-XX) 87

I. Els sants profetes que prepararen la vinguda de Jesucrist 89
II. Els àngels, servidors de Déu i amics nostres 93
III. La família santa de Jesús 97
IV. Els sants apòstols del Senyor 101
V. Els sants venerats al Puig d'Inca 105
VI. Els sants venerats per les monges jerònimes de Sant Bartomeu 111
VII. Els sants de l'Orde de Sant Francesc 125
VIII. Sants i santes de devoció dominicana 129
IX. Els sants de major devoció popular a Inca 133
X. Els sants de la nostra terra 143

Índex onomàstic de sants i beats d'"Els sants a l'art d'Inca" 150

PRESENTACIONS

Les fires nostrades i Tots Sants ens han portat enguany el regal d'una exposició d'art, que la ciutat d'Inca ha anat tresorant de temps antic. És una aportació remarcable, jo diria que decisiva, a la comprensió i valoració del nostre patrimoni cultural, a la nostra memòria històrica, a les nostres arrels com a poble identificat, obert cap al futur amb esperança, precisament perquè té la voluntat de mantenir, restaurar i exposar aquest cabal artístic per transmetre'l a les generacions futures. Sobretot és ben apreciable aquesta exposició, que inaugura el casal de Can Cifre -cedit a l'Ajuntament per la Caixa de Colonya-, perquè clou un cicle de tres exposicions d'art sacre, que han mostrat, estudiat, catalogat i publicat el patrimoni d'art religiós que conserva la nostra ciutat.

En podem estar tots ben satisfets. En primera línia, l'Ajuntament, compromès a impulsar els valors que constitueixen la nostra personalitat d'inquers, pastada en l'antigor i ben ferma en el present. Vull fer públic, com a batle i en nom dels meus conciutadans, el meu agraïment al qui ha tengut la iniciativa d'aquestes tres exposicions -de 1992, de 1996 i d'enguany- un inquer que estima de veres la pàtria on va néixer, Mn. Pere-Joan Llabrés, actual delegat diocesà del Patrimoni Cultural. Agraesc el gran esforç i disponibilitat de *Gràfiques Mallorca*, a Bartomeu i al seu fill Pere Martorell, que ens han oferit un catàleg tan bell i suggerent. Don les gràcies més corals a les institucions i als particulars que han patrocinat -conjuntament amb el consistori que m'honora presidir- les restauracions de tantes d'obres d'art exposades; a les esglésies, al monestir de jerònimes i a la família de Can Ripoll que han deixat les peces d'aquesta mostra; a tots els qui, amb la seva feina de transport, d'instal·lació en la nova sala d'exposicions, de vigilància i de seguretat, han fet possible l'esplendor d'aquesta delícia dels nostres ulls i de l'esperit que ens fa tastar, enguany, amb més plenitud l'abundor de les nostres fires i l'entranyable festa de Tots Sants.

***Pere Rotger i Llabrés**, batle d'Inca*

Com a responsables, en nom de l'Església i del nostre poble, del valuós llegat del patrimoni històric i religiós d'aquesta benvolguda ciutat, saludam amb goig la tercera mostra d'art inquer que tanca el cicle de tres exposicions d'art sacre que, des de 1992, s'han succeït en aquest cor de Mallorca, una illa tan marcada per la fe de Jesucrist, per la intercessió maternal de santa Maria i per l'advocació i devoció als sants: tres punts de referència que han fitat les tres mostres d'art de 1992 (l'*art marià inquer*), de 1996 (*Jesucrist a l'art inquer*) i la d'enguany, dedicada als sants, la que fruïm al llindar del tercer mil·lenni del Cristianisme, fita, com ens ha ensenyat Joan Pau II, que ens convida novament al gran ideal de tot seguidor de Jesucrist: la santedat.

Inca, vila i ciutat cristiana, ha estimat els millors seguidors del qui és el vertader *Sant de Déu, el camí, la veritat i la vida* dels seus deixebles. Els ha estimats des de l'alba de la restauració cristiana de 1229, en les seves esglésies històriques, on s'han congriat les devocions que han marcat els goigs i les penes, les esperances i les estretors, les festes i els plors i els sufragis pels qui ens precedeixen a la pàtria de tots els sants. El treball i la malaltia, el nom del fill que venia a augmentar la nissaga, el record dels qui han honorat la fe i la pàtria... és tota una constel·lació de fulgors i de colors vivíssims que evoquen la presència dels sants, tan bellament esculpits, brodats o pintats, en la magnífica exposició que enguany, entre Tots Sants i Santa Maria la Major, poden contemplar els inquers i tots els qui vulguin visitar-nos per admirar tanta bellesa, tanta plasmació de fe cristiana i de devoció, sentida i combregada per les generacions que ens han precedit i per nosaltres que malavejam, des de la nostra petitesa, ser també sants en el segle XXI.

Només ens resta agrair la feina dels qui han fet possible aquesta exposició, i desitjar "bon profit" a tots els qui l'assaboriran amb el plaer dels ulls i els sentiments d'un cor creient i/o delitós de tota bellesa.

***Bartomeu Fons**, rector de Santa Maria la Major.*
***Antoni Estelrich**, rector de Sant Domingo.*
***Felip Diez**, rector de Crist Rei.*
***Bartomeu Pastor, TOR**, superior de Sant Francesc.*

Inca, en la festa de sant Lluc evangelista, 18 d'octubre de 2001

SIGLES EMPRADES A LES NOTES DELS ARTICLES

ACM: Arxiu capitular de Mallorca
ADM: Arxiu diocesà de Mallorca
AMI: Arxiu municipal d'Inca
ARM: Arxiu del Regne de Mallorca
ASMI: Arxiu parroquial de Santa Maria la Major d'Inca
GEC: Gran Enciplopèdia Catalana

OBRERIES, CONFRARIES I FESTES DE SANTS A INCA

per Pere-Joan Llabrés i Martorell

1. Els sants més venerats dels inquers en l'Edat Mitjana i fins a la reforma tridentina

Quan el 1230 es va restaurant el cristianisme a Mallorca, després de la conquista de la ciutat el dia de Sant Silvestre i Santa Coloma just a les portes de cap d'any, el culte i devoció als sants era ben viu i florent entre els qui duien a terme la consolidació de la renaixent Església mallorquina. Clergues i laics devots introduïren en les esglésies de repoblament, en les festes populars, en els trànsgols amargs de la vida, la invocació d'aquells que creien intercessors poderosos davant Déu, advocats en les diverses tasques i situacions humanes i exemples de fidelitat a l'Evangeli de Jesucrist; tot embaumat amb la florida i esponerosa aurèola del meravellós i sobrenatural que envoltava llegendàriament la biografia dels herois de la fe, de la valentia humana i cristiana. S'ha escrit fins i tot que els medievals "fabricaren" un "Déu ociós", que delegava les seves funcions de providència i socors en les necessitats humanes als seus *demiürgs*, els sants, que eren els qui de fet vetlaven per la felicitat i conhort dels feels [1]. Els sants eren els patrons dels pobles, de les esglésies, de les comunitats i de les confraries de caràcter laboral, assistencial i cívic; invocats en qualsevol tribulació; objecte de culte en les cases d'oració, en les llars i en les festes que marcaven el ritme de treball i d'oci de la vida ciutadana i pagesa.

Sant Bartomeu, del retaule de la Puríssima dels Mateu López, amb l'escut d'Inca; restaurat el 2001 (foto de Carles Aymerich).

Fonamentalment dues eren les fonts del calendari santoral, vigent en els llibres litúrgics que marcaven el culte i la devoció de la renaixent comunitat catòlica mallorquina en el segle XIII: el calendari romà i l'antic calendari hispànic. Ambdós coexistien en els missals i en el breviari dels clergues, i en la devoció del poble, malgrat que el ritu de la Hispània romanovisigòtica i mossàrab hagués estat suprimit per Gregori VII en el segle XI. La litúrgia romana medieval, trasplantada a l'illa per clergues majoritàriament catalans i occitans, mantenia nombrosos sants i santes del calendari hispànic, o mossàrab, conservats precisament pel seu arrelament popular. Vegeu-ne una mostra en el dia esmentat, el 31 de desembre: els nostres antics missals pretridentins veneraven conjuntament el papa sant Silvestre, memòria ben clara del calendari de l'Església de Roma, i la màrtir de les Gàl·lies, santa Coloma, inscrita al calendari de la litúrgia hispànica. A les 35 parròquies de Mallorca, i als tres hospitals de la ciutat, hi trobam titularitats de sants del Nou Testament, i doncs d'abast universal per a la Cristiandat: primerament santa Maria, titular de 16 parròquies, entre elles la d'Inca; després

l'arcàngel Miquel, Joan Baptista, els apòstols Pere, Andreu, Jaume i Bartomeu, i la santa apostolessa, Maria Magdalena. D'entre els màrtirs, figuren Llorenç de Roma i Eulàlia (segurament la de Barcelona, o potser la de Mèrida que tenia un sepulcre suposat a la catedral d'Elna, en el Rosselló), i també sant Julià, un màrtir oriental, incorporat i molt venerat a la litúrgia hispànica, i santa Margalida, verge i màrtir oriental, venerada a Occident arran de les Croades. El sant abat Antoni, que assoliria tanta devoció a Mallorca, tenia hospital i església dedicats a la ciutat [2]. A aquests noms, molts d'altres s'hi afegirien ben aviat en el culte litúrgic i en la devoció popular.

Inca tengué la seva parròquia dedicada de bon començament a santa Maria. Endemés fruiria, ja en el segle XIII, de dues capelles devocionals o foranes: Sant Bartomeu, documentada el 1250, i Santa Magdalena del Puig, consignada a partir de 1284 [3].

A l'antiga parròquia de Santa Maria d'Inca, hi trobam, en el segle XIV, la devoció dels sants: Miquel, Pere, Jaume, Joan, Esteve, Blai i Margalida [4].

A les visites del bisbe Diego de Arnedo i del seu delegat, Dr. Foncilles, s'hi afegeixen el 1563 i el 1564, a la parròquia, aquests altres: sant Sebastià, sants Simó i Judes, sant Antoni, Tots Sants (1563), sant Jaume, sants Abdon i Senén, sant Nicolau (1564).

En aquestes visites postridentines, a l'església de l'Hospital, trobam documentada la veneració, per part de llurs confraries, a sant Cristòfol i a santa Llucia (1564), que també compareixen el 1568 i el 1572.

A l'església de Sant Bartomeu, que ja tenien les monges jerònimes des de 1534, només hi trobam, a la visita de 1563, el culte al Santíssim i a l'apòstol titular, per suposat. Cap sant més, fora de la Mare de Déu, hi apareix a la resta de visites del pontificat d'Arnedo.

A la capella del puig d'Inca, on Foncilles just va pujar el 1570 i el 1572, només hi ha consignada la devoció a la titular, santa Magdalena [5].

No cal oblidar que el 1325 els franciscans obriren convent a Inca, dedicat al sant fundador d'Assís [6]. La devoció a aquest, i a altres sants de l'Orde, florí certament entorn de l'església dels framenors, per bé que la documentació d'aquesta església sigui més escassa.

Devocions a altres sants seran inscrites a les visites pastorals dels segles següents, com podeu veure a l'article de Miquel Pieras. Com una mostra en la història que anirem resseguint, deix aquí constància de les confraries vigents a la parròquia el 1725, segons la visita pastoral del bisbe Fernández Zapata: Santíssim Sagrament, Nom de Jesús, Santa Maria la Major, Sant Crist, Maredeu del Carme, Sant Antoni de Viana, Sant Blai, Sant Miquel, Sant Bernat, "y el platillo de las Animas del Purgatori" [7].

Sant Pere Apòstol, restaurat el 1990, a la parròquia de Santa Maria la Major.

Seguidament veurem especialment les devocions als sants més invocats i venerats dels inquers, sobretot a l'antiga parròquia.

2. La devoció a sant Miquel

L'arcàngel primer era venerat pels exèrcits cristians com el seu patró i advocat celestial: el qui lluitava i vencia les batalles de Déu, com diu l'Apocalipsi (12, 7-8); el defensor del poble d'Israel (Dn 10, 21; 12, 1), ara venerat com a protector del nou poble de Déu, l'Església. Arran de la conquista cristiana de l'illa, és natural que el seu culte florís a algunes parròquies i esglésies de Mallorca.

El prevere Guillem Sabadell, mort el 3 de desembre de 1329, instituí una "capellania perpetual" a l'església "de Madona Sancta Maria d'Incha", en la capella de Sant Miquel [8].

La de Sant Miquel figura entre les confraries d'Inca, entre 1613 i 1682 [9]. El 1725 la seva consta també entre les confraries de la parròquia [10].

Gerrers

Sabaters

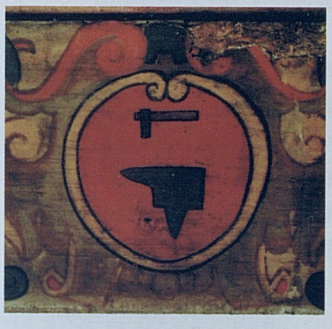

Ferrers

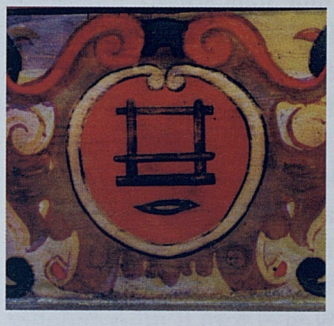

Teixidors

Fusters

Paraires

Sastres

Els set escuts gremials del retaule de Sant Pere.

La capella del sant arcàngel es mantengué fins al segle XVIII. Va desaparèixer en la nova església, substituït per l'advocació de la Puríssima Concepció. La seva darrera situació va ser entre Sant Joan i Sant Jaume, com podeu veure a l'article de Miquel Pieras. Una imatge del príncep de la milícia celestial fou col·locada en el retaule major en el segle XIX, i també n'hi ha una tela en el retaule de la Maredeu del Carme, en la parròquia major, com veurem en l'article sobre iconografia inquera.

3. Sant Pere apòstol

La capella de sant Pere era la primera de la part de l'epístola (a la part dreta, mirant l'altar major), com estava situada a la Seu. És la darrera capella de la parroquial, visitada pel Dr. Foncilles el 1564, des de la qual accedí a la sagristia [11]. Aquest emplaçament, que romangué en l'església nova, s'ha mantengut fins al dia d'avui.

En l'església del segle XIV, es féu per a aquesta capella un retaule renaixentista entre els anys 1586 i 1642, restaurat el 1990 per un conveni entre el servei de restauració de béns mobles de la Generalitat de Catalunya i la parròquia de Santa Maria la Major, presentat solemnement el dia dels sants Abdon i Senén del dit any [12].

El retaule i el manteniment del culte a la ca-

pella era, segons la visita pastoral de 1634, "a protección de todos los oficios", i eren ells els qui obraven el nou retaule [13], que ja era enllestit el 1642, segons sembla per una visita del bisbe Santander [14]. Per això a l'àtic, hi ha pintats set escuts de les confraries d'artesans d'Inca, de dreta a esquerra: gerrers (una gerra), ferrers (un mall i una encruia), fusters (una serra i un compàs), sastres (unes estisores), sabaters (un tallant de pell i una sabata), teixidors (uns telers i una llançadora) i paraires (unes tisores d'abaixar i unes cardes) [15].

El patronatge sobre la capella de sant Pere per part dels artesans es mantenia ben viu al segle XVIII. Així consta que el 1726 els sastres i teixidors donaren el torn de la responsabilitat en el culte al Príncep dels apòstols a un fuster i un sabater, juntament amb un prevere. El 1742, també en lloc d'un sastre i un teixidor, són extrets com a obrers un sabater i un fuster. El 1743 és el torn d'un escudeller i un capeller, el 1744 són elegits per sort un paraire i un ferrer, el 1745 un teixidor de lli i un sastre, el 1746 un fuster i un sabater, el 1747 un escudeller i un capeller. L'elecció es feia entorn de la festa del 29 de juny. Del 1745 és la llista dels oficis que llavors contribuïen a les despeses (llàntia, murta, dinar per la festa dels obrers amb el predicador...): ferrers, gerrers, fusters, sabaters, teixidors, capellers i sastres [16].

En el segle XIX, consta que sant Pere ja no tenia obreria: el rector i la comunitat s'encarregaven de celebrar la festa amb completes, ofici i sermó. El clero no cobrava distribucions aquest dia [17]. La festa del sant apòstol és ben documentada des de 1873 a 1886, amb anotació de les despeses [18]. El 1911 la festa de Sant Pere és anunciada "a intenció de la Rda. Comunitat parroquial" [19]. Entre les obreries de la parròquia de començaments del segle XX, la de sant Pere compareix el 1912 [20]. El 1927, quan pel Corpus (16 de juny) es beneeixen els nous vitralls de damunt les capelles, el de damunt la de sant Pere, amb les figures d'aquest i de sant Pau, consta sufragat pel clero de la parròquia, demostrant així la fidelitat al sant considerat com el seu "patró", de qui cada any celebraven, com a pròpia, la festa [21].

4. Sant Joan Baptista

El Precursor del Senyor és un dels sants més venerats en les esglésies i en el calendari cristià. La seva devoció és present a Inca des dels orígens, com hem vist. La seva capella també és permanent, fins al dia d'avui: la primera a la part de l'evangeli, enfront de la de Sant Pere, tant en l'església medieval com en l'actual.

Un document del segle XIX escriu que Sant Joan no té obreria, però té festa [22]. Efectivament a finals d'aquest segle no té moviment entre les obreries i capelles de la parròquia [23]. Però el 1909 sembla que reverdeix aquesta antiga obreria; consta com a tal el 1915 [24]. Record encara que, en la meva adolescència, la capella era adornada amb canyes verdes el 24 de juny.

5. Sant Jaume, el major, de Compostel·la

Amb altar i benefici en el segle XIV, a l'antiga parròquia de Santa Maria [25], el sant que donà nom als reis de Mallorca, des de Jaume I a Jaume III, el sant que atreia tantes passes de pelegrins de la nostra illa a Galícia, seguint les petjades del beat Ramon Llull, l'apòstol de Compostel·la atragué també la devoció dels inquers.

El bisbe fra Juan de Santander, en la seva visita de 1636, manà que es reparàs el retaule de Sant Jaume, puix que ja s'havia trobat en un estat "indecente" en la visita anterior [26]. Efectivament, el visitador d'aquest bisbe, Dr. Zenarro, havia manat el 1634 que es fes un retaule nou per al sant apòstol [27]. El bisbe Escolano, el 1659, encara hagué d'insistir que el retaule era vell i indecent i que s'havia de llevar [28]. Per la visita del bisbe Cotoner, de 1673, sembla que el retaule nou ja era llest [29].

Certament prové d'aquest retaule la pintura de Sant Jaume, ja restaurada per Balbino Edo el 1884, per iniciativa de l'ecònom Guillem Fiol, i novament restaurada enguany, preservant-la d'una degradació total (vegeu nº 18 del catàleg).

Sant Jaume de Galícia fou adoptat com a patró pels capellers de la Part Forana que, a Inca, constituïren col·legi gremial i confraria el 1664. El motiu de l'elecció de la nostra vila com a seu de la confraria gremial és ben clar: "Per esser la dita vila de Incha la mes populosa del present Regne y mes frequentada y de la qual stan mes prop les demés vilas y pobles y en ella se fan firas tots los dijous en las quals acodexen casi tots los officials del present Regne" [30]. És ben probable que, pels volts de 1664, els capellers sufragassin el nou retaule i la pintura que encara veneram. La figura ens il·lustra sobre el perquè del patronatge de sant Jaume: aquest és presentat amb el vestit de pelegrí de Compostel·la, amb un ample capell guarnit d'una *vieira*, la copinya que usaven els romeus per beure aigua.

L'antiga capella era situada entre la de sant Miquel i la de sant Antoni. Desapareix en la nova església, el 1780, cedint la titularitat a sant Sebastià, mentre el quadre del s. XVII es penja a una paret lateral, on ha romàs fins als nostres dies.

6. Sant Josep

És prou conegut que el culte a l'espòs de Maria Santíssima i pare, segons la llei, de Jesús no és antic. La seva festa se celebrà per primera vegada a la Seu l'any 1521 [31]. Però, en el segle XVII, el seu culte prengué força ferm, sobretot entre els pagesos. La seva festa fou declarada colenda pel Gran i General Consell i pel bisbe fra Simó Bauçà (1608-1623), i el sant Patriarca fou declarat patró del Regne i advocat contra el rovell del blat [32].

Els fusters d'Inca tengueren primer el seu culte i reunions a l'Hospital i proclamaren, segons costum estès a Occident, sant Josep com a patró per la indicació que fa l'evangeli de Mateu (13, 55) anomenant Jesús "fill del fuster". Se separaren dels de Ciutat el 1596 juntament amb els boters i picapedrers [33].

Com podeu llegir a l'article de Miquel Pieras, l'altar de sant Josep apareix en les visites pastorals entre 1638 i 1796. A la nova església se situarà després de la capella del Nom de Jesús i el baptisteri, un cop suprimida la capella de la Mare de Déu del Roser. Els fusters feren bastir el retaule actual en la primeria del segle XVII [34] i gravaren el seu escut en l'altar de pedra. Aquest escut era brodat a un tern blanc, que s'estotjava a la capella de Sant Josep, segons un inventari de 1647. La neteja i nova decoració de l'església el 1927 deixà damunt l'arc de la capella del sant fuster aquest mateix escut. La Sagrada Família: Josep entregant el nin Jesús a Maria, unes bones talles del segle XVII, presideix el retaule de la capella, dita de sant Josep, fins al dia d'avui.

Sant Josep, amb el nin Jesús i Maria: del retaule fet obrar pels fusters a la primeria del segle XVII, a la parròquia de Santa Maria la Major.

En la relació de festes que escriví el rector Joan Carles el 1770, consta que la festa del sant Patriarca era pagada a mitges per la universitat de la vila i pel gremi de fusters, el 19 de març; però els fusters en celebraven una altra, tota pagada per ells, el dilluns de Cinquagesma [35].

En el segle XIX la festa de Sant Josep tenia completes, ofici amb sermó, nona i vespres cantades. Per l'agost se'n feia una altra festa amb ball a la plaça de la vila, que servia per cobrir les despeses [36]. Consta el 1893 que l'obreria de Sant Josep captava blat (fins el 1912 almenys), organitzava la festa de la Candelera i celebrava el septenari. Pagava també despeses d'altres festes, com ho feien així mateix altres confraries pol·lents, com la de sant Antoni, del Santcrist i de les Ànimes [37].

7. Sant Blai i sant Gil, patrons dels conradors d'Inca

El sant bisbe i màrtir de Sebaste (Armènia), de començaments del segle IV, objecte d'una llegenda molt florida, és present a l'església de Santa Maria d'Inca des dels orígens, com hem vist. Manté un capella, devora la de sant Pere, fins al dia d'avui, que exhibeix un bell retaule manierista de 1612 [38], molt consemblant al de Sant Jeroni de la Seu, aquest tothora atribuït a Gaspar Oms, i datat el 1602, segons que aparegué en la restauració de l'any 2000.

La ja esmentada visita pastoral del Dr. Sebastián Zenarro, feta en nom del bisbe Santander el 1634, escriu que l'altar, capella i retaule de sant Blai és de protecció dels conradors d'Inca [39]. És ver que, en els darrers temps, la invocació a aquest sant s'ha centrat molt en el mal de coll i de gargamella. Quan el 1995 s'anava restaurant el retaule, hi descobrírem les eines dels camperols: l'arada, la falç i la falcella. Trobàrem a l'esmentada visita pastoral el perquè d'aquests emblemes. Per altra banda, arreu d'Europa el culte a sant Blai per part dels conradors és ben estès; el 3 de febrer se celebren festes agrícoles a diverses regions [40].

Un altre sant, de vida grandiosament lle-

gendària [41], molt venerat pels agricultors arreu d'Europa, s'unia a sant Blai en la devoció dels conradors inquers: sant Gil (o Egidi). El llibre de l'obreria de sant Blai, començat el 1624, demostra que aquesta retia culte als dos sants el 1638; el 1680 costejava les festes de tots dos [42]. Encara el 1731 perdura la festa de sant Gil. La dita confraria pagava el sermó, la murta i "àlias" per la festa de sant Blai [43]. Recordem que el retaule manierista de 1612 presenta a l'àtic la figura de l'abat sant Gil, amb diversos passatges de la seva llegenda.

La festa de sant Blai, fins a la dècada dels 70 del segle vintè s'ha mantengut ben pol·lent a la parròquia major d'Inca. Encara el tres de febrer bastants persones acudeixen a fer-se beneir oli i fruits i caramels. Consta que l'obreria el 1891 va fer imprimir estampes del sant bisbe, que el 1892 es feia la seva novena [44], la qual perdurava el 1910 [45] , i encara fins a la dècada dels 60. En les primeries del segle XX, la festa de sant Blai se celebrava el dia propi, el 3 de febrer, i també el diumenge vinent [46]. El 1913 s'anunciava, a la parròquia, la unció de la gargamella amb oli beneït el diumenge següent a Sant Blai [47].

la parròquia l'obreria d'aquest sant [48]; però les visites posteriors de 1564, 1568, 1570 i 1572, fetes pel visitador Foncilles, no esmenten sant Sebastià.

EL 1631 la confraria de sant Sebastià l'honorava amb ofici, sermó i processó. Per fer front a les seves despeses, captava blat. El 1632 consta que "enneulava" l'altar de sant, ornamentació ara exclusiva de Nadal, però freqüent a Inca i a Mallorca,

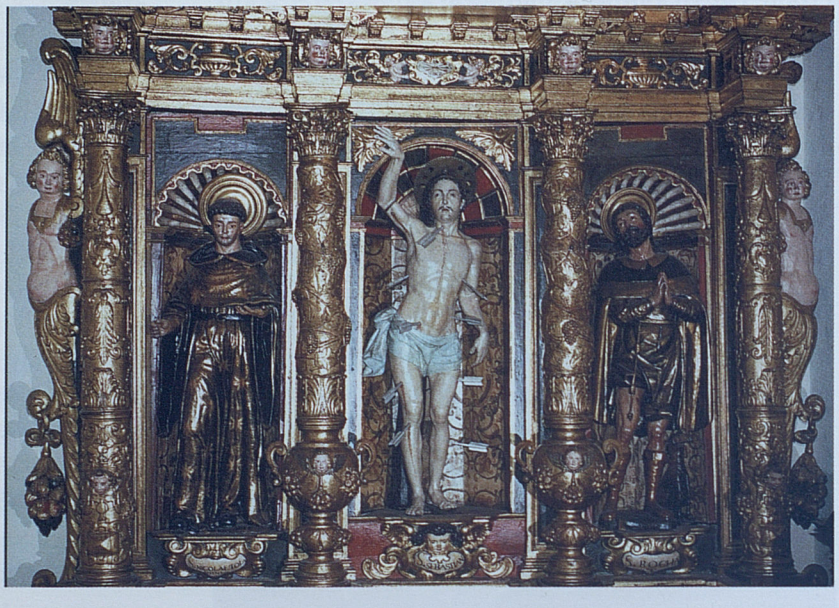

Sant Sebastià, sant Nicolau de Tolentino i sant Roc, els tres sants antibestífers al retaule de Jeroni Pinya, de Santa Maria la Major (S. XVII).

8. Sant Sebastià, sant Roc i sant Marçal: advocats en epidèmies i malalties

Sebastià, màrtir romà del segle III, sepultat en les catacumbes que duen el seu nom i en donaren als altres cementeris subterranis de Roma, veié estès el seu culte des de la ciutat dels papes i dels màrtirs arreu de la Cristiandat medieval, sobretot en el tràngol de les epidèmies. A Mallorca el seu culte es va difondre en el segle XV. L'any 1523 arribà a Palma la relíquia del seu braç des de Rodes i, diuen les cròniques, s'estroncà la pesta que devastava la ciutat; el 1634 fou declarat patró de Palma. A la Part Forana també el culte del sant màrtir s'estengué ferm, no solament per esser invocat en temps de pesta, sinó per esser el protector de les milícies que defensaven les viles, fiades de la professió militar que la *Passio* llegendària atribuïa a Sebastià.

Trobam el culte de sant Sebastià documentat a Inca el 1563. La visita del bisbe Arnedo esmenta a fins al segle XVIII, per altres festes [49]. Consten també despeses el 1633 per llogar bestiar per fer la capta de blat. El 1638 la vila donà 3 lliures "per fer dir los Goigs" a sant Sebastià: era una forma de sufragi. La processó del dia de la festa és esmentada també el 1643 [50].

Però arran de la pesta bubònica, que devastà la nostra vila entre maig i setembre de 1652 [51], la devoció cresqué encara més. Tradició i llegenda s'entrecreuen per transmetre'ns algunes dades d'aquesta epidèmia, l'abast de la qual no ha rebut fins ara un tractament historicocrític [52]. Conten que, a una casa del carrer del cep (avui de Sant Sebastià) cada dia, mentre durava la pesta, un grup de veïns s'hi reunia per passar el rosari i encomanar-se a sant Sebastià. Prometeren que, si no morien víctimes del contagi, cada any cantarien el rosari al voltant d'un fogueró. Així va ser. A Inca -com contaven també els antics- només set cases sortiren escàpoles del contagi. Per això entre nosaltres encara corre la dita: "Pareixes de ses set cases!", quan qualcú sembla estufat. Al frontis d'una casa de

l'antic carrer del cep, s'obri una capelleta de sant Sebastià, davant la qual cada any, el dia de la festa, el 20 de gener, es canta el rosari -amb una melodia tradicional-, es fa un sermó i s'hi canten uns antics *Goigs* [53]. Aquests glossen la tradició i l'origen de la capelleta:

Quan la pesta desolava
nostra bella població,
un estol de gent cantava
al so de trista cançó.
El Consell atribolat
vots us feia amb fe sincera.

Al carrer on s'extingia
de l'epidèmia l'horror,
un nínxol se construïa,
sant màrtir, a vostre honor,
enaltint vostra bondat
amb gratitud vertadera:
siau per la gent inquera
son poderós advocat [54].

Degué ser arran de la pesta de 1652 que es decidí dedicar una capella al sant màrtir antipestífer com també celebrar-li festa amb ofici i processó del Consell de la vila, per un vot, diu la tradició cantada en els *Goigs*. Si bé la processó, la tenim documentada ja, com em vist, el 1631. Just dos anys després del terrible contagi, el 12 de novembre de 1654, Jeroni Pinya Puigserver, (1625-1661) un dels artistes millors d'aquell moment a l'illa, comença a cobrar pel retaule de Sant Sebastià, que porta data de 1660. El 20 de gener, festa del sant, de 1657, l'artista acudí a Inca a portar el retaule. Més envant signà el rebut final: *"Jo de baix firmat Jeroni Piña y Puigserver ascultor confessa aver rebut del Sr. Dr. Pere Juan Gili prevere y de Antoni Duran y de Sebastià Pieres hobrers de la Confraria de St. Sebastiá cent y quinza lliuras dic 115 l. Y ditas son a compliment inclusive per las bastretas y consert de fer el retaula de Sant Sebastiá de dita parroquia y axí estic content y pegat de tots los treballs, las quals cent y quinza lliuras tinc rebudas en diversos albarans fets an dias pasats y axi firma de la mia ma propia fet als 21 de agost de 1657"*. Però el retaule no era encara daurat. Féu aquesta obra el mestre Pere-Antoni Pasqual, escultor, a partir de 1659. El 20 de gener de 1662 el daurat ja era llest. El mestre havia cobrat del rector Gili i de l'obrer Sebastià Pieres la quantitat de 250 lliures [55].

El sumptuós retaule barroc, ennegrit pel temps i deteriorat per alguna neteja (?) o untada maldestra, ha estat restaurat l'any 2000 pel taller de Maria del Mar Riera.

El presideix, en la fornícula central, la imatge de sant Sebastià, fermat a un arbre i ple de sagetes, segons la llegenda martirial. És flanquejat pels altres dos sants antipestífers clàssics dins la Mediterrània: sant Nicolau de Tolentí i sant Roc de Montpeller. A l'àtic hi ha una tela, obra segurament del mateix Jeroni Pinya, que representa sant Marçal, l'apòstol de Llimotges, molt invocat a Mallorca en el seu santuari-parròquia de Marratxí, contra el dolor (artrosi i artritis), devoció que gaudeix a molts de pobles mallorquins.

L'obreria i confraria de sant Sebastià, a la parròquia inquera, promovia el culte també de sant Marçal i de sant Roc. Els 1664 i 1685 sabem que

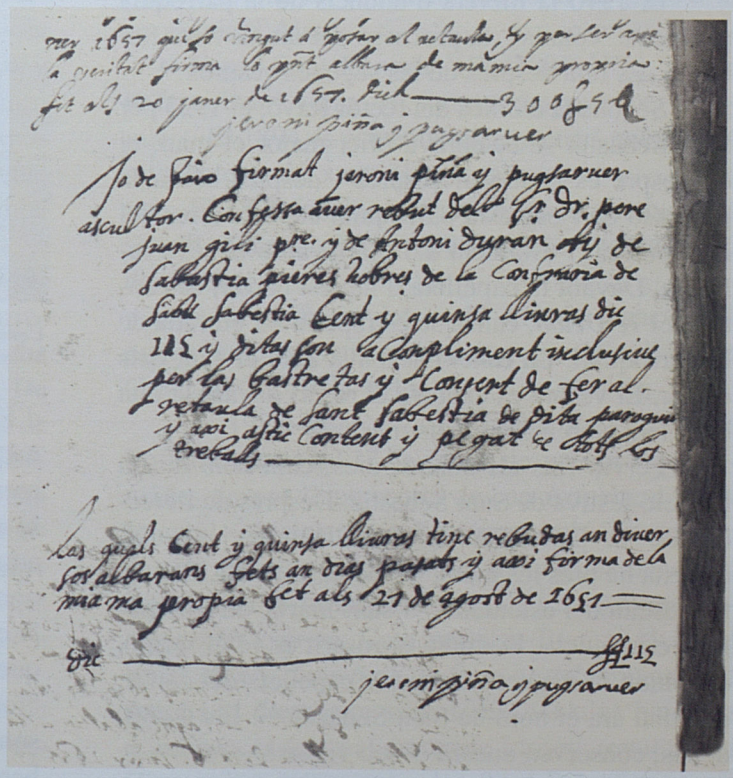

Autògraf de Jeroni Pinya, rebut del retaule de sant Sebastià de 21 d'agost de 1657.

continuava fent-se la processó de sant Sebastià, el 1669 són documentades les completes. Del culte a sant Marçal, trobam senyes el 1684 i 1685: per mantenir-lo es feien captes. Es cantaven completes la vigília de la seva festa. El 1682 feren el trespol nou i un vas per enterrar-hi els confrares. Les neules tornen a comparèixer el 1685, 1696 i 1702. El 1696 hi ha despeses anotades per adornar l'altar i posar murta, per Sant Sebastià. El 1685 hi ha apuntades les completes de sant Roc, pel qual es feien captes per la vila (1686, 1690, 1696). Aquest darrer any van unides les captes per sant Marçal i per sant Roc, com també el 1701, que es fan també per les

possessions. La festa de sant Roc era per l'agost (1702). Aquest mateix any adoben el penó i la capella de sant Sebastià. A l'inventari de la confraria de sant Sebastià, de 1704, es consignen una llàntia de plata, cinc palis (un de brodat), un penó de domàs carmesí i un coixí de guadamassil (pell policromada) [56].

La festa de sant Marçal és consignada també el 1728, 1743 (sermó i murta), 1731, 1739) [57].

El 1894 és documentat el cant del *Te Deum* al carrer del cep, en la festa de sant Sebastià [58].

Miquel Duran descriu en "El Hogar" (11 de gener de 1903) la processó precedida de tambors, i "lo rosari de Sant Sebastià", en la vetlada envoltant la fogatera i cantant les avemaries amb guiterres.

La processó, en què es porta la imatge de sant Sebastià, perdura el 1906 i s'escampa murta [59].

El 1910 la llibreta d'anuncis de la parròquia anomena "votada" la processó del dia de Sant Sebastià. Es feia després de les segones vespres [60].

Segons la crònica del rector Rayó, el 1923 per Sant Sebastià se celebrava ofici major el matí, el capvespre es cantaven vespres i després sortia la processó de l'església parroquial cap al carrer del cep, portant l'estatueta del màrtir amb la seva relíquia. Davant la capelleta d'aquest carrer, es cantava el *Te Deum*, cant que es repetia a l'entrada de la parroquial. La funció acabava amb el cant dels *Goigs*. El vespre es cantava el rosari davant la dita capelleta amb instruments musicals [61].

Perviu fins als nostres dies, com hem dit, la tradició festiva de Sant Sebastià. Després de l'erecció de la parròquia de Sant Domingo (1962), aquesta ha pres les messions de la festa. El 1985 va fer restaurar l'estatueta del sant màrtir de la capelleta esmentada. Es canta el rosari, es fa el sermó, envoltant la fogatera davant la capelleta del carrer, que duu ara el nom de Sant Sebastià [62]. Els *Goigs*, doncs, conserven encara el seu vigor:

Per honrar l'aniversari
som venguts aquí a cantar
amb guiterres el Rosari
i festa i goig popular,
encenent, cor abrandat,
la simbòlica foguera.

9. Sant Antoni de Viana i sant Antoni de Pàdua

Els dos Antonis han gaudit d'antic a Mallorca d'una gran devoció. Entre la gent del camp i dels horts, especialment per la protecció dels animals, que eren també emprats pels traginers en el seu quefer, el sant que en el segle tercer inicià al desert

L'estàtua de Sant Antoni que presideix el retaule del s. XVIII a Santa Maria la Major.

d'Egipte la vida eremítica, assolí una gran anomenada a Mallorca i la conserva encara avui. Segurament foren els hortolans de la ciutat que prengueren la davantera en aquesta devoció i l'encomanaren arreu de l'illa, amb la bona col·laboració dels canonges regulars de Sant Antoni, que just després de la conquista bastiren hospital al carrer de Sant Miquel de la ciutat, on curaven els malalts afectats del "foc de Sant Antoni". Aquests religiosos, en la persona de Pere Teza i de Domingo de Sant Antoni, reberen del rei en Jaume I l'alqueria Naga, en el terme d'Inca, el primer ja el 1230 i el segon en el capbreu reial, per haver acompanyat i ajudat el rei conqueridor [63]. L'Orde canonical de Sant Antoni va ser el gran difusor del culte del seu patró a Mallorca mantenint, com veurem, drets econòmics sobre les confraries i obreries del sant. Els hortolans de la ciutat establiren col·legi i confraria de Sant Antoni abat el 1361 en la dita església del carrer de Sant Miquel [64].

Com hem indicat, sant Antoni abat tenia capella a la parròquia de Santa Maria d'Inca el 1563, tal com consta a la visita del bisbe Arnedo. La capella necessitava refer. La família dels Trobats eren comminats a fer, dins un any, retaule, palis i altres

elements necessaris, altrament seria encomanada a una altra família [65]. L'any següent el visitador Foncilles trobà la capella en bon estat [66].

La devoció es veu que anava creixent. El 1545 s'havia començat a escriure el *Llibre de la confraria de sant Anthoni de Incha* [67]. Al principi d'aquest llibre, hi ha un decret del bisbe Vich i Manrique, signat per Mateu Malferit, de 10 de juny de 1575, que declara festa colenda el dia de sant Antoni de Pàdua. La confraria, doncs, honorava ja els dos sants. Aquest darrer fruïa ja aleshores d'una gran devoció a l'illa, i a Inca certament per la influència dels seus germans d'Orde, els franciscans que tenien convent a la vila des de 1325 [68].

El Consell de la vila, el 6 de gener de 1579, declarà també colenda la festa de sant Antoni del 17 de gener [69].

El 13 de juny de 1576 els obrers de sant Antoni demanaren una subvenció al Consell de la vila per fer una figura del seu sant "de bulto per honra y honor de nostra vila". Els foren concedides 10 lliures [70]. Potser és aquesta l'estàtua que era és exposada a una entrada de l'ermita de Santa Magdalena, segons afirma la inscripció de devora, que també indica que presidí la capella fins el 1785.

Els traginers eren els qui mantenien el culte al sant protector de les bísties. La capella era encarregada a la seva protecció, segons la visita del bisbe Vich i Manrique, de 5 de novembre de 1599 [71]. De les acaptes que feien per al seu patró, n'havien de donar part al comanador de Sant Antoni de Ciutat. Així consta el 1605, en què Antoni Mallol entrega 5 lliures i 10 sous per Sant Miquel al dit prior religiós de l'Hospital, o al seu procurador. Els anys successius consta aquesta contribució. El 1690 els confrares inquers donaven 11 lliures anuals a l'Hospital de Sant Antoni.

La festa de Sant Antoni de Pàdua, el 13 de juny, apareix consignada el 1645: pel juny és esmentada una missa fundada en honor del dit sant. El 1672 i el 1674 la confraria apareix amb el nom de "Sanct Antoni de Viana y Padue".

La benedicció del bestiar és documentada el 1701, i el 1723 es compten despeses per picarols, murta i teia [72]. Referència aquesta última a l'encesa de foguerons.

Des del segle XVIII només s'esmenta com a titular sant Antoni de Viana. El 1723 s'anoten completes, sermons, murta i teia. A l'Hospital de Sant Antoni llavors es pagaven 77 lliures cada any. Surten encara (1741-1746) els picarols, que es devien adquirir per a les beneïdes del bestiar. El 1747 es fan despeses de pólvora, candeles i imatges (estampes).

El 1751 l'escultor Andreu Carbonell (m. 1764), un dels bons escultors del barroc mallorquí, que treballà a retaules de la Seu, aportà la imatge "de bulto" amb la relíquia del sant. Costà 5 lliures i 13 sous, pagats el 20 de juny. (Vegeu el nº 74 del catàleg). Però la relíquia no va ser autentificada fins el 1761.

L'actual retaule, barroc amb aires de rococó i de línia clàssica, és obra de Josep Sastre, l'escultor també del retaule major, que començà a cobrar per la seva obra el 1782. Els rebuts van fins a 1786. Aquest any Rafel Torres cobrà el daurat "del quadro" [73]. Notau que, en el nou retaule, el sant de Pàdua continuà figurant-hi, a l'àtic; així com al seu retaule de l'església inquera de Sant Francesc, el sant abat és situat al mateix lloc. La devoció als dos sants Antonis, la trobam unida en altres indrets de Mallorca, p.e. en el retaule restaurat de fresc a la parròquia d'Alaró.

Cap al final del segle XIX (1891, 1893, 1896), la festa cobrà força. Hi figuren despeses per xeremiers. El 1894 és esmentat un septenari que preparava la festa del sant, i la murta.

El 1895 fou encomanat un reliquiari nou, més senzill, a mestre Miquel Ferragut [74]. (Vegeu nº 76 del catàleg).

A la primeria del segle XX, la festa continuava amb xeremiers, músics, pi, teia i murta (1902, 1907, 1911, 1915) [75].

El 1923, la crònica del rector Rayó parla de l'ofici del matí del 17 de gener; després hi havia beneïdes davant l'apotecaria de can Armengol d'automòbils i bicicletes (calia córrer amb el temps...); davant can Perret (carrer del mercat) es beneïa el bestiar. Per la festa, els obrers de sant Antoni captaven pels carrers. Com per sant Blai, si el 17 de gener no era diumenge, la festa se celebrava el dia propi i el diumenge vinent. El 1934 les beneïdes d'animals es feien al carrer de Lloseta (avui de les Germanies), "devora ca don Toni Palou" (que era vicari de la parròquia), prop de l'església de Sant Domingo [76].

Les beneïdes d'animals (cavalls i animals domèstics) prou sabem que continuen, com també els foguerons, amb les torrades, que animen aquesta festa pagesa, tan arrelada dins Mallorca.

10. Sant Bernat i santa Apol·lònia

Del culte del darrer dels Sants Pares i de la màrtir advocada del mal de queixal, poques restes en queden a Inca, si exceptuam la bella imatge de Sant Bernat restaurada enguany amb motiu d'aquesta exposició (vegeu nº 78 del catàleg). El gran

abat del Císter va veure estès el seu culte a Mallorca arran de l'establiment a La Real d'un monestir del seu Orde, tot just després de la conquista de 1229, al lloc on s'havia instal·lat el campament de l'exèrcit conqueridor de Madina Mayurka. A la Seu, el seu culte ha estat constant; hi ha mantengut capella des del segle XIV. Recordem que Bernat és nom de bateig que porten molts de mallorquins i d'inquers.

Sant Bernat no tengué capella dedicada a la parròquia inquera, però sí altar, i una devoció pol·lent al llarg de segles. El 1634 li era dedicat -a ell i a santa Apol·lònia- un altar a la capella de la Mare de Déu del Roser i de l'Assumpció [77], aquella capella que el 7 de juliol de 1578 havien decidit fer els obrers de la parròquia i el Consell de la vila, repartint-se els costs. Afegiren una arcada a l'església. El 27 de novembre de 1581 renovaren la decisió de dur l'obra endavant [78]. Quedà una capella més espaiosa que les antigues i tenia diversos altars.

El 1638 el bisbe fra Juan de Santander, visitant la capella del Roser, trobà que a l'altar de sant Bernat no s'hi podia dir missa i manà que s'hi fes un "retaule de pinzell fi". El 1642 l'obra manada no era realitzada encara [79].

Però el 1640 l'escultor i fuster Pere-Joan Pinya (1600-1680), el pare de l'esmentat Jeroni, autor del retaule de Sant Sebastià, havia rebut l'encàrrec de fer el retaule de Sant Bernat i de Santa Apol·lònia [80]. Tal volta el 1646 ja era llest, per bé que el bisbe Rocamora no l'esmenta [81]. Sí que l'esmenta el bisbe Diego de Escolano el 1659, fent només una observació sobre l'altar [82]. El 1686 el bisbe Pere d'Alagó trobà decent l'altar i retaule de Sant Bernat [83]. D'aquell retaule, que jo sàpiga no en queda res, fora de la imatge que compareixerà més envant, en l'església nova.

Per altra banda, el 1651 consta que els teixidors de llana constituïen la confraria de Sant Bernat [84]. Cal anotar aquí que els teixidors de llana i de lli d'Inca s'havien separat del corresponent de Ciutat el 1596, formant la confraria de la Mare de Déu de l'Esperança, de Sant Joan Baptista i de San Joan evangelista, a Sant Francesc. Com que els teixidors no eren molts en nombre, els de lli i llana s'aplegaren en un sol col·legi per bé que amb ordenances diferents [85] . Però el 1644 els teixidors de lli d'Inca se separaren dels de llana. En les ordinacions no constava el nom del titular de la confraria; diuen que més envant l'elegirien [86]. Tal volta els de lli continuaren sota l'advocació de l'Esperança, mentre els de llana -com consta el 1651- s'acolliren al patronatge de sant Bernat. Tanmateix, com veurem, l'apropiació de la confraria de sant Bernat per part dels dits teixidors no durà gaire.

Sobre la festa, tenim diverses notícies. El 1684 cantaven completes, els confrares oferien una col·lació (refresc), empraven murta i neules per adornar, feien esclatar pólvora. Captaven blat i passaven el bací per fer front a les despeses. El dijous sant acompanyaven el seu santcrist en la processó, com era habitual en els gremis inquers, i també feien una col·lació. S'esmenten així mateix les completes de Santa Apol·lònia i la Salve que li cantaven (!). La confraria captava el dia del Ram i per la festa de Sant Bernat (1686) i també per Santa Apol·lònia (1687). Aquest any feren obra en la capella o altar; el 1689 feren una sacra nova de l'evangeli de sant Joan (l'inici que es resava al final de la missa) i un "lavabo".

El 1680 la confraria no era exclusiva dels teixidors de llana; n'era sobreposat un capeller. El 1690 ho era un paraire i el 1692 un gerrer. Consten també amb el dit càrrec, fusters, sabaters i altres.

El 1680-81 adobaren les llanternes (per a les processons). El 1693 feren una vasa nova pel retaule.

El 1682 la diada de Sant Bernat, el 20 d'agost, es va celebrar amb ofici, sermó, murta i refresc. També amb mestre de capella, músics i pòlvora el 1700-1701.

Tenien un penó de domàs carmesí i una casulla de domàs blanc (1709-1723) [87].

El 1728 tenim documentada encara la festa del sant abat i de santa Apol·lònia: completes, murta, oli per la llàntia (1731). La confraria captava blat i el 1758 criaven cuques de seda per fer el preciós teixit; aquell any adobaren el retaule [88].

En l'església vella l'altar de sant Bernat romangué al mateix lloc, a la capella del Roser [89]. La visita del bisbe Rubio Benedicto de 1787 consigna obres en aquesta capella i altar de sant Bernat i santa Apol·lònia. El 1796 el bisbe Nadal ja fa relació de les capelles, tal com han quedat en l'església nova fins avui (sols amb el canvi de la Trinitat pel Sagrat Cor, el 1897); ja no esmenta l'altar de sant Bernat [90].

En la nova església, l'actual, l'estàtua de Sant Bernat ha romàs molt de temps en la capella de les Ànimes, com ja consta en un inventari del primer quart del segle XIX. Hi havia encara obrer de Sant Bernat: era Miquel Rexach. El 1843 Sant Bernat tenia obreria i obrer. En una relació de festes, sense data però certament del segle XIX, es consigna que l'obreria de Sant Bernat celebrava la seva festa amb ofici i sermó; també acompanyava amb llanternes molts d'enterraments [91]. Del 1874 hi ha un llibre de la Concòrdia de Sant Bernat que just conté llistes dels afiliats [92]. El 1883 funcionava la germandat de

Sant Marc, patró dels sabaters d'Inca, al seu retaule de Sant Francesc (s.XVII).

Sant Bernat; n'era administrador el prevere Rafel Ramis Janer, nomenat el 6 de juliol [93].

11. Els patrons dels gremis inquers

Hem resseguit fins aquí les principals devocions als sants dels nostres avantpassats, radicades a l'antiga parròquia d'Inca, amb les seves associacions i amb les seves festes. És l'església de què posseïm més documentació. Però a les altres esglésies inqueres, Sant Bartomeu, Santa Magdalena del Puig, Sant Francesc, l'Hospital (desaparegut) i Sant Domingo, hi floria també, com és natural, el culte als sants. En tractarem sobretot quan repassem la iconografia de les nostres esglésies. Ara, per cloure aquest article, parlaré dels sants patrons dels col·legis professionals, o gremis d'Inca, que tenien la primacia, per nombre i per activitat, entre tots els de la Part Forana. Ho faré per ordre cronològic, seguint les dates de la separació dels gremis corresponents de la ciutat.

Confraria de Sant Marc, dels sabaters. És el primer gremi de la Part Forana que se separà del de Ciutat. Ho va fer el 1458. Les primeres ordenances no esmenten el sant patró [94]. Però el 12 de febrer de 1697 presentaren uns altres capítols, ja que les ordinacions primeres, les de 1458, no es podien llegir. En les noves estableixen sant Marc, sant Macià i sant Llorenç com a patrons. Celebraven les seves festes a Sant Francesc amb completes, ofici solemne amb sermó. El 25 d'abril, dia de les lletanies majors i festa de Sant Marc, els sabaters assistien amb un ciri a la processó que sortia de la parròquia i acabava a Sant Francesc [95]. Dedicaren al seu sant un magnífic retaule barroc (s.XVII), coronat per l'escut gremial, que fou daurat el 1955 per iniciativa del P. Miquel Colom, amb el patrocini de la família Beltran-Riera, de fabricants de calçat, la qual per alguns anys va restablir la festa dels sabaters d'Inca el diumenge següent al 25 d'abril. El sant evangelista era també d'antic patró dels sabaters de can amunt de la ciutat de Mallorca, i de Barcelona, on té un esplèndid retaule barroc a la Catedral. El patronatge li ve d'una llegenda que conta que, essent bisbe d'Alexandria, Marc havia de sortir a predicar l'Evangeli, però tenia les sandàlies espenyades. Acudí al sabater Anià, però aquest li mostrà sa mà ferida: el sant la hi va curar i així pogué adobar el calçat de l'evangelista. Anià va ser successor de sant Marc en la seu patriarcal alexandrina. Els sabaters de Ciutat tenien com a patrons sant Crispí i sant Crispinià, com diré a l'article sobre iconografia (p. 66).

Confraria de Nostra Senyora de Gràcia i de l'Assumpció, dels paraires. Era un gremi molt pol·lent, amb culte a Sant Francesc a la Mare de Déu de Gràcia, venerada en la Maredeu-Sagrari de Gabriel Mòger (ca. 1500), i a la parròquia a l'Assumpció. Se separà del corresponent de Ciutat el 1590. Com que aquesta confraria era d'advocació mariana, ja en vaig tractar en el catàleg de l'exposició de 1992 [96].

Confraria de la Mare de Déu de l'Esperança, de sant Joan Baptista i de sant Joan evangelista, dels teixidors de llana i lli. Fou constituïda el 1596 [97]. Tenia el seu culte a Sant Francesc, on bastí un retaule -probablement en el segle XVI- desaparegut el 1934, però venturosament la imatge titular, una imponent talla gòtica, subsistí en el nou retaule. Com en el cas anterior, remet al meu article del catàleg de 1992 per esser, aquesta també, una confraria de titularitat mariana [98].

Recordau que, com més amunt he escrit, el 1651 els teixidors de llana d'Inca es deien confraria de Sant Bernat, a la parròquia; sense que, fins ara, hagi pogut aclarir quina titularitat tenien les confraries de teixidors de lli, d'una banda, i de llana, per l'altra, separades el 1644.

Jesucrist i els apòstols envoltant la dormició de santa Maria; fornícula del retaule del Roser i l'Assumpció de Gaspar Oms (1592-1593), costejat per la confraria de paraires, ara dipositat a Sant Domingo (Foto de Nadal Crespí Bestard).

Confraria de Nostra Senyora de la Concepció i de Sant Eloi, dels ferrers. Era, en part, d'advocació mariana, i per això també remet al catàleg de 1992, amb radicació també a Sant Francesc i a la parròquia [99]. Els ferrers d'Inca, però, com els de Ciutat a Santa Eulàlia, veneraven així mateix sant Eloi, el sant bisbe argenter del segle VII a la cort del rei de França. Els ferrers d'Inca des d'antic formaven ofici segregat del de Ciutat, però el 1652, durant el gran contagi, es cremaren els seus papers. Per això el 30 d'abril de 1659 elevaren una súplica formal perquè els fos reconeguda la segregació, i a tal fi aportaren diversos testimonis que acreditaren l'antiguitat de l'ofici autònom de la vila, i presentaren 21 capítols nous. El 31 d'octubre un decret segellava la segregació i les noves ordenances [100]. Feien festa laboral el dia de sant Eloi, l'u de desembre, que veneraven a l'església de sant Francesc. En la predel·la del retaule renaixentista, que sembla començat el 1587 amb una subvenció del Consell de la vila [101], hi ha una fornícula amb la imatge del sant argenter (vegeu nº 77 d'aquest catàleg), flanquejada per dues escenes llegendàries, que comentaré a l'article sobre iconografia.

Confraria de Sant Josep, dels fusters. Ja n'hem parlat en tractar del culte a la parròquia del sant Patriarca. Com hem dit, antigament tenien el seu culte a l'oratori de l'Hospital, al qual afegiren tres arcades el 1580, juntament amb els gerrers i picapedrers [102]. Però després passaren a la parròquia. Els fusters d'Inca constituïren col·legi autònom el 1596, juntament amb els boters i picapedrers [103]. Però el 1639 es desferen dels dos darrers i constituïren col·legi autònom, apel·lant a l'antiguitat ("de temps immemorial") de la confraria, establerta a una capella "de la Iglesia de dita vila". Hi havien fet "un quadro nou" feia poc. És el retaule actual que representa tota la Sagrada Família. A l'altar de pedra hi ha gravat l'escut dels fusters. Tenien una relíquia de sant Josep a una estàtua barroca, consignada ja el 1750 (vegeu nº 14 d'aquest catàleg).

Confraria dels boters. Constituïren col·legi el 1596, juntament amb els fusters i picapedrers [104], com he dit. Dels boters d'Inca, fins ara, no he trobat més documentació.

Confraria dels quatre Sants Màrtirs Coronats, dels picapedrers. També formaren col·legi el 1596, conjuntament amb els fusters i boters [105]. Celebraven els actes de culte a l'antiga església de l'Hospital. El 1580 havien obtengut llicència del bisbe Vich i Manrique per constituir-se en confraria dels sants esmentats i, juntament amb els gerrers i fusters, aixecaren tres arcades per ampliar l'oratori de l'Hospital [106]. Llavors eren constituïts en confraria dels Màrtirs Coronats. La visita pastoral de 1634 fa menció de l'altar dels dits màrtirs al dit oratori. El culte a aquests màrtirs anònims, patrons arreu d'Europa d'escultors i dels artesans de la construcció, entre ells, els picapedrers, té el seu origen romà a l'església que els fou dedicada el 8 de novembre, en la primera meitat del segle VI, al monte Celio, a Roma. Del segle VI també és la seva *Passio* llegendària. Al fons de tot el culte,

sembla haver-hi cinc màrtirs escultors de Pannònia i quatre soldats d'Albano [107]. Dels picapedrers d'Inca, com a col·legi separat de boters i fusters, no he trobat documents fins ara. Tal volta romangueren sols com a confraria dels Sants Coronats.

Confraria de Santa Llucia i dels Sants Cosme i Damià, dels sastres i calceters. El 1596 els mestres sastres i calceters d'Inca decidiren constituir-se en col·legi autònom, per la qual cosa demanaren al lloctinent general i als jurats del Regne que aprovassin les ordenances que havien redactat; tal aprovació i segregació els fou concedida l'u d'octubre del dit any. Celebraven i observaven les dues festes dels seus sants patrons [108]. Ja les visites fetes en temps del bisbe Arnedo, les de 1564, 1568 i 1572, havien trobat l'altar de santa Llucia a l'Hospital. La de 1568 hi esmenta la confraria *dels metges*: certament era la dels sants Cosme i Damià. La de 1572 comptà 21 ulls d'argent a l'altar de Santa Llucia; eren exvots segurament, oferts a la santa advocada de la vista, de la qual tenien tanta necessitat sastres i calceters [109]. El 8 de juliol de 1582 el Consell d'Inca tengué informació del conflicte que, davant el bisbe, havia esclatat entre els obrers de Santa Llucia "y beneyts metges" i els de Sant Cristòfol, a l'Hospital [110]. Cal fer notar que el batle i jurats tenien cura aleshores de l'Hospital i en nomenaven un procurador, com consta en el llibre de Consells. Les visites pastorals de 1634, 1642 i 1713 esmenten la confraria de Santa Llucia dels sastres a l'Hospital.

Confraria de la Santíssima Trinitat, dels gerrers. És un ofici molt antic a Inca, present des de l'edat mitjana, el que més fama li ha donat, juntament amb els sabaters. El 1580, com hem dit, alçaren tres arcades per ampliar l'església de l'Hospital, juntament amb els fusters i picapedrers, senyal que llavors celebraven els seus cultes i reunions al dit oratori. De fet aquell any els gerrers d'Inca tenien capítols o ordenacions propis, que els donaven dret a reunir-se però que no els constituïen en col·legi gremial. La seva capella, la de la Trinitat, era la quarta entrant a mà dreta [111]. El 1634 la visita del Dr. Zenarro esmentava encara a l'oratori de l'Hospital la capella de la Trinitat [112], com també ho feia el bisbe Santander el 1638 [113], encarregada, segons la visita pastoral de 1642, "a l'ofici de gerrers". Va ser el 6 de febrer de 1653 quan formalment els "mestres y confrares de la confraria de la Sanctíssima Trinitat", que eren més de vint-i-cinc, fabricadors de "plats, escudelles y gerres de taula, las quals sols se fabrican en dita vila", constituïren col·legi propi, segregat del de Ciutat, per decret del lloctinent reial. La confraria radicava ja en l'església parroquial, on els sobreposats passaven el bací propi [114]. Efectivament, les visites del bisbe Rocamora (1646), del bisbe Cotoner (1673), de Pere d'Alagó (1686) consignen a la parròquia la capella de la Trinitat que havia substituït la de Santa Margalida. El 1713 el bisbe Fernández Zapata, en fer l'inventari de la capella de la Santíssima Trinitat, escriu que la capella és "a protecció del offici de gerrers de la present Vila" [115]. Per a la seva capella els gerrers feren construir el retaule i tres figures "de bulto", que Jeroni Berard va veure el 1789, juntament amb les "armas de el gremio de alfareros que es un cántaro" [116]. Aquestes figures amb el seu retaule varen ser retirades el 1895 per deixar pas al nou retaule del Cor de Jesús, acabat el 1897. El 1939 el pintor inquer Bartomeu Payeras realitzà el quadre de la Santíssima Trinitat que està a l'àtic del retaule major de la parròquia.

Dues llegendes de san Eloi que flanquegen la imatge del sant en el retaule de la Puríssima de Sant Francesc.

Escut dels gerrers d'Inca.

Les figures antigues del Pare i de Jesucrist foren arraconades primer a la sagristia de Sant Joan, i més envant a la planta baixa del campanar; la figura de l'Esperit Sant, en forma de colom, fou incorporada al llit de la Maredeu morta (s. XIX). L'escut fou depositat a l'arxiu i a la rectoria successivament. El 1995 aquestes quatre peces foren restaurades i presentades a l'exposició de 1996: "Jesucrist a l'art inquer" [117]. Actualment són exposades a la sagristia de Sant Joan.

Confraria de Sant Jaume Apòstol, dels capellers de la Part Forana en la vila d'Inca. Dels "sombrerers", escriuen els documents de l'època. Com he dit més amunt, els 15 mestres capellers de la Part Forana decidiren constituir-se en confraria autònoma de Sant Jaume amb seu a Inca, el 25 d'agost de 1664. Provenien d'Inca, Manacor, Muro, Felanitx, Artà, Porreres, Campos i Sineu. Prengueren com a patró "Sant Jaume Apostol, que sta en una capella de la Parroquial Isglesia". La confraria pagava les completes i ofici del 25 de juliol [118]. El bisbe La Portilla, en la visita pastoral de 1704, assenyala els "sombrerers" com a responsables de la capella de l'apòstol compostel·là [119]. Sant Jaume cedí la capella en el nou temple a sant Sebastià, però el quadre que restava del retaule del segle XVII ha romàs fins al dia d'avui en aquesta capella. Ha estat restaurat enguany. Vegeu el catàleg, nº 18.

1 L. MALDONADO, *Génesis del catolicismo popular. El inconsciente colectivo de un proceso histórico*, Ed. Cristiandad, Madrid 1979, p. 68-72.
2 P.-J. LLABRÉS, *Les 35 parròquies més antigues de Mallorca, consignades a una bul·la papal ara fa 750 anys*, "Coanegra" 159, abril 1998, p. 28-31.
3 P.-J. LLABRÉS- R. ROSSELLÓ, *Inca en la història 1229-1349*, Inca 1998, p. 94 i 118.
4 *Ibid.*, p. 204-207.
5 L. PÉREZ, *Las visitas pastorales de don Diego de Arnedo a la Diócesis de Mallorca (1562-1572)*, tomo II (Palma, 1963-69), p. 586-617.
6 P.-J. LLABRÉS-R. ROSSELLÓ, *op. cit.*, p. 217-228.
7 ASMI, 40, f. 31.
8 P.J. LLABRÉS - R. ROSSELLÓ, *op. cit.*, 201, 205.
9 ASMI, 5, F. 42, 99.
10 ASMI, 40, f. 31.
11 L. PÉREZ, *op. cit.*, p. 596.
12 Vegeu l'edició dels *Goigs a sant Pere apòstol* commemoratius d'aquesta restauració i la seva nota històrica. Col·lecció "La Sibil·la", nº 111 (1990). Al programa de festes patronals d'aquell any, vaig publicar *El Retaule de Sant Pere Apòstol, una joia de la tradició artística inquera bellament restaurada*. També P.-J. LLABRÉS, "El conjunt d'escuts gremials del retaule de Sant Pere d'Inca", a *IX Jornades d'Estudis locals. La manufactura urbana i els menestrals (segles XIII-XVI)*, Ed. a cura de Maria Barceló, Palma 1991, p. 399-402.
13 ASMI, 41.
14 ASMI, 40. Vegeu també el meu article suara citat a la nota 12, p. 401.
15 P.J. LLABRÉS, "El conjunt d'escuts gremials...", p.

401.

16 ASMI, 163, *Llibre de eleccions de los obrers y definicions de contes de les confraries de gracia... de la Iglesia parroquial de Inca.*

17 ASMI, 115, nº 3. Llista de festes, sense data, però sembla del segle XIX.

18 ASMI, 117.

19 ASMI, 122.

20 ASMI, 120, *Libro 2º de cargo y data de las obrerías, hermandades y capillas de Santa María la Mayor de Inca (1905-1915).*

21 ASMI, *Crònica del rector Rayó.*

22 ASMI, 115, nº 3 (sense data).

23 ASMI, 119.

24 ASMI, 120.

25 P.-J. LLABRÉS-R. ROSSELLÓ, *op. cit.*, p. 205.

26 ASMI, 41, f. 13 v.

27 ASMI, 40.

28 ASMI, 41, f. 24.

29 ASMI, 41.

30 ARM, AA 85, f. 182.

31 ACM, *Consueta de sagristia*, f. 86. Vegeu P.-J. LLABRÉS, *La celebració litúrgica* a *La Seu de Mallorca*, ed. J.J. Olañeta, Mallorca 1995, p. 224.

32 P. XAMENA-F. RIERA, *Història de l'Església a Mallorca,* Mallorca 1986, p. 242.

33 ARM, AA 57, f. 259-261.

34 ARM, còdex 49, *Capítols y reglas... de la confraria del gloriós sant Ioseph, de la vila de Incha.* En la súplica que encapçala el llibre (8.2.1639) parlen del quadro nou que ha costat 800 lliures.

35 ASMI, 115, 4.

36 ASMI, 115, 3.

37 ASMI, 119.

38 Per aquest retaule, el Consell de la vila féu donatius el 3 de febrer de 1603 i el 15 de maig de 1612, dates que indiquen el començament i la fi de l'obra del retaule. Vegeu AMI en el corresponent llibre de Consells, i en la nota històrica dels *Goigs a sant Blai i a sant Gil,* que vaig publicar el 1995 amb motiu de la restauració d'aquest retaule (Col·lecció de "La Sibil·la", n. 137).

39 ASMI, 40.

40 Vegeu *Bibliotheca Sanctorum,* vol. III, c. 166-170.

41 Vegeu la nota històrica dels meus *Goigs a sant Blai i a sant Gil,* ja esmentats.

42 ASMI, 33.

43 ASMI, 163, *Llibre de eleccions de los obrers y definicions de contes de las confrarias de gracia de Sant Blay, St. Sebastià, etc. de la Iglesia parroquial de Inca.* Comença el 1723.

44 ASMI, 119. *Libro 1º de cargo y data de obrerías... (1891-1904).*

45 ASMI, 120, *Libro 2º de cargo y data de las obrerías... (1905-1915).*

46 ASMI, Crònica del rector Rayó.

47 ASMI, 122. Llibreta de 1910 a 1917.

48 L. PÉREZ, *op. cit.*, vol. II, p. 587.

49 Vegeu el meu opuscle, *Celebrar Nadal a Mallorca*, 2ª ed. 1999, p. 63.

50 ASMI, 162, f. 6v-9v.

51 J. BARBERÍ, *Apéndice histórico de la villa de Inca*, a *Vida de la venerable Madre Sor Clara Andreu...*, Mallorca 1807, p. 18-20.

52 Set anys després, el 1659, els ferrers d'Inca escriviren que el contagi de 1652 va ser tan "rigurós" a la nostra vila que gairebé no quedaren escriptures de notaris ni robes "que per el foch no fossen consumides" (ARM, còdex 61, *Llibre de l'ofici de ferrers d'Inca*).

53 G. PIERAS, *Llegendes i tradicions d'Inca*, v. II, p.58-60.

54 Aquests *Goigs* foren publicats per Miquel Duran, a la col·lecció de "Ca nostra", nº 3. Mn. Santiago Cortès els reedità dins la col·lecció de *Goigs d'Inca* el 1980.

55 ASMI, 162.

56 *Ibid.*

57 ASMI, 163: *Llibre de eleccions de los obrers... de sant Sebastiá... de la Iglesia parroquial de Inca.*

58 ASMI, 119, *Libro 1º de cargo y data de obrerías...*

59 ASMI, 120. *Libro 2º de cargo y data de las obrerías...*

60 ASMI, 122.

61 ASMI, Crònica del rector Rayó, p. 7.

62 P.-J. LLABRÉS, *Sant Domingo d'Inca: el convent, l'església, la parròquia*, Inca 1987, p. 66, 70-71.

63 P.-J. LLABRÉS-R. ROSSELLÓ, *Inca en la història 1229-1349*, p. 51.

64 B. QUETGLAS, *Los gremios de Mallorca. Siglos XIII al XIX*, Palma de Mallorca 1939, reedició de 1980, p. 137.

65 L. PÉREZ, *Las visitas pastorales de Don Diego de Arnedo...*, II, p. 588.

66 *Ibid.*, p. 595.

67 ASMI, 36.

68 *Ibid.*

69 AMI, 1/1/0. Govern. Consells, s/f.

70 *Ibid.*

71 ADM, Visites del bisbe Vich i Manrique, 1599.

72 ASMI, 36.

73 ASMI, 163.

74 ASMI, 119.

75 ASMI, 120.

76 ASMI. Crònica del rector Rayó, p. 6-7, 174.

77 ASMI, 40, Llibre 1 de visites pastorals.

78 AMI, 1/1/0. Govern. Consells, s/f.

79 ASMI, 40.

80 ASMI, 161, *Llibre de la Obraria del gloriós St. Bernat y Sta. Paloni.*

81 ASMI, 40.

82 *Ibid.*

83 ASMI, 161.

84 *Ibid.*

85 ARM, AA 57, f. 238-239; 280-289v.

86 ARM, AA 75, f. 235-236v.

87 ASMI, 161.

88 ASMI, 163.

89 Ho testimonien les visites dels bisbes La Portilla, Panyelles, Llorenç Despuig, Garrido de la Vega, Rubio Benedicto (1782). ASMI, 40.

90 ASMI, 40.

91 ASMI, 115, nº 3.

92 ASMI, 37.
93 ASMI, 116.
94 ARM, AH, S 37, f. 24-24v. Foren publicades per Mn. Antoni Pons: *Ordinacions gremials i altres capítols de Mallorca (segles XIV-XV)*, Ciutat de Mallorca 1930, p. 183-5; no esmentà, com era el seu costum, la font documental. Ara aquí queda clarament indicada.
95 ARM, còdex 81, *Llibre del col·legi y ofici dels sabaters d'Incha.*
96 P.-J. LLABRÉS, *Culte i devoció a santa Maria, Mare de Déu, a Inca,* a *Santa Maria a Inca. L'art marià inquer,* Inca 1992, p. 28-30, 35-36, 79.
97 ARM, AA 57, 238-9; 280-291.
98 Vegeu el meu article citat, *Culte i devoció a santa Maria...* p. 36-37.
99 *Ibid.*, p. 30-32.
100 ARM, còdex 61, *Llibre de l'ofici de ferrers d'Incha;* AA 57, f. 244-245.
101 AMI, 1/1/0. Govern. Consells, s/f. Vegeu acta del 17.11.1587.
102 ARM, AA 52, f. 359v-362. Conjuntament els gerrers (i teulers), els picapedrers i els fusters, presentaren el 15 de febrer de 1580 uns capítols perquè fossin aprovats; formaven tres confraries distintes (respectivament, de la Trinitat, dels quatre sants Coronats i de sant Josep), radicades a l'oratori de l'Hospital.
103 ARM, AA 57, f. 259-261.
104 ARM, *Ibid.*
105 ARM, *Ibid.*
106 ARM, AA 52, f. 359v.-362.
107 *Bibliotheca Sanctorum*, vol. X, c. 1276-1304.
108 ARM, AA 57, f. 259-261.
109 L. PÉREZ, *Las visitas pastorales de don Diego de Arnedo...*, v. II, p. 600, 604 i 613.
110 AMI, 1/1/0. Govern. Consells.
111 ARM, AA 52, f. 359v.-362.
112 ASMI 40.
113 ASMI 41.
114 ARM, còdex 46, *Llibre del Col·legi y ofici dels gerrers d'Incha*. Als 34 capítols primers, n'afegiren altres 10 el 1687. Vegeu també ARM, AA 79, f. 299 v - 304.
115 ASMI, 40.
116 G. BERARD, *Viaje a las villas de Mallorca 1789*, Palma 1983, p.257.
117 Vegeu el catàleg, nº 2, p. 52.
118 ARM, AA 85, f. 182-185v.
119 ASMI, 40.

ELS SANTS ABDON I SENÉN, PATRONS D'INCA.
MARTIRI, CULTE, RELÍQUIES I PATRONATGE

per Pere-Joan Llabrés i Martorell

L'antiga vila d'Inca ha mantengut, des de l'edat mitjana, la titularitat de santa Maria a la parròquia -des de finals del segle XVII anomenada "Santa Maria la Major" [1] - i el patronatge de dos màrtirs, Abdon i Senén, que els antics calendaris romans i després el calendari general litúrgic de l'Església llatina, fins a 1969, festejaven el 30 de juliol.

Com veurem per la història, no és cap meravella ni cosa estranya i singular que Inca tengués d'antic aquests sants patrons. Tanmateix, ja de temps enrere, els inquers trobaven aquest patronatge com un fet tradicional al marge de tota motivació i origen segur. Va ser per aquest motiu que sorgí la llegenda a què més envant faré referència.

En aquestes planes, que precedeixen el catàleg de l'exposició d'art dedicada als sants, venerats a Inca, crec que és ben adequat presentar les notícies històriques que tenim com a certes dels dos sants patrons i resseguir el corrent de devoció i culte de què han gaudit, des de les seves arrels a Roma, aclarint com és que la seva invocació ha arribat també a la nostra ciutat. No sols intentaré ajustar-me a les dades històriques fiables que coneixem, sinó que esmentaré així mateix llegendes i tradicions que envolten el culte i la devoció dels dos màrtirs. Procuraré, això sí, destriar allò que és documentalment històric, del que simplement ha estat invenció i fantasia dels devots, sense oblidar per res que la llegenda té també el seu valor: és un testimoni del culte i apreci que els feels han tengut envers els seus sants més estimats.

1. LES DADES HISTÒRIQUES DEL NOM, DEL LLOC DE LA SEPULTURA I DEL DIA DEL MARTIRI D'ABDON I SENÉN

Nomen, locus, dies: vet ací les tres dades que cal saber dels màrtirs autèntics, que reben culte dins l'Església, segons sant Gregori el Gran [2]. Doncs bé, és justament el que sabem, de bona font, dels nostres patrons: el seu *nom*, el *lloc* de la sepultura i el *dia* de la mort o de l'enterrament.

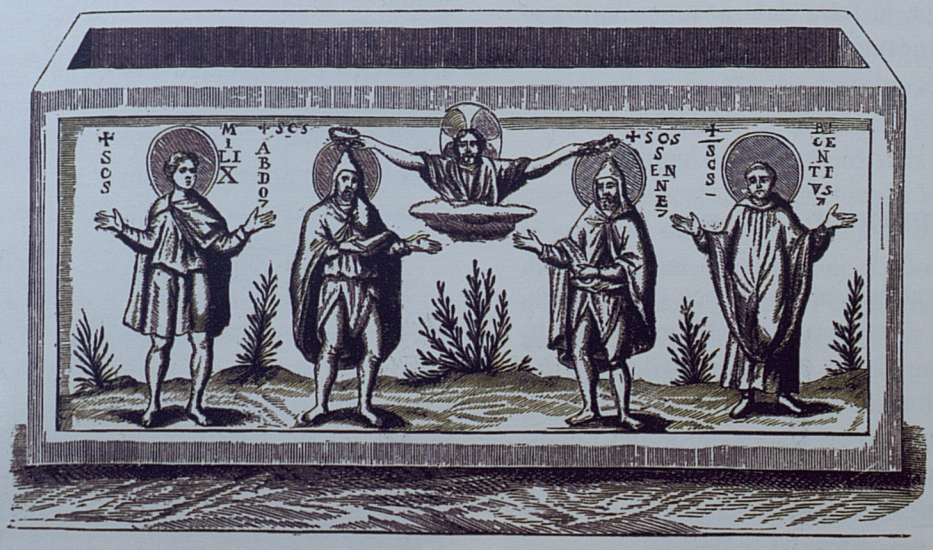

Fresc del s. VI al cementeri Poncià (catacumbes dels Sants Abdon i Senén, de Roma), la més antiga representació dels nostres patrons (*Acta Sanctorum,* iulii VII, p. 141).

El primer calendari romà que conservam, el Crònograf de l'any 354, entre les *Depositiones martyrum*, "els enterraments dels màrtirs", que consigna segons els dies de cada mes, assenyala pel 30 de juliol: *III Kal. Aug. Abdos et Sennes in Pontiani quod est ad Ursum Piliatum* [1] .Traduït vol dir: *El tercer dia abans de les calendes d'agost, Abdos i Sennes, enterrats en el cementeri de Poncià devora el lloc dit "ad Ursum Piliatum"*. Les tres dades exigides per Gregori el Gran, ja les tenim: el *nom*, que després s'escriurà més d'acord segurament amb la seva procedència, Abdon i Sennen (en llatí), el *lloc* de la sepultura: el cementeri dit de Poncià; el *dia*: 30 de juliol.

Aquesta és la notícia històricament certa que tenim de la vida, del martiri, de l'enterrament primer dels nostres patrons. En el segle IV, doncs, rebien culte a Roma Abdon i Senén, el seu natalici -la seva festa litúrgica- era el 30 de juliol; certament la memòria se celebrava al lloc de l'enterrament, el cementeri dit de Poncià, que era subterrani, a l'estil de les *catacumbes*. Aquest cementeri era a la vora de la via Portuense, damunt el Monteverde, actualment sota la via Alessandro Poerio.

De l'any del martiri, el calendari romà no ens diu res. Però la *Passio* situa el martiri sota l'imperi de Deci, el qual inicià la seva terrible persecució l'any 250. Fou devers aquest any que a Roma prengué força el culte dels màrtirs, per la qual cosa, en morir a causa de la seva fe, Abdon i Senén fruïren ja de la veneració dels feels.

Precisem també que la notícia del calendari romà, ben fiable des del punt de vista històric, presenta Abdon i Senén simplement com a màrtirs, sense grau en la jerarquia eclesiàstica; eren, doncs, seglars, simples feels de la comunitat cristiana. Anotem també que la festa dels nostres màrtirs a Roma era tant o més antiga que la festa de Nadal, que compareix per primera vegada en el dit calendari [4].

2. LA *PASSIO* LLEGENDÀRIA DEL S. VI

És ben natural que, arran del seu culte, florís també la llegenda al voltant d'aquells màrtirs molt venerats a la comunitat de Roma, la qual, emperò, no disposava de documents històrics verídics, com serien les actes civils o cristianes del judici i condemna a mort d'Abdon i Senén. El buit de la història dels màrtirs va ser omplit per la llegenda, que sembla que ja era ben difosa al segle VI.

Vegem de resumir aquesta *Passio* segons el text que publiquen els Bol·landistes. D'entrada, el nom dels dos màrtirs, a l'autor de la narració, li sonava oriental. Calia cercar pàtria, doncs, a Orient per als dos protagonistes. Cal advertir, però, que Abdon és el nom de l'onzè jutge d'Israel, el qui defensà Israel just abans de Samsó. El llibre dels Jutges diu que exercí la seva comesa durant vuit anys i que, després de mort, fou enterrat a Efraïm, a la muntanya d'Amalec (Jt 12, 13-15).

La llegenda fa perses Abdon i Senén, prínceps o virreis del regne que Deci va conquerir: *subreguli,* els anomena la *Passio*. Després que Deci hagués conquerit Pèrsia, els pagans li presentaren l'acusació que alguns cristians enterraven els cossos dels condemanats per no oferir sacrificis als déus. "¿Qui són aquests cristians?", preguntà Deci. "Abdon i Senén", li contestaren. Els féu portar a la seva presència, els recordà que, per no adorar els déus, havien estat entregats en mans dels romans, i manà que els empresonassin. "Aquesta és la glòria -digueren els màrtirs- que sempre havíem esperat del Senyor".

En el viatge de retorn a Roma, Deci se'n dugué encadenats Abdon i Senén perquè, com a nobles perses, figurassin en la seva entrada triomfal davant el senat i el poble romà. A la ciutat imperial, Deci reuní el senat i presentà Abdon i Senén engrillonats però vestits noblement i amb joies. Comparegué llavors el pontífex del Capitoli i convidà els prínceps perses a sacrificar als déus: així obtendrien la llibertat i la noblesa de Roma. Abdon i Senén respongueren: "Sense cap mèrit nostre, com a pecadors, ens hem oferit al Senyor nostre Jesucrist una vegada per sempre com a oblació i sacrifici: no sacrificarem als teus déus". Deci, enfurit, manà preparar turments crudels per a Abdon i Senén i que fossin llençats als lleons i als onsos. L'endemà comunicaren a Deci que aquests animals ferotges havien mort. Llavors l'emperador manà que preparassin l'amfiteatre i ordenà al prefecte Valerià que fes adorar el déu sol als dos presoners; si no ho feien, que fossin tirats a les feres.

Abdon i Senén digueren a Valerià que ells només adoraven Jesucrist. Forçats a situar-se nus davant la imatge del sol per oferir el sacrifici, escopiren a l'ídol. Llavors el prefecte manà que fossin llençats a les feres. Els màrtirs, "despullats però vestits del cos de Crist", entraren per rebre la corona a l'amfiteatre; els foren amollats dos lleons i quatre onsos, els quals, rugint, s'acostaren als peus d'Abdon i Senén i semblava que els volguessin de-

fensar. Valerià atribuí allò a art de màgia. A la fi manà que gladiadors amb tridents matassin aquells dos cristians. Els seus cossos foren tirats davant l'ídol del sol i allà romangueren tres dies. Llavors el subdiaca Quirí recollí els cadàvers i els amagà a ca seva el dia 30 de juliol. Restaren ocults els sants cossos fins al temps de Constantí, quan els màrtirs mateixos, en una revelació, comunicaren als cristians on jeien les seves despulles. Llavors foren traslladades al cementeri de Poncià [5].

Ja el cardenal Baronio (1538-1607) i altres historiadors antics detectaren que aquesta *Passio* no era històricament fiable. Els bol·landistes exposaren el 1868 les seves falles, ja que Deci mai no va conquistar Pèrsia. Avui en dia aquest document és judicat pels historiadors com a llegendari [6]; depèn de la breu notícia del cronògraf romà esmentat, del qual conserva els noms dels sants, el dia aniversari i el lloc de l'enterrament. Els noms orientals induïren l'autor anònim a fer-los nobles perses, quan més aviat avui podem sospitar si eren esclaus o lliberts entre tants d'origen oriental que vivien a Roma, alguns dels quals s'anaven incorporant pel baptisme a la comunitat cristiana. Els diàlegs entre perseguidor i perseguits segueixen l'esquema habitual d'aquestes llegendes, com també els prodigis, com és ara el de les feres amansides als peus dels cristians; s'hi revela la teologia del martiri que uneix el sacrifici dels màrtirs al de Jesucrist, la divinitat del qual, d'acord amb els concilis posteriors al segle III, des de Nicea a Calcedònia, apareix clarament professada.

Aquesta *Passio* llegendària influí en la iconografia, en les notícies dels martirologis i, conseqüentment, en la *llegenda àuria,* en la predicació i en el culte als dos màrtirs [7].

3. EL CULTE PRIMER, DES DE ROMA

El cementeri de Poncià, a la vora de la Via Portuense, començà a ser enterrament de cristians en el segle III. Porta el nom del seu donant, que potser fou també el fundador del *titulus* de Santa Maria in Trastevere. Actualment l'entrada d'aquest cementeri subterrani, *catacumbes*, s'obri a la via Alessandro Poerio, al cim de Monteverde Vecchio. Aquestes catacumbes no són obertes a la visita pública; pertanyen com les altres a la Santa Seu i són administrades per la Comissió pontifícia d'arqueologia [8].

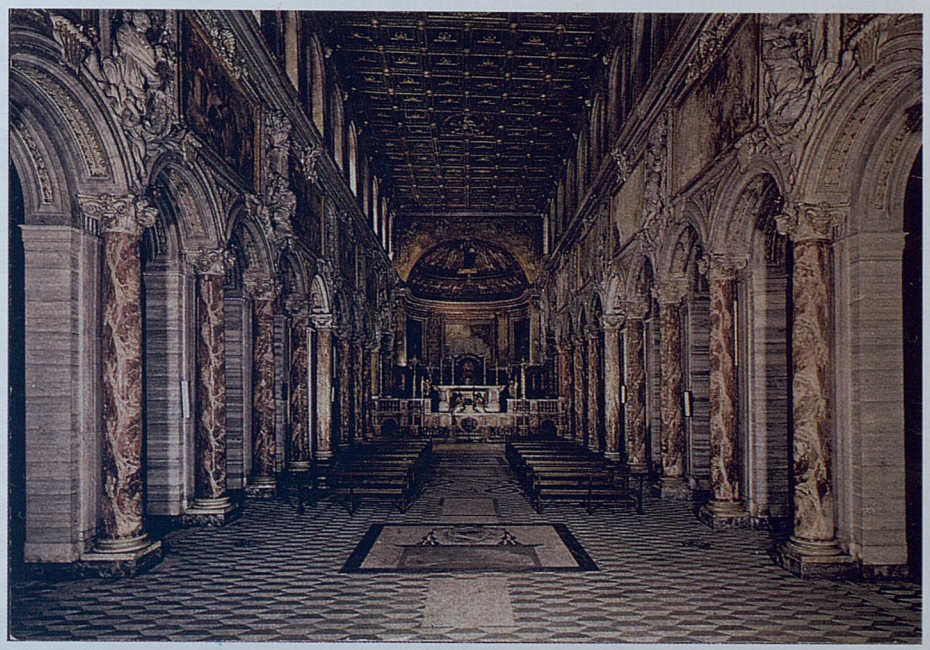

Basílica de Sant Marc, a la plaça Venezzia de Roma.
Davall l'altar major, a la cripta restaurada, hi reposen les despulles d'Abdon i Senén.

Aquí va ser certament on s'inicià el culte d'Abdon i Senén; l'art paleocristià hi ha deixat les primeres emprentes de la inconografia dels nostres sants patrons. Sobretot a partir de la pau de Constantí (a.313), les imatges decoraren el cementeri de Poncià. Hi trobam encara un Pantocràtor, al capdavall de l'escala principal d'accés; més endins, s'hi veu una petita piscina que sembla que pogué ser baptismal, per tal com hi és figurat Jesucrist, batiat per Joan mentre un àngel sosté els vestits del Senyor. A l'esquerra d'aquesta pintura, hi trobam la més antiga representació dels nostres patrons, que sembla realitzada en el segle VI, i que decorava el sarcòfag dels màrtirs (p. 29). S'hi veu Jesucrist, damunt un núvol, coronant els dos màrtirs: Abdon a la seva dreta i Senén a l'esquerra. Els sants porten aurèola, duen barba i són vestits amb túnica curta cenyida i mantell; porten al cap un barret frigi; a la dreta d'Abdon hi ha sant Mílix, i a l'esquerra de Senén, sant Vicenç, el màrtir de València. Els quatre sants porten gravats els noms respectius. A damunt aquesta pintura al fresc hi ha la dedicatòria del qui va fer pintar aquesta representació: *Gaudio-*

sus, agraït pels dons que Déu i els dos sants màrtirs li havien atorgat [9]. Damunt la primitiva sepultura d'Abdon i Senén, s'hi obrí una *fenestrella confessionis*, una finestreta per on guaitaven els pelegrins per venerar les santes relíquies. Efectivament, la devoció als nostres sants patrons era florent llavors a Roma i els romeus acudien amb delit a aquestes catacumbes, que anomenaren "dels sants Abdon i Senén", i així foren conegudes a l'Edat Mitjana.

L'itinerari medieval de Salzburg esmenta una gran església bastida sobre aquestes catacumbes, on reposaven les despulles d'Abdon i Senén [10].

La litúrgia romana, en els seus sacramentaris Gelasià i Gregorià, fixa també el 30 de juliol com a *dies natalis* dels sants Abdon i Senén. El primer ofereix quatre oracions; el segon, tres. Aquestes són les oracions que restaren al missa romà de sant Pius V (1570), fins que el 1969 va ser substituït pel de Pau VI. Ben bé aquestes oracions es poden remuntar als segles V-VI. Com és normal en les fórmules romanes, les oracions dels nostres sants són genèriques: supliquen el perdó dels pecats gràcies a la intercessió dels dos màrtirs i l'acompliment dels sants desitjos [11]. L'oració col·lecta del Sacramentari Gregorià ha passat al missal de Pau VI com a col·lecta segona del formulari quart del comú de diversos màrtirs fora del temps pasqual [12].

El papa Gregori IV (828-844), com ja era costum des de finals del segle VIII [13], traslladà les relíquies d'Abdon i Senén a la cripta de la basílica de Sant Marc dins la ciutat de Roma. Aquesta fou edificada, segons el *Liber Pontificalis,* pel papa sant Marc I amb donacions de l'emperador Constantí, l'any 336, al lloc on la tradició situa l'estança en què sant Marc, el deixeble de sant Pere, escriví el seu Evangeli, als peus del Capitoli. La primera basílica fou destruïda per un incendi però fou refeta pel papa sant Adrià I (772-795) i sobretot pel papa esmentat Gregori IV, el qual en decorà l'absis amb el mosaic que encara admiram, presidit per Crist Mestre, que té a la seva esquerra sant Felicíssim i sant Marc evangelista, que presenta el papa Gregori IV, el qual fa l'ofrena de la basílica que porta pintada damunt sa mà; a la dreta hi veim sant Marc papa, sant Agapit i santa Agnès. A la part baixa hi es pintat l'Anyell amb els quatre rius, símbols dels quatre evangelis, i dotze anyells, que representen els feels que vénen de Jerusalem i de Betlem: els qui provenen del judaisme i els dels pobles gentils.

Per altra banda, diverses escenes de la la *Passio* martirial d'Abdon i Senén són pintades, per artistes italians del segle XVII, a les parets laterals de la nau central: "Abdon i Senén enterren els cossos dels màrtirs", obra de Francesco Mola; "Són obligats a adorar els ídols", de Francesco Allegrini; "Entren a Roma amb el carro triomfal de l'emperador Deci", de Giovanni Angelo Canini; "Sofreixen martiri al Colosseu", de Giacomo Curtis ("Borgognone").

Aquesta basílica es troba a l'actual plaça de Venècia i és l'església dels venecians a Roma, des del temps del papa Pau II (1464-1471), el venecià Pietro Barbo, que la va renovar i la incorporà al seu palau, residència des de llavors de nou papes més, fins que es construí el palau del Quirinal. El patriarca de Venècia en sol esser el cardenal titular.

Les excavacions realitzades el 1948 portaren a llum de bell nou les relíquies d'Abdon i Senén, en la cripta, dins una caixa de xiprer posada en una arca de granit, sota l'altar major de la basílica, vora les del papa sant Marc, de sant Restitut i d'altres. Un pergamí de 1474 recordava la deposició d'aquestes relíquies pel Cardenal Marco Barbo, titular de la basílica. Concordava amb un pergamí de la Biblioteca Vaticana de 1575 que donava fe de les relíquies dels sants Abdon i Senén i del papa sant Marc sota l'altar major (que era el de la basílica de Sant Marc evangelista) [14]. Després de les excavacions, es va instal·lar un altar nou devora les relíquies, dedicat als sants Abdon i Senén, on vaig tenir el goig de celebrar missa dels nostres patrons.

Tenien també a Roma una altra esglesieta anomenada dels *Sants Abdon i Senén al Coliseu.* devora el colós de Neró, l'estàtua del sol, que aquest emperador havia situat davant el vestíbul de la seva "Domus aurea". Segons la *Passio,* els cossos dels dos màrtirs havien estat llençats davant aquest ídol. L'emperador Adrià havia traslladat l'estàtua entre el Coliseu i el temple de Venus. Aquesta església consta a una llista feta redactar per sant Pius V, però que fou esbucada a finals del segle XVI o començaments del XVII [15].

4. LES RELÍQUIES I CULTE DELS DOS MÀRTIRS FORA DE ROMA

De les catacumbes el culte dels màrtirs, amb el trasllat de les despulles, va entrar primerament a les esglésies de Roma. Però també de la ciutat dels papes i dels màrtirs sortiren les relíquies a altres indrets per rebre-hi la veneració dels feels.

Els bol·landistes parlen de veneració de relíquies d'Abdon i Senén a Florència, a la catedral de

Parma i a l'església monàstica de Sant Medard de Soisson, sense que històricament d'això, res no es pugui assegurar amb certesa. Consta també el culte a aquests màrtirs a la diòcesi de Dijon, a Chateauroux, Bouerge, Pennautier i Mazères. El cèlebre monestir de Fulda, a Alemanya, es gloria de posseir relíquies d'Abdon i Senén; aquí els Bol·landistes trobaren un manuscrit de les Actes, o *Passio*, que publicaren en el tom VII *d'Acta Sanctorum,* i que hem resumit més amunt [16]. A l'Església oriental, reben culte entre els maronites del Líban [17].

5. EL CULTE I LES RELÍQUIES A ARLES DEL VALLESPIR

5.1. La translació de les relíquies al segle X

Després de Roma, el lloc principal del culte a Abdon i Senén és, sens dubte, el monestir benedictí de Santa Maria d'Arles, a les terres catalanes del Vallespir (ara dins l'Estat francès).

Aquest cenobi va ser fundat el 778 (o el 782) per l'abat Castellà, mossàrab hispà de la província tarraconense, que segurament fugia de la pressió musulmana. Damunt les ruïnes de les termes romanes (l'indret avui anomenat pels francesos Amélie-les-Bains), on degueren trobar un sarcòfag romà del segle IV o V, indici de culte paleocristià, els monjos fugitius establiren primerament el seu estatge. El 820 l'abat fundador rep del fill i successor de Carlemany, Lluís el Piadós, la confirmació dels béns de la nova abadia: les termes, l'església de Sant Pere d'Arles (era la del Riuferrer), i encara les de Sant Joan de Reart a Bages i la de Sant Julià de Bussach. Per primer cop apareix en aquest document de ratificació imperial de béns el nom d'*Arulae*, que en català esdevingué Arles, que denota l'etimologia lligada a les petites ares, o altars, dedicats a divinitats relacionades amb el culte de les fonts.

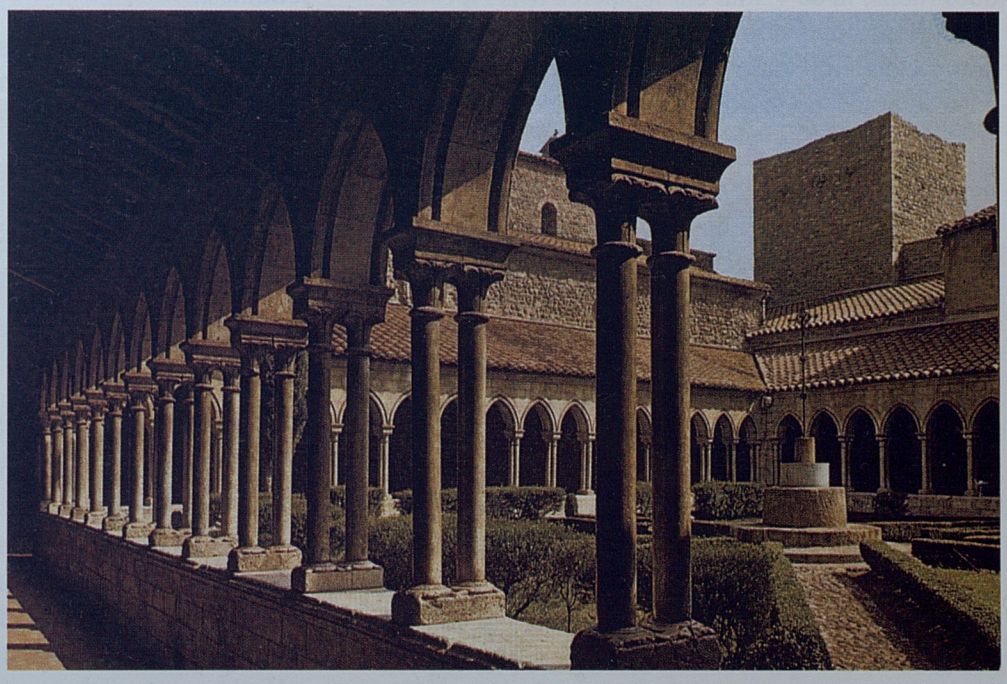

El claustre de Santa Maria d'Arles (s. XIII).

Pels volts de l'any 881 l'abat Sunifred, germà del comte de Barcelona Vifred el Pilós traslladà l'abadia, anomenada de Santa Maria almenys des de 817, del seu lloc primitiu devora les termes a l'emplaçament actual a la vorera del riu Tec [18].

Com tota abadia de prestigi, Santa Maria d'Arles volia esser ben dotada de relíquies. Respon a aquest delit, comú a tantes esglésies i monestirs importants de l'època, el trasllat (llegendari?) de les relíquies dels sants Abdon i Senén des de Roma a aquest monestir del Vasllespir. Sigui quin sigui el valor històric d'aquest fet i de les relíquies, el cert és que el culte als nostres patrons per Catalunya, l'antic regne de València i les nostres Illes tengué en Arles el seu centre difusor.

Del meravellós, i llegendari, trasllat de les relíquies, se'n conserven diverses narracions i manuscrits. Els Bol·landistes publiquen el ms. d'Arles, en llatí, que edità Stephanus Balluzius en l'apèndix al seu llibre sobre la Marca Hispànica [19]. D'aquest manuscrit depèn el que l'any 1428 Mn. Pere Clotas va copiar, per a l'església de Santa Maria del Pi de Barcelona i per a la seva capella dels sants màrtirs [20]. El cèlebre historiador Dom Mabillon en els seus Annals Benedictins (llibre 26, 56) fa referència a aquest trasllat, com també el dominic català Antoni-Vicenç Domènech en la seva *Història general dels sants de Catalunya*, el 30 de juliol [21]. Escriví la llegenda en català el també frare predicador Miquel Llot de Ribera (Clairà del Rosselló 1555-Lleida 1607) en la seva obra *Libre de la*

Translatio dels Invincibles y Gloriosos Martyrs SS. Abdon y Sennen, y de la miraculosa aygua de la santa Tumba del monestir de sanct Benet en la vila de Arles en lo comptat de Rosselló, estampada a Perpinyà el 1594 [22].

La possessió de les santes relíquies per part del monestir de Santa Maria d'Arles s'atribueixen a l'abaciat d'Arnulf, que regí la comunitat pels volts de 957 a 963 [23].

La narració, segons el dit manuscrit d'Arles, comença per descriure i situar el monestir de monjos negres, benedictins, de l'Orde de Cluny, al comtat del Rosselló, territori del Vallespir i diòcesi d'Elna, a una vall solcada pel riu Tec. En aquesta vall, sovintejaven les tempestes de calabruix, que destrossaven els arbres i les collites. També freqüentment hi corrien bèsties salvatges que fins i tot arrossegaven, ofegaven i devoraven els infants. Monjos i laics s'avingueren per fer pregàries, dejunis i oracions per implorar la misericòrdia divina. Però les calamitats no s'estroncaven. Aleshores pensà l'abat Arnulf (Arnau) que els mals només s'acabarien amb la presència de relíquies de qualque sant. Aleshores decidí anar a Roma, empès per dues raons: la de visitar els sepulcres dels Apòstols Pere i Pau i dels altres sants que patiren martiri el temps dels emperadors romans, i la d'obtenir del papa relíquies de màrtirs.

Així, Arnulf, no sols per decisió pròpia, sinó mogut per inspiració divina, s'encaminà cap a Roma, on visità els cementeris que guardaven relíquies i cossos de diversos sants. Succeí que un dia es trobà amb el papa que celebrava la processó estacional a un cementeri on era edificada una església de Sant Llorenç (o de Sant Marc, segons el manuscrit de Barcelona) [24]. El papa, veient la gran devoció de l'abat, li preguntà d'on era i per què havia vengut a Roma. Amb llàgrimes als ulls, Arnulf explicà al papa la situació d'Arles i del monestir i li demanà humilment que li concedís relíquies d'algun o d'alguns sants. El papa respongué que triàs les relíquies que volgués llevat de les de sant Pere i sant Pau, de sant Esteve i sant Llorenç. L'abat demanà al papa que li donàs una nit per pensar-s'ho i per demanar a Déu quina elecció havia de fer.

Passà Arnulf la nit fent oració i tengué una visió: va veure el cementeri esmentat i dos túmuls, que eren com a fonts que rajaven sang. Li fou revelat que eren els sepulcres dels sants Abdon i Senén. Una veu li comunicà en el somni que aquestes eren les relíquies que Déu concedia a Arles perquè fos alliberat de les calamitats que patia. "Vés al pontífex perquè t'entregui aquests dos cossos sants". S'aixecà l'abat i anà a veure el papa, a qui contà tot el que havia vist.

Llavors el pontífex convocà tot el clero i anaren en processó al cementeri. Obriren els dos sepulcres, que exhalaren una olor suavíssima com si fossin cofres d'aroma. L'abat prengué les relíquies amb gran devoció i, havent demanat llicència al papa, emprengué el camí de retorn. Va depositar les relíquies en una bóta, en la qual féu tres compartiments: enmig col·locà els ossos sants i en les dels caps hi posà vi, com si fos provisió per al viatge. Arribat a Gènova, una dona posseïda del diable, en veure la bístia que portava la bóta, hi reconegué les relíquies d'Abdon i Senén, l'abat li donà vi que, tot d'una que tocà els llavis de l'endimoniada, en féu sortir el diable i ella quedà curada.

Embarcats novament, en haver fet deu milles, s'alçà un temporal i se sentiren crits dels dimonis que s'exclamaven contra els sants. L'abat elevà la seva pregària i aparegueren dos bells joves que s'aferraren al pal i a les veles i la nau pogué arribar feliçment al port de Cadaqués, on es va construir després una capella en memòria del pas d'aquestes relíquies.

D'allà l'abat s'encaminà a la Jonquera, on trobà una dona i dos nins cecs que captaven: els donà vi de la bóta i a l'instant hi veren.

En acostar-se a Arles, l'abat va llogar un home i una bístia perquè portassin la bóta; per on passaven les campanes es posaven a repicar totes soles. Quan el traginer es va témer d'això, quan va ser prop del monestir d'Arles, s'exclamà: He de saber si port dimonis o què. I atià l'animal, que caigué per un precipici, però ni la bístia ni la bóta sofriren cap mal, sinó que l'animal arribà amb la càrrega al monestir abans que el traginer i que l'abat.

De tot això es pot deduir -comenta el cronista- quin mèrit tan gran tenen aquests màrtirs davant Déu, que resplendeixen amb tants de miracles. L'abat, quan arribà al monestir amb aquell tresor de les relíquies, va ser rebut, com és natural, amb un goig immens pel clero i pel poble i les relíquies foren col·locades en l'església de Santa Maria. Des de llavors Déu va aturar les calamitats que afligien aquella vall, on ara resplendeixen miracles i curacions de diverses malalties per la intercessió d'Abdon i Senén.

Fins aquí la narració llegendària i fantàstica de la translació de les relíquies dels dos sants màr-

tirs des de Roma al monestir benedictí d'Arles. És coherent amb les aspiracions religioses d'aquella època, sobretot amb les pretensions dels monestirs, que aquests gaudissin de relíquies insignes que els donassin prestigi i, conseqüentment, afluència de pelegrins. És natural, doncs, que l'abadia d'Arles es procuràs relíquies de màrtirs romans. Certament l'abat Arnulf va ser el qui procurà al monestir les relíquies de sant Abdon i sant Senén, segons resa el seu epitafi, que l'historiador Bonnefoy creu que és de l'època de l'abat: *Iacet hic... Arnulfus, Christi venerandus alumnus... sanctas romanis vexit ab oris Sancti reliquias Sennen et martyris Abdon.* És a dir: "Aquí reposa Arnulf (Arnau) venerable deixeble de Crist, que dugué de Roma les relíquies de sant Sennen i del màrtir Abdon". Trenta anys després de la data probable de la mort de l'abat, el 993, ja es trobaven relíquies d'Abdon i Senén a Sant Martí de Tordera, església que depenia de l'abadia d'Arles. El 1036 el comte de Besalú, Guillem, féu un llegat per la llàntia que fa llum als sants cossos d'Abdon i Senén, "que reposen al monestir d'Arles".

Certament els incidents del trasllat i els prodigis són més llegendaris, però l'essencial del relat sembla històric [25].

5.2. L'aigua prodigiosa de la santa Tomba

Lligada amb la deposició de les relíquies dels sants Abdon i Senén a Arles, hi ha el fenomen de l'aigua del sarcòfag, dit la *santa Tomba*, que es troba a l'entrada de l'església de Santa Maria d'Arles, i que ja hem vist esmentat en el títol del llibre del P. Llot. És un sarcòfag romà de marbre blanc, dels segles IV-V, d'una cabuda de devers 331 litres. Ja hi he al·ludit en fer constar els orígens romans d'Arles, *Arulae*. El sarcòfag porta emblema cristià: la X de *Xristós*, en grec, tallat per una I, que podria correspondre al mot *Ichzis,* peix, símbol de Jesucrist. El sarcòfag va ser transportat pels monjos devers l'any 900 quan traslladaren el monestir des de les termes, com hem dit, a la vorera del riu Tec.

Per bé que la llegenda del trasllat de les relíquies no ho esmenti, s'ha mantengut la tradició que l'abat Arnulf deposità les relíquies de sant Abdon i sant Senén en aquest sarcòfag i hi romangueren fins que es trobà un reliquiari més sumptuós dins l'església. Sempre s'ha cregut a Arles que alguns trossos de les relíquies romangueren en el sarcòfag. La *santa Tomba*, aïllada del sòl i de qualsevol paret, depositada sobre dues columnetes, amb una coberta

La santa Tomba que congria l'aigua prodigiosa.

que l'empara de la pluja, estotja una aigua pura que es va renovellant en l'interior sense que per res pugui provenir de fora. "L'aigua reneix sempre en ses entranyes", escriví un rector i historiador d'Arles, que fa remuntar aquest fet meravellós al segle X, a l'arribada de les relíquies. L'aigua -afirma- és "natural, pura, bona, potable, incorruptible" [26].

Del 1529 és la primera notícia certa, i amb testimonis, del prodigi de la santa Tomba. El rector de la parròquia de Sant Salvador d'Arles, Mn. Joan Guàrdia, i altres persones de la vila, testimoniaren que els soldats espanyols se'n portaren de la tomba una mesura tres cops superior a la que el sarcòfag podia contenir i molts d'ells restaren curats de les seves malalties.

El 1587 el visitador apostòlic, Mn. Jaume Agullana, convocà les autoritats i els notables d'Arles per fer la inspecció del sarcòfag. No es trobà cap forat en el fons del sarcòfag, i es comprovà que les petites columnes sobre les quals reposava eren sòlides i que no hi havia cap fisura per on l'aigua pogués penetrar dins el sarcòfag, encara que hi hagués una font a davall. El 1752 també l'abat de Sant Martí del Canigó, Dom Jaume de Bombes, arribà a la mateixa conclusió.

Vint-i-quatre testimonis, entre els quals hi havia el batle, el jutge i dos advocats, declararen

sota jurament el record d'uns fets terribles i esperançadors. En plena revolució, pel maig de 1794, un destacament de tropes republicanes que marxaven cap a Espanya profanaren l'església de Santa Maria, alçaren la coberta de la santa Tomba i la trabucaren i l'ompliren d'immundícies. L'octubre de 1795 havia retornat a Arles Mn. Miquel Bosch i moltes persones el pregaren que redreçàs la Tomba. Un grup de persones s'aplegà davant el venerable monument. El sarcòfag era ben eixut, però ben brut de fems. Tres cops amb aigua calenta la Tomba fou rentada per dedins; després la passaren amb aigua freda. Algunes dones anaren a cercar esponges per eixugar-la. Davant la sorpresa de tothom, l'aigua tornà a brollar dels costats interiors del sarcòfag. Una veu cridà: "Miracle!". Una dona posà dins la Tomba les relíquies que havia pogut salvar de la profanació. El capellà féu cobrir un altre cop el sarcòfag. Tres hores després ja es pogué comprovar que l'aigua anava pujant dins la Tomba i seguí pujant els dies vinents. El següent dia 24 ja se'n tragué una botella. En la festa del 30 de juliol el dit prevere en distribuí 150 botelles.

El 1936 un químic de París, Mr. Oliveró, féu les anàlisis de l'aigua de la santa Tomba i conclogué que era la mateixa d'una font veïna, que abastia d'aigua la vila; el miracle quedava en entredit. Però entre 1936 i 1947 el rector Maler realitzà anàlisis pel seu compte: l'aigua era com a destil·lada i no tenia res a veure amb l'aigua de la vila. El 1942 diversos consellers municipals testificaren que el sarcòfag era ple d'aigua i que fins i tot vessava. El 23 de juny d'aquell any, en plena sequera, la santa Tomba era gairebé plena a vessar.

El 6 de març de l'any sant 1950 el sarcòfag fou obert. S'hi trobaren ossos, suposadament relíquies dels sants màrtirs. Fou ben midat: 1'76 m. de llargària, 0'47 m. d'amplària; 0'40 m. de fondària. La cabuda és de devers 331 litres. La tomba va ser ben rentada, les petites relíquies hi foren reposades. L'aigua comparegué novament al cap de vuit dies i ja hi trobaren 165 litres.

El 30 de juliol de 1964 se'n distribuïren 47 litres. El nivell de l'aigua hauria hagut de baixar devers sis centímetres, però només es notà a la fi del dia una davallada de quasi un mil·límetre.

Diverses hipòtesis han tractat d'explicar aquest fet meravellós. Uns han apel·lat a la condensació de la humitat de l'aire, aidada per les diferències de temperatura. Experiments per comprovar això no han resultat plausibles; el sarcòfag no és sensible als canvis de temperatura. Un radioestesista examinà el sarcòfag el 1954 i rebutjà qualsevol idea d'arribada d'aigua a la Tomba per una canonada.

El 1958 un enginyer hidràulic de Grenoble i dos col·legues seus obtengueren permís del rector d'Arles per fer totes les investigacions sobre l'aigua misteriosa. No s'arribà llavors a cap conclusió convincent. Tampoc no donaren resultat apodíctic les anàlisis que el 1988 realitzaren químics anglesos de la Companyia de les aigües del Tàmesi. Una sola conclusió: només la condensació pot explicar naturalment el fenomen; però és difícil d'explicar un mecanisme de condensació en les proporcions de l'aigua generada pel sarcòfag.

Els científics emmudeixen, per ara, davant el misteri de la santa Tomba. Hi hagi o no sequera, cada any l'aigua dels sants Abdon i Senén puja dins la Tomba, arriba a vessar, se'n treu i es reparteix i s'envia a molts indrets el 30 de juliol i el 24 d'octubre, commemorat com l'aniversari de "la vinguda dels sants", és a dir, de l'arribada a Arles de les relíquies portades per l'abat Arnulf. Com a repte als científics, el rector i historiador d'Arles, Mn. Adolf Castre, dipositià, a començaments del segle XX, mil francs a una notaria que havien de ser donats a qui aclarís l'origen de l'aigua. Molts de creients consideren miraculosa l'aigua de la santa Tomba, com la de Lorda o de La Salette, i la demanen d'arreu del món. Acabem dient, com conclou una guia religiosa d'Arles, que "més enllà del misteri, l'ús de l'aigua d'Arles no pot ser res més que perllongació de la pregària, inspirada per una pietat autèntica i profunda" [27].

"Ca nostra", el setmanari inquer, ja el 24 de juliol de 1914, va publicar un article de V. Maril sobre l'aigua de la santa Tomba. Des de la festa patronal de 1998, la parròquia de Santa Maria la Major d'Inca guarda una botelleta amb aigua congriada dins el sarcòfag d'Arles, que vaig tenir el goig de procurar.

5.3. Les relíquies de sant Abdon i sant Senén a Santa Maria d'Arles; el culte popular i els Goigs

Del que acab de dir, es comprèn que les relíquies dels dos màrtirs romans constitueixen el tresor religiós més preuat d'aquella vila del Vallespir.

La primera consagració de l'església actual de Santa Maria, de tipus basilical romànic de tres naus, la celebraren l'arquebisbe Guifred de Narbona i el bisbe d'Elna el 1046; la segona, després

d'una restauració, la dugué a terme també l'arquebisbe narbonense, Berenguer, el 1157, juntament amb els bisbes d'Elna, Girona, Vic i Barcelona.

El 1394 ja es té notícia de la *Confraria dels Cossos sants,* venerats a l'església abacial. Aquesta confraria encarregà a l'argenter de Perpinyà Miquel Alerigues dos reliquiaris amb la forma de dos caps

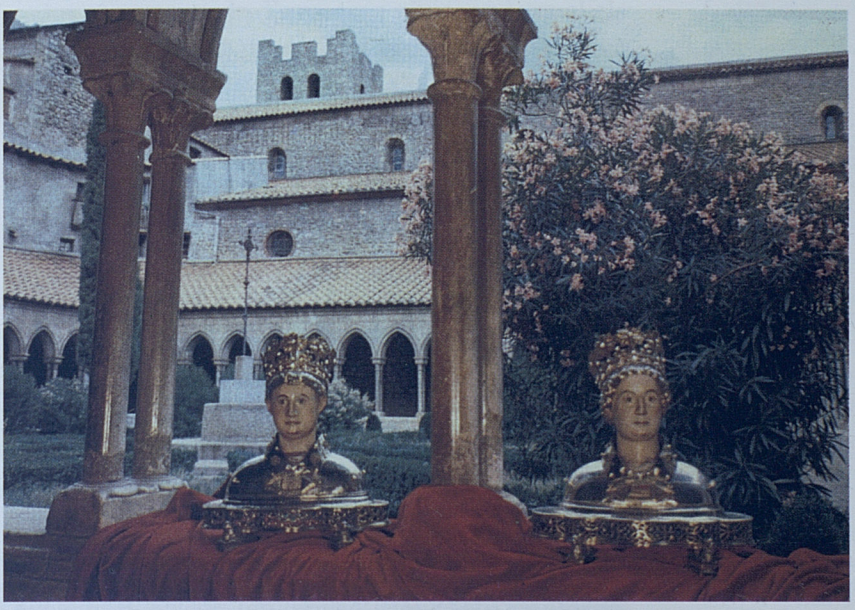

Els dos reliquiaris del s. XV, expesats al claustre d'Arles.

per estotjar les santes relíquies. El cap de sant Abdon, com diuen les inscripcions llatines, va ser realitzat el 1425, i el de sant Senén el 1440. Els dos caps o bustos són els reliquiaris més valuosos del país, segons l'historiador Brutails. Els caps dels dos màrtirs porten corona principesca. El 1612 varen ser prestats a la ciutat de Perpinyà per fer processó per demanar la pluja; els cònsols d'Arles els vetlaren tothora: "no els deixaren mai", diu la crònica. El 1691 un altre cop foren portats a Sant Joan de Perpinyà, pel mateix motiu, després que hi fos portat, des del Canigó, el cos de sant Galderic. El 1738 romangueren tres dies a Ceret, que els havia demanat per gran devoció. Durant la gran revolució, Josep Mas els amagà a la muntanya durant tres anys, fingint un robatori. Debades el directori del Departament els reclamà el 1793 al municipi d'Arles perquè els portàs a Perpinyà per fondre'ls a la fàbrica de moneda. Quan tornà la calma, després dels moments més durs de la revolució, els reliquiaris comparegueren a l'església que havia esdevingut parroquial.

L'artista Francesc Boher va fer el 1815 una caixa nova per a les altres relíquies i la va decorar amb quatre pintures d'escenes del martiri; l'any següent hi foren dipositats els ossos del màrtirs.

Des del segle XIV, l'església de Santa Maria té una capella dedicada als sants Abdon i Senén. El retaule que la decora és de 1647, obra de l'escultor de Perpinyà Llàtzer Tramulles. És un retaule barroc que, seguint la tradició medieval presenta a l'àtic la Crucifixió; i just davall, segons el model barroc, la Puríssima Concepció. Les altres parts del retaule són dedicades als dos màrtirs, que presideixen des del carrer central. Tenen a davall l'armari de les relíquies. Les escenes esculpides en baix relleu reconten el martiri, seguint les actes llegendàries, el trasllat de les relíquies a Arles -també segons la narració que he resumit més amunt-; la decoració del retaule és deutora així mateix d'un drama en vers del segle XVII sobre Abdon i Senén. A la paret lateral, s'hi veu un gran quadre signat per M. Fourcade (1855), que representa la degollació dels màrtirs [28].

Com he dit, les relíquies foren dipositades en la caixa nova el 1816. Aleshores, el 30 de març, es féu la revisió de les relíquies davant el rector Mn. Miquel Matillo. Es comprovà que a la caixa antiga hi havia devers la meitat de dos esquelets humans. Sovint, en l'edat mitjana, a relíquies notables d'un sant, se'ls donava el nom de cos, com si fos l'esquelet complet [29].

Tal com indica clarament la narració del trasllat de les relíquies dels sants Abdon i Senén, aquests foren invocats com a protectors dels conradors i de les collites, contra les pedregades i les tempestes. La dita llegenda comença per dir que la vall on Arles és bastit, per la reverberació del sol, és molt exposada al calabruix; les pedregades i llamps feien llavors malbé les anyades. L'arribada de les relíquies dels màrtirs romans aturaren aquestes destrosses. La fama de la meravellosa intercessió d'Abdon i Senén s'escampà per tots els voltants, talment que foren proclamats patrons i advocats dels agricultors en les terres on arribà la influència de les relíquies venerades a Arles. Ja he ressenyat que Perpinyà, la capital de la diòcesi juntament amb l'antiga Elna, demanà dos cops al segle XVII els dos bustos-reliquiaris. El bisbat d'Elna-Perpinyà els té actualment com a copatrons. Sobre aquesta protecció cal ressenyar aquí la tradició del poble veí de Montboló que, fa més de 500 anys, porta a Santa Maria d'Arles el 30 de juliol una rodella de cera, renovada cada any, semblant a les

Reliquiari dels Sants Abdon i Senén (1410), ara depositat al museu històric de la ciutat de Barcelona. Detall de l'imatge de sant Senén

nostres lledànies del Corpus, per un vot d'un pastor que invocà els dos màrtirs quan una tempesta amenaçava de matar la seva guarda [30].

L'antiga abadia va esdevenir parroquial per a la vila el 1791 i, per això, no va ser venuda arran de la nacionalització dels béns del clergat decretada pel govern revolucionari [31]. Des de llavors la parròquia d'Arles manté i promou la devoció dels dos màrtirs.

Es conserven cinc edicions de *Goigs* en català als gloriosos màrtirs sant Abdon i sant Senén, per al monestir d'Arles. Els primers foren impresos el 1778; els altres quatre ja són estampats per a l'església parroquial de la dita vila (de 1836 i 1858; dos no porten data, però ja semblen del segle XX). Hi ha unes cobles, també en català, a llaor dels benaventurats Abdon i Senén, compostes pel Rd. Antoni Jofre, rector de Montalbà, el 1858. Els cinc *Goigs* coincideixen gairebé en tot. Diuen que Abdon i Senén eren germans: *Germans Abdon i Senén, màrtirs de Déu molt amats.* Abdon, el més gran, tenia 16 anys i Senén 15. Només uns, en edició més recent, esmenten l'aigua de la santa Tomba: *Feu miracle permanent, d'una tumba d'ayga excellent, donau als assedegats.* Aquesta mateixa edició canta la devoció que professava l'Empordà als dos sants màrtirs [32].

6. EL CULTE I EL PATRONATGE DELS SANTS ABDON I SENÉN A LES TERRES CATALANES

Des de les terres catalanes d'Arles del Vallespir, que no foren incorporades definitivament a l'estat francès fins el 1659, el culte i la devoció a Abdon i Senén, protectors i advocats de les terres i esplets i dels hortolans i conradors, s'escamparen pels altres indrets de Catalunya i més envant de les Illes Balears i del Regne de València. Juntament amb sant Galderic (s. IX), les despulles del qual prestigiaven el monestir de Sant Martí del Canigó -avui venerades a Sant Joan de Perpinyà-, els nostres patrons eren els advocats dels pagesos de llengua i cultura catalanes fins que el madrileny sant Isidre llaurador (s.XII), canonitzat el 1622, va prendre el seu relleu promogut per la política uniformista de la monarquia espanyola, però també per la simpatia que devia infondre als conradors tenir per patró un sant del seu mateix ofici.

Un dels centres de culte més important dels nostres sants patrons va ser, des del segle XII, la parròquia de Santa Maria del Pi de Barcelona. Abdon i Senén hi eren i hi són venerats com a patrons dels hortolans, puix que l'antiquíssima església fora de les muralles de la ciutat era envoltada d'horts. La confraria ja hi era establerta de temps immemorial quan, el 1328, el rei Alfons el Benigne li concedí privilegis. El 1345 consta un benefici fundat en honor dels dos sants. El 1398 la confraria d'hortolans i traginers comprà el dret de patronatge de la capella -sembla que llavors encara de sant Pere- i que els nous patrons més envant dedicaren als dos màrtirs. Del 1410 és el preciós reliquiari barroc dels dos sants, avui en dia en el museu històric de la ciutat. El 1474 la ciutat comtal proclamà copatrons Abdon i Senén. El 30 de juliol celebrava

Caixa reliquiari d'Abdon i Senén, del segle XIV (inventari 444 del museu històric de la ciutat de Barcelona)

amb esplendor la festa patronal, que va perdurar fins el 1936. La capella era ornada amb les eines dels hortolans i amb hortalisses. El capvespre es feia solemne processó amb les imatges dels màrtirs sota pal·li i ornades també amb productes dels horts, cosa que representen nombrosos gravats de l'època. Quan el 1622 fou canonitzat sant Isidre, Abdon i Senén hagueren de compartir amb ell la capella, car el 1623 hi arribà la relíquia del sant llaurador acompanyada d'una gran pluja, en la qual els hortolans veren un prodigi del nou sant. Una imatge seva va ser col·locada a la part alta de la capella. El 1851, un cop suprimits els gremis, es va constituir el Mont de Pietat dels hortolans de Barcelona sota l'advocació dels sants Abdon i Senén. El 1885 els sants dels hortolans hagueren de cedir l'advocació de la capella a la Mare de Déu de la Mercè [33]. Encara avui, després de la profanació de l'església en la guerra civil, dues imatges dels nostres sants són venerades en el retaule de la Mercè. Cada any, el 30 de juliol, continua encara celebrant-s'hi la festa dels patrons dels hortolans, i aquests van a cercar el reliquiari, que ara es troba al museu d'història de la ciutat de Barcelona [34].

A Terrassa la devoció dels pagesos ens ha deixat a l'església de Santa Maria d'Egara un retaule magnífic que entre 1458 i 1460 va pintar, per a l'església de Sant Pere, Jaume Huguet (1415-1492). El retaule, que presenta Abdon i Senén en la taula central, es completa amb escenes del martiri i la translació de les relíquies des de Roma a Arles del Vallespir. Hi són representats, a la part inferior, els sants Cosme i Damià [35].

També a la catedral de Girona els nostres sants eren invocats, des del segle XIV, amb antífones commemoratives al rés coral [36].

Segons el llibre citat de J. Sistac (1948), molts de pobles dels bisbats de Catalunya celebren la seva festa major el 30 de juliol.

També el culte i patronatge dels sants Abdon i Senén és molt estès a les terres valencianes, principalment a Sueca i a Cullera, a Alcalà de Xisvert, Calig, La Mata, Benicarló... Entre els valencians són coneguts com els *Sants de la pedra*, per tal com són invocats contra el calabruix i les pedregades [37]. La literatura valenciana produí ja en el segle XVI una obra consemblant a la de fra Miquel Llot. És la del prevere teòleg, poeta en llatí i en català, Joan Baptista Anyés (València 1480-1553), que publicà en la seva ciutat nadiua, el 1542: *La vida martyri y trâslacio dels gloriosos martyrs e reals Princeps sant Abdô y Senen: e vida del glorios bisbe e martyr sant Pôç aduocats dels llauradors contra la pedra y tempestat* [38]. A la catedral de València, es veneraven també relíquies dels nostres sants patrons com consta en una relació de 1820. Hi llegim aquesta estrofa, dedicada a enaltir la seva protecció:

> *Ab gran honor venerem vostres Ossos*
> *màrtirs constants, Senen y Abdon reals,*
> *perquens vullau guardar dels temporals*
> *y de perills les animes y els cossos* [39].

Senyal inequívoc d'aquesta devoció tan estesa és el nombre de *Goigs* impresos i cantats arreu dels Països Catalans. L'esmentat historiador J. Sistac ressenya, endemés de tres edicions d'Arles (ja hem vist que n'hi ha hagut cinc), els de Camporrels (2, en castellà), del Pi de Barcelona, de Sant Boi, de Santa Pau dè Girona, de Gualta, de Biosca (dos), de Santa Maria de Levit (Tarragona), de Sant Vicenç de Jonqueres, de Banyoles (dos), de Cubelles, de Lladurs, de Riudecamps, dos del Regne de València (en castellà), de Riudecanyes. Cal afegir-hi l'auca, que dedica una figura a Inca, amb lletra de Josep Sistac mateix [40].

Per cloure aquest apartat, diguem que els sants Abdon i Senén reberen culte també a la catedral d'Eivissa. En el retaule de sant Antoni abat, en la primera capella de devora el presbiteri a la part de l'evangeli, la predel·la representa els dos màrtirs: Abdon sostenint la palma del martiri

Caixa reliquiari d'Abdon i Senén, en fusta policromada en el museu històric de Barcelona.

amb la mà dreta i Senén també amb la palma i pàmpols i raïms en la mà esquerra. El retaule, dedicat a un protector tradicional dels pagesos, sant Antoni de Viana, és barroc, del segle XVIII.

7. DEVOCIÓ I PATRONATGE DELS SANTS ABDON I SENÉN A INCA

7.1. Origen del patronatge i capella a la parròquia

Com hem vist, al temps de la conquista de Mallorca (1229), arran de la qual el culte cristià hi és restaurat, i moltes advocacions i devocions emigren des de les terres catalanes i occitanes a la nostra illa, el culte als sants màrtirs Abdon i Senén era ben arrelat a Barcelona i a altres indrets del Principat.

La devoció de la nostra antiga vila a *sant Non i sant Nen*, una de les variants amb què els devots anomenaven uns sants de noms que els resultaven estranys i exòtics (altres eren *sant No i sant Ne*, *sant Nin i sant Non*), respon a l'advocació d'arrels

Pintures dels nostres sants a la predel·la del retaule de Sant Antoni a la Catedral d'Eivissa (Foto de T. Pomar, cedida pel Consell Insular d'Eivissa i Formentera).

agrícoles que s'havia estès des d'Arles cap al Principat i que també passaria al país valencià. Els inquers no foren els únics devots que a Mallorca tengueren aquests dos sants màrtirs. D'iconografia seva se'n troba així mateix a les parròquies de Sóller, de Llucmajor, de Porreres, de Campos i de Son Servera.

Josep Barberí indica que des de 1370 els sants Abdon i Senén són patrons d'Inca [41]. Però no aporta cap document per fer tal afirmació. No consta que en els inicis de la parròquia inquera de Santa Maria, documentada a partir dels anys 1242-1245 i 1248, es retés culte als nostres dos actuals patrons [42]. Els primers documents que, per ara, han sortit a llum sobre el culte a Inca d'Abdon i Senén són del segle XV. El 1430 consta una deixa a la bossa de "sant Abdon i sant Nen" a la parròquia inquera. El 1444 hi compareix la confraria i els obrers dels dos sants, com també el 1458 [43]. Certament l'obreria anava lligada a un altar i a una capella.

Joan Binimelis en la seva història de Mallorca, escrita a finals del segle XVI, parla llargament del patronatge dels sants Abdon i Senén sobre Inca. L'historiador coneixia prou bé la irradiació de la devoció dels dos màrtirs des d'Arles del Vallespir; es refereix al document servat en aquella abadia sobre el trasllat de les relíquies i escriu: "Pareix que las matexas causas commoque (sic, *commogueren?*) als antics passats de Inca de pendra per patrons à estos Sts. Martirs Abdon y Sennen, hils votassen y fessen y adornassen capella perticular à llur invocatio". Els jurats d'Inca eren obrers i patrons de la capella. Binimelis compara la situació d'Inca a la d'Arles perquè és situada devora les muntanyes de Lluc i Selva, i per això és exposada a les tempestes de llamps i calabruixades. En tals circumstàncies, els inquers treuen les imatges dels dos patrons i les porten al monestir de Sant Bartomeu, i s'atura la tempesta [44].

Jeroni Berard visità la parròquia d'Inca el 1789 quan el nou temple era en plena construcció, iniciada el 1706. Trobà les dues estàtues dels sants Abdon i Senén (que ell anomena *Senón*) al retaule major, que era sense daurar. Diu que abans estaven col·locades a la capella del Sant Crist. "Van vestidos de soldados y con coloridos y pintados tan bien conservados que parecen nuevos". Diu que el temple "tenía desde su principio una capilla de los gloriosos San Abdón, y San Senón, al cuidado de dos obreros jurados ahora regidores (després del decret de *Nueva Planta*), ignorándose el origen de esta devoción, y también la

costumbre de sacar esta pintura fuera a la puerta de la iglesia en tiempos de tempestades, discurriendo Binimelis sería por las inundaciones o daños que solían padecer sus campos del torrente de Coa Negra que baja de Lluch y del suyo referido de la parte de Selva, o también por las fieras que bajaban de los montes cuando antiguamente las había; a imitación, como dice, de la villa de Urgel (*sic*), donde tienen los preciosos cuerpos de estos santos y por devoción de algunos vecinos de ella que quizá vendrían de la conquista y quedarían pobladores de la de Inca" [45].

Com es veu, Berard s'equivoca en més d'un punt. En lloc de *Sant Nin i Sant Non*, escriu *Senón* com a nom del segon màrtir, confon Arles amb Urgell, i creu que és d'aquest darrer comtat que la devoció va venir a Inca amb els repobladors, que alçaren capella des del principi en el temple parroquial inquer. En moltes afirmacions, com ell mateix diu, depèn de la història de Binimelis.

Josep Barberí, el 1807, endemés de fixar, com hem dit sense cap documentació, l'inici del patronatge en1370, repeteix el costum de treure les imatges dels sants patrons, en moments de tempesta: "Los de Inca tenían tanta confianza en el patrocinio de estos santos, que apenas se veían amenasados con alguna tempestad, quando el que se hallaba mas cerca luego corria á exponer sus retablos, ó se llevaban en procesion hasta el monasterio de las Religiosas Geronimas" [46].

Potser que aquests retaule, o simplement imatges, que els inquers treien en perill de tempesta fossin les dues estàtues antigues de fusta policromada, que ara es conserven dins l'ermita del puig de Santa Magdalena.

El patronatge no va ser degut, doncs, a cap prodigi, sinó al corrent de devoció que arranca des d'Arles del Vallespir, com deixen entendre ben clar Binimelis, Berard i Barberí. Després la desinformació històrica sobre les arrels del patronatge de sant Abdon i sant Senén sobre els pagesos i conradors, i en concret sobre Inca, va generar la llegenda. En els

Restes d'un retaule de Son Servera, avui dipositats a la rectoria, amb figures dels nostres patrons.

Taula dels nostres sants patrons de la Parròquia de Campos.

darrers segles, als inquers, els resultava estrany tenir uns patrons no compartits per cap altre poble de Mallorca; per això inventaren la llegenda (també dita "tradició") que fa que, en una processó de rogatives per la sequera, els primatxers d'Inca que cantaven les lletanies dels Sants, sense haver-se posat d'acord prèviament, entonaren tres vegades *Sancti Abdon et Sennen, orate pro nobis* i, és clar, la pluja va davallar ben abundosa [47].

És en la visita de 1564, que va fer a Inca el Dr. Llorenç Foncilles, en nom del bisbe Diego de Arnedo, en què trobam constància de l'altar dels sants Abdon i Senén a la nostra parròquia; el visitador manà que s'hi fes una nova coberta [48]. El mateix visitador esmenta aquest altar el 1568 [49]. El successor del bisbe Arnedo, Joan Vich i Manrique visità el 1578 l'altar dels sants patrons i el 1586, en una altra visita, afirma que aquest altar "és propi dels jurats". El 1599 aquest prelat ordena que s'acabi el retaule començat [50].

El Concili de Trento (1545-1563) va suprimir el caràcter de festa de precepte vigent sobre les festes dels patrons dels pobles. Però aquests podien demanar a la Santa Seu que festes de gran devoció fossin declarades colendes. El 6 d'agost de 1571 el vicari de la parròquia d'Inca, Mn. Guillem Serra, va demanar al consell de la vila que, com en temps enrere, la festa dels sants Abdon i Senén "fos colta y venerada com lo beneit diumenge". La súplica fou ben acollida per jurats i regidors [51].

El 30 de juliol de 1584 el consell de la vila, a instàncies del jurat major Guillem Reure va propo-

sar dur endavant finalment la nova capella de Sant Abdon i Sant Senén a la parròquia, com anteriorment s'havia decidit. De les obres, fou encarregat Antoni Albertí [52]. El 6 de març de l'any següent la capella "dels gloriosos St. Non y St. Nen" ja era començada i el consell hi contribuí amb 5 lliures. Però les obres no anaven endavant, per això el 9 de juny de 1591 els jurats decideixen posar-se d'acord amb els obrers de la confraria de "tan bons patrons de la tempestat" perquè l'obra de la capella iniciada passàs endavant. El 5 de juny de 1592 la capella ja es podia emblanquinar i fer-s'hi el trespol; el consell de la vila donà cinc lliures a l'obrer de la dita confraria [53]. En la visita que el bisbe Vich i Manrique féu a la parròquia d'Inca el 5 de novembre de1599, s'esmenta "la capella novament feta de sanct Abdon y sanct Sen" (53 bis).

Talles de fusta policromada dels sants patrons, ara dins l'ermita de Santa Magdalena.

7. 2. El retaule i les imatges dels sants patrons

Enllestida la capella, amb l'afany dels obrers i la contribució del consell de la vila, es va resoldre fer el nou retaule. L'obrer obtengué dels jurats 25 lliures, l'11 de juliol de 1597. El retaule quedà llest pel setembre. El 18 de juliol de l'any següent el jurat major, Bartomeu Domenech, proposà al consell que les imatges dels dos sants fossin encarregades "al millor imaginaire que se trobarà a l'illa". L'escultor Joan-Antoni Bonet rebé aquest encàrrec. Va cobrar per or i policromat de les figures 15 lliures el 17 de febrer de 1600. La fusta, pagada el 4 de desembre anterior, pujà a 5 lliures. El 1610 el retaule no era llest del tot, hi mancaven parts de policromia. El consell de la vila també pagà els acabats [54].

El 1607 s'assenyala com el de la suor prodigiosa del Santcrist d'Inca. A partir de 1608, trobam ressenyat "lo Cristo de la confraria dels benaventurats St. Abdon i St. Senén", que segons els jurats i consellers, i pels miracles que obrava, calia que fos col·locat més decorosament [55]. Aquesta obra es decidí el 22 de juny del dit any i el 2 de juliol següent la imatge de "lo Cristo de St. Abdon i St. Senén" ja era dignament exposada a la veneració [56]. El 1622, la capella de la qual eren patrons els jurats, és anomenada "del gloriós St. Abdon i St. Senén i el St. Crucifici". S'hi feia cada diumenge una funció amb el cant de les lletanies i la capta era per a les obres de la capella. El 1623 els jurats donen suport a la petició de la confraria i obrers dels sants Abdon i Senén per tal d'obtenir indulgències per a la capella i aporten 25 lliures per comprar un tros d'hort de devora l'església per ampliar la capella [57]. El 1625 els obrers de la confraria dels sants patrons demanen als jurats les fulles de les moreres d'Inca per alimentar els cucs de seda, de la qual es farien els domassos per a la capella. El 1635 els jurats determinaren l'ampliació de la capella i el 1644 demanaren als preveres de la parròquia de Santa Maria que fessin commemoració dels dos màrtirs com a copatrons de la parròquia [58]. El bisbe Diego de Escolano, en la visita de 1659, concedí 40 dies d'indulgències als qui, en diumenge i en la festa dels sants patrons i en la seva octava, pregassin per la pau i concòrdia entre els prínceps cristians i per la salut del rei [59]. El 1667 es bastí el nou retaule barroc que costà 190 lliures [60]. El centre ja era ocupat per la imatge del Sancrist i en les fornícules dels carrers laterals s'hi col·locaren les estàtues obrades per Joan-Antoni Bonet el 1600.

La veneració del Santcrist arraconà una mica el culte dels sants patrons. En la visita del bisbe Santander de 1634, la capella ja és anomenada del Sant Crist, de Sant Abdon i de Sant Nen. Tenia dues bacines. Amb una s'alimentava la llàntia del Santcrist, amb l'altra la dels sants patrons. La segona i tercera visita del dit bisbe només anomenen la capella del "Santíssimo Christo", cosa que també fa el

Les imatges dels sants patrons, venerats devora el Santcrist d'Inca a la parròquia de Santa Maria la Major (1600).

bisbe Rocamora el 1646. El 1686 ja era la capella de la comunió [61].

7.3. Les relíquies d'Inca dels sants Abdon i Senén

És ben natural que la parròquia de Santa Maria la Major volgués posseir relíquies dels sants patrons d'Inca. Sabien prou bé on les podien anar a cercar: a Arles del Vallespir, com havia escrit J. Binimelis al segle XVI en la història de Mallorca ja esmentada. Així, doncs, els capellans i els jurats d'Inca decidiren fer passes per obtenir aquestes relíquies.

El 13 de setembre de 1703, els jurats de la vila, *moguts de gran devoció y cordial afecte que tota la vila té a los gloriosos màrtirs sants Abdon i Senén, a los quals té dita vila dedicada capella y altar, celebrant tots anys son die ab solemne festividat de precepte i octava solemne per ser specials y principals Patrons de ella y haver experimentat la seva gran protecció en diferents ocasions y de temps antiquíssim*, escriviren al P. Prior i al capítol de monjos benedictins de la vila d'Arles perquè els fessin *caritat i gràcia* d'una *petita quantitat d'osset o altra mínima partícula* de les relíquies dels sants màrtirs que guardaven. Per això havien atorgat poders al P. Domingo Torrevadella, de l'Orde de sant Domingo, en el convent de Girona, visitador actual dels convents del seu Orde a Mallorca, perquè fes els tràmits corresponents. Igualment adreçaren la petició al monestir d'Arles el bisbe de Mallorca Francisco de la Portilla, i el rector d'Inca Mn. Miquel Santandreu [62].

El prior d'Arles i els seus monjos, amb la deguda llicència de l'abat Nadal Gaillard de Chandon, que no residia al monestir sinó que n'era abat comendatari, nomenat pel rei de França -com s'esdevenia des de 1649 [63]-, accediren a la petició de les autoritats mallorquines i inqueres, i el 16 de novembre del mateix any 1703, enviaren un trosset d'os de la mà de sant Abdon i un bocí d'una costella de sant Senén al dit P. Torrevadella, amb la condició que aquestes relíquies no fossin mai ni cedides ni venudes, sinó servades sempre en l'església d'Inca i estotjades amb honor dins un reliquiari.

El 6 de juny de 1704 el clero d'Inca, congregat en la sagristia, rebé la notícia que les relíquies dels sants patrons ja eren a Girona i elegí el Rd. Joan Jordà perquè, en nom del comú de preveres d'Inca, procuràs les relíquies d'acord amb la persona designada pels magnífics jurats.

La comunitat dels dominics de Palma designà el P. Francesc Batle perquè es traslladàs a Barcelona a recollir les relíquies, en acord capitular del següent u de juliol.

Els jurats d'Inca encarregaren i pagaren un reliquiari de plata per venerar-hi els sants ossos a l'argenter Josep Fuster, el 1705. L'albarà du data del 29 de març [64].

A partir del 1821 el govern espanyol començà a incautar-se de la plata de les esglésies. Entre altres peces de plata de la parròquia d'Inca, fou confiscat, el 1823, pel "Jefe político" el reliquiari de plata dels sants patrons i va ser fus a la seca instal·lada al convent dels caputxins. En lloc de l'antic reliquiari de plata de 1705, el 1823 se'n va fer un de fusta, certament obra de l'escultor senceller, Antoni Llabrés, autor també del reliquiari consemblant del mantell de la Mare de Déu, que havia sofrit la mateixa sort [65]. Aquest reliquiari de fusta platejada és

Els sants patrons al retaule major de Santa Magdalena (1900); pintures sobre taula de Salvador Torres.

el que actualment s'exposa a la veneració dels feels en la festa del 30 de juliol, a l'oferta de la missa solemne i a la capella dels sants patrons.

Sense voler fer un dictamen concloent de l'autenticitat d'aquestes relíquies, sí que és cert que la seva trajectòria pot esser ben seguida: del cementeri poncià al Trastèvere a la basílica de Sant Marc i d'aquí al monestir català d'Arles. És clar que hi ha notícies d'altres traslacions dels ossos d'Abdon i Senén a distintes ciutats i monestirs, com he dit.

7.4. La processó del dia de la festa. El patrocini de l'ajuntament a la festa patronal

El 8 de febrer de 1738 els jurats resolgueren instituir la processó general el capvespre del 30 de juliol, en honor dels sants patrons. La comunitat parroquial, amb el rector Joan Mesquida al front, acollí la iniciativa obligant-se a participar a "tan santa devoció". El mateix dia el secretari de l'ajuntament convidava també els frares del convent de Sant Domingo que, mitjançant comunicat del prior P. Miquel Sanxo, es varen comprometre a assistir a la processó amb les relíquies dels sants patrons, per suplicar-los que continuassin intercedint per la conservació dels fruits de la terra i defensant el terme dels desastres de les tempestes [66].

A començaments del segle XX, la processó es feia després de les segones vespres, a les 4 del capvespre del 30 de juliol. Així consta en el llibre d'avisos dominicals que feia la parròquia el 1912 i els anys següents (1913-1915). El 1917 la processó comença a fer-se el matí, a les nou i mitja, abans del cant de tèrcia i de l'ofici [67].

La crònica del rector Francesc Rayó, començada el 1923, continua esmentant la processó el matí de la festa dels sants patrons fins el 1931. Recordem aquí que el magnífic tern vermell, de domàs teixit amb or, va ser regalat pel bisbe de Girona, l'inquer Gabriel Llompart i beneït el 1923, abans de les completes, el 29 de juliol a vespre. Costà 1.654 ptes. [68]. La campana major, beneïda el 20 de juny de 1926, està dedicada a santa Maria la Major; l'anterior estava esquerdada, pesava 900 quilos i era dedicada als sants Abdon i Senén. Amb motiu de la festa dels sants patrons, del mateix any, s'instal·là la llum elèctrica per il·luminar el retaule major i es col·locà una bombeta grossa al cim del campanar [69].

Després d'entrar la II República la primavera de 1931, les relacions entre l'ajuntament i la parròquia canviaren ferm. Primerament la festa del 30 de juliol a l'església parroquial "fonc costejada per l'obreria del St. Crucifici de los Sts. Patrons Abdon y Senén ja que el Régimen se desentengué de les festes patronals", com escriu el rector Rayó en l'esmentada crònica parroquial. A la sessió de l'ajuntament d'Inca del precedent 17 de juliol, el regidor Ramon Reus protestà perquè en el programa de les pròximes festes s'havia suprimit l'esment de la festa religiosa; donà suport a la subvenció municipal tradicional. El batle Mateu Pujadas li replicà que no hi havia cap inconvenient perquè els membres del consistori a títol personal assistissin als actes religiosos, però la corporació com a tal no hi acudiria [70].

Aquest any 1931 ja no trobam esmentada la processó. Totes les processons pel carrer foren suprimides a partir del diumenge del Ram de 1932 "per assegurar l'orde y la seguretat de què no se pot dispondre en el temps que atravessam" [71]. Afegim que el 29 de juliol de 1932 l'ajuntament d'Inca declarà festiu l'endemà.

He esmentat el patrocini dels regidors d'Inca

a la festa eclesiàstica patronal, que s'estroncà el 1931. Diguem simplement que es va reprendre després el triümf "nacional" a Inca i a Mallorca el 1936. Va perdurar fins a les disposicions diocesanes, els anys 70 del segle passat, arran de les noves normes postconciliars, aquesta vegada per iniciativa de l'autoritat eclesiàstica.

De 1770 tenim un document del rector Joan Carles, en què consten les festes costejades per "la universitat de la vila". Aquesta pagava els llums del llantoner, la cera de l'altar major, les distribucions del clero en els oficis i la feina de l'escolà per compondre l'altar en la festa dels sants patrons. I això es feia, diu el rector, de temps immemorial: opina que es fa des de la fundació, *in limine fundationis*, d'aquesta església [72], afirmació certament exagerada.

7.5. El sermó de l'ofici dels sants patrons

Dins el solc de les tradicions inqueres, llueix el sermó que un sacerdot inquer pronuncia en la missa solemne del 30 de juliol. Ens n'és un testimoni eloqüent un escrit del canonge inquer Mn. Andreu Caimari: *"El sermó era molt esperat. El sermoner generalment d'Inca. Avui era un canonge, demà un altre, -sempre n'hi ha haguts a Inca, deien els vells-, antany un rector, enguany el nou prevere del Senyor qui cantà missa nova, per les témpores... Després de cantar... les glòries dels patrons protectors amables dels nostros camps, arribava el moment emocionant. Els vells se giraven més a la trona. Diríeu que era lo seu -lo que queda a la vellesa: el record dels temps millors!...*

"Que desfilin com en processó de festa pàtria els nostros hèroes que reberen l'alè dels patrons celestials i l'agombol maternal de Santa Maria la major -deia el sermoner.-"

Llavors continua Mn. Caimari esmentant els fills il·lustres de la ciutat: fra Joan de la Verge, els Malferits, fra Arnau Debrull, el venerable Salord, el P. Bartomeu Coch, fra Pere Vaquer, el bisbe Miquel Morro, el P. Llorenç Malferit, el P. Valperga, fra Rafel Serra, els Albertins, els Planes, els Reures...

"Ningú havia parpellejat, i els vells deien: "Bé se n'ha desfet el fill de madò Clara. No n'ha deixat un d'homo cèlebre".

I jo qui no ho acabava d'entendre, sentia dins el meu cor com un extremiment de fibres, i com un senglot de llàgrimes d'alegria, i pressentia que allò era nostro, sang de nostra sang i carn de nostra carn i encara fe de nostra fe..." [73].

Els Sants Abdon i Senén al retaule de Sant Vicenç Ferrer de l'església de Sant Domingo d'Inca (s. XVII) : porten espigues de blat i raïm.

Amb ben poques excepcions, en el segle XX, els predicadors sempre han estat preveres naturals d'Inca, com ho remarcava cada any la crònica esmentada del rector Rayó i com consignava mestre Miquel Duran en els seus periòdics: anunciava que l'ofici seria "ab predicador inquero", el qual "mos contarà ben espinsellada les vides de Sant Abdon i Sant Senén y mos recordarà les glòries del temps passat" [74]. "Nostro Ajuntament que costea la festa de la iglesia; seguint una costum tradicional no interrompuda mai, dóna el sermó a un inquer" [75] . Una excepció va ser la de l'any 1916, en què predicà el P. Pere-Joan Cerdà TOR, superior de Sant Francesc, ben integrat a la nostra ciutat [76]. Record també que, després de cantar missa nova a Inca el 1947, Mn. Jaume Daviu va predicar el sermó patronal; durant els darrers anys de seminarista havia residit a Inca mentre son pare era el delegat de "La Caixa". També presidí un any la missa concelebrada del 30 de juliol el bisbe Mons. Francesc Planas (m. 1985) i hi va pronunciar l'homilia.

Afegim que, a la llista dels fills il·lustres d'Inca, esmentada per Mn. Caimari, s'hi han afegit al llarg del segle XX altres personatges: Berenguer d'Anoia (s. XIV), fra Marià Payeras (m. 1823), el bisbe Gabriel Llompart (m. 1929), el rector d'Inca Mn. Francesc Rayó (m. 1943), mestre Antoni Fluxà, el músic Antoni Torrandell i mestre Miquel Duran.

No és de més retreure aquí algunes de les expressions amb què aquest nou fill predilecte d'Inca, mestre Miquel Duran, enaltia i ressenyava la nostra festa patronal. "L'escut significatiu d'Inca y el nom venerable de Sant Abdon han format sempre els dos punts cardinals aont han rodat la vida material y espiritual de la ciutat d'Inca... El nom beneit de Sant Abdon (significa) fe, virtut, amor y religiositat". Malgrat això, es queixava que pocs a Inca duen el nom d'Abdon i cap el de Senén [77]. El 28 de juliol de 1909 va signar els "Goigs" als sants patrons que va publicar a "Ca nostra" el següent dia 31. Escrivia el 1912: "Molt ens alegraríem que la festa popular fos avenguda, que els bous pegassen fort (al·lusió a la ja tradicional "corrida" o "novillada"), que les alimares dassen goig, que la joveneta fos composta en son amor honest y que el poble tengués un dia de festa y de gaubança. Però, damunt de tot, voldríem veure en el caràcter inquer l'enteresa y la bondat de nostros Sants Patrons" [78].

7.6. Les darreres reformes de la capella del Santcrist i dels sants Abdon i Senén

Endemés de l'ampliació ja esmentada, en el segle XVII, es feren altres obres a la capella després de la construcció de l'església nova. Sembla que la capella, dins aquesta, ja era a punt el 1796. Però en el segle XIX hi continuaven les obres, gràcies ja a la iniciativa de la confraria del Sant Crist. Un conflicte va esclatar entre l'ajuntament i l'obrer de la capella, nomenat pel bisbe Nadal el 1809, durant el bienni progressista (1821-1823). L'ajuntament pretenia esser l'obrer de la dita capella, com antigamet, per ser la dels patrons de la vila. Més envant, el 1824 les aigües es calmaren. El 1843 figuren dos obrers per la capella del Sant Crist, mentre l'alcalde amb l'ajuntament i el rector de la parròquia eren obrers dels sants patrons.

Entre 1912 i 1915 l'ecònom Miquel Llinàs promogué la construcció d'una capella nova i ampliada, que fou beneïda el dijous de l'Ascensió de 1915, festa del Sant Crist d'Inca [79]. Per la festa de 1913, per mor de les obres, les estàtues dels sants patrons havien estat traslladades al retaule major [80].

Les darreres restauracions i reformes de la capella són degudes a l'ecònom Gabriel Buades i al rector Gabriel Martorell.

Finalment diguem que el retaule barroc va ser afectat per formiga blanca. Obres de desinfecció i de restauració varen ser escomeses els anys 1998-99. El retaule amb les imatges dels sants Abdon i Senén va ser restaurat pel taller de Maria del Mar Riera el 1999.

7.7. Una missa pròpia de sant Abdon i sant Senén per a Inca

D'acord amb la renovació dels calendaris propis, després del Concili Vaticà II, es va pensar a redactar uns textos litúrgics propis per a les misses de Santa Maria la Major i dels Sants Abdon i Senén, celebrades a la ciutat d'Inca. Els textos eucològics i bíblics, en català, foren aprovats pel bisbe de Mallorca Mons. Teodor Úbeda i després foren presentats a la Congregació romana del Culte diví per a la seva aprovació o confirmació. La signatura del Cardenal Prefecte de la dita Congregació, Mons. Antonio-Maria Javierre, porta la data del 6 de maig de 1992. Les dues misses foren publicades el mateix any dins la col·lecció Ximbellí, dirigida per Mn. Santiago Cortès. En la festa del següent 30 de juliol la nova missa dels nostres sants màrtirs ja fou emprada en les celebracions litúrgiques de la nostra ciutat.

Els textos per a ús de la ciutat d'Inca recullen la tradició i alhora són amarats de l'esperit i de l'estil de les pregàries del missal de Pau VI.

En la festa de sant Abdon i sant Senén, s'ha mantengut l'evangeli de les benaventurances (Mt 5, 1-12), el tradicional en la missa d'aquests dos màrtirs en l'antiga litúrgia romana. La segona lectura és de la primera carta de sant Pere (4, 12-16), el qual sembla esmentar la primera persecució romana: "que s'ha encès contra vosaltres per provar-vos", text que s'ha cregut molt adient per a dos màrtirs de l'antiga Església de Roma. La primera lectura és del llibre de la Saviesa (3, 1-9): un elogi dels perseguits per la seva fidelitat. El salm responsorial és el 15, elegit per ser molt eloqüent per commemorar la victòria dels màrtirs i per l'al·lusió al "goig i festa a voler, Senyor, a la vostra presència" (v.11), ben adient per celebrar la festa patronal. La melodia que ha posat a aquest salm el P. Antoni Martorell TOR subratlla el caràcter festiu de la celebració eucarística dels sants Abdon i Senén.

Quant a l'eucologia, diguem que les oracions col·lecta, sobre les ofrenes i la postcomunió són inspirades en la missa de la festa de Sant Sebastià, patró de Palma, inclosa en el missal romà per a les Balears, publicat el 1977. Enalteixen la fortalesa dels màrtirs en la confessió de la fe i la seva exemplaritat per nosaltres, demanen els dons de la unitat i de la pau per al nostre poble i supliquen la gràcia d'edificar damunt la pau i la justícia la ciutat de la

Estàtues dels Sants Abdon i Senén, ara a la sagristia de la parròquia de Sant Bartomeu de Sóller.

terra "per esser un dia conciutadans del Regne del cel". És una digna commemoració del martiri dels nostres patrons i una empenta a la construcció de la nostra ciutat sobre els valors de l'Evangeli.

8. CULTE ALS SANTS ABDON I SENÉN A SÓLLER, LLUCMAJOR I PORRERES

Com a tantes terres del nostre entorn cultural i de la vora del Mediterrani, els sants Abdon i Senén rebien culte a Sóller de part dels hortolans, agrupats en la confraria dels nostres sants patrons. Així consta per un document del 4 de juliol de 1473. El 30 de juliol els hortolans observaven el repòs festiu. A les darreries del segle XVI, el culte d'aquests sants havia decaigut a la vall, per això el 6 de gener de 1599 els jurats suplicaren al consell de la vila que declaràs festa colenda la dels màrtirs Abdon i Senén, juntament amb la de Santa Catalina màrtir, titular de l'antiquíssim oratori del port. Els hortolans tenien capella a l'antiga església parroquial i el 30 de juliol l'ornaven amb fruita i verdures [81], tal com hem vist que feien els hortolans de Barcelona a Santa Maria del Pi. A l'antiga església, segons la visita pastoral de 1576, a la capella de la Mare de Déu de la Rosa, hi havia altar dedicat als sants Abdon i Senén, el qual va desaparèixer en la nova església barroca, començada el 1688 [82]. De l'antic culte, en queda encara memòria en dues estatuetes, guardades a la sagristia de la parròquia actual, i en la bacina que porta la imatge dels sants patrons dels hortolans sollerics.

També en el segle XV, la parròquia de Llucmajor tenia altar dedicat als sants Abdon i Senén, segons inventari de 1498. Ja hi devia rebre culte la taula gòtica, de les poques que s'han conservat a la parròquia de Sant Miquel, atribuïda a Rafel Mòger, datada el 1449 [83]. La visita del bisbe Arnedo de 1562 esmenta l'altar *Sanctorum Abdonis et Senni,* igualment la que en nom d'aquest prelat féu el Dr. Foncilles el 1564; la de 1572 ordena que, de la bacina dels sants *Nonis et Senni,* dins dos mesos, es facin una casulla, un camis i un àmit [84]. La visita pastoral de 1589 esmenta el retaule dels dos sants. A finals del s. XVI ja funcionava la confraria dels dos màrtirs. Les visites episcopals de 1626 i de 1724 fan referència també als retaule i altar de sant Abdon i Sant Senén. La seva obreria és esmentada encara el 1747, la qual ja havia desaparegut el 1844, suplantada segurament per la de Sant Isidre [85], que rebé culte primer en l'àtic del retaule barroc del Roser i posteriorment, en la nova església (s.XVIII-XIX), en la primera capella entrant a mà dreta. La restauració feta enguany del dit retaule ha tornat la imatge dels sant llaurador al seu lloc primitiu.

Certament a Llucmajor els sants Abdon i Senén eren invocats pels conradors, com ho demostra el document de Porreres que veurem aviat. Però també els teixidors de llana llucmajorers volgueren per patrons els dos màrtirs quan l'11 de febrer de 1636 acordaren constituir ofici i col·legi propi separat i segregat del corresponent col·legi de

Bacina dels nostres sants, també a la mateixa parròquia de Sóller

Taula dels Sants Abdon i Senén, de Rafel Mòger (1449), al creuer de la parròquia de Llucmajor.

Ciutat. La súplica per a tal segregació fou presentada per Antoni Salvà i Miquel Amengual el següent dia 18 i el lloctinent i capità general concedí la creació del dit col·legi llucmajorer el vinent dia 25. Aprovà així mateix els 45 capítols del "collegi del offici de texidors de llana de la vila de Luchmajor". En el primer els teixidors de llana declaren que sempre han tengut devoció i han celebrat la festa "del gloriós Sanct Abdon et Sennen", ells han portat la seva confraria i ara corroboren aquesta devoció i volen continuar servint la confraria. El dia de les eleccions, diu el cap. 4, o millor dit de les extraccions dels noms dels dirigents del gremi, era el diumenge després del 30 de juliol. Els confrares dels sants Abdon i Senén assistien a la processó de la Sang i pagaven cada any a la confraria 8 sous i 8 diners (cap. 17). Un mes abans de la festa, els sobreposats, el clavari i els "prohòmens" es reunien a la casa del sobreposat major per acordar els sufragis i solemnitats i despeses que s'havien de fer per la festa dels sants Abdon i Senén [86].

Els pagesos de la vila veïna de Porreres també volgueren gaudir de la protecció d'Abdon i Senén. A instàncies del jurat Sebastià Xamena, el 25 d'abril de 1622 el consell de la vila demanà al bisbe que declaràs colenda la festa dels sants màrtirs perquè els seus conreus es vessin lliures de la pedregada. Recorden les calamitats que segles enrere patia la vila d'Arles i com se'n va veure alliberada per l'arribada de les relíquies d'Abdon i Senén, afirmen que no s'ha sentit dir que a Inca "hagen haguda tempestat ni hagen patit de pedra"; igualment succeeix a Llucmajor [87]. Els porrerencs erigiren altar en honor dels dos sants, visitat pel bisbe Baltasar de Borja el 1626. Cada any la festa del 30 de juliol era costejada pels jurats. En l'església parroquial actual, començada el 1667, són venerats a la capella de Sant Vicenç Ferrer, on dues imatges seves escorten l'estàtua del titular en els dos carrers laterals [88]. Primer va ser esculpida l'estàtua de sant Abdon. L'11 de gener de 1712 un vicari, els jurats i el baciner dels dos sants màrtirs signaren contracte amb l'escultor porrerenc, Francesc Obrador, perquè aquest fes, de llenya de poll, la imatge de sant Senén, que havia de sostenir la palma martirial amb sa mà esquerra i "una sarment ab son fruit" a la dreta. L'estàtua havia de ser col·locada a la capella que llavors era dedicada a sant Sebastià [89].

[1] P.-J. LLABRÉS, *Culte i devoció a Santa Maria, Mare de Déu, a Inca*, a *Santa Maria a Inca. L'art marià inquer*, Inca 1992, p. 15-16.

[2] Id. *El culto a los santos*, a *La celebración en la Iglesia*, III, ed. Sígueme, Salamanca 1990, p. 249.

[3] H. SCHMIDT, *Introductio in liturgiam occidentalem*, Roma 1960, p. 541; M.C. CELLETTI, entrada *Abdon e Sennen*, a *Bibliotheca Sanctorum*, v. I, Roma 1961, c. 50.

[4] P.-J. LLABRÉS, *Celebrar Nadal a Mallorca*, Mallorca 1999, ed. 2ª, p. 9.

[5] Aquestes "actes" -més ben dites *Passio*-, d'autor anònim, foren transcrites pels bol·landites en *Acta Sanctorum* del mes de juliol, tom VII, ed. París-Roma 1868, p. 148-149. N'he fet un resum.

[6] Vegeu M. C. CELLETTI, nota 3, c. 50.

[7] Vegeu la *legenda aurea* de Jaume de Voragine, el 30 de juliol (ed. Alianza, Madrid 1982, I, p. 422-3). Els darrers *Goigs* dels nostres patrons, impresos a Inca el 1998, amb lletra de Mn. Joan Roig Montserrat, canten aquesta llegenda com si fos història vertadera. La nota històrica que hi vaig escriure no segueix aquesta pauta. Quan vaig fer el primer sermó de la nostra festa patronal, el 30 de juliol de 1963, ja em vaig referir a la *Passio* com a llegenda. Tanmateix perdura a gairebé totes les publicacions, que no han consultat la citada *Biblioteca Sanctorum*, I, la "biografia" presentada per la *Passio*. En la *Història de Porreres* de G. Munar i R. Rosselló, que més envant citaré, s'afirma que Abdon i Senen eren germans, segurament a causa d'aquesta afirmació que fan els *Goigs* d'Arles que també veurem i que devia conèixer el P. Munar.

[8] Vaig poder visitar aquestes catacumbes pel juny de 1965, guiat per un religiós barnabita, membre de l'esmentada Comissió pontifícia. Vegeu el meu article *La primera sepultura romana dels sants Abdon i Senén*, al programa de les festes patronals d'Inca, de 1972.

[9] Aquesta pintura és reproduïda a *Acta Sanctorum*, tom VII de juliol, ja citat, p. 141. Vegeu també *Bibliotheca Sanctorum*, tom I, F. CARAFFA, entrada *Abdon e Sennen*,

Estàtues dels Sants Abdon i Senén (s. XVIII), a la capella de Sant Vicenç Ferrer de la parròquia de Porreres.

c. 50.

10 P. ALLARD, veu *Abdon et Sennen,* a *Dictionaire d'Archéologie chrétienne et liturgie*, vol. I, 1, Paris 1907, c. 46.

11 P.-J. LLABRÉS, *Els més antics textos romans de la missa dels sants Abdon i Senén*, al Programa de festes patronals d'Inca de 1986. Aquestes oracions es troben al Sacramentari Gelasià, ed. de L.C. Mohlberg, Roma 1968, 953-956, p. 149; i al Sacramentari Gregorià, ed. Jean Deshuses, Fribourg 1971, 619-621, p. 252.

12 Vegeu *Missal romà*, edició 2ª, de 1990, per a les diòcesis de les Balears, p. 750.

13 P.-J. LLABRÉS, *El culto a los santos,* en *La celebración en la Iglesia* (dir. D. BOROBIO, III, Ed. Sígueme, Salamanca 1990, p. 245.

14 DI PAOLA, Vittorio. *Basilica di S. Marco,* Roma (sense data), p. 3, -4, 15-17; F. CARAFFA, *art. cit.*, c. 50,53.

15 M.C.CELLETTI, *Bibliotheca Sanctorum,* I, c. 54.

16 *Acta Sanctorum*, iulii, t. VII, p.146-148.

17 A. CASTRE, *Histoire du martyre des saints Abdon et Sennen, de leurs reliques, de leurs miracles, de leur culte et de l'eau miraculeuse du sarcophage,* Perpignan 1910, p. 141; J. SISTAC ZANUY, *Vida, culto y folklore de los santos Abdón y Senén,* Barcelona 1948, p. 42-44.

18 H. LORETO, *Arles sur Tech. L'abbaye bénédictine Sainte Marie et la ville*, Arles 1990, p.9-17; A. CAZES, *Arles*, Prades 1979, p. 3.

19 *Acta Sanctorum,* iulii, VII, p. 150-2.

20 J. SISTAC, *op. cit.*, p. 48-55.

21 *Acta Sanctorum,* iulii, VII, p. 147-8.

22 Vegeu GEC, entrada *Abdó, sant*. També al *Nou Diccionari 62 de Literatura Catalana*, Barcelona, 2000, entrada *Llot de Ribera, Miquel.*

23 Els Bol·landistes, *ibid.*, p. 151, transcriuen un epitafi de l'abat Arnulf, conservat a l'abadia d'Arles, que afirma que morí un 24 d'octubre. L'elogia com a "pare egregi", afectat dels cants davídics, que proporcionà als monjos l'ensenyament del pare sant Benet i que traslladà des de Roma les relíquies d'Abdon i Senén.

24 El manuscrit del Pi de Barcelona diu que l'església era la de Sant Marc, cosa que s'avé més a la trajectòria, que hem descrit, de les relíquies. Vegeu J. SISTAC, *op. cit.*, p. 50.

25 A. CAZES, *op. cit.*, p.14, 38-39. L'epitafi de l'abat Arnulf és repoduït també pels Bol·landistes a *Acta Sanctorum*, iulii, VII, p.151. Vegeu així mateix J. TOLRÀ DE BORDAS, *Histoire du martyre des SS. Abdon et Sennen, de leurs reliques, de leurs miracles et de leur culte,* Perpignan 1868, p. 76-77.

26 A. CASTRE, *Histoire du martyre des saints Abdon et Sennen...*, p. 79-80.

27 A. FITZHERBERT, *L'eau vive de la sainte Tombe*, Perpignan 1991; *Vie et martyre des saints Abdon et Sennen. L'eau et la sainte Tombe,* Arles-sur-Tech, 1986.

28 A. CAZES, *Arles,* p. 3, 16-22; H. LORETO, *Arles-sur-Tech. L'abbaye benedictine Sainte Marie,* p.36-37.

29 A J. SISTAC, *op. cit.*, 67-68, vegeu la relació dels ossos que conté aquesta caixa-reliquiari; cfr. també A. CASTRE, *Historire du martyre...,* p. 63, 132-3.

30 H. LORETO, *op. cit.*, p. 40.

31 *Ibid.*, p. 17.

32 Aquestes edicions figuren a les planes 319-324, del volum *Goigs de la diòcesi d'Elna-Perpinyà*, "Centre Internacional de música popular", Ceret 1996.

33 J. SISTAC, *op. cit.*, p. 71, 86-95; T. VERGÉS, *Santa Maria del Pi i la seva història,* Barcelona 1992, p. 58, 103, 167-9.

34 He d'agrair a la conservadora d'aquest museu, la Sra. Victòria Mora, les fotografies del reliquiari de plata, dels dos bustos i d'una capsa-reliquiari que conserva el museu d'història de la ciutat (Barcelona). Ara aquestes peces no són exposades, sinó que romanen al magatzem del museu.

35 A. DE LASARTE, fitxa de la figura central a p. 364 del catàleg *Millenum. Història i art de l'Església catalana*, Barcelona 1989.

36 J. SISTAC, *op. cit.*, p. 76.

37 J. SISTAC, *op. cit.*, p. 70-72.

[38] M. AGUILÓ, *Catálogo de obras en lengua catalana impresas desde 1474 hasta 1860*, Madrid 1923, nº 1085, p. 327. Vegeu *Nou diccionari 62 de literatura catalana,* Barcelona 2000, p. 42.
[39] *Explicació de les Sanctes Relíquies que ha en la Sta. Esglesia Metropolitana de Valencia, les quals se mostren lo segon dia de Pasqua de Resurrectió cascun any,* València 1820. Vegeu M. AGUILÓ, *op. cit.* n º 117, p. 79.
[40] *Ibid.*, p. 161-183.
[41] J. BARBERÍ, *Apéndice histórico de la villa de Inca,* a *Vida de la Venerable Madre Sor Clara Andreu,* Mallorca 1807, p. 28.
[42] P.-J. LLABRÉS- R. ROSSELLÓ, *Inca en la història 1229-1349*, Inca 1998, p. 90-91, 205-6.
[43] R. ROSSELLÓ, *Història d'Inca 1350-1516*, Palma 1997, p. 42, 159, 163.
[44] Això mateix afirma J. Barberí en l'obra citada, p. 28. El ms. 34 de la Biblioteca municipal de Palma conté el text en català de la història de Binimelis, del qual hem tret la cita textual, f. 157-159. El ms. porta el títol de *Varias coses tocans a la Ciutat y Regna de Mallorca.* La transcripció és de Jordi Fortuny de Roescas y Garcia (1640-1642). Aquesta història de Binimelis, traduïda per ell mateix en castellà, fou publicada en quatre volums a Palma. La part citada és al vol. IV, Palma 1927, p. 152-5. Binimelis sembla afirmar que els jurats d'Inca edificaren capella als dos patrons en l'església antiga, cosa que hem vist que no era certa. També anomena "reis" els sants màrtirs i afirma que el monestir d'Arles era de Sant Bernat, "edificat per lo abat Castalla en temps de Carlo Magno lo any 827, segons la historia pontifical de Pedro Maxia" i que el temple va ser consagrat el 1046. Barberí, en l'obra citada, p.28, també s'equivoca en anomenar de "San Bencten" el monestir de la vila d'Arles.
[45] G. DE BERARD, *Viaje a las villas de Mallorca 1789*, ed. L. Pérez, Palma 1983, p. 257-9.
[46] J. BARBERÍ, *Apéndice histórico de la villa de Inca*, p. 28.
[47] Miquel Duran i Saurina canta aquesta llegenda, que molts d'altres han repetit després, en els *Goigs* en honor dels nostres patrons que va publicar el 1909:

Inca, fent pregàries pies,
sens voler, el primatxerat,
en cantar les lletanies,
tres voltes us ha invocat;
signe grat, revelador
de tuteles ignorades.
Guardau nostres encontrades
de tot mal i tot horror.

Vegeu també recollida aquesta llegenda en articles de Gabriel PIERAS SALOM i darrerement a *Llegendes i tradicions d'Inca,* II, Mallorca 1998, p. 64.
[48] L. PÉREZ MARTÍNEZ, *Las visitas pastorales de don Diego de Arnedo a la diócesis de Mallorca (1562-1572)*, II, Palma de Mallorca 1963-69, p. 595.
[49] *Ibid.*, p. 603.
[50] P.-J. LLABRÉS, *Culte i devoció al Sant Crist d'Inca* a *Jesucrist a l'art inquer,* Inca 1996, p. 21-22: J. COLI, *Culto y patronato de los mártires de Cristo santos Abdón y Senén en la villa de Inca,* Mallorca 1982, p. 10-11.
[51] J. COLI, *op. cit.*, p. 9.
[52] *Ibid.* p. 10.
[53] *Ibid.*, p. 10; G. PIERAS, *Apunts històrics sobre el culte i devoció als sants Abdon i Senén (1585-1598)*, programa de les festes patronals de 1998, s.p.
[53 bis] ADM, visites del bisbe Vich i Manrique, 1599.
[54] J. COLI, *op. cit.*, p. 10-11.
[55] P.-J. LLABRÉS, *Culte i devoció al Sant Crist...,* p. 22.
[56] *Ibid.*
[57] *Ibid.*; J. COLI, *op. cit.*, p. 12-13.
[58] J. COLI, *op. cit.*, p. 13.
[59] ASMI, n. 41, llibre 2 de visites, f. 33.
[60] P.-J. LLABRÉS, *op. cit.*, p. 23.
[61] *Ibid.*, p. 22-23.
[62] J. COLI, *op. cit.*, p.14-15; G. PIERAS, *Llegendes i tradicions d'Inca*, I, Inca 1998, p. 28-32. D'aquesta petició en fa esment Mn. Albert CAZES, *op. cit.*, p. 39, citant un document de l'arxiu dels Pirineus Orientals, H 56.
[63] H. LORETO, *op. cit.*, p. 17.
[64] Vegeu obres citades de J. COLI, p. 16-17; i G. PIERAS, p. 32.
[65] P.-J. LLABRÉS, *Culte i devoció a santa Maria, Mare de Déu, a Inca*, a *Santa Maria a Inca. L'art marià inquer,* Inca 1992, p. 21 i 90.
[66] J. COLI, *op. cit.*, p. 18-19.
[67] ASMI, n. 122, s/f.
[68] ASMI, llibre sense numerar, p. 33.
[69] *Ibid.*, p. 56, 94, 108-9.
[70] AMI, Govern 1428, actes municipals, s/f.
[71] *Ibid.*, p. 153, 158.
[72] ASMI, n. 115, 4.
[73] A. CAIMARI, *El Rt. P. Fr. Rafel Serra, observant de Mallorca (1536-1620)*, Palma 1921, pròleg, p. VI-VIII.
[74] "La Bona Causa", n. 60, 29.7.1905, p. 3.
[75] "Ca Nostra", 7.8.1909, p. 3.
[76] "La Veu d'Inca", n. 84, 5.8.1916, p. 3. Igualment ho consigna el rector Rayó en la crònica de la parròquia, p. 134.
[77] "Es ca d'Inca", n. 7, 27.7.1901.
[78] "Ca nostra", 27.7.1912, p. 1.
[79] P.-J. LLABRÉS, *Culte i devoció al Sant Crist d'Inca*, a *Jesucrist a l'art inquer,* Inca 1996, p. 26-32.
[80] "Ca nostra", 26.7.1913, p. 4.
[81] J. RULLAN, *Historia de Sóller en sus relaciones con la general de Mallorca*, v. II, Palma 1876, p. 282-3.
[82] J.A. MORELL GONZÁLEZ, *La parròquia de Sant Bartomeu de Sóller. La Catedral de muntanya.* Sóller 1993, p. 15, 18.
[83] B. FONT OBRADOR, *Historia de Llucmajor*, II, Mallorca 1974, p. 466, 474.
[84] L. PÉREZ, *Las visitas pastorales de don Diego de Arnedo...*, II, p. 59, 70, 91.
[85] B. FONT, *Historia de Llucmajor*, III, p. 458, 467; IV, p. 560; V, p. 556, 557; VI, p. 674, 687-8.
[86] ARM, AA 72, f. 15-21.
[87] Aquesta acta sembla que és perduda, però és reproduïda per J. Rullan en la seva *Historia de Sóller*, ja citada, II, 282-3. L'esmenten G. Munar i R. Rosselló, en la seva *Història de Porreres*, II, Mallorca 1979, p. 30-31.
[88] G. MUNAR I R. ROSSELLÓ, *op. cit.*, p. 30-31, 57.
[89] M. SACARÈS I C. M. VENY, *La retaulística dels segles XVI-XVIII a l'església parroquial de Porreres.* Ajuntament de Porreres, 1998, p. 20, 45, 49-51, 98-99. Vegeu també B. SERVERA SITJAR, *Sobre l'estàtua de Sant Senén de la parròquia,* "Llum d'oli", 44.5.

SANTS I SANTES ALS ALTARS DE LES ESGLÉSIES D'INCA.

Relació de les visites episcopals (segles XVII-XVIII)

per Miquel Pieras Villalonga

Com ja diu el títol, aquest article vol recollir els cultes a sants i santes a les esglésies d'Inca durant el segles XVII i XVIII. Les línies que podreu llegir no volen esser més que una aportació en forma de llistat al coneixement de les devocions que es produïren durant dos-cents anys. Aquest llistat reflecteix, sobretot, una gran varietat, immensa varietat, de devocions i potser prou interessant per, en futurs estudis, entendre millor l'evolució d'aquestes devocions, perquè conèixer quins sants i santes veneraven els habitants d'Inca ens ajuda a comprendre un del trets més importants de tot grup humà: la religiositat.

Les fonts bàsiques per a l'elaboració d'aquest treball han estat les visites pastorals dels bisbes a la parròquia de Santa Maria la Major [1] i l'obra de Jeroni de Berard "Viaje a las Villas de Mallorca" de 1789. Les visites pastorals han permès descriure una evolució en les devocions a l'església de Santa Maria la Major, a la capella de Santa Magdalena del Puig d'Inca i a la capella de l'Hospital des de 1638 a 1796. A partir d'aquesta font, les visites pastorals, podem establir dues etapes molt ben diferenciades a l'església de Santa Maria la Major. A la primera, durant gairebé tot el segle XVII, hem de dir que els altars dedicats a sants presenten molts pocs canvis. Apareixen, any rere any, el de sant Joan, sant Miquel, sant Jaume, sant Antoni, sant Josep, sant Sebastià, sant Blai i sant Pere. Els dos únics canvis són la desaparició de l'altar de santa Margalida després de la visita pastoral de 1638 i l'aparició de l'altar de sant Bernat a partir de la visita pastoral de 1642. A la segona etapa, ja a finals del segle XVII i durant tot el segle XVIII les visites pastorals reflecteixen altars nous com el de sant Vicenç Ferrer (1686), sant Ignasi (1686), sant Vicenç de Paül (1764), santa Apol·lònia (1780)...

Sant Joan Baptista: una devoció constant a la parròquia major d'Inca (s. XVII).

[1] S'han consultat les visites pastoral de l'Arxiu Parroquial de Santa Maria la Major d'Inca corresponents als anys 1683, 1642, 1646, 1659, 1673, 1686, 1704, 1713, 1725, 1731, 1740, 1751, 1764, 1780 i 1796.

BIBLIOTEQUES MUNICIPALS

Les obres a l'església de Santa Maria la Major, també influïren durant el segle XVIII en l'aparició i desparició d'altars. Alguns d'aquests altars desparegueren momentàniament o es traslladaren a una altra capella. Segurament la reforma o reconstrucció de l'església impedia tenir oberta la capella o les capelles on es feia obra. Així ho corroboren les paraules de Berard quan descriu l'església: "La capilla de san Sebastián que por dar lugar a la obra nueva han llevado a otra capilla su altar". Amb l'estudi de les visites pastorals s'arriba a la conclusió que els primers altars que desaparegueren temporalment foren els més pròxims a l'altar. Això ens permet afirmar que les obres de reconstrucció es feren des de l'altar major cap al portal major. Així també ho confirmen les diferents dates que apareixen gravades a moltes voltes i racons de l'església i que s'ordenen cronològicament de l'altar major cap al portal major. Suposam, també, que les obres del segle XVIII degueren esser l'excusa per retirar alguns altars i substituir-los per altres.

ESGLÉSIA DE SANTA MARIA LA MAJOR (1638-1796)

Sant Antoni. Apareix sense cap interrupció entre les visites pastorals de 1638 i 1796. Trobam el seu altar entre la capella de sant Jaume i la del Nom de Jesús, excepte a la visita pastoral del 1796 que està entre sant Sebastià i el Nom de Jesús. A la segona meitat del segle XVII hi havia un penó i un pal·li de domàs vermell amb la figura de sant Antoni.

Sant Bernat. L'altar d'aquest sant apareix per primera vegada el 1646 i la seva presència no s'interromp fins el 1780. A la visita de 1796 ja no hi apareix.

Sant Blai. Altar present durant la major part del període estudiat. No obstant això, el 1740 no figura en el registre de la visita pastoral, segurament, com ja hem dit en altres casos, per motiu de les obres de reconstrucció de l'església durant gran part del segle XVIII. Aquest altar sempre està situat en el mateix lloc. Les visites pastorals de 1659, 1673 i 1686 donen compte d'un penó de domàs vermell relacionat amb aquest sant.

Sant Blai que presideix el seu retaule de 1612 a la parròquia major.

Sant Cristòfol. En el segle XVII només tenim constància de l'existència d'un penó de domàs blanc i vermell dedicat a aquest sant. El 1780 apareix un altar de sant Cristòfol acompanyat de sant Cosme i sant Damià.

Sant Ignasi. L'altar dedicat a aquest sant apareix per primera vegada a finals del segle XVII, més en concret, a la visita pastoral de 1686. L'any 1796 no apareix citat.

Sant Jaume. Altar present entre 1638 i 1751. Durant tot el segle XVII i principis del XVIII a les visites pastorals és citat entre l'altar de sant Miquel i el de sant Antoni. A la visita de 1731 es troba entre el de sant Joan i sant Antoni. Aquests canvis es produeixen com a conseqüència, com hem suposat abans, de les obres de reconstrucció de l'església. Durant el segle XVII aquest sant disposa d'un pal·li de vellut vermell amb la figura de sant Jaume i d'un palis de domàs carmesí amb passamà d'or per a la capella del sant [2].

[2] Durant el segle XVII és habitual que les visites pastorals facin inventari de totes les banderes, palis, etc. relacionats, sovint, amb activitats gremials. En canvi les visites del segle XVIII deixen de relacionar aquests objectes. ¿Aquest fet es podria relacionar amb una crisi dels gremis durant el segle XVIII?

Sant Joan Baptista. Altar present en tot el periode estudiat. El 1638 es diu que està sota el patronatge de la família Malferit. Durant tot el segle XVII estava vora la capella de sant Miquel i just després de l'altar Major. En canvi, el 1796 està vora la capella de la Puríssima i just després de l'altar, no per canvi de situació sinó perquè l'altar de sant Miquel ha estat substituït pel de la Puríssima.

Sant Josep. El seu altar apareix a totes les visites pastorals entre 1638 i 1796, excepte a la de 1764. D'aquest altar sabem que estava vinculat al Col·legi de fusters. Durant el segle XVII és citat a les visites pastorals entre l'altar del Nom de Jesús i Nostra Senyora de l'Assumpció. Durant la segona meitat del segle XVII tenim constància de l'existència d'un penó de domàs blanc i vermell de sant Josep i un palis de domàs blanc amb la figura del sant.

Sant Miquel. Altar present entre 1638 i 1713. Estava entre la capella de sant Joan i de sant Jaume. Les visites pastorals relacionen aquest altar amb les famílies Trobat i Malferit. Després de la visita pastoral de 1713 no torna a aparèixer fins a la visita de 1764. En aquesta ocasió l'altar apareix entre el de sant Joan i sant Sebastià. A partir de la visita de 1780 desapareix definitivament i en el seu lloc es col·loca un altar dedicat a la Puríssima Concepció.

Sant Nicolau. Com santa Catalina, aquest sant tenia una imatge dins la sagristia.

Sant Pere. Altar que apareix durant tot el període estudiat i que, com el de sant Blai, no sofreix cap canvi de situació.

Sant Sebastià. Aquest altar, el trobam a totes les visites pastorals estudiades, sense cap mena d'interrupció. En un principi està situat entre la capella del Sant Crist i la de Nostra Senyora del Carme. Des de la visita pastoral de 1780 es troba entre l'altar de la Puríssima i el de sant Antoni.

Sant Vicenç de Paül. L'altar dedicat a aquest sant només apareix entre les visites de 1764 i 1780.

Sant Vicenç Ferrer. L'altar de sant Vicenç segueix les mateixes pautes que l'altar dedicat a sant Ignasi.

Santa Apol·lònia. Com en el cas de santa Magdalena, l'altar d'aquesta santa només apareix a la visita de 1780. En aquest cas l'altar és compartit amb sant Bernat.

Santa Catalina. El 1646 hi havia un quadre amb la seva imatge dins la sagristia.

Santa Magdalena. Un altar dedicat a aquesta santa només apareix citat a la visita de 1780.

Santa Margalida. Només apereix citada a les visites de 1638 i 1642. No s'han trobat els motius de la seva desaparició. El seu altar estava situat entre el de Nostra Senyora del Carme i Sant Blai.

Relíquies. Es coneixen les relíquies de la parròquia de Santa Maria la Major a mitjans del segle XVIII (1764). Aleshores hi havia relíquies de sant Abdon i Senén, de sant Josep, de sant Pere, de sant Antoni Abat i de santa Maria Magdalena.

CAPELLA DE L'HOSPITAL (1638-1796)

Durant el segle XVII la capella de l'Hospital sembla, per les notícies que hem recollit, que va ser seu de diferents confraries. Des de mitjans segle hi ha establides la confraria de sant Cristòfol, la Santíssima Trinitat, santa Llucia, sant Sebastià i sant Josep. A més, dins l'Hospital hi havia un altar dedicat a santa Llucia almenys entre 1659 i 1725. A partir de la visita pastoral de 1731 no es tenen més notícies de la situació de la capella. Segurament resta abandonada o els cultes que s'hi celebraven entren en desús.

CAPELLA DE SANTA MAGDALENA DEL PUIG D'INCA (1646-1780)

A mitjans segle XVII (1646) la capella de santa Magdalena disposa d'un altar major dedicat a la seva titular amb una figura de bulto, d'un retaule, ja llavors vell, amb la figura de la Mare de Déu, d'un retaule amb un sant Antoni i d'una figura de santa Bàrbara. Progressivament s'observa que la situació de la capella es deteriora. L'any 1751 la visita pastoral explica que el sòtil es troba en molt mal estat, així com el trispol i les parets de l'ermita. A l'any 1780 la capella només conserva l'altar major de santa Magdalena i un altar dedicat a santa Bàrbara.

ESGLÉSIES DE SANT FRANCESC, SANT DOMINGO I SANT BARTOMEU (Finals segle XVIII)

Tot seguit relacionarem els altars dels sants i santes que eren presents dins les esglésies de sant Francesc, sant Domingo i sant Bartomeu. La font

utilitzada per fer aquest llistat és *"Viaje a las villas de Mallorca"* de Berard, una obra que reflecteix la Mallorca i la vila d'Inca de finals del segle XVIII. Segons la descripció de Berard a l'esgléia de sant Francesc hi havia quadres i altars dedicats a sant Jeroni, sant Antoni de Pàdua, beat Ramon Llull, sant Francesc i sant Pere d'Alcàntara; a l'església de sant Domingo, n'hi havia dedicats a sant Tomàs, santa Rosa, sant Vicenç Ferrer, sant Agustí, santa Llucia, sant Josep i santa Catalina de Riccis; a l'església del monestir de sant Bartomeu, n'hi havia dedicats a sant Agustí, sant Pau, sant Jeroni i santa Clara.

ICONOGRAFIA DE LES CINC ESGLÉSIES HISTÒRIQUES D'INCA

per Pere-Joan Llabrés i Martorell

En aquest article, em propòs resseguir les imatges (escultures, pintures, vitralls) de Jesucrist i dels sants que es presenten **actualment** al culte i a la devoció dels feels d'Inca a les nostres cinc esglésies històriques: **Santa Maria la Major, Sant Bartomeu, Santa Magdalena del Puig, Sant Francesc i Sant Domingo**, totes elles venturosament restaurades a les acaballes del segle XX. Faré una breu referència a la seva vida, iconografia i devoció a Inca, completant el que ja he dit a l'article sobre festes i confraries dels nostres sants.

I. ESGLÉSIA PARROQUIAL DE SANTA MARIA LA MAJOR

Dedicada a la que sempre ha estat Mare i Madona d'Inca, ratificada ja a la bul·la del papa Innocenci IV de 1248, és presidida per la imatge gòtica, atribuïda a l'escultor picard Pere de Santjoan, de devers 1400 [1], i anomenada des de finals del segle XVII "Santa Maria la Major" [2].

El **retaule major** fou obrat per Josep Sastre (1720-1807) i daurat i blanquejat per Josep Arbós, entre 1775 i 1817. Envoltada d'angelets en el cambril nou que Guillem Galmés va fer el 1907, **Santa Maria la Major** és escortada per les estàtues de dos arcàngels: Miquel (amb l'espasa flamejant i les balances: cabdill dels exèrcits celestials i controlador del pes de les ànimes) i Gabriel, el de l'anunciació a Maria, amb el lliri. Foren tallades per Antoni Llabrés (1749-1826) el 1818 i 1820, respectivament [3]. A l'àtic del retaule, hi ha la pintura a l'oli de Bartomeu Payeras, que representa la Santíssima Trinitat (1939).

Capella de Sant Joan. A la fornícula central, el sant Precursor sostenint l'Anyell de Déu (cf. Jn 1, 29.36). Flanquegen l'estàtua de Sant Joan, dues teles amb data de 1757: a la dreta, sant Bru, el fundador de la Cartoixa (1030-1101), i a l'esquerra sant Francesc de Borja (1510-1572), duc de Gandia i després jesuïta, deixeble de sant Ignasi de Loiola i general de la Companyia de Jesús. A l'àtic, santa Bàrbara, amb els sus emblemes propis: la torre, la palma del martiri i la custòdia del Santíssim, anacronisme relacionat amb la seva advocació contra la mort sobtada, sense possibilitat de rebre el viàtic, referència al llamp que va matar son pare que la decapità. Era advocada contra les tempestes i els

Sant Miquel Arcàngel, de devoció a la parròquia inquera des dels orígens. Estàtua, obra d'Antoni Llabrés (1818), a la dreta de Santa Maria la Major.

llamps. La seva vida llegendària pot situar-se a Orient, entre els segles III i IV.

Capella de la Puríssima. El retaule i la imatge central foren bastits després de la definició dogmàtica de la Immaculada Concepció pel beat Pius IX (1854) i sempre després de 1860. L'estàtua de la Puríssima, de tela encolada, cara i mans de fusta policromada, és flanquejada per les de sant Lluís Gonçaga (1568-1591), novici jesuïta, i de santa Teresa de Jesús (1515-1582), la mística carmelitana i doctora de l'Església, patrons respectivament de la Congregació mariana dels joves (dits els "Lluïsos") i de les filles de Maria, associacions establertes a la parròquia inquera, la masculina el 1897 i la femenina el 1878. Les dues imatges són obra de Francesc Colom (1919). A l'àtic hi ha una pintura ovalada de l'Anunciació i a la volta de la capella, una escultura de l'Esperit Sant en forma de colom. A la paret lateral, hi ha una pintura de la Mare de Déu de Lorda, aparició de 1858 a santa Bernadeta, que atragué al santuari gascó moltes pelegrinacions de mallorquins.

Capella de Sant Sebastià. Aquest retaule, obra de Jeroni Pinya Puigserver (1625-1661) i datat el 1660, com hem vist a un altre article, és dedicat a quatre sants especialment invocats en les malalties i epidèmies. Sant Sebastià, advocat dels empestats, és un màrtir romà del segle III, amb devoció molt estesa des de les seves catacumbes a tot Occident. El màrtir és flanquejat per les imatges de sant Roc de Montpeller, del segle XIV, nascut súbdit del rei de Mallorca que era senyor de Montpeller. Fou un sant pelegrí, que exercí les obres de misericòrdia envers empestats; el seu culte s'estengué ferm des d'Itàlia fins a Galícia. Li foren dedicats molts hospitals i hospicis. A l'altre costat, sant Nicolau de Tolentino (1245-1305), ermità agustí, consolador de malalts i afligits, obrador de miracles; juntament amb els altres dos, és sant antipestífer. A dalt, a l'àtic, sant Marçal, bisbe de Llimotges al segle III, evangelitzador de la regió llemosina, però no -com conta una llegenda tardana- contemporani de Jesús -l'al·lot que li oferí els peixos en la multiplicació dels pans- ni deixeble de sant Pere. És un dels sants més invocats contra el reuma i el mal d'ossos. A la predel·la central, sant Gregori papa (540-604), enmig de dos sants preveres, un d'ells potser el màrtir romà llegendari sant Valentí, que no té fonament històric. A la dreta de la predel·la, el beat Ramon Llull i, a l'esquerra, sant Tomàs de Villanueva (1486-1555), l'arquebisbe de València, almoiner dels pobres. A la paret lateral esquerra, el quadre de l'apòstol sant Jaume, patró dels capellers, restaurat enguany. Enfront s'hi ha col·locat també la pintura de dos sants bisbes, de sant Llop, bisbe de Verona en el segle V, advocat contra el mal de gargamella, amb un infant amb el cap embenat, i de sant Libori (bisbe de Le Mans al segle IV), advocat contra els càlculs renals, que porta a sa mà dreta pedres damunt un llibre.

Sant Marçal: pintura a l'àtic del retaule de Sant Sebastià, obrat per Jeroni Pinya Puigserver (s. XVII).

Capella de Sant Antoni abat. El retaule barroc és obra de Josep Sastre, de finals del segle XVIII. A la paret lateral de l'esquerra, hi ha la tela que cobria la imatge del retaule, restaurada el 1999. Escorten el sant abat, sant Pau, figura llegendària del segle IV, d'historicitat discutida, anomenat "primer ermità", model també a Mallorca, amb sant Antoni, de la vida ermitana; i el beat Ramon Llull (1232-1316), el doctor mallorquí, defensor de la Immaculada que apareix al fons del quadre. A l'àtic, sant Antoni de Pàdua, o de Lisboa (1195-1231), el franciscà taumaturg, molt venerat a Occident; amb devoció a Inca, com hem vist, al costat de l'altre sant Antoni. A la predel·la, pintura de sant Antoni acompanyant la nina Catalina Tomàs (fou realitzada abans de la beatificació de 1798?). Dos quadrets completen el retaule, sant Llorenç, màr-

tir romà del segle III, i sant Andreu Avellino (1521-1608), teatí, advocat contra la mort repentina, un dels antics copatrons de Mallorca. A la paret de la dreta, pintura de la beata Francinaina de la Mare de Déu dels Dolors, reproducció de la que l'any de la beatificació (1989) pintà Joan Miralles, instal·lat amb motiu del I centenari de les Germanes de la Caritat a Inca (1993). En vida, la beata de Sencelles estengué fins a Inca la seva fama de miracles i santedat [4].

Capella del Nom de Jesús. Les confraries del Corpus Christi i del Nom de Jesús varen encarregar el magnífic retaule manierista que duu data d'11 de març de 1587, tothora atribuït a Gaspar Oms. Crec que les dues confraries varen programar la iconografia del retaule. El carrer del centre és dedicat a la infantesa de Jesús: la figura major representa la circumcisió; a baix la presentació del nin al temple i la fuita a Egipte; a l'àtic, el baptisme del Senyor i les temptacions de Jesús en el desert. En canvi, els dos carrers laterals presenten escenes de la Passió de Jesús, no ben ordenades cronològicament segons el relat dels evangelis. En el carrer de la dreta: la flagel·lació, l'oració a Getsemaní, Jesús davant el gran sacerdot, Jesús escarnit; i a l'àtic, la mort de Jesús en creu. En el carrer de l'esquerra: el darrer sopar; la coronació d'espines, l'Ecce Homo, Jesús enclavat a la creu, i en l'àtic Jesús conduït al judici. Cal fer notar que la confraria del Nom de Jesús era ben lligada a la imposició del sant nom, com és natural, i a la devoció al nin Jesús; en canvi, la festa del Corpus amb la seva processó eren ambientades en la memòria de la Passió del Senyor: el misteri eucarístic era sobretot, per als medievals, *memoriale mortis Domini* (el memorial de la mort del Senyor). Per això oferesc aquesta hipòtesi sobre el programa iconogràfic del nostre bellíssim retaule del Nom de Jesús, que donà la pauta a altres retaules de la mateixa advocació a l'illa. De fet el carrer central porta l'escut del trigrama, propi del sant Nom i emblema de la seva confraria: ***Iesus Hominum Salvator;*** en canvi els dos carrers laterals duen la insígnia del calze i l'hòstia, símbols de la confraria del Corpus Christi [5]. Aquest retaule fou restaurat per la Societat Arqueològica Lul·liana el 1895 [6]. Es troba en bon estat. A la paret lateral esquerra, una gran pintura a l'oli (236 x 162 cm.) del segle XVII: Jesús després de la flagel·lació, estampa molt freqüent en la iconografia de la Passió de l'època.

Capella de la Sagrada Família, o de Sant Josep. A la fornícula central, sant Josep que té en braços el nin Jesús i l'entrega a Maria, que és en actitud d'acolliment. Aquest bell grup escultòric del

Sant Rafel, talla daurada i policromada al retaule de sant Josep de la parròquia major.

segle XVII presideix el retaule i és flanquejat pels arcàngels Gabriel i Rafel. A l'àtic, dins una fornícula, un petit àngel, que pot ser el de la guarda. A la predel·la, la família de Jesús, Josep i Maria, de Joaquim i Anna i de sant Joanet. A les parets laterals, pintures dels desposoris de Josep i Maria i de la mort de sant Josep. A l'altar de pedra, les armes dels fusters, que mantenien la capella i el culte. Aquests mestres i confrares inquers del gloriós sant Josep pagaren més de 800 lliures per obrar aquest retaule poc abans de 1639 [7].

Segueix l'**antic baptisteri**, que acull ara la imatge jacent de la Maredeu morta, bella estàtua del segle XVI, que era estotjada darrere la predel·la del retaule del Roser, avui depositat a Sant Domingo. Sobre l'arcada d'aquesta petita capella hi ha l'únic vestigi medieval del baptisme d'infants per immersió conservat a Mallorca: un torn en el qual es lligaven uns draps que subjectaven l'infant quan era immergit en la pila baptismal. A damunt, hi ha una inscripció en dístic llatí que diu, traduït: *És tradició que en altre temps els infants, immergits en les aigües purificadores mitjançant aquest torn, rentaven els seus cors* [8].

Ran de l'antic baptisteri, hi ha l'escala que

puja al cor, on hi ha penjades dues teles de Santa Maria la Major, que antany cobrien el cambril i la imatge en temps i dies determinats: a l'esquerra el de la imatge vestida, del segle XVIII, restaurat el 1992, i a la dreta el que pintà Bartomeu Payeras el 1907, amb la imatge restaurada el 1888. Aquesta tela, en molt mal estat de conservació, també fou restaurada el 1992. La claraboia també porta la imatge de la titular. La vidriera fou realitzada per la casa Rigalt i Vallbona de Barcelona el 1924 [9].

Just abans d'entrar a la capella del Sant Crist, a la dreta hi ha clavada la làpida funerària de Mn. Guillem Sabadell (m. 1329), que construí la capella de Sant Miquel i fundà 12 aniversaris perpetus en l'església de "Madona Sancta Maria d'Incha" [10].

La **capella fonda del Sant Crist d'Inca**, imatge cèlebre per la tradició de la suor prodigiosa de 1607 [11], i **dels Sants Abdon i Senén**, patrons de la ciutat, presenta aquests titulars en el bell retaule barroc de 1667, en la fornícula central i en els dos carrers laterals. Els sants màrtirs vesten de militars romans d'acord amb la *Passio* llegendària que explic a un altre article d'aquest catàleg, i que els fa prínceps perses, conduïts a Roma per l'emperador Deci. A l'àtic, hi ha un baix relleu del davallament de Jesús de la creu. Just davall la fornícula central hi ha el sagrari, construït a finals del segle XIX, però amb la porta de l'antic, que és un baix relleu del darrer sopar de Jesús, atribuït a Jaume Blanquer (s. XVII) [12]. Sis quadres decoren aquesta capella fonda: dos d'antics (s. XVIII) en mal estat de conservació, totalment ennegrits. Representen, el del braç dret del creuer, sant Camil de Lelis (1550-1614), fundador d'un Orde hospitalari, i el del braç esquerre sant Vicenç de Paül (1581-1660), fundador de la Congregació de la Missió i de les Filles de la Caritat. Els paüls predicaren sovint missions populars a Inca des del seu establiment a Mallorca el 1736; fruit d'aquesta predicació és la devoció que al sant apòstol de la caritat florí a la parròquia d'Inca. A la visita del bisbe Garrido de 1764 consta que sant Vicenç de Paül tenia altar a la capella del Roser, devora el de sant Vicenç Ferrer [13]. Hi ha també quatre grans teles, pintades per l'inquer Bartomeu Payeras amb escenes de la Passió, que cobreixen les parets laterals del creuer i del primer tram. En aquest, l'oració a l'hort de Getsemaní i la coronació d'espines; en el creuer, el darrer sopar de Jesús amb el lavatori de peus i la institució de l'Eucaristia (1915).

Capella de les Ànimes. Els fou dedicada capella en l'església nova. Els sufragis per a les Ànimes, segons la visita pastoral del bisbe Pere d'Alagó de 1686, semblen situats a un altar prop de l'altar major i de la reserva eucarística [14]. El 1725 no figura entre les confraries, però al final d'aquestes s'esmenta "el platillo de les Animas del Purgatori" [15]. És la penúltima de les actuals acabades de decorar amb un retaule de poc valor artístic, de guix i ciment pintats com a de marbre, d'estil neoclàssic, del segle XIX. Però el Santcrist que la presideix, sí que és una bella talla policromada, barroca del segle XVII. Va ser restaurat el 1996 i sol presidir l'altar major durant la Quaresma. Abans hi havia al seu costat unes taules amb ànimes dins el foc del Purgatori, pintades. Fa uns anys foren retirades a la mostra que hi ha damunt la sagristia de Sant Joan (vegeu nº 90 del catàleg). En els carrers laterals del retaule hi ha teles dels apòstols Pau i Joan evangelista. A la part inferior, uns quadrets de Sant Domingo i de Sant Francesc. A l'àtic, Santa Llucia, màrtir a Siracusa de Sicília al segle IV, patrona dels sastres d'Inca, com he dit al primer article d'aquest catàleg, venerada a l'oratori antic de l'Hospital. A la paret lateral dreta, una tela amb el Crucificat, entre sa mare i sant Joan, probablement la que cobria la fornícula central el temps de Passió; a l'esquerra, una estàtua de la Mare de Déu de Fàtima (1950), les aparicions de la qual són de 1917.

Capella de la Mare de Déu del Carme. La devoció a santa Maria del Carmel, titular de l'Orde mendicant aprovat pel papa Innocenci IV el 1247, establert a la ciutat de Mallorca el 1320, és ben arrelada a Inca al segle XVII. Entre 1687 i 1690 l'escultor Pere-Joan Peres construí el retaule de la capella, que ja era dedicada a la Mare de Déu del Carme el 1634 [16]. La plantosa imatge titular -que no és tota de talla- és flanquejada per sant Elies, el profeta fundador dels carmelites segons la tradició de l'Orde carmelità (la seva activitat consta als llibres 1 i 2 dels Reis, a l'antic Testament) i per santa Àgata, màrtir siciliana del segle III, amb gran florida de devoció popular. Davall les dues estàtues laterals, dos quadrets: de sant Guillem, duc d'Aquitània (m. 1137), que els agustins introduïren al seu martirologi en el segle XVII; la biografia "santa" que d'ell es difongué té poc a veure amb la història real; i de la reformadora de l'Orde del Carmel, santa Teresa de Jesús. A l'àtic, pintura de Sant Miquel arcàngel, testimoni de la devoció inquera, car tenia, com he dit a un altre article, capella i obreria en l'antiga església parroquial. A la fornícula oberta a la predel·la, una imatge del Nin Jesús de Praga. A la paret lateral esquerra, pintura del profeta sant Elies.

Capella del Sagrat Cor de Jesús. El retaule és obra de Francesc Ferrer i de mestre Miquel Ferragut, fuster; les estàtues són de Josep Castellà, de 1897. Endemés de la imatge del Sagrat Cor (de tela encolada), hi ha una pintura d'aquesta advocació que servia per cobrir l'estàtua (actualment no visible) i una ovalada del Cor de Maria, damunt la imatge titular, obra del pintor Agustí Buades Muntaner (1836-1912), de 1898. Escorten el Cor de Jesús, les imatges de dues màrtirs molt venerades a Occident a l'edat mitjana, després de les Croades, la biografia de les quals planteja seriosos dubtes històrics. Santa Margalida és venerada com una màrtir d'Antioquia, vencedora del drac diabòlic amb la creu. Santa Catalina d'Alexandria, també adscrita al temps de les persecucions imperials, és ornada d'una fabulosa llegenda; la imatge porta la roda de ganivets, instrument del seu martiri, i la palma. De l'esmentat pintor ciutadà, és la predel·la, que representa l'escena de Lluc 7, 36-50, de la pecadora anònima que renta els peus de Jesús durant un convit a la casa d'un fariseu, i les dues teles penjades a les parets laterals: de l'aparició del Cor de Jesús a santa Margalida-Maria d'Alacoque (1647-1690), vertadera promotora d'aquesta devoció que el 1797 ja tenia ofici litúrgic a Mallorca; i la predicació de Jesús a les multituds. A l'àtic, una estàtua de santa Catalina Tomàs (1531-1574), en la glòria. La nostra santa mallorquina era representada en la part alta del retaule major en una pintura, en què figurava també el seu confés, Mn. Salvador Abrines, que alguns historiadors afirmen que era inquer (el seu retrat de la sagristia figura en aquesta exposició, nº 86 del catàleg). Aquesta tela va ser retirada el 1939, substituïda per una altra de la Santíssima Trinitat (que havia cedit la capella al Cor de Jesús), de B. Payeras, ja esmentada. La tela de Sor Tomasa amb el seu confés, per ara, l'hem de donar per perduda. Cal fer aquí una breu referència a les grans festes que, per la canonització de la Beata Catalina, es feren a Inca entre el 18 i el 21 de setembre de 1930. S'estrenà llavors l'encesa de llumets elèctrics a la cornisa de la parròquia. El dia 21 un carro triomfal amb la glorificació de la santa recorregué els carrers principals, acompanyat de carrosses i de més de 500 joves i al·lotes vestits a l'antiga, "cosa mai vista ni somniada" [17] .

Origen de les misses de sant Gregori. Predel·la del retaule de sant Pere de la parròquia major (s. XVII)

Capella de Sant Blai. El retaule manierista de 1612, restaurat el 1995, d'autor encara desconegut però proper al taller dels Oms (la fusteria és ben consemblant al de Sant Jeroni de la Seu), presenta en la part central la imatge d'aquest bisbe de Sebaste, a Armènia, màrtir del segle IV. L'envolten 10 quadres amb escenes de la seva llegenda: ordenació episcopal de sant Blai pel papa; el seu sojorn al bosc entre animals durant la persecució; és detingut i ficat a la presó, on allibera un infant de morir ofegat per una espina que se li havia clavat a la gargamella; durant el seu captiveri i apallissament, fa que un llop retorni un porcellet que havia robat a una pobra viuda; la dona, agraïda, porta al sant presoner menjar, beguda i candeles; compareix davant el jutge que el condemna a mort; és torturat pels botxins que el rapinyen amb rastells; tirat a un safreig, sura damunt les aigües que ofeguen els seus perseguidors; finalment mor decapitat. A l'àtic, l'altre patró dels conradors d'Inca (com he escrit en aquest catàleg, p. 18), sant Gil (segles VII-VIII?), també amb escenes de la seva llegenda fabulosa: uns caçadors, amb el rei, feren una cèrvola que cerca refugi en el sant ermità; aquest és ferit també per una sageta dels caçadors i, per desagreujar-lo, el rei (l'emperador Carlemany?) li construeix un monestir a la Provença, prop de Nimes. En aquesta capella s'ha col·locat la pila baptismal, per fer el ritu baptismal més adient per a la participació dels feels. Damunt ella, la taula gòtica de Santa Maria d'Inca, pintada per Joan Daurer el 1373, que presidí, des del centre d'un tríptic probablement, l'antiga església parroquial construïda en el segle XIV. D'aquesta construcció medieval, en la darrera restauració de l'església (1996), se n'ha descobert precisament un arc ogival entre aquesta capella i la del Sagrat Cor.

Capella de Sant Pere. La primera, com a la Seu, de la part dreta o de l'epístola. El retaule,

construït entre 1586 i 1642 -vegeu p. 14-15- fou costejat pels oficis de menestrals en la primera meitat del segle XVII; set escuts d'ells figuren a l'àtic. Manté l'estil del Renaixement ja inclinat vers el barroc. Fou restaurat el 1990. El titular es presenta com un papa dels segles de la Contrarreforma: revestit de capa pluvial, amb tiara, amb una clau a l'esquerra i beneint amb la dreta. Els vuit quadres dels carrers laterals presenten vuit passatges de la vida de sant Pere, segons els evangelis, els Fets dels apòstols, o la tradició. La confessió de fe en el Messies, Fill de Déu; el salvament d'enfonsar-se en la mar; el plor després de la negació del Mestre; la curació del baldat a la Bella Porta del temple; l'alliberament per l'àngel de la presó d'Herodes; l'encontre amb el Senyor a "Quo vadis?"; el martiri a la creu amb el cap per avall. En les fornícules de la part baixa, quatre estatuetes dels evangelistes: Mateu, Lluc, Marc i Joan. A la predel·la, hi és pintat l'origen de les dites 30 misses gregorianes: sant Gregori celebra missa (anacrònicament puix que no fou sacerdot fins que va ser elegit papa) per treure del purgatori l'ànima del monjo Just de la seva abadia (Llibre IV dels *Diàlegs*). Aquesta bella predel·la ens testimonia la devoció que els inquers tenien de fer celebrar misses en aquest altar privilegiat pels seus difunts [18]. En l'àtic, la dita *vera effigies* de sant Vicenç Ferrer (1350-1419). Aquest frare dominic predicà a Inca quan vengué a Mallorca el 1413. El seu culte arrelà a la nostra parròquia. Tenia altar a la capella del Roser, segons la visita pastoral de 1634, amb benefici fundat el 1608; hi romania el 1764, fins que desaparegué en l'església nova. El seu bací consta en vigor els anys 1749-1805 [19]. El rector Bernadí Font encomanà el projecte d'una trona nova a Bartomeu Ferrà Perelló, ja que l'antiga, on es deia que havia predicat el sant valencià, s'havia fet malbé durant la construcció de la nova església. El dibuix del plànol es conserva a l'arxiu, duu data de 1888. S'hi incorporaven les posts medievals que, segons la tradició de la parròquia, eren restes de la trona des de la qual predicà el sant valencià; hi figurava endemés una imatge seva i una inscripció que commemorava la predicació de sant Vicenç. Havia de ser feta amb llenya de roure i ferro forjat i era d'estil neogòtic [20]. El projecte no es realitzà, però a la trona nova que a la fi es realitzà, s'hi col·locà un quadre antic de la *vera effigies* (netejat el 1995) del sant dominicà. Cal notar també en aquesta capella, la roda de campanes, de fusta bellament policromada, que anunciava als feels la glòria de la Pasqua.

La Puríssima: taula central del retaule dels Mateu López, que presidia des de finals dels s. XVI l'església de Sant Bartomeu

Finalment esmentem **les vidrieres dels finestrals** que damunt cada capella de l'església (fora dels de la darrera arcada, que resten cegats) foren oberts el 1927 i foren beneïts pel Corpus (16 de juny) [21]. Els vitralls porten cada un dues figures, damunt cada capella. A partir de la de Sant Pere, resseguim aquest santoral: sant Pere i sant Pau, sant Alonso Rodríguez i santa Catalina Tomàs, sant Joan evangelista i santa Margalida-Maria d'Alacoque, sant David i santa Cecília (damunt l'orgue), sant Domingo i santa Teresa de Jesús, sant Francesc d'Assís i santa Elisabet reina. Seguint per l'altre costat, damunt Sant Josep: sant Bartomeu i santa Catalina d'Alexandria; sant Joaquim i santa Anna; sant Pau ermità i santa Escolàstica; sant Jeroni i santa Paula; sant Bonaventura i el beat Ramon Llull; sant Zacaries i santa Elisabet, els pares del Precursor, damunt la capella de Sant Joan. Gairebé de tots aquests sants n'hem donat notícia o en donarem. Assenyal aquí només que sant Alonso Rodríguez (1533-1617), germà coadjutor jesuïta, fou el porter de Monti-Sion de Palma, on tengué com a director espiritual un inquer, el P. Bartomeu Coch (vegeu catàleg nº 85), visqué i morí ben integrat en la nostra terra encara que fos castellà de naixement; fou canonitzat el 1888. Damunt l'orgue hi ha la figura del rei David, el monarca prototípic d'Israel, progenitor del Messies, que fou considerat l'autor del salteri pels antics. D'ell escriu el llibre de Jesús, fill de Sira: *Va instituir cors de cantors amb arpes davant l'altar perquè fesin ressonar dolces melodies; i cada dia lloen el Senyor amb els seus cants* (47, 9). Devora el sant rei, es veu la figura de santa Cecília (noble romana del segle III, amb martiri llegendari), patrona dels músics des de l'edat mitjana, era festejada per "L'Harpa d'Inca" el 1933 [22]; la seva festa s'ha continuat celebrant amb alternances fins el dia d'avui, ara a càrrec de la banda de música d'Inca, que el 1991 féu estampar uns

Goigs en honor de la màrtir romana. Santa Escolàstica (480-547) és la germana del patriarca del monacat occidental, sant Benet de Núrsia. Zacaries i Elisabet són els pares de Joan Baptista segons l'evangeli de Lluc (1, 5-25.39-79).

Retaule major de Sant Bartomeu, de Joan Deyà (s. XVIII).

II. ESGLÉSIA DE SANT BARTOMEU

Seguint l'ordre cronològic de la documentació històrica, vegem la iconografia de l'església de Sant Bartomeu, documentada ja el 1250, dedicada a l'apòstol (que és segurament el Natanael de Jn 1, 44-51) que fruïa de tanta devoció a Catalunya com advocat contra diverses malalties arran del seu martiri llegendari. L'església primitiva seguia certament l'estil de les esglésies de repoblació; d'ella només resten l'espadanya i l'arc del portal, descobert el 1995 [23]. Fou l'església del monestir de les jerònimes, que des del Puig baixaren aquí el 1534. Es bastí una nova església en el segle XVII, beneïda el 1671, segons plànols de Jaume Blanquer probablement, la qual s'anà ornamentant posteriorment, com veurem; passà per diverses reformes, la darrera de les quals va ser la restauració de 1998.

Retaule major. Fou obrat per l'escultor Joan Deyà Balle (1684-1765), que el començà el 1730, i substituí el retaule manierista dels Mateu López (ca. 1585-1590), la restauració del qual fou presentada el proppassat dia de Sant Joan en la mostra d'art del monestir [24]. El retaule barroc de Joan Deyà, que deixà obra a la Seu de Mallorca (al retaule del Davallament), és presidit per una estàtua de la Puríssima Concepció (continuant la iconografia del retaule dels López), que fou portada a la nova església el 1736. Flanquegen la Immaculada les imatges de sant Bartomeu i de sant Agustí. La de l'apòstol, amb els emblemes clàssics: el ganivet amb què l'escorxaren i el dimoni encadenat, segons conta la seva llegenda situada a Armènia. El sant bisbe d'Hipona i Pare de l'Església (354-430) fundà monestirs de monjos, de preveres i de monges, i els donà una regla que, en l'edat mijana, fou adoptada per molts Ordes. El papa Gregori XI aprovà el 1373 l'Orde hispànic de sant Jeroni i li donà la regla agustiniana. A l'àtic del retaule, fornícula amb imatge del patró i inspirador de l'Orde que porta el seu nom, sant Jeroni (347-420), vestit anacrònicament de cardenal, amb el llibre de doctor màxim de les Sagrades Escriptures, amb el lleó emblemàtic als seus peus. El mateix sant apareix a l'expositor del Santíssim, vestit de cardenal, adorant la custòdia, actitud també del tot anacrònica. A la part baixa de les pilastres hi ha quatre quadrets amb sants suposadament de l'orde jerònim: de dreta a esquera: santa Eustoqui (367-419), la filla de santa Paula que seguí sa mare i sant Jeroni a Betlem per fer-hi vida monàstica; sant Joan d'Ortega (1080-1163), prevere que es preocupà d'acollir els pelegrins de Sant Jaume de Compostel·la, en l'hospital de Sant Nicolau que aixecà prop de Burgos, on en el segle XV s'establiren monjos jerònims; sant Eusebi, amic i deixeble de sant Jeroni, el seguí a Síria i Palestina i féu amb ell vida monàstica a Betlem; morí a Cremona devers el 423; i santa Paula (347-404),la viuda romana que a Betlem, sota la direcció de sant Jeroni,

Estàtua del titular de l'església de sant Bartomeu, de Joan Deyà (s. XVIII).

bastí monestirs per monjos i monges, i regí la vida del cenobi femení. Diguem finalment que a la clau de l'arc triomfal torna a comparèixer la imatge de sant Jeroni, vestit de cardenal, sostingut per dos lleons; la figura d'aquest animal potser prové de la llegenda que conta que el sant eremita llevà una espina a un lleó que la duia clavada a una pota, i després l'acompanyava arreu amansit, o és una referència al lleó de l'evangelista Marc, patró de Venècia, per l'origen vènet de Jeroni.

Capella del Sant Crist de la Sang. A la part esquerra del presbiteri, a partir de 1998 és col·locat el retaule de la Passió, del segle XVIII, que presenta en la fornícula central la imatge gòtica del Sant Crist de la Sang, d'arrelada devoció en temps passat a Inca; presidí moltes processons de rogatives per pluja. La bella talla policromada és datada al primer decenni del segle XIV. El seu model és el crucifix de Sant Francesc d'Oristany, a Sardenya (s. XIV) i reflecteix dramàticament el patiment, tan contemplat per l'espiritualitat franciscana [25]. Va ser restaurat el 1995. Envolten el Santcrist onze escenes, "passos", del camí del Calvari. Abans de la restauració de 1997 n'hi havia dotze, segurament inspirades en els "dotze sermons" tradicionals del diumenge del Ram. A l'àtic, la Verge dolorosa amb el Fill mort en braços; atribuït al taller de Guillem Mesquida.

Sant Agustí, àtic del retaule de Santa Clara a Sant Bartomeu (s. XVII). Tela restaurada el 1997 pel Servei de restauració de béns mobles de la Generalitat de Catalunya (1998). Foto Carles Aymerich.

Capella del Santíssim. Ha sofert una remodelació important en la restauració de 1998. Aquesta capella va ser construïda el 1901 i beneïda pel bisbe Campins amb vista a col·locar-hi el sepulcre de Sor Clara Andreu i Malferit, monja d'aquest monestir entre 1604 i 1628, morta amb gran fama de santedat, el procés de canonització de la qual va ser iniciat el 1984. El seu cos incorrupte ara és col·locat darrere una gran làpida de pedra pulida que conserva l'epitafi en versos llatins que fou inscrit vora el sepulcre, bastit el 1702 dins la clausura, davall el cor de l'església [26]. Ara la capella és dedicada a la reserva i adoració del Santíssim, estotjat en l'urna del segle XVIII, que servia per la "casa santa" del dijous sant.

Capella de la Purificació de Maria, o de la Candelera. Va ser portat al monestir el 1688. És presidit per la talla daurada i policromada de la Mare de Déu, que porta el nin Jesús amb el braç esquerre i una candela amb sa mà dreta. Dues teles escorten la titular: de santa Petronil·la, o Petronella: màrtir romana enterrada al cementeri de Domitil·la, llegendàriament confusa amb una filla de sant Pere; i de santa Eufràsia (380-410?), venerada per l'Església bizantina, monja a Egipte, a un monestir que seguia l'esperit del profeta Elies; per això l'Orde del Carmel, que reclama la paternitat del sant profeta, se la va apropiar i la contà entre les seves monges santes [27]. Apareix amb un Santcrist a les mans i amb el lliri de la virgnitat. Segurament santa Eufràsia figura en aquest retaule en memòria de Sor Eufràsia Mir, neboda del confés i primer biògraf de Sor Clara Andreu, Mn. Gabriel-Benet Mir, que esmenta les virtuts i alta contemplació d'aquesta novícia jerònima, morta als 14 anys, el 1645 [28]. A la predel·la, una tela amb tres sants models de vida religiosa: en el centre sant Bernat (1091-1153), estrenyent emblemes de la Passió sobre el pit, sant Francesc d'Assís i sant Onofre. La devoció a aquest sant, molt estesa entre els cercles monàstics i a Mallorca en concret, prové d'una narració fabulosa del copte Pafnuzi, que escriví una biografia edificant d'un solitari que es cobria la nuesa només amb els seus cabells i qualque fulla en el desert [29]. A cada banda de la predel·la, dues teles: de santa Catalina d'Alexandria, i una monja carmelitana, a qui Maria entrega el nin Jesús; pot ser la venerable Margalida del Santíssim Sagrament (1619-1648).

Capella de Santa Clara d'Assís. El prevere Dr. Francesc Mas i Andreu, nebot de Sor Clara Andreu, féu bastir capella i retaule de Santa Clara en memòria de la seva tia el 1677. Jaume Ballester en fou l'autor, el nom del qual fou descobert el 1997,

Santa Clara d'Assís (s. XVII), restaurada pel Servei de restauracions de béns mobles de la Generalitat de Catalunya (1998). Foto Carles Aymerich.

amb motiu de la restauració, gravat davall una columna. El 1998 el retaule fou col·locat al lloc actual, davall l'arcada del cor, per cedir la capella de devora el presbiteri al Crist de la Sang. De fet des de 1949 fins a l'esmentada restauració de 1998, aquest retaule barroc havia estat retirat a una cel·la per deixar lloc a una capella de la Mare de Déu de Fàtima. Presideix el retaule una bella tela de Santa Clara d'Assís (1193-1253), fundadora del segon Orde franciscà, el de les dames pobres. Porta el Santíssim amb la mà dreta, fent fugir de les muradas d'Assís els sarraïns que assetjaven la ciutat. És la imatge de la santa, difosa a partir del segle XV i triomfant en la Contrarreforma. A l'àtic, una tela de Sant Agustí, amb el nin que tira aigua de la mar dins un clot d'arena, signe iconogràfic molt freqüent del sant doctor, que indica que el misteri de la Trinitat no pot ser contengut dins l'enteniment humà. Les dues teles foren restaurades esplèndidament entre 1997 i 1998 pel servei de restauració de la Generalitat de Catalunya.

Capella de la Divina Generació, dita també de Sant Joaquim. Completa la sèrie dels retaules barrocs d'aquesta església el magnífic quadre, amb vasa barroca, que el 1719 fou portat al monestir i que ha estat restaurat el 1999 al taller diocesà de Mallorca. Representa la família divina de Jesús: a dalt es veu el Pare amb l'Esperit Sant en forma de colom que vetlen pel Fill, en braços de sa mare Maria, acompanyada de sant Josep, i dels pares d'ella, Joaquim i Anna, mentre Joan Baptista nin juga amb un anyellet. A l'àtic, una pintura circular de Santa Paula, considerada per les monges jerònimes com a mare i inspiradora de la seva vida monàstica, sota el mestratge de sant Jeroni.

III. ESGLÉSIA DE SANTA MARIA MAGDALENA DEL PUIG D'INCA

Aquesta capella devocional i forana és documentada a partir de 1284. Es va construir a l'estil de les esglésies de repoblació, traça que conserva malgrat les intervencions i ampliacions posteriors. L'estil original quedà novament al descobert en la darrera restauració, el 1993, i en l'exterior del 2000. La titularitat prové de la gran devoció a Maria Magdalena, la santa Apostolessa -com l'anomenaven els jurats d'Inca el 1439, quan declararen "colenda" la seva festa a la vila-, que des de la "santa balma" de Marsella i des de Vezelay s'estengué a la Cristiandat europea [30].

L'església es presidida pel retaule neogòtic de 1900 dedicat a la santa titular. La imatge actual és de 1993, rèplica d'una estàtua d'estil gòtic tardà del segle XV, venerada a Sant Pere de Montluçon (Alvèrnia, França). Santa Maria Magdalena és representada segons el model de la *miròfora,* portadora d'un vas de perfum per anar a ungir el matí de Pasqua el cos del Senyor [31]. Flanquegen la santa titular els sants patrons d'Inca, Abdon i Senén, vestits de guerrers, el primer sobre fons de vinyes i el segon sobre blateres com a protectors dels conreus. Són pintures a l'oli sobre taula de Salvador Torres (1900). A l'àtic, Santa Maria la Major, que substituí una crucifixió

Santa Maria Magdalena, talla de 1993, del taller d'Antoni Mesquida, rèplica d'una estàtua gòtica del s. XV.

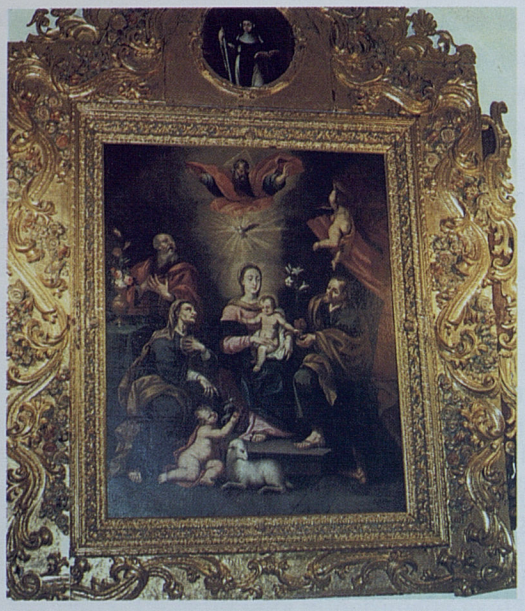

La divina Generació (s. XVIII), a l'església de Sant Bartomeu. A l'àtic, Santa Paula. Teles restaurades el 1999 pel taller diocesà de restauració.

quan el 1948 es daurà el retaule. La predel·la representa al mig sant Pau ermità i sant Antoni abat, signe de la presència al nostre puig, de 1931 a 1985, dels ermitans que els tenien per patrons. A cada costat, l'aparició del Ressuscitat a Maria Magdalena, i l'hospitalitat oferta a Jesús per Marta i Maria de Betània (Lc 10, 38-42) (tanmateix aquesta no és Maria Magdalena, però la historiografia occidental les ha confuses fins al dia d'avui).

A l'esquerra el Sant Crist, restaurat també el 1993, que prové segurament dels antics santcrists de confraries gremials d'Inca [32]. El sagrari neogòtic és un regal de les franciscanes Filles de la Misericòrdia i prové d'un dels seus oratoris.

Seguidament ve un quadre de Santa Bàrbara, còpia d'una taula gòtica del català Jaume Huguet (de devers 1465-1468), que forma part d'un retaule de la Catedral de Tortosa. És obra d'Emili Colom i fou beneït el 4 de desembre de 1994. S'ha cregut adient que Santa Magdalena del Puig conservàs la devoció a aquesta màrtir oriental, venerada a tants de puigs i altres indrets de Mallorca per ser advocada contra les tempestes. A mitjan segle XVII la devoció a santa Bàrbara és documentada aquí dalt. Els dos altars que hi havia fins al segle XIX eren dedicats a santa Magdalena i santa Bàrbara, i les seves imatges encara es veuen a les dues capelletes que conservam a la parròquia i que servien per captar a la vila per l'església del nostre puig (Vegeu nº 23 del catàleg). Santa Bàrbara fou declarada patrona menor de Mallorca el 1734 [33]. A l'arcada següent es troben dues teles de Bartomeu Payeras (nº 25 i 26 del catàleg), de sant Pau ermità i sant Antoni abat, de 1932.

Santa Bàrbara, rèplica d'una taula gòtica de Jaume Huguet, realitzada per Emili Colom (1994).

Enfront, entrant pel portal major a mà dreta, la cova de Betlem, construïda pels ermitans, amb figures de Maria i Josep i el nin, vestits a l'antiga usança mallorquina, obra dels ceramistes Alexandre i Maria-Isabel Gago, beneïdes el 2 de gener de 2000 (vegeu catàleg nº 27).

A l'altra arcada, una tela amb la Sagrada Família (segle XVIII).

Dins una fornícula, a l'arcada següent, la Mare de Déu de la Unió, talla de Tomàs Vila, beneïda pel beat Joan XXIII el 1963 i solemnement col·locada en aquest oratori. El títol respon a l' ambient ecumènic, viscut arran del Concili Vaticà II.

IV. ESGLÉSIA DE SANT FRANCESC D'ASSÍS

Els framenors obriren, el 1325, casa i església, que dedicaren al seu fundador sant Francesc (1181-1226), autoritzats pel breu del papa Joan XXII, datat l'u de gener. L'església actual era acabada de construir el 1789 [34].

Les parets de l'**absis i presbiteri** són decorats totalment amb pintures de Miquel Vadell, en la intervenció que es dugué a terme el 1937 i que sobretot afectà la capçalera de l'església i la decoració amb estucs pintats (molts, però, quedaren en blanc fins el 1995). L'exhuberant decoració de l'absis consisteix en la pintura, a imitació de mosaic, d'un gran estol d'àngels músics i cantors que glorifiquen sant Francesc, la imatge del qual, amb les mans esteses mostrant els estigmes, prové de l'església anterior i de l'antic retaule (s.XVIII). El sant Patriarca és en actitud de rebre els estigmes

de Crist, que segons els biògrafs, li foren marcats en mans, peus i costat el 1224, en la muntanya de la Verna. Notau que duu l'hàbit blau fosc, propi de la Província franciscana observant de la Immaculada de Mallorca, com també el duen les altres imatges antigues de sants franciscans d'aquesta i de les altres esglésies de l'observança de l'illa. A cada costat del presbiteri, Vadell representà la mort i entrada al cel del sant Patriarca. L'estol d'àngels músics concorda molt amb les notícies que ens donen els biògrafs del pobret d'Assís, delitós de sentir la "cítara angèlica" (*Llegenda major*, de Sant Bonaventura, 5, 11). Presideixen també el presbiteri i l'església dues escultures gòtiques ben remarcables, provinents de l'antic patrimoni historico-artístic d'aquesta església: un Santcrist del segle XV, restaurat el 1995, i la imatge de la Mareddéu-Sagrari, dita de Gràcia (antiga patrona dels paraires, com he dit), o dels Àngels, talla de Gabriel Mòger, de devers 1500. A l'arc triomfal, s'hi veu l'aprovació de l'Orde dels menors pel papa Innocenci III (1210), i l'aparició de Crist i de sa Mare a sant Francesc per concedir-li el jubileu de la Porciúncula, gràcia que la tradició franciscana va posar per escrit al segle XIV en el diploma de Teodobald d'Assís (1310), atribuint la confirmació de la indulgència al papa Honori III (1216-1227).

Sant Francesc amb els estigmes, que presideix la seva església conventual d'Inca (s. XVIII).

Capella del Beat Ramon Llull. El retaule prové de diversos elements de distinta procedència, aplegats i conjuntats per iniciativa del P. Miquel Colom. Va ser beneït el 25 de gener de 1960 en la celebració del cinquantè aniversari de l'arribada dels terciaris regulars a Inca ("El Heraldo de Cristo", n. 599, febrer 1960, p. 45). La gran imatge del beat (segle XVIII) ja d'antic era a l'església: representa el Doctor Il·luminat en actitud d'escriure un llibre. És flanquejat per teles de Sant Andreu apòstol i de Sant Bernadí de Sena (1380-1444), una de les glòries més excelses de l'Orde franciscà, gran predicador i promotor de la devoció al nom de Jesús, ben venerat a Mallorca per la propaganda dels seus germans d'hàbit. La predel·la central ofereix l'escena franciscana de dos framenors que preguen agenollats mentre dos àngels els paren taula amb aliments que vénen del cel. Als seus costats, dos quadrets pintats pel P. Bernat Morell (devers 1950), que representen el beat Ramon davant el Concili de Viena (1311) i la seva lapidació martirial. L'àtic és format per dues llunetes amb l'anunciació de l'àngel a Maria i, al centre, la coronació d'aquesta per la Trinitat. Al cim del retaule, s'hi veu l'escut del col·legi del beat Ramon Llull que els franciscans del Tercer Orde fundaren a l'antic convent dels Menors d'Inca el 1925 (s'hi havien establert el 1910).

Capella de la Puríssima Concepció de Maria. El retaule és d'estil manierista, començat pels volts de 1587 puix que el 17 de novembre d'aquest any els sobreposats dels ferrers d'Inca demanaren una subvenció al Consell de la vila per l'obra principiada en la capella de la Puríssima de Sant Francesc [35]. L'àguila, emblema de l'ofici que corona el retaule, mostra ben a les clares que els promotors varen ser els ferrers, que constituïen la confraria de la Puríssima i de sant Eloi, constituïts a Inca en gremi autònom el 1596. Presideix el retaule una talla de la *Tota Pulchra*, el model per representar la Concepció Immaculada de Maria que el taller valencià de Vicent Macip i Joan de Joanes havia difós, en el qual es va formar Mateu López, que per aquells anys (1585-1590) pintà (amb el seu fill Mateu) l'antic retaule major de Sant Bartomeu d'Inca, de què ja he parlat. La figura de la Puríssima que els López pintaren al cos central del retaule de Sant Bartomeu, l'autor (d'un taller afí als López o potser ja de Gaspar Oms?) l'esculpí en talla al nínxol central del retaule de Sant Francesc que estic descrivint. Envolten la imatge de Maria els símbols bíblics (dels llibres sapiencials i del Càntic dels càntics), alguns d'ells cantats en la lletania lauretana. Els símbols, de dalt

Beat Ramon Llull, a la seva capella de Sant Francesc. Talla del s. XVII.

a baix, són a la dreta: bella com la lluna, estrella del mar, rebrot de Jessé, torre de David, font segellada, hort encerclat, palmera exaltada, lliri entre espines; a l'esquerra: elegida com el sol, olivera plantosa, porta del cel, espill sense taca, pou d'aigües, ciutat de Déu, com un xiprer, roser plantat. Vuit escenes de la vida de Maria són pintades en els carrers laterals: cronològicament comencen a dalt del carrer lateral esquerre: abraç místic de Joaquim i Anna, naixement de Maria, presentació de la nina al temple, anunciació; de baix a dalt, en el carrer dret: visitació a Elisabet, naixement de Jesús, presentació de l'infant al temple, assumpció de la Verge i, en l'àtic, la coronació de Maria per mans de la Trinitat. La predel·la és reservada a l'altre patró dels ferrers, sant Eloi (588-660), un gal·loromà del país llemosí, personatge important primer com argenter i encunyador de moneda a la cort de Clotari II i Dagobert I de França, després bisbe de Noyon-Tournai, de devoció ben estesa pel seu país nadiu, Itàlia i per les terres hispàniques. La imatge del sant és de talla policromada (vegeu catàleg, nº 77) i és escortat per pintures de dues llegendes que li foren endossades a partir del segle XIV: a la dreta estreny el nas d'una al·lota temptadora, que era el dimoni, com es veu pels peus; i a l'esquerra ferra la pota d'un cavall després d'haver-la-hi tallada, per més comoditat (!). Aquesta escena ha passat a una rondalla mallorquina [36].

Capella de Sant Marc evangelista. És el retaule barroc, del segle XVII, daurat en 1955, que bastiren els sabaters, l'escut dels quals: una sabata, una forma, un tallant, una alena i un tamboret, figura al capdamunt. La imatge del titular és de talla daurada i policromada, amb el lleó emblemàtic del seu evangeli que li correspon segons el tetraformos tradicional (Ez 10, 14). Flanquegen sant Marc els altres dos patrons del gremi: sant Macià, l'apòstol elegit en lloc de Judes (Ac 1, 15-26), que porta, com instrument de martiri un tallant de pell, i sant Llorenç, el cèlebre màrtir romà del segle III, amb la insígnia tradicional: les graelles en què fou torrat. El seu culte, des de Roma, fou molt popular a l'Església llatina. L'àtic el comparteixen altres dos sants màrtirs: sant Vicenç, diaca martiritzat a València el 304, que fruí d'un gran culte en l'antiguitat, mostra al costat la roda emblemàtica, amb què fou tirat al fons del mar; i sant Pere de Verona, inquisidor dominic assassinat el 1252, amb un tall de podadora, que duu clavada al cap. Era també patró dels sabaters a Mallorca [37], primer dels de la part d'avall de la ciutat, aplegats en confraria a Sant Domingo, mentre els de can amunt veneraven sant Marc a Santa Eulàlia (segle XIV). El 1587 foren portades a Sant Domingo les relíquies dels sants Crispí i Crispinià, màrtirs sabaters a les Gàl·lies (s. III-IV), i llavors els sabaters de Ciutat els prengueren per patrons [38]. A l'altar hi ha un baix relleu ovalat de Santa Bàrbara, nom de la Sra. Bàrbara Riera, que amb el seu marit, fabricant de calçat, pagà el daurat del retaule. Fou tallat per Miquel Sacanell, que restaurà i daurà el retaule el 1955.

Damunt el portal segon, hi ha penjat un quadre de la Immaculada entre sant Antoni de Pàdua i sant Bonaventura.

Capella de la Mare de Déu de l'Esperança. El retaule actual, de 1934, fou projectat per Josep Moragues i tallat per Joan Simonet [39]. Va ser costejat per la família Ensenyat, que havia introduït a Inca la fabricació industrial de teixits i que restaurà la festa de l'Esperança, patrona dels teixidors d'Inca. La magnífica talla de la Mare de Déu de l'Esperança (1'79 m. d'alta) (segle XVI) que presidia el retaule antic (i que era consemblant al de la Puríssima) fou conservada en l'actual. És escortada per estàtues de santa Catalina Tomàs, i de santa Teresa del Nin Jesús (1873-1897), la monja carmeli-

tana de Lisieux, patrona de les Missions, doctora de l'Església, que arreu del món catòlic desvetllà una fervent devoció, sobretot a partir de la canonització el 1925. A l'àtic sant Antoni abat, i dos medallons que representen l'Anunciació de Gabriel a Maria.

Capella de Sant Pancraç. Aquesta titularitat és recent, arran de la darrera restauració de l'església. Pancraç és un màrtir romà de l'antiguitat, ben històric però envoltat de llegenda, sepultat en la via Aurèlia, on li fou dedicada una basílica, molt visitada dels romeus. Relíquies seves foren traslladades a Santa Maria del Pi de Barcelona, on eren venerades ja al segle XI. A Mallorca la devoció s'escampà des de Sant Francesc de Palma, on l'any 1930 fou beneïda la imatge del màrtir adolescent, a qui els devots acuden a demanar salut i treball. D'allà els franciscans del TOR traslladaren la devoció a Inca. La imatge del sant fou col·locada a la capella de la Mare de Déu dels Àngels. D'aquí passà, el 1995, a presidir aquesta capella de davall l'orgue, amb agradós retaule barroc, dedicat originàriament al beat Ramon Llull, com ho demostra la predel·la, on dos quadrets representen el nostre Doctor missioner davant el Concili de Viena i apedregat en el martiri. Enmig de la predel·la s'obri un petit sagrari, que a la porta duu pintada la imatge del Salvador presentant l'hòstia eucarística. A partir de 1883, en el XXV aniversari de les aparicions de Lorda, presidí la capella una imatge d'aquesta Maredeu, duita del santuari gascó [40].

Sant Antoni de Pàdua, que presideix el seu retaule a Sant Francesc (s. XVIII).

Seguint la visita, trobam a cada costat del portal major dos quadres: de Sant Bonaventura i del Jubileu de la Porciúncula (aquest en el catàleg, nº 53).

Capella de Betlem. Com és freqüent a les esglésies franciscanes, entrant pel portal major, a mà dreta, veim el Naixement de Jesús, dins una construcció que figura una cova, la de Betlem. L'antic "misteri": les figures de l'infant Jesús, de Maria i de Josep, que devien ser de l'església dels framenors, han estat retirades pel seu mal estat de conservació i semblen irrecuperables. El betlem actual ha estat compost amb figures del segle XX, d'escàs valor.

Capella de la Mare de Déu dels Àngels. És una advocació ben franciscana, que prové de la titularitat de l'esglesiola de la Porciúncula, on sant Francesc va aplegar els seus primers dotze companys de l'Orde dels menors el 1209. La festa de la Mare de Déu dels Àngels, el 2 d'agost, era molt celebrada a Inca amb el jubileu tradicional que era guanyat per molts de devots, fins a la segona meitat del segle XX [41]. La talla central del retaule barroc (s. XVIII) representa santa Maria, envoltada per àngels, que també apareixen a distintes parts del conjunt. A la predel·la, escenes de la vida de sant Francesc, relacionades amb Santa Maria dels Àngels de la Porciúncula: la predicació del jubileu i el sant que es rebolca en esbatzers que treuen roses per alliberar-se de les temptacions. Aquest fet pot inspirar-se en expressions de Tomàs de Celano (*Vita*, I, 40; II, 173), però la narració és posterior a les primeres biografies. Compareix en el *Tractatus de indulgentia* del medieval Francesco di Bartolo, c.8. Recordem aquí els versos de Miquel Duran, que fou zelós custodi d'aquesta església, esmentant el *batzer florit de sant Francesc, tenyit amb la sang viva* [42]. Als carrers laterals, dues estàtues de sants franciscans: Bernadí de Sena, del qual ja he parlat, i Joan de Capestrano (1386-1456), predicador popular famós i arengador de la croada contra els turcs (a Belgrad) que amenaçaven d'invadir Europa central. Davall aquestes dues estàtues, trobam les pintures de sant Pasqual Bailon (1540-1592), el llec franciscà tan devot de l'Eucaristia; de sant Lluís, rei de França (1214-1270), patró dels terciaris franciscans; de l'altra patrona dels terciaris, santa Isabel, reina d'Hongria (1207-1231), admirable per les obres de misericòrdia; de sant Lluís, bisbe de Tolosa (1274-1297), de la casa reial d'Anjou, de l'Orde dels Menors, de gran pobresa i austeritat de vida. A l'àtic, el sant franciscà castellà Pere Regalat (1390-1456), venerat per la seva caritat, penitència i miracles. És representat, com a la seva capella de la basílica de Sant Francesc de Palma, elevat per àngels al cel.

Capella de Sant Antoni de Pàdua. Dins l'Orde franciscà, aquest sant, nascut a Lisboa el 1195, canonge regular a Coimbra, que sentí la vocació franciscana davant els cadàvers dels cinc protomàrtirs de l'Orde seràfic al Marroc, predicador i taumaturg, estimat de sant Francesc que n'apre-

ciava el mestratge teològic, gaudí sempre d'una devoció extraordinària, encomanada a l'Església llatina, ben pol·lent des d'antic a Mallorca. Morí a Pàdua el 1231 i fou canonitzat abans del primer aniversari de la seva mort. El retaule pertany a l'església bastida en el segle XVIII, d'estil neoclàssic. Flanquegen l'estàtua del sant, que sosté l'infant Jesús, el llibre de doctor de l'Església i el lliri de la puresa, sant Bernadí de Sena (que ja hem trobat dues vegades) i santa Rita (1381-1457), viuda monja agustina, de gran veneració popular a l'Europa occidental. A la predel·la, la mort del sant de Pàdua. A l'àtic, sant Antoni abat. A la paret de la dreta, una tela representa dos miracles del sant taumaturg: la resurrecció d'un mort i l'alliberament d'un endimoniat; enfront, el miracle de l'ase que s'agenolla davant el Santíssim i la predicació de sant Antoni als peixos. Tot pertany a la fabulosa llegenda popular que envolta el sant més venerat a Occident. A aquesta capella, és lligada fins al dia d'avui l'obra caritativa del "pa dels pobres" i diverses associacions antonianes. Fins no fa gaire anys, els tretze dimarts abans de la festa del 13 de juny eren molt concorreguts.

Capella del Sant Crist i de les Ànimes. En aquesta capella del Crucifix, hi eren radicats també els sufragis per les Ànimes del Purgatori. A la predel·la, efectivament s'afiguren els dos grans sants de l'Orde, Francesc i Antoni de Pàdua, alliberant ànimes de les flames del Purgatori. Les acaptes per les Ànimes de Sant Francesc eren relacionades també amb les de la parròquia, com consta documentalment el 1686 [43]. Als carrers laterals del retaule, també del segle XVIII, d'escàs valor artístic, hi ha les teles de Sant Benet de Palerm (1524-1589), dit popularment "sant Benet negre", o africà, fill d'esclaus negres a Sicília, llec franciscà d'admirable observança i do de miracles; i de Santa Margalida de Cortona (1247-1297), mare fadrina en la joventut i després terciària franciscana, "tercera llum de l'Orde de Penitents", d'intensa vida mística. A l'àtic, santa Clara d'Assís, la deixebla de sant Francesc i fundadora del segon Orde. A les parets laterals, dues teles ovalades de la Passió: l'oració a Getsemaní i la flagel·lació. A una fornícula de la paret esquerra, una imatge del Cor de Jesús.

Capella de Sant Bonaventura. Aquest retaule (segona meitat del segle XVII) pertanyia certament a l'església anterior a l'actual. És barroc i ha restat sense daurar gairebé en la seva integritat. Sant Bonaventura (1217-1274) és un dels personatges més influents en la història de l'Orde franciscà, mestre a la Sorbona i doctor escolàstic conegut amb

Sant Bonaventura, en la seva capella de l'església franciscana d'Inca (s. XVIII).

el nom de "Seràfic", fou general dels framenors de 1257 a 1274 i cardenal bisbe d'Albano. L'estàtua central, policromada i daurada, amb vestits cardenalicis propis de l'Orde, mostra el crucifix i sosté el llibre de doctor. El flanquegen les teles de Sant Pere d'Alcàntara (1499-1562), reformador dels franciscans (alcantarins), de gran austeritat, predicador i autor d'obres espirituals, conseller de santa Teresa i de sant Joan d'Àvila; en ser canonitzat el 1699, desvetlà una gran devoció dins l'Orde i a Mallorca; i la de Santa Rosa de Viterbo (1233-1251), seglar vinculada a l'Orde franciscà, d'una notable activitat apostòlica i penitencial; apareix coronada de roses i amb el santcrist de la seva predicació a sa mà esquerra. La predel·la és dedicada als sants (la inscripció encara diu: beats) màrtirs de Gorkum ("gorgonienses") (Holanda), entre els quals hi havia 11 franciscans, 4 sacerdots seculars, 2 premostratesos, un dominic (Joan de Colònia) i un canonge regular, víctimes de fanàtics calvinistes el 9 de juliol de 1572. Foren beatificats el 1675 i canonitzats el 1867. A l'àtic, com a tantes esglésies franciscanes, hi ha la representació de l'"Esclavitud eucarística", confraria i corresponent imatge que la Santa Seu aprovà el 1654 i reprovà el 1675; però les imatges ja eren fetes... Això ens fa veure que el retaule fou bastit entre aquests dos darrers anys. Dos quadrets, a la part baixa del retaule, el completen: a la dreta, sant Magí, l'ermità màrtir llegendari (s. III?) de

Brufaganya (Tarragona), de devoció ben estesa a Mallorca, i a l'esquerra, un sant bisbe sense insígnies identificadores.

A la **volta de l'església**, en el centre hi ha sis teles amb aquestes imatges: Jesucrist mostrant l'Evangeli, o la Regla, a sant Francesc, imatge que pot relacionar-se o bé amb la *Llegenda Major* de sant Bonaventura, 13, 2, fet ocorregut just abans de l'estigmatització a La Verna, quan el sant obrí tres cops els evangelis i cada vegada trobà les planes de la Passió; o bé amb la *llegenda de Perusa*, 17, quan Jesús afirma que la Regla és escrita per ell mateix; el jubileu de la Porciúncula, del qual ja hem parlat; l'abraçada de sant Francesc i sant Domingo (*Espill de perfecció*, 43); sant Francesc amansint el llop (*Floretes*, 21); sant Francesc amb un àngel que li dóna una copa de vi, escena treta sens dubte de la *Llegenda Major*, 6, 10; sant Francesc entonant el càntic de les criatures. Les pintures quarta i sisena són obra del pintor pollencí Miquel Cerdà (1995). Les altres són del segle XVIII, de quan es bastí aquesta església.

Les **vidrieres** de damunt les capelles, que foren obertes arran de la intervenció de 1937, representen, començant per la dreta del presbiteri: santa Clara d'Assís, sant Pere d'Alcàntara, santa Joana d'Arc (1412-1431) -defensora de França contra la invasió dels anglesos, canonitzada el 1920, terciària franciscana-, sant Antoni de Pàdua amb el nin Jesús, santa Isabel d'Hongria, sant Lluís de França, santa Teresa del Nin Jesús, un altre cop sant Antoni de Pàdua beneint un nin, santa Margalida de Cortona i sant Pasqual Bailon.

Esmentem finalment el baix relleu que fa de timpà al portal major: sant Francesc rebent els estigmes, de l'escultor mallorquí Jaume Mir (1975).

Retaule major de Sant Domingo d'Inca.

V. ESGLÉSIA DE SANT DOMINGO

La fundació dels dominics a la nostra ciutat fou obra de l'inquer fra Antoni Torrens el 1604. L'església actual, parròquia des de 1962, fou beneïda el 4 d'agost de 1689. Segueix la línia clàssica de l'estil del Renaixement i és molt consemblant a l'església de Sant Bartomeu. Quant a l'ornamentació, la primera que s'hi posà era barroca i farcida d'advocacions vinculades a l'Orde dels Predicadors. Després de l'exclaustració de 1835, primer els custos i després els rectors parroquials han impulsat diverses intervencions, que també han afectat la iconografia del temple dominicà.

Començant pel **presbiteri i retaule major**, veim que aquest, ja inclinat cap al neoclassicisme (s. XVIII), és presidit per l'estàtua del fundador dels frares Predicadors i titular de l'església i convent. Domingo de Guzman, nascut a Caleruega (Burgos) el 1170, fundà el seu Orde de frares per predicar contra l'heretgia albigesa, a Tolosa, el 1215, i rebé l'aprovació d'Innocenci III aquell mateix any. Morí a Bolonya el 1221. L'escultura del titular de l'església fou beneïda el 4 d'agost de 1906, festa aleshores de sant Domingo, que era celebrada amb gran esplendor per tota la barriada. L'estàtua substituí la tela que avui és penjada a la capella del Cor de Jesús (vegeu nº 59 del catàleg), que s'avenia més amb el programa artístic i iconogràfic de tota l'església, que preveia teles pintades i no escultures en els retaules. El sant fundador té a la dreta una pintura de Sant Vicenç Ferrer i a l'esquerra una altra del també valencià dominic sant Lluís Beltran (1526-1581), evangelitzador de Colòmbia, formador i prior dels seus germans d'hàbit. A l'àtic, el bisbe dominic beat Agustí d'Hongria (1260-1323), que duu com a insígnia a sa mà dreta un plat amb aus que volen, referència al miracle que li es atribuït de fer reviure, en beneir la taula, els animals de ploma que el papa li oferí per menjar, ja que havia fet vot d'abstinència.

Expositor del presbiteri de Sant Domingo amb tres baix relleus de sants dominics devots de l'Eucaristia: sant Tomàs, sant Jacint de Polònia i sant Joan de Colònia (s. XVII).

A davall les dues teles laterals, hi ha pintades escenes de la vida de santa Catalina de Sena: els desposoris seus amb Jesucrist i resant amb aquest l'ofici diví. L'expositori, barroc del s. XVII, anterior al retaule, i que fou col·locat aquí el 1921 (no en sé la procedència, però és inequívocament dominicà) té en tres cares els baixos relleus d'altres tres sants dominicis: Tomàs d'Aquino (1224-1274), el Doctor Angèlic, doctor màxim de l'Orde i doctor comú de l'Església llatina, a qui s'atribueix la missa i ofici del Corpus Christi; Jacint de Polònia (1220-1257), evangelitzador dels polonesos, insigne per la devoció al Santíssim Sagrament i a la Mare de Déu; Joan de Colònia, un dels màrtirs de Gorkum de 1572, que era rector de Hoornaert i portà el viàtic als religiosos i preveres empresonats pels calvinistes i amb ells rebé la palma del martiri (duu una corda pel coll); és considerat màrtir de l'Eucaristia. Als dos grans quadres laterals, el bateig de sant Vicenç Ferrer i l'entrada d'aquest a la ciutat de Mallorca el 1413 per predicar-hi, convidat pel bisbe Lluís de Prades. A cada costat de l'arc triomfal, una taula de la mort de santa Catalina de Sena i una tela del papa sant Gregori.

Capella de la Mare de Déu del Roser i de l'Assumpció. Aquí va ser col·locat en depòsit el 1893 aquest retaule que Gaspar Oms, entre 1592 i 1593, va pintar per a les confraries del Roser i de l'Assumpció (paraires) de la parròquia. El quadre central representa, seguint els gravats de les confraries del Roser de l'època, la Mare de Déu i el nin Jesús entregant rosaris a sant Domingo i a santa Catalina de Sena, acompanyats de gent de tot estament i condició social. Envolten la figura central els quinze misteris del rosari. La predel·la s'obri i mostra el sepulcre de la Mare de Déu morta, que és decorat amb les pintures de Jesús i dels apòstols envoltant la dormició de Maria, amb dos escuts dels paraires i amb àngels músics [44]. A la fornícula que maldestrament va ser oberta al retaule quan encara era a la pàrròquia, a mitjan segle XIX, per col·locar-hi una imatge de la Immaculada, ara hi ha exposada una talla daurada i policromada de l'apòstol sant Jaume, vestit de pelegrí, que antigament estava a la capella lateral de Santa Catalina Tomàs, a la capella fonda del Roser.

Capella del Sagrat Cor de Jesús. Té aquesta titularitat des de 1965, en què una imatge vestida de roba de Santa Rosa de Lima (la primera santa d'Amèrica, 1586-1617, terciària dominica) fou substituïda a la fornícula central per una talla del Cor de Jesús, de Gregori Coll i Mateu Pieras. Llavors es va daurar el retaule que era blanc. Als carrers laterals hi havia dues teles (de la beata Margalida de Savoia i de santa Agnès de Montepulciano) que trobarem més envant; al seu lloc s'hi col·locaren dues imatges (de valor escàs) de sant Tomàs d'Aquino (de 1932) i de santa Gemma Galgani (1878-1903), mística italiana, la canonització de la qual, el 1940, generà un esplet de devoció popular talment que la dècada dels 50 fou beneïda aquesta imatge a Sant Domingo. Anotem que a sant Tomàs d'Aquino li era dedicada la capella anterior, avui ocupada pel retaule del Roser que hem descrit, tal com la va veure Jeroni Berard el 1789 [45]. Era presidida per una tela avui retirada a la rectoria. La imatge que suara he esmentat fou col·locada en la fornícula oberta al dit retaule del Roser, i aquí va rebre culte de part de col·legis inquers d'ensenyament, com a protector que era de les escoles catòliques. A l'àtic hi ha pintada l'estigmatització de santa Catalina de Sena (1347-1380), mística i doctora de l'Església, patrona d'Europa, terciària dominica, de gran significació i devoció dins l'Orde i també a Mallorca, sobretot a partir de la inauguració del monestir de la seva titularitat a Palma, el 1659; rebé les llagues de Crist el dia del Ram de 1375. En la predel·la es repeteixen les imatges de santa Catalina de Sena i de santa Agnès de Montepulciano. A la dreta, a baix, un quadret de santa Margalida d'Hongria (1242-1270), dominica estigmatitzada, de la família reial hongaresa; a l'esquerra, santa Gertrudis (1256-1301), mística benedic-

tina, escriptora espiritual: apareix amb el senyal característic del cor ardent on fa estada Jesucrist.

Capella de Sant Vicenç Ferrer. Retaule datat el 1676 (d'abans d'acabar l'església), el barroc més esplèndid d'aquesta església. Al centre la repetida *vera effigies*, del predicador valencià (1350-1419), amb la fímbria tradicional: *Timete Deum et date illi honorem; venit hora iudicii eius* (Ap 14, 7). El sant predicà a Inca els dies 18-21 d'octubre de 1413. Després de ser canonitzat el 1455, florí la seva devoció a Mallorca i concretament a Inca, primer a la parròquia, com hem vist. En redactar els capítols per a la fundació dels dominics a Inca, el 1604, els preveres de la parròquia s'obliguen a assistir a la processó que sortiria de l'església dominicana en la festa de sant Vicenç, entremesclats amb els frares [46]. A l'esquerra del titular, sant Bartomeu apòstol; a la dreta, sant Mateu, apòstol i evangelista. A l'àtic, santa Bàrbara. A la predel·la, la llegenda del sant Novici. Conten les cròniques dels Predicadors que, després de la pesta negra de 1348, va entrar al convent de Sant Domingo de Ciutat un al·lot com a novici. A l'església pregava davant una imatge de Maria amb el Nin. Com que es temé que la mare no alimentava el seu fillet, ell començà a dur-li queviures per nodrir-lo com calia. Un bon dia el nin Jesús li digué que el convidaria a dinar a cal seu Pare; però el novici va respondre que no podia sortir del convent si no anava acompanyat del seu mestre. El nin Jesús li va respondre: "Doncs diumenge que ve us convid a tots dos". Aquell diumenge moriren el sant novici i el mestre. Una imatge de la Mare de Déu, pintada per Rafel Mòger entre 1470 i 1480, dita del sant Novici o de la Bona Mort (avui al Museu de Mallorca) resta com a testimoni iconogràfic de la deliciosa llegenda [47]. A la dreta de la predel·la, un quadre de sant Cristòfol, màrtir a Nicomèdia, en el segle III (?), en la figura del qual s'uneixen història, mite i fantasia, en qui ha prevalgut el gegantisme de la seva figura i el significat del nom: "portador del Crist", cosa que li meresqué una gran devoció popular. A Inca va tenir altar i confraria a l'oratori de l'Hospital, com testimonien les visites pastorals de 1564, 1568 i 1572, del Dr. Foncilles [48]. També ho fa la visita pastoral de 1634 i la del bisbe Santander de 1638 [49]. Però el bisbe Cotoner, el 1673, inscriu un altar de sant Cristòfol a la capella del Roser, a la parròquia [50]. A l'esquerra, davall la tela de sant Mateu, hi ha un quadret dels sants Abdon i Senén. A la paret de la dreta, hi ha una tela de la presentació de Jesús al temple per Maria i Josep (vegeu nº 13 del catàleg).

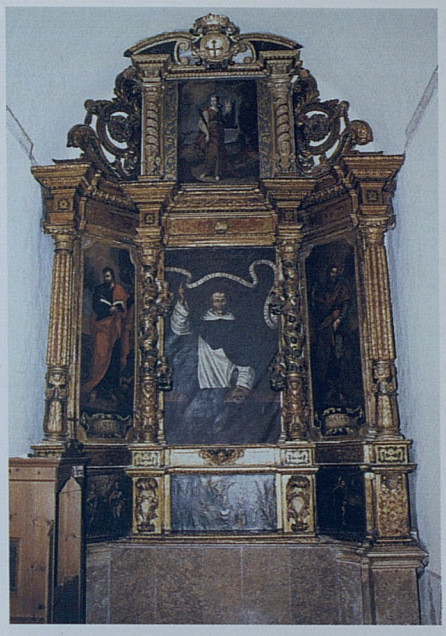

Retaule barroc de Sant Vicenç Ferrer (1676).

Sant Vicenç Ferrer entrant a la ciutat de Mallorca el 1413 per predicar-hi, rebut pel bisbe Lluís de Prades, clero i autoritats.

Baptisteri. Construït el 1963, en el que antigament era portal del claustre a l'església, té una vidriera que representa el Baptisme del Senyor, dels obradors Dietrick de Palma. Dues talles d'angelets (vegeu catàleg nº 8), a dos angles, completen la decoració.

Capella fonda del Roser. Fou començada el 1666. Té retaule barroc, on s'emmarca el cambril i l'estàtua de la Mare de Déu del Rosari, compost pels cinc misteris de goig (l'anunciació és a la predel·la) i pels cinc de glòria (damunt el cambril hi ha la coronació de Maria). A l'àtic, sant Pius V (1504-1572), de l'Orde de Predicadors, gran devot i propagador del rosari, papa reformador, que publicà el breviari i el missal d'acord amb el Concili de Trento. Les quatre capelles laterals són decorades, les de l'esquerra del retaule major pel Sant Crist

(restaurat el 1995), i per l'estàtua de la Dolorosa al peu de la creu, de Frederic Marès (1958), pas de la confraria de Sant Tomàs d'Aquino, col·locada aquí el 1980; la primera de l'esquerra hostatja una notable escultura barroca, del segle XVII, de la Maredeu morta; a damunt hi ha un quadre que representa santa Teresa de Jesús entre Maria Santíssima i sant Josep, segons una visió que la reformadora del Carmel tingué en l'església dels dominics d'Àvila, segons que descriu en el seu *Libro de la vida,* cap.33 [51]. És el nº 63 del catàleg. A la capella següent, una estàtua de santa Catalina Tomàs, restaurada el 1999 (vegeu nº 84 del catàleg), que d'antic estava a la capella de devora; l'estàtua és ben probable que es fes arran de la beatificació de Sor Tomasa l'any 1792. En el primer tram de la capella, a la dreta hi ha un quadre gros de la beata Joana d'Aza, mare de sant Domingo de Guzmán, que té als peus un ca amb la torxa encesa: premonició del naixement del fill que il·luminaria tot el món fundant els Predicadors (*Domini canes*); enfront, un quadre del segle XVII: santa Catalina de Sena rep les llagues del Crucificat (vegeu catàleg nº 61).

El baptisme de Jesús, per mans de Joan, dels obradors Dietrich (1963).

A cada costat del portal major, dues teles: de Sant Roc i de Sant Antoni abat. Notau que damunt el portal major, a l'exterior, hi ha una fornícula amb la Mare de Déu donant el rosari a sant Domingo, col·locada el 1921.

Capella de les Ànimes. El retaule barroc (segle XVII) és ben remarcable i molt concordant amb l'imaginari tradicional dels sufragis pels difunts que romanen al Purgatori. Una gran pintura de Crist Crucificat és aixoplugada pel nínxol central, amb dues Ànimes amb foc purificador al costat. Tres quadres representen també el lloc per purgar els pecats abans d'entrar al cel; en un d'ells Maria n'allibera ànimes. Hi és representat el tradicional "pont del Purgatori" [52]. Als dos costats, els sants metges Cosme i Damià, màrtirs siríacs del segle III (?), amb culte pol·lent a Orient i a Occident, testimoniat també, com he escrit a la p. 25, a l'oratori de l'Hospital d'Inca. També, als laterals, hi ha dues estàtues: una de sant Cristòfol (s.XIX), honorat amb festes patronals dels calatravins o assaonadors de pells, i més envant dels automobilistes, ja iniciades en els anys 80 del segle XIX, reviscolades el 1927 per Mn. Josep Aguiló i amb diverses vicissituds en la postguerra; enfront una estàtua del llec dominicà, sant Martí de Porres (1579-1639), la canonització del qual, el 1962, va suscitar una gran devoció, mostra de la qual va ser la benedicció a Inca d'aquesta imatge.

La llegenda del sant novici; predel·la del retaule de sant Vicenç Ferrer.

Just devora el portal segon, hi ha penjada la tela de la beata Margalida de Savoia (1382-1464), de la família principesca del Piemont, que, un cop viuda, formà una comunitat de terciàries dominiques. La tela prové de l'antic retaule de Santa Rosa de Lima, avui del Cor de Jesús.

Capella de la Mare de Déu del Pilar. Aquesta capella fou dedicada a la patrona d'Aragó i de la Guàrdia Civil arran dela Guerra dels Tres Anys, concretament el 1937. Es va retirar llavors la bellíssima tela del s. XVIII amb el Nin Jesús, el sagrat Cor i el trigrama: tot emblemàtic de la Confraria del Nom de Jesús, que l'Orde dominicà estengué des de l'edat mitjana [53]. El 1995 fou restaurada aquesta tela pintada a l'oli; ara roman penjada a la paret lateral esquerra del retaule, i crec que seria una bona intervenció retornar-la al centre del retaule per motius històrics, artístics i iconogràfics. El retaule és del segle XVIII, daurat només en la part alta, presenta als carrers laterals els misteris de dolor del rosari, completant així el retaule del Roser de la Capella fonda. A l'àtic, la Dolorosa i sant Joan al peu de la creu; hi són inscrites les paraules de Jesús a sa mare i al deixeble estimat: "Aquí tens el teu fill. Aquí tens ta mare" (Jn 19, 26-27). A la part inferior del retaule, hi ha dos quadres: la "lactatio"

El pont del Purgatori a la capella de les Ànimes.

de sant Bernat, i santa Catalina de Sena, que rep la corona d'espines de mans de Crist, vestida de mantellada pròpiament, ja que no era monja sinó terciària dominica.

Capella de la Divina Generació. En aquest retaule neoclàssic (s. XVIII), hi trobam la mateixa representació que hem vist a Sant Bartomeu (p. 63), de la família divina i humana de Jesús. A la dreta, sant Antoni abat. A l'esquerra, sant Sebastià. A la predel·la, la mort de sant Josep. Davant la predel·la, l'estàtua daurada i policromada de Sant Jeroni, del segle XVIII, restaurada el 1999 (vegeu nº 64 del catàleg), antigament a la capella lateral de la beata Catalina, de la capella fonda del Roser; el sant doctor, per la seva saviesa i dedicació a l'estudi, era molt apreciat pels dominics. A l'àtic, el beat Pere González (sant Elm) (1180-1246), dominic palentí que morí santament a Tuy, després d'una vida d'oració, d'apostolat i miracles, amb culte immemorial ratificat per Benet XIV. Molt invocat dels mariners que, sobretot a Espanya i a Amèrica, el confonen amb un altre sant patró dels homes de la mar, sant Erasme, bisbe de Fòrmia a Itàlia, i màrtir del temps de Dioclecià. A les bases de les columnes hi ha sis quadrets: de dreta a esquerra: sant Francesc Xavier (1506-1552), el jesuïta apòstol de l'Índia; sant Domingo de Guzmán; sant Antoni de Pàdua; sant Pere d'Alcàntara; la beata Estefania de Quinzani (m. 1530), fundadora del monestir dominicà de Sant Pau a Cremona; sant Ignasi de Loiola (1491-1556), fundador de la Companyia de Jesús. A la paret de la dreta, un quadre de sant Alfons-Maria de Liguori (1696-1787), doctor de l'Església, fundador dels redemptoristes, moralista insigne i predicador de missions populars; tengué molta anomenada a Mallorca en la segona meitat del segle XIX. A l'esquerra, la tela de santa Agnès de Montepulciano (1274-1317), mística dominica, fundadora d'un monestir, molt devota del nin Jesús, que té en braços. Aquesta pintura prové de l'antic retaule de Santa Rosa (vegeu catàleg nº 62).

Capella de Sant Domingo in Soriano. Un esdeveniment meravellós de l'Orde forma part de la iconografia gairebé de totes les esglésies dominicanes. La tela central d'aquesta capella representa la visió que tengué un llec de l'Orde dels Predicadors, fra Lorenzo de Grotteria en el convent de Soriano (Calàbria), la nit del 14 al 15 de setembre de 1530. El bon frare tenia el delit de posseir una vera imatge del seu sant fundador. Aquella nit, en encendre les candeles per resar matines, es trobà amb tres senyores que li oferiren una tela embolicada. En desplegar-la va trobar una imatge esplèndida de Sant Domingo. Les tres dames desaparegueren. En somnis, un dels pares de la comunitat va saber que les tres senyores eren Maria Santíssima, santa Magdalena i santa Catalina d'Alexandria, protectores de l'Orde. La tela del retaule que comentam prové certament d'un altre retaule, o era simplement un quadre més gros, que ha estat retallat per acomodar-lo al suport actual; a posta, al conjunt hi falta santa Maria Magdalena. Escorten la pintura central de Sant Domingo in Soriano teles de sant Nicolau de Bari (bisbe mític de Mira en el segle IV, de gran veneració a Orient i a Occident, protector de la infància) i de sant Miquel arcàngel. A la predel·la hi és representat sant Francesc d'Assís, l'altre fundador dels mendicants, venerat normalment a les esglésies dominicanes, per la fraternitat entre Predicadors i Menors, que ve dels orígens. Als costats de sant Francesc, sant Felip Neri (1515-1595), fundador de l'Oratori, i sant Josep de Calassanç (1557-1648), fundador dels clergues de les Escoles Pies, o escolapis. A l'àtic, sant Francesc de Pàola (1416-1507), el prodigiós ermità, fundador de l'Orde dels Mínims, que s'establí a Mallorca el 1582 [54].

La visió de sant Domingo in Soriano

1 Vegeu un estudi recent sobre la titular de la nostra parròquia major al catàleg de *Mallorca gòtica* (1999), p. 249-250, fitxa de M. Rosa Terés.

2 P.-J. LLABRÉS, *Culte i devoció a Santa Maria, Mare de Déu, a Inca,* a *Santa Maria a Inca. L'art marià inquer*, Inca 1992, p. 16.

3 *Ibid.*, 20.

4 P.-J. LLABRÉS, *Inca en la vida de la beata Francinaina de Sencelles,* al programa del Dijous Bo de 1989.

5 Vegeu més informació sobre aquest retaule al meu article a *I Jornades d'Estudis locals*, Inca 1994, *Un retaule d'Oms, signat i datat (1592-1593)*, p. 66-68. Sobre la confraria del Nom de Jesús, vegeu el catàleg *Jesucrist a l'art inquer,* Inca 1996, p.61.

6 ASMI, 119, *Libro 1º de cargo y dato de obrerías...*

7 ARM, còdex 49, f. 3.

8 Sobre aquest aparell singular, vegeu P.-J.LLABRÉS-R. ROSELLÓ, *Inca en la història 1229-1349*, Inca 1998, p. 93-94. També el meu article *Un vestigi del baptisme d'infants per immersió a la parròquia de Santa Maria d'Inca,* "Estudis baleàrics", 62-63, 1998-99.

9 Vegeu el catàleg de l'exposició de 1992: *Santa Maria a Inca,* p. 23, 86, 87.

10 Vegeu la descripció d'aquesta làpida a l'obra citada de P.-J. Llabrés i R. Roselló, p. 201-202.

11 P.-J. LLABRÉS, *Culte i devoció al Sant Crist d'Inca*, a *Jesucrist a l'art inquer*, Inca 1996, p. 20-22.

12 *Ibid.*, p. 29; també n. 72 del catàleg.

13 ASMI, 40.

14 *Ibid.*

15 *Ibid.*, f. 31.

16 P.-J. LLABRÉS, *Culte i devoció a santa Maria, Mare de Déu, a Inca,* p. 33.

17 ASMI, Crònica del rector Rayó.

18 Així els col·legis de fusters, gerrers i de ferrers d'Inca, en les seves ordenances de 1639, 1653 i 1659, respectivament, estableixen que, pels confrares difunts, se celebraran dues misses, una a l'altar de Sant Pere i l'altra al de la pròpia confraria (ARM, còdexs 49, 46 i 61). Vegeu també J. BARBERÍ, *Apéndice histórico de la villa de Inca*, p. 27; escriu que de tot Mallorca s'encarregaven misses per celebrar en aquest altar.

19 ASMI, 31, *Llibre de determinacions del Rd. Comú.* Vegeu també el llibre 1 de les visites pastorals, n. 40, f. 18.

20 ASMI, 116. Consten despeses dels anys 1888-9 per pagar el plànol signat el 1888, que es conserva ara a l'arxiu. També es conserven les posts de la trona medieval.

21 ASMI, Crònica del rector Rayó, p. 106-107.

22 ASMI, Crònica del rector Rayó, p. 164.

23 P.-J. LLABRÉS-R. ROSSELLÓ, *Inca en la història*, p. 94-96. Sobre la llegenda i iconografia de sant Bartomeu, vegeu també el meu article a *El retaule de la Puríssima de Sant Bartomeu d'Inca,* Mallorca 2001, p. 10-12.

24 Vegeu els quatre articles de P.-J. Llabrés, Gabriel Llompart, Joana-Maria Palou i Elisabet Zapater que acab d'esmentar: *El retaule de la Puríssima de Sant Bartomeu d'Inca.*

25 Vegeu al catàleg *Mallorca gòtica* (1999) la fitxa d'Àngela Franco, p. 242.

26 J. BARBERÍ, *Vida de la venerable Madre Sor Clara Andreu...* Mallorca 1807, p. 222-5.

27 *Año cristiano o ejercicios devotos para todos los días del año*, (13 de marzo), Madrid 1786, p. 247-256. Vegeu també *El santo de cada día,* de Justo y Rafael M. López Melús, Sevilla 1998, p. 149-150. Aquestes dues obres no són gens crítiques. La biografia sembla fabulosa.

28 J. BARBERÍ, *Apéndice histórico de la villa de Inca*, p. 34-35.

29 Vegeu *Bibliotheca Sanctorum*, vol. IX, c. 1187-1200.

30 Sobre l'origen de Santa Magdalena del Puig d'Inca, la vertadera personalitat de la santa i la llegenda, vegeu P.-J. LLABRÉS-R. ROSSELLÓ, *Inca en la història 1229-1349*, p. 118-121.

31 Una fotografia de la talla original, amb indici de la procedència, es pot veure al volum III, 2, de Louis RÉAU, *Iconographie de l'art chrétien* (París 1958; reed. New York 1983), p. 848, 851.

32 P.-J. LLABRÉS, *Culte i devoció al Sant Crist d'Inca*, p. 30.

33 Vegeu els *Goigs a santa Bàrbara venerada a l'església de Santa Magdalena del Puig d'Inca,* que el 1994 vaig publicar i la seva nota històrica (Col·lecció Ximbellí, nº 5).

34 G. BERARD, *Viaje a las villas de Mallorca 1789*, p. 259.

35 AMI, 1/1/0. Govern. Consells (1566-1601).

36 JORDI DES RACÓ (Antoni M. Alcover), *Aplec de Rondaies mallorquines*, tom V: *El Bon Jesús i St. Eloi*, ed. Moll (8ª ed.), Mallorca 1986, p. 12-14. La rondalla presenta algunes variants respecte a la llegenda medieval: és el Bon Jesús, que es fa passar per mosso de mestre Eloi, qui ferra el cavall prodigiosament; sant Eloi l'imita i no se'n surt.

37 *Diccionario de los santos*, ed. San Pablo, Madrid 2000, v. II, p. 1887.

38 B. QUETGLAS, *Los gremios de Mallorca*, p. 239-247.

39 "El Heraldo de Cristo", nº 304, 1935. Vegeu el meu article al catàleg de *Santa Maria a Inca* (1992), p. 36.

40 Vegeu el meu article al catàleg *Santa Maria a Inca*,p. 39.

41 *Ibid.*, p. 35.

42 Miquel DURAN I SAURINA, *Poesies*, Inca 1982, "El perdó d'Assís", p.115.

43 ASMI, 5, full solt.

44 Vegeu la història, pertinença i explicació d'aquest retaule al meu article ja citat: *Un retaule d'Oms, signat i datat (1592-1593): el del Roser de l'antiga paròquia d'Inca,* a "I Jornades d'Estudis locals", Inca 1994, p. 61-77.

45 G. BERARD, *op. cit.*, p. 261.

46 ASMI, document adjunt amb el capbreu antic.

47 G. LLOMPART, *Una leyenda medieval mallorquina,* "Revista de dialectología y tradiciones populares", XX, 1964, p. 90-97. Id. *La pintura medieval mallorquina,* 3 (Palma, 1978), p. 116-118.

48 L. PÉREZ, *Las visitas pastorales de don Diego de Arnedo...*, p. 600, 604 i 613.

49 ASMI, 40 i 41.

50 ASMI, 41.

51 "Parecióme estando ansí que me vía vestir una ropa de mucha blancura y claridad, y al principio no vía quien me la vestía; después vi a nuestra Señora hacia el lado derecho y a mi padre san Josef a el izquierdo, que me vestían aquella ropa. Dióseme a entender que estava ya limpia de mis pecados... Parecíame haverme echado a el cuello un collar de oro muy hermoso", *Libro de la vida*, 33, 14. Ed. BAC, Madrid 1962, *Obras Completas de santa Teresa de Jesús*,p. 139. El quadre d'Inca diu que va ser a l'església dels dominics de Segòvia, però, segons la vida va ser a Àvila. Segons nota de l'edició citada, la visió fou el 1561.

52 Vegeu sobre aquesta representació, ininterrompuda a Mallorca des del segle XVI al XIX, l'obra del P. GABRIEL LLOMPART, *La pintura medieval mallorquina*, vol. 2 (Palma 1977), p. 132-3, 187-190.

53 Vegeu la nota a la imatge nº 11 del catàleg *Jesucrist a l'art inquer* (1996), p. 61

54 Per redactar les notes inconogràfiques sobre aquesta església m'he servit de la meva monografia *Sant Domingo d'Inca: el convent, l'església, la parròquia*, Inca 1987.

ELS GOIGS INQUERS DEDICATS ALS SANTS

per Santiago Cortès i Forteza

Goig i festa és una constant de l'Església. Goig perquè ens sentim salvats i estimats per Déu, el nostre Creador.

Però posada la paraula en plural, *goigs*, esdevé una composició poètica, popular, del gènere líric escrita en alabança de Déu, de Maria, dels àngels o dels sants. I destinada a ser cantada, sobretot, en ses diades.

Almanco des del segle XII, la literatura llatina medieval ofereix peces en vers o en prosa que exalten els goigs (*Gaudia* en llatí) de la Mare de Déu. Eren els set goigs de Nostra Dona Santa Maria. La mateixa litúrgia medieval adopta fórmules especials per a l'ofici diví i misses pròpies dels set goigs que tingueren difusió certa a Europa i, en especial, als països catalans on són documentats des d'antic. Al Missal Mallorquí, imprès el 1506, hi trobam la Missa dels set Goigs de la Mare de Déu fins al Concili de Trento.

Els *"Gaudia Beatae Mariae Virginis"* foren traduïts en totes les llengües romàniques i germàniques. Ben aviat alguns poetes imitaren aquests *"Gaudia"* i escrigueren les seves composicions en llengua materna. Ramon Llull fou un dels primers. En el *"Llibre vermell de Monserrat"* hi trobam també composicions molt antigues, una d'elles és la *"Ballada dels goigs de Nostra Dona en vulgar català en ball rodó"*, del segle XIV. També tingué molta influència en la composició de *goigs* a l'edat mitjana l'himne *"Gaude flore virginali..."* atribuït a Tomàs de Canterbury, del qual trobam una traducció catalana molt literal al "Cançoner de Joan Berenguer de Masdovelles" que tradueix: "Alegra't flor virginal i incompresa...".

A poc a poc van prenent força, sobretot, els *"Goigs de la Mare de Déu del Roser"*. Els primers que s'imprimiren són atribuïts al mític sant dominicà Vicenç Ferrer.

Des del segle XVI, els goigs son impresos en fulls solts, abans solien anar al final de les vides de sants, de les novenes o dels oracionals. Fora dels Països Catalans encara aquesta és la pràctica més usual i així és més fàcil trobar-los publicats darrera les novenes o vides de sants que en fulls solts. En canvi tant a la Catalunya Principat, com a la Catalunya Nord, com a València i a les Illes Balears, trobam des del segle XVI que es publiquen en un full amb l'estampa del sant i són propagats per les confraries per les cases i a les esglésies, sàntuaris i ermites de tots aquest països. Aquests fulls es repartien a les festes, a les grans concentracions i es donaven a la recapta d'almoines. Era costum cantar-los en la diada de la festa del sant, també es resaven particularment, en privat, i fins i tot, els posaven damunt el cos difunt de persones piadoses, sobretot si eren membres d'alguna confraria; ho feien a semblança d'aquelles bul.les de

GOIS Á SAN BLAY DE LA VILA DE INCA.

Ab respecte y humildat
venim à visitarvos
siau nostren advocat
sant Blay màrtir gloriós.
Sebaste ciutat ditxosa
lloc de vostron nexement
celebra alegrament
vostra vida portentosa;
vostre nom se veu honrat
de tot homo virtuós,
siau nostron, etc.
En la vostra juvintut
ja perexiau un sant
cada passa aumentant
vostra gracia y virtud;
en la mes florida edat
serviau à Deu fervorós, etc.
Sensa prelat ni pastó
vostra pàtria se encontrava,
es poble à Deu clamava
los donàs bon directó:
vos foreu lo enviat
d' aquell pare amorós, etc.
Vostron amor pastoral
à tothom s' estenia,
repertintlós cada dia
en past espiritual:
fentvos vostra caridat
un bisbe molt cariñós; etc.
En una cova escondit,
allà en el monte Arqueo,
fervorós com Eliceo
oràveu dia y nit,
orant foreu encontrat
d' uns infaels cazadors, etc.
Per Jesucrist vareu sufrí
cruels persecucions,
fam, cadenas y grillons,
assots, martiris sens fi.
Del cel foreu confortat
en mitx de tans de dolors, etc.
Traentvos de sa presó
y tirat dins una bassa,
sens afonarvos cap passa
caminaveu sens temó;
demunt s' aygo assentat
predicaveu fervorós, etc.
Un àngel vos avisà
que surtissen de aquell lago
la surtida tan d' estrago
en el jutge va causà,
que de rabia cegat
va manà degollarvos, etc.
Estant vos para morí
demanareu en el Señó
remey pes mal de cañó
y el vos va concedí
per aquell qui confiat
vengués à invocarvos, etc.
Ab el vostro poder tant
curau tota malaltia
feis miracles cada dia
dant salut à tot malalt.
Metge de Deu enviat
podeu anomenarvós, etc.
Inca be pot benei
aquell dia tan ditxós
en que sant tan poderós
per advocat va elegí:
puis en vos ha encontrat
un pare el mes amorós, etc.
Los nostros antepassats
piament mos enseñaren
qu' ab vos sempre encontraren
aygo en las sequedats
y que mos ben preservat
en tot mal contagiós, etc.
La vostra ma poderosa
segurs mos fa confiá
abundant y copiosa:
ab esta seguridat
venim à suplicarvós, etc.
El sembrat qu' està perdut
de rovey ó sequedat
s' ha vist fructificat
per la vostra gran virtut;
bé lo ha esperimentat
tot Inca invocantvós, etc.
—Dau gracia y sanidat
à vostros benefactós,
siau el seu advocat
sant Blay màrtir gloriós

Impr. de J. Villalonga.

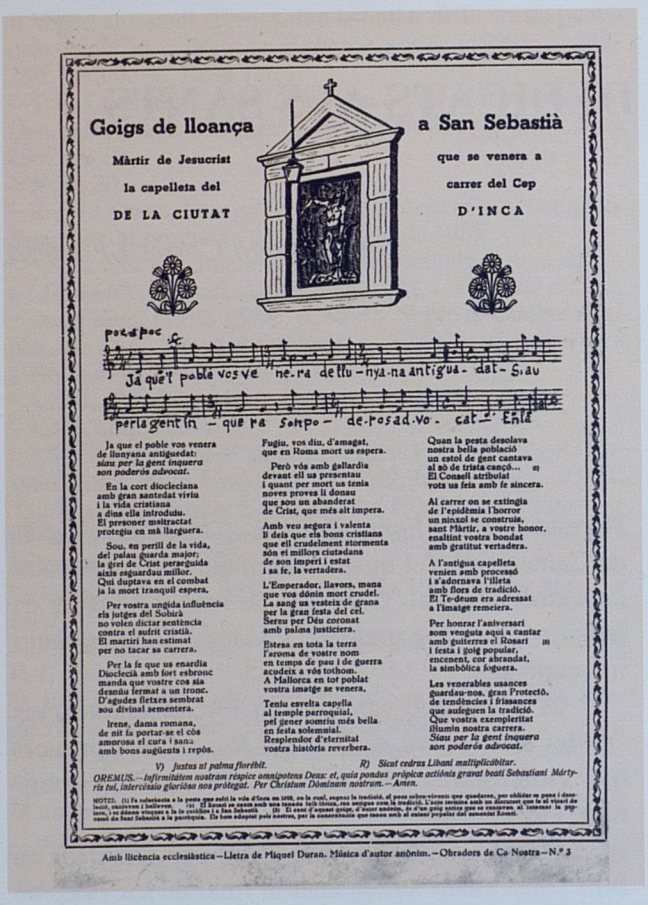

Goigs de lloança

Màrtir de Jesucrist

la capelleta del

DE LA CIUTAT

a San Sebastià

que se venera a

carrer del Cep

D'INCA

Ja que'l poble vos ve ne-ra de llu-nya-na antigua- dat- Siau per la gent inquera son poderós advocat.

Ja que el poble vos venera
de llunyana antigüedat:
siau per la gent inquera
son poderós advocat.

En la cort diocleciana
amb gran santedat vivia
i la vida cristiana
a dius ella infrodiu.
El prescner maltractat
protegiu en ma llarguera.

Sou, en perill de la vida,
del palau guarda major;
la grei de Crist perseguida
aixis esguardau millor.
Qui duptava en el combat
ja la mort tranquil espera.

Per vostra ungida influència
els jutges del Sobirà
no volen dictar sentència
contra el sufrit cristià.
El martiri han estimat
per no tacar se a carrera.

Per la fe que us enardia
Diocleciá amb fort esbronc
manda que vostre cos sia
deanáu fermat a un tronc.
D'agudes fletxes sembrat
sou divinal sementera.

Irene, dama romana,
de nit fa portar-se el cós
amorosa el cura i sana,
amb bons auguetis i repós.

Fugiu, vos diu, d'amagat,
que en Roma mort us espera.

Però vós amb gallardia
devant ell us presentau
i quant per mort us tenia
noves proves li donau
que sou un abanderat
de Crist, que més alt impera.

Amb veu segura i valenta
li deis que els bons cristians
que el crudelment stormenta
són el millors ciutadans
de son imperi i estat
i sa fe, la vertadera.

L'Emperador, llavors, mana
que vos dónin mort crudel.
La sang us vesteix de grana
per la gran festa del cel.
Serau per Déu coronat
amb palma justiciera.

Estesa en tota la terra
l'aroma de vostre nom
en temps de pau i de guerra
acudeix a vós tothom.
A Mallorca en tot poblat
vostra imatge se venera,

Teniu esvelta capella
al temple parroquial,
pel gener somriu més bella
en festa solemnial.
Resplendor d'eternitat
vostra història reverbera.

Quan la pesta desolava
nostra bella població
un estol de gent cantava
al sò de trista cançó...
El Conseil atribolat
vots us feia amb fe sincera.

Al carrer on se extingia
de l'epidèmia l'horror
un ninxol se construís,
sant Màrtir, a vostre honor,
enaltint vostra bondat
amb gratitut vertadera.

A l'antigua capelleta
venien amb processó
i s'adornava l'illeta
amb flors de tradició.
El Te-deum era adressat
a l'imatge remeiera.

Per honrar l'aniversari
som venguts aquí a cantar
amb guiterres el Rosari
i festa i goig popular,
encenent, cor abrandat,
la simbòlica foguera.

Les venerables usances
guardau-nos, gran Protectó,
de tendències i fressances
que auleguen la tradició.
Que vostra exemplaritat
ilumin nostra carrera.
Siau per la gent inquera
son poderós advocat.

V) Justus ut palma florébit.
R) Sicut cedrus Líbani multiplicábitur.

OREMUS.—Infirmitátem nostram réspice omnipotens Deus: et, quia pondus própriæ actiónis gravat beati Sebastiani Mártyris tui, intercessio gloriósa nos prótegat. Per Christum Dóminum nostrum.—Amen.

NOTES. (1) Fa referència a la pesta que esclatà la vida d'Inca en 1652, en la cual, segons la tradició, el poble volgué encomanar-se a sant Sebastià. (2) El Consell en aquest goig, d'autor anònim, és d'un goig escrit poc se coneixen, al voltant de la pregunta de Sant Sebastià a la parròquia. Els han adoptat pels nostres, per la concordància que tenen amb el mateix propòsit del mateixos Goigs.

Amb llicència eclesiàstica—Lletra de Miquel Duran. Música d'autor anònim.—Obradors de Ca Nostra—N.º 3

difunts que abans del Concili Vaticà II encara tinguérem ocasió de veure.

Els goigs, sempre d'una aparença senzilla i humil, de poc valor material, si voleu, tenen tot temps un valor molt gran i vistós espiritualment. Són un vertaders arxius de la vida dels sants, de la història dels llocs piadosos, mostren al viu l'evolució del llenguatge, dels gusts artístics amb sos gravats que sovint són d'una gran bellesa. També hem de tenir en compte el seu valor musical que, si bé abans tots es cantaven segons uns tons comuns, a partir del segle XVIII els músics comencen a fer noves composicions musicals adaptades a cada obra poètica i no solament tenim composicions a una sola veu sino que en trobam a dues, tres i quatre veus, per tant ja esdevenen peces polifòniques.

No podem oblidar, també, que els fulls dels goigs constitueixen un ric mostrari dels canvis, importants, que al llarg dels temps han sofert les tècniques de la impremta.

Dins el camp del llenguatge han tingut i tenen una importància cabdal ja que han ajudat a conservar la nostra estimada i sovint malmesa llengua, tot i que algunes vegades, massa, els goig han estat escrits en castellà, però la resistència a perdre la llengua materna ha fet que el nostre poble mai per mai deixàs d'alabar Déu en la llengua que l'any 1229 ens dugueren els qui, conquerint la terra mallorquina, reinstal.laren la fe cristiana. Donat que el llenguatge emprat solia ser molt popular també, la seva comparació, ens permet veure l'evolució del llenguatge del nostre poble.

L'eximi patriarca de les nostres lletres En Marià Aguiló, referint-se als goig, escriví: "Qui estima sa terra, no fullejarà sens profit aquest repertori de poesia que comença en lo bressol del catalanesch y abraça d'afrau en afrau y quasi d'any en any, la vida del nostre llenguatge; l'arqueologia y el gravat, l'història y la geografia, la música y la tradició trobaran prou qu'espigolar-hi."

A Mallorca són molts els poetes que han escrit goigs, entre els que podem destacar: Ramon Llull, i més modernament Miquel Costa i Llobera, Maria Antònia Salvà, Miquel Duran i Saurina, Andreu Caimari i Noguera, Miquel Dolç, Bartomeu Guasp i Gelabert, Llorenç Moyà i Gilabert de la Portella, Miquel Bonnín i Forteza, Guillem Bennàssar, Joan Roig i Monserrat, Antoni Oliver i Bauçà, Guillem Colom, Baltasar Coll, Miquel Bota Totxo, Miquel Dolç, Joan Maimó, Rafel Bordoy i Pere J. Llabrés i Martorell.

Entre els mallorquins més coneguts que han compost música de goigs en podríem treure molts però sols destacaré: Antoni Martorell Miralles, Francesc Batle, Vicenç Juan Rubí, Guillem Massot, Antoni Mateu, Jaume Palou, Baltasar Bibiloni, Bartomeu Veny Vidal, Jordi Perelló i Frontera, Francesc Ramis, Antoni Riera i Antoni Mulet.

La col.lecció de *Goigs* que trobam a la ciutat d'Inca és molt nombrosa. Sens dubte els més antics són els de Santa Maria la Major i els de la Mare de Déu del Carme però tenim notícies que hi havia uns *Goigs* dedicats a sant Sebastià que es cantaven a la processó que anava de la parròquia al carrer del cep per celebrar la festa anyal i també uns *Goigs* a sant Domingo, però tant els de sant Sebastià com els de sant Domingo s'han perdut i sols en tenim referències. Els goigs del sant Crist d'Inca són de 1811. També del segle XIXè sembla que són els *Goigs a sant Blay de la Vila d'Inca* i els de la V. Sor Clara Andreu, tots els altres han aparegut en el segle XXè. En aquest segle ha estat decisiva la tasca que, primer emprengué Mestre Miquel Duran amb la col.lecció "Obradors de Ca-Nostra". Fou l'autor dels Goigs a santa Maria la Major, a sant Sebastià, a sant Josep, a l'Assumpta, als sants Abdon i Senén, i la que ara du a terme el canonge inquer Mn. Pere-Joan Llabrés que ha ornat de goigs els sants de més devoció dels inquers: sant Pere, santa Magdalena, sant Domingo, santa Bàrbara, sant Blai i sant Gil, Santa Cecília, la serventa de Déu, Sor Clara Andreu, a més dels dedicats a santa Maria la Major i a

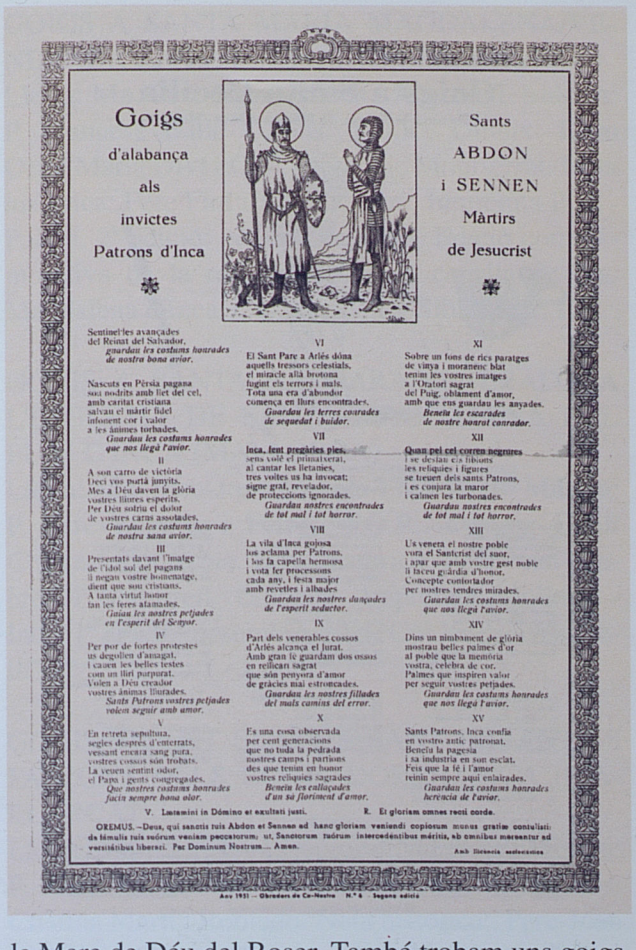

Goigs
d'alabança
als
invictes
Patrons d'Inca

Sants
ABDON
i SENNEN
Màrtirs
de Jesucrist

Sentinel·les avançades
del Reinat del Salvador,
guardau les costums honrades
de nostra bona avior.

Nasquets en Pèrsia pagana
sou nodrits amb llet del cel,
amb caritat cristiana
salvau el màrtir fidel
infonent cor i valor
a les ànimes torbades.
Guardau les costums honrades
que nos llegà l'avior.

II
A son carro de victòria
l'heu vos portà junyits.
Mes a Déu daveu la glòria
vostres llintes esperits.
Per Déu sofriu el dolor
de vostres carns assotades.
Guardau les costums honrades
de nostra sana avior.

III
Presentats davant l'imatge
de l'ídol sol del pagans
li negau vostre homenatge,
dient que sou cristians.
A tanta virtut honor
tan les feres alamades.
Guiau les nostres petjades
en l'esperit del Senyor.

IV
Per por de fortes protestes
us degollen d'amagat,
i caoen les belles testes
com un llirí purpurat.
Volen a Déu creador
vostres ànimes lliurades.
Sants Patrons vostres petjades
volem seguir amb amor.

En terreta sepultua,
segles després d'enterrats,
vessant encara sang pura,
vostres cossos són trobats.
La veuen sentint odor,
el Papa i gents congregades.
Que nostres costums honrades
facin sempre bona olor.

V
El Sant Pare a Arlés dóna
aquells tresors celestials,
el miracle allà brotona
fugint els terrors i mals.
Tota una era d'abundor
comença en llurs encontrades.
Guardau les terres cuarades
de sequedat i buidor.

VII
Inca, fent pregàries pies,
sents volé el primatxerat,
al cantar les lletanies,
tres voltes us ha invocat;
signe gral, revelador,
de protecions ignorades.
Guardau nostres encontrades
de tot mal i tot horror.

VIII
La vila d'Inca gojosa
los aclama per Patrons,
i los fa capella hermosa
i vota fer processons
cada any, i festa major
amb revetles i albades.
Guardau les nostres dançades
de l'esperit seductor.

IX
Part dels venerables cossos
d'Arlés alcança el llurat.
Amb gran fe guardam dos ossos
en relicari sagrat
que són penyora d'amor
de gràcies mai estroncades.
Guardau les nostres filiades
del mals camins del error.

X
Es una cosa observada
per cent generacions
que no tuda la pedrada
nostres camps i partions
des que tenim en honor
vostres relíquies sagrades
Benetz les collitades
d'un sa floriment d'amor.

XI
Sobre un fons de rics paratges
de vinya i moraneric blat
tenim les vostres imatges
a l'Oratori sagrat
del Puig, oblidament d'amor,
amb que ens guardau les anyades.
Beneïu les escarades
de nostre honrat cunrador.

XII
Quan pel cel corren negrores
i se desfan cels fibons
les relíquies i figures
se treuen dels sants Patrons,
i es conjura la maror
i calmen les turbonades.
Guardau nostres encontrades
de tot mal i tot horror.

XIII
Us venera el nostre poble
vora el Santcrist del suor,
i apar que amb vostre gest noble
li faceu guàrdia d'honor,
Concepte confortador
per nostres tendres mirades.
Guardau les costums honrades
que nos llegà l'avior.

XIV
Dins un nimbament de glòria
mostrau belles palmes d'or
al poble que la memòria
vostra, celebra de cor.
Palmes que inspiren valor
per seguir vostres petjades.
Guardau les costums honrades
que nos llegà l'avior.

XV
Sants Patrons, Inca confia
en vostro antic patronat,
Beneïu la pagesia
i sa industria en son esclat,
Feis que la fé i l'amor
reinin sempre aquí enlairades.
Guardau les costums honrades
herència de l'avior.

V. Lætamini in Dómino et exultáti justi. R. Et gloriam omnes recti corde.

OREMUS.—Deus, qui sanctis tuis Abdon et Sennen ad hanc gloriam veniendi copiosum munus gratiæ contulisti: da támulis tuis suórum veniam peccatorum; ut, Sanctorum tuórum intercedéntibus méritis, ab ómnibus mereántur ad veritátibus liberari. Per Dominum Nostrum... Amen.

Amb llicència eclesiàstica

Any 1951 — Obradors de Ca-Nostra N.º 6 Segona edició

la Mare de Déu del Roser. També trobam uns goigs dedicats a sant Francesc Xavier que sols van signats amb una V i una B; tot ens fa suposar que el seu autor és Mn. Vicenç Batle. Quant a autors forans trobam que han escrit goigs a devocions inqueres: Miquel Costa i Llobera, Llorenç Moyà Gilabert de la Portella, Miquel Bonnín i Forteza i Joan Roig i Monserrat.

Entre els mestres que han posat música als goigs inquers, trobam: Antoni Martorell Miralles, Francesc Batle Pons, Valentí Misserachs, Pere Llabrés i Ferrer, Bernat Salas Seguí, Miquel Genestra Alomar, Sebastià Llabrés Munar, Antoni Matheu Mulet i Nativitat Torre Santamaria.

RELACIÓ DE GOIGS INQUERS A SANTS

GOIS A SAN BLAY DE LA VILA DE INCA.*
Impr. De J. Villalonga.

V. SOR CLARA ANDREU.*
Valencia: Impr. Católica, Almirante, 3.

GOIGS A SANTA MARIA MAGDALENA.
Lletra: Mn. Miquel Costa i Llobera. Imp de Guasp 1891.

GOIGS DE LLOANÇA A SANT SEBASTIÀ/MÀRTIR DE JESUCRIST QUE SE VENERA A/LA CAPELLETA DEL CARRER DEL CEP/DE LA CIUTAT D'INCA.*
Lletra: Miquel Duran i Seurina. Música dels antigs goigs que es cantaven al retornar la processó de Sant Sebastià a la parròquia. (Els goigs antics avui malauradament perduts). Amb llicència ecclesiàstica. Obradors de Ca-Nostra, nº 3.

ALABANCES ALS GLORIOSOS/DOLORS Y GOIGS/DEL PATRIARCA SANT JOSEP/ESPÒS VIRGINAL DE MARIA SMA.
Lletra: Miquel Duran i Saurina. Música: Rnt. P. E. Cloquell, T.O.R. Dibuix Antoni Giménez. Amb llicència eclesiàstica. Edició dels Amics dels Goigs Barcelona - 1948. Obrador de Ca-Nostra - Inca.

GOIGS D'ALABANÇA ALS INVICTES PATRONS D'INCA SANTS ABDON I SENNEN MÀRTIRS DE JESUCRIST.*
Lletra: Miquel Duran Saurina. Música: Mossèn Bernat Salas Seguí. Dibuix: Sàbat. Obradors de Ca-Nostra 6 any 1951. Segona edició (la primera aparegué en el periòdic, el 1909).

GOIGS A SANT PERE APÒSTOL

QUE ÉS VENERAT A LA PARRÒQUIA DE STA. MARIA LA MAJOR D'INCA (MALLORCA)

Inca, de segles enrera,
a dar-vos culte es complau:
beneïu-nos, oh Sant Pere,
puix del cel teniu la clau.

El fervor de tot un poble,
en el segle desset,
vos obrà retaule noble,
presentalla d'art i fe;
cada oleci hi coopera
amb l'ofrena que li escau.
Beneïu-nos...

Com lluïu bella figura
vestit pontificalment;
majestat i compostura
de l'estil Renaixement!
Al devot que vos venera,
quants de fets li recordau!
Beneïu-nos...

Confessau Jesús, el Mestre,
com Messies, Fill de Déu;
i a la mar la seva destra
vos salvà de perill greu.
Que és d'amarga la plorera
després que el Mestre negau!
Beneïu-nos...

Del temple a la Bella Porta
un baldat vàreu guarir;
i amb ardor valenta i forta
confonc el Sanedrí;
àngel bo vos alliberà
quan d'Herodes sou esclau.
Beneïu-nos...

Quan de Roma sortiu fora
trobau Crist portant la creu.
«Quo vadis?», pregantau d'hora.
«A morir com prou es veu».
Ja la creu és ben propera:
tot engripat l'abraçau.
Beneïu-nos...

Tots els quatre evangelistes
l'obra vostra ens han contat:
el fervor, les hores tristes,
l'apostòlic principat.
Mateu, Marc, a la vorera,
Joan, Lluc, agombolau.
Beneïu-nos...

Set escuts a dalt llueixen:
sabaters, sastres, fusters,
els qui llana i lli teixeixen,
ferrers, paraires, gerrers.
Sant Vicenç la fi darrera
sermonejà al món que cau.
Beneïu-nos...

Puix l'altar vostre gaudia
del perdó gregorià,
obriu-nos la porteria
quan toquem al més enllà;
amb destresa marinera
al bon Port rebeu la nau.
Beneïu-nos...

Beneïu-nos amb la Mare
Santa Maria Major
i amb Senén i Abdon encara
per dar-nos la fe millor:
vostra fe capdavantera
on l'Església aguantau.
Beneïu-nos...

Inca tota és una festa
quan vos mira restaurat
i agraeix tan bella gesta
a la Generalitat.
Als qui uneix llengua i senyera,
la fe i gràcia restaurau:
beneïu-nos...

Inca prou la gràcia espera
que en la mà sempre mostrau:
beneïu-nos, oh Sant Pere,
puix del cel teniu la clau.

Lletra: Mn. Pere-Joan Llabrés i Martorell. Música: P. Francesc Batle i Pons, T.O.R.
Dibuix: Dom Oriol M. Divi i Coll, monjo de Montserrat.

V/. Venturós, Simó Pere, Príncep dels Apòstols. R/. Crist vos ha concedit les claus del Regne del cel.

PREGUEM

Pare nostre del cel, que revelàreu a Simó que Jesús era el Messies, i damunt la pedra de la seva fe edificàreu l'Església una, santa i catòlica; concediu als feels d'Inca, que veneren el Príncep dels Apòstols, la gràcia de trobar obertes les portes del cel després de professar i viure en aquest món la fe en Crist, i de mantenir-se en la unitat de l'Església, amb el guiatge i la benedicció de Pere, que té la clau del vostre Regne. Per Crist Senyor nostre. R/. Amén.

Col·lecció «La Sibil·la» (Mallorca) n.º 111 1.ª edició: novembre de 19[illegible]

Edició patrocinada pel Magnífic Ajuntament d'Inca.

GOIGS DE SANT FRANCESC XAVIER.
Lletra: V.B. (Vicenç Batle, Pvre.) Tip. M. Duran.- Inca (Impresos darrera un programa del "Solemne triduo en honor de San Francisco Javier y Santa Teresita del Niño Jesús patronos de las misiones".

GOIGS A LA VENERABLE SOR CLARA ANDREU, MONJA JERÒNIMA/DEL MONESTIR DE SANT BARTOMEU D'INCA (MALLORCA)
Lletra: Miquel Bonnín i Forteza. Música: Mn. Antoni Mateu i Mulet. Gravat antic anònim. Nota històrica: Joan Rotger i Mir i Xavier Sánchez Martínez. Impremta Pizà - Palma 1ª edició: juny de 1978. Edició commemorativa del 350è aniversari de la mort de Sor Clara Andreu (1628 - 1978) Col.lecció "La Sibil.la" nº 15.

GOIGS A LLAOR DE SANTA PAULA/QUE ES VENERA AL MONESTIR DE SANT BARTOMEU D'INCA (MALLORCA).
Lletra: Llorenç Moyà Gilabert de la Portella. Música: Natividad Torre i Santa Maria C.R.L. Dibuix: Maria del Carme Salleras i Juan. Nota històrica: Gabriel Pieras i Salom. Impremta Pizà - Palma. 1ª Edició: Novembre de 1980. Edició commemorativa del 450è aniversari de l'arribada de les monges jerònimes a Inca (1530 - 1580). Col.lecció "La Sibil.la" nº 33.

GOIGS A LA SERVENTA DE DÉU SOR CLARA ANDREU I MALFERIT/MONJA JERÒNIMA DEL MONESTIR DE SANT BARTOMEU D'INCA (MALLORCA)
Lletra: Mn. Pere-Joan Llabrés i Martorell. Música: P. Francesc Batle i Pons T.O.R. Nota històrica: Pere-Joan Llabrés i Martorell, Pvre., Postulador de la Causa de Canonització de Sor Clara Andreu. Amb llicència eclesiàstica. Impremta Pizà - Palma. 1ª edició: juny de 1984. Edició commemorativa de l'inici de la Causa de Canonització (24 de juny de 1984). Col.lecció "La Sibil.la" nº 57.

GOIGS A SANT DOMINGO DE GUZMAN/QUE LI CANTEN A LA SEVA PARRÒQUIA DE LA CIUTAT D'INCA (MALLORCA).
Lletra: Mn. Pere-Joan Llabrés i Martorell. Música: P. Antoni Martorell i Miralles T.O.R. Dibuix: Bartomeu Vallespir i Amengual. Nota històrica: Santiago Cortès i Forteza, Pvre. Impremta Pizà - Palma 1ª edició: octubre 1987. Col.lecció la "Sibil.la" nº 79.

GOIGS A SANTA MARIA MAGDALENA/VENERADA EN EL PUIG D'INCA (MALLORCA)

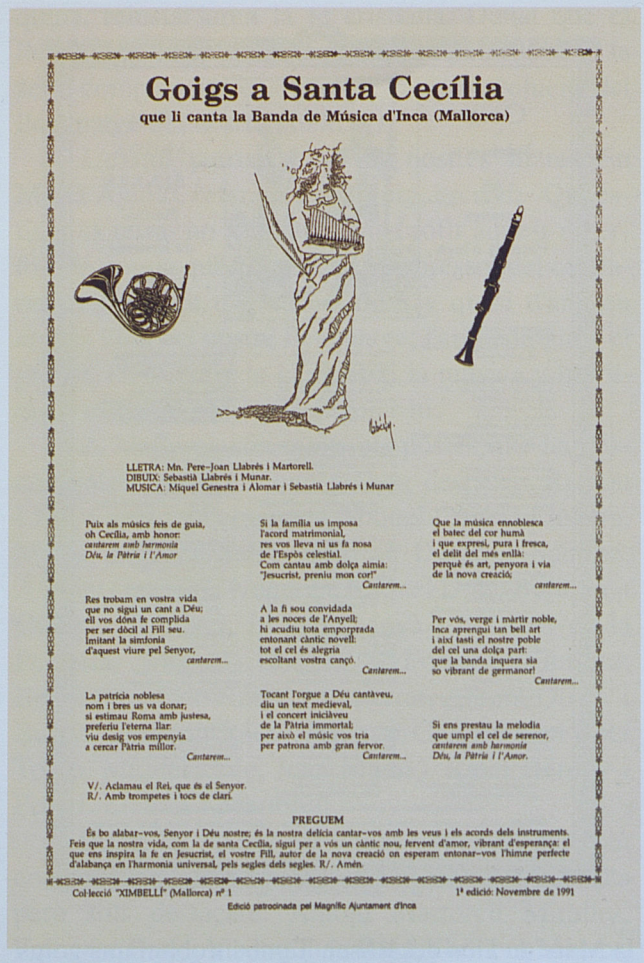

Lletra Mn. Pere-Joan Llabrés i Martorell. Música: P. Francesc Batle i Pons, T.O.R. Dibuix: Nicolau Casellas i Flaquer. Nota històrica: Pere Fiol i Tornila, pvre. Impremta Pizà - Palma. 1ª edició juliol de 1990. Col.lecció "La Sibil.la" nº 107.

GOIGS A SANT PERE APÒSTOL/QUE ES VENERAT A LA PARRÒQUIA DE STA. MARIA LA MAJOR D'INCA (MALLORCA)
Lletra: Mn. Pere-Joan Llabrés i Martorell. Música: P. Francesc Batle i Pons T.O.R. Dibuix: Dom Oriol M. Diví i Coll, monjo de Montserrat. Nota històrica: Pere-Joan Llabrés i Martorell, pvre, fill d'Inca i canonge de la Seu. Impremta Pizà - Palma. 1ª edició novembre de 1990. Col·lecció "La Sibil·la", nº 111.

GOIGS A SANTA CECÍLIA/QUE LI CANTA LA BANDA DE MÚSICA D'INCA (MALLORCA)
Lletra: Mn. Pere-Joan Llabrés i Martorell. Música: Miquel Genestra i Alomar i Sebastià Llabrés i Munar. Dibuix: Sebastià Llabrés i Munar. Nota històrica: Santiago Cortès i Forteza, pvre. 1ª edició: Novembre de 1991 - Impremta Molinos - Inca. Edició patrocinada pel Magnífic Ajuntament d'Inca. Col.lecció "Ximbellí" nº 1.

GOIGS A SANTA MARIA MAGDALENA/VENERADA EN EL PUIG D'INCA (MALLORCA)
Lletra: Mn. Pere-Joan Llabrés i Martorell. Música: P. Francesc Batle i Pons, T.O.R.. Dibuix: Dom Oriol Maria Diví i Coll, monjo de Montserrat. Nota històrica: Pere Fiol i Tornila, pvre. Impremta Pizà - Palma. 2ª edició: octubre de 1993. Edició commemorativa de la restauració de la capella de Sta. Magdalena d'Inca. Col.lecció "La Sibil.la" nº 124.

GOIGS A SANTA BÀRBARA/VENERADA A L'ESGLÉSIA DE SANTA MAGDALENA DEL PUIG D'INCA (MALLORCA)
Lletra: Mn. Pere-Joan Llabrés i Martorell. Música: P. Pere Llabrés i Ferrer, T.O.R.. Dibuix: Emili Colom i Comerma. Nota històrica: Pere-Joan Llabrés i Martorell, canonge. Impremta Molinos - Inca. 1ª edició: desembre 1994. Col.lecció "Ximbellí" nº 5

GOIGS A SANT BLAI I A SANT GIL/ANTICS PATRONS DELS CONRADORS D'INCA (MALLORCA)
Lletra: Mn. Pere-Joan Llabrés i Martorell. Música: P. Antoni Martorell i Miralles, T.O.R. Dibuixos: Cristina Martí i Robledo. Nota històrica: Pere-Joan Llabrés i Martorell, canonge. Impremta Pizà - Palma. 1ª edició: setembre 1995. Col.lecció "La Sibil.la" nº 137.

GOIGS EN LLOANÇA DELS GLORIOSOS MÀRTIRS SANT ABDON I SANT SENÉN/PATRONS DE LA CIUTAT D'INCA (MALLORCA)
Lletra: Joan Roig i Montserrat, pvre. Música: Mn. Valentí Miserachs, pvre. Xilografies: P. Oriol M. Diví, osb. Nota històrica: Pere-Joan Llabrés i Martorell, pvre., canonge de la Seu de Mallorca. Recordança de les noces d'argent sacerdotals de Mn. Santiago Cortès i Forteza 25-VII-1973 - 25-VII-1998. Impremta Molinos - Inca 1ª edició: Juliol 1998. Col.lecció "Ximbellí" nº 13.

Els *Goigs* marcats amb aquest signe (*) foren reeditats en facsímil en una carpeta sota el títol d'*Aplec de Goigs de la Ciutat d'Inca I,* 1980, edició a cura de Santiago Cortès i Forteza

FONTS I BIBLIOGRAFIA

Biblioteca del Centre d'Estudis Locals "Ximbellí" Inca.

Catàleg de la col.lecció de Goigs "La Sibil.la", a cura de Francesc SALLERAS I JUAN. Ciutat de Mallorca 1996.

PARETS I SERRA, Joan / CORTÈS I FORTEZA, Santiago. *Els músics compositors en els Goigs de les Illes Balears* (Catàleg) in *II Jornades de cultura popular a les Balears*. Ciutadella de Menorca 1994. Consell Insular de Menorca 1995.

ROIG I MONSERRAT, Joan. *Els goigs dels poetes insulars de la Renaixença ençà*. Gogistes Tarragonins. Mallorca 1993.

CORTÈS I FORTEZA, Santiago. *Els Goigs de les parròquies del Raiguer de Mallorca*. VI Festa dels Goigs a Mallorca, Consell, any 2000, Ajuntament de Consell, Illes Balears, Inca 2000.

LLABRÉS MARTORELL, Pere-Joan. *Els Goigs de la Mare de Déu en el Missal mallorquí del 1506,* Manacor 1992.

EL CRIST DE LA PACIÈNCIA DEL MONESTIR DE SANT BARTOMEU D'INCA(*)

per Gabriel Llompart Moragues, CR

Una de les darreres pintures recompostes pel Taller de restauració de l'Església de Mallorca és una peça que figura l'anomenat ***Crist de la Paciència***, propietat des de temps immemorial del monestir de jerònimes de Sant Bartomeu de la ciutat d'Inca.

Es tracta d'una tela de 0'95 x 0'75 m., emmarcada amb una vasa negra, orlada amb llegendes capitals daurades que diuen en llengua llatina: *O SPONSE AMABILIS VERBERIBUS... AMOR MEUS, O QUAM EST HOC LAMENTABILE, QUAM ASPECTUM DIGNUM DOMINUM DEUM NOSTRUM VIDERE IASENTEM, IN FACIEM SUAM POSTRATUM, SANGUINEOQUE SUDORE CONMACULATUM PROPTER NOSTRA FACINORA..*

En el centre de la tela es veu el Crist, vestit amb una túnica blanca, assegut i encadenat pel coll de forma que l'esmentada cadena s'encaragola a una columna de pedra blanquinosa que fa d'eix a una sala enratjolada. Quatre àngels volanders, distribuïts de dos en dos, flanquegen el cos del Bon Jesús mentre alguns altres capets alats li fan corona entorn de la testa. Tots ells lluen colors suaus entre el blanc i el taronjat. Els àngels, de cos sencer, porten atributs de la Passió (la creu, els claus, la llança) i tots tres sostenen cartells amb els títols següents: 1. *ECCE QUI SANAT CONTRITOS CORDE ET ADLIGAT CONTRITIONES EORUM, IPSE EST; 2. SIC DEUS DILEXIT MUNDUM UT FILIUM SUUM UNIGENITUM DARET; 3. DEFECERUNT OCULI EIUS PRAE LACRIMIS.* Els noms dels tres àngels són escrits en català de Mallorca: *S. Miquel, S. Raphel, S. Grabiel* (sic).

Aquesta imatge va ser encarregada, al seu dia, per esser penjada i meditada per una persona espiritual o per un grup conventual. Les llegendes en llatí de la vasa ho pregonen: *Oh Espòs de l'ànima, cobert de ferides! Oh amor meu, quin espectable tan lamentable és veure el mateix Déu i Senyor nostre tirat i prostrat damunt si mateix, brut de suor i sang per causa de les nostres culpes!*

El Crist de la Paciència, atribuit al taller dels Mateu López (s. XVI), abans de la restauració al taller diocesà de Mallorca.

I quin és l'espectacle figurat en la representació?

Vegem-ho. El Crist aguanta i espera d'assegut. Sofreix l'encadenament amb cadenes que li ha

(*) Aquest article i les dues imatges del catàleg (9 i 10) han estat inclosos en aquesta exposició per no haver estat publicades ni inserides en les dues exposicions precedents (1992 i 1995) d'art sacre a Inca, i per la presència en ambdues imatges dels àngels que envolten Jesucrist.

estat imposat. Els àngels que l'envolten li pronostiquen el que li espera: la Passió, significada pels instruments dels botxins, la creu i la llança: les anomenades *arma Christi*, simplificades al màxim. Ell espera el futur patiment i, entretant, l'accepta amb paciència. D'aquí ve el nom del tipus iconogràfic que es va inventar la pietat cristiana perquè un moment així, és a dir una pausa en l'espera de la Passió imminent, no és esmentada pels evangelis, com tampoc no s'esmenta cap episodi en què la Mare sostenga el Fill de Déu mort damunt els seus genolls... Ni el Crist de la Paciència, ni la imatge de la Pietat són literalment evangèlics, però ho són espiritualment i per aquesta raó han sorgit en el decurs del gòtic, fruit de la mística imaginació aplicada a la Passió.

Els tres textos que mostren els àngels, trets del Vell i del Nou Testament -i una mica acomodats- volen reflectir els pensaments i sentiments que té i experimenta Jesús en les hores de la Passió imminent.

S'ha dit que aquest tema iconogràfic de la soledat, de la paciència i de la previsió del sofriment de Jesús està calcat sobre l'aïllament i paciència de Job. Aquesta figura del Vell Testament és el prototipus del Crist de la Paciència, que en diverses versions s'estén per Europa occidental devers el 1500 trobant en fra Angelico i en Dürer les seves expressions cabdals.

Les reflexions sobre el sofriment que es fa Job en el seu llibre són el motlo damunt el qual els artistes del primer i segon Renaixement proposen el seu model de Crist, capficat en la consideració de les penes que li esperen. El Crist de la petita Passió d'Albrecht Dürer porta al peu la següent reflexió que es pot emparellar amb les que duen els àngels de Sant Bartomeu d'Inca: *Tu, home, ets la causa dels meus patiments, tu el culpable d'haver d'enfrontar-me amb la creu i la mort. No et sembla prou el que he de sofrir per culpa teva? No em crucifiquis més amb les teves culpes.*

Hom diria que la nostra pintura és calcada d'una estampa gòtica, molt vella o, almenys, arcaïtzant.

Pel que fa a l'autoria diríem, en principi, que deu haver sortit del taller ciutadà dels López, parer en què coincidim amb Joana-Maria Palou.

BIBLIOGRAFIA:

Vera Icon. Catàleg d'Exposició del Museu diocesà de München, München 1997, p. 97-99.
Gertrud SCHILLER, *Iconographie der christlichen Kunst*, v. II, Guetersloh 1983, p. 91-92.
E. KIRSCHBAUM, Wolgang BRAUNFELS, *Lexikon der christlichen Ikonographie*, v. III, Freiburg 1990, c. 496-498.

TOPÒNIMS DE CAIRE RELIGIÓS A INCA[1]

per Gabriel Pieras Salom

Des de sempre els topònims de caire religiós han estat, a Inca, certament rellevants. De totes maneres cal aclarir que són, i han estat més importants, els urbans que no els de la zona rústica. La religiositat popular es cuida prou bé de retolar els espais amb noms que li són simpàtics i agradables o, a la mateixa vegada, que en tenen certa necessitat d'ajuda, agraïment o devoció.

L'home va marcant el seu territori i ho fa amb noms de persones conegudes i apreciades, també amb noms que provenen de les cultures anteriors i van variant la seva grafia i el seu so i, en altres ocasions, per noms que fan referència als propietaris, als llogaters o a llurs oficis. La religió, en el nostre cas la catòlica, implantada per Jaume I i la seva gent, incloent-hi els religiosos que havien vengut des d'altres terres, oferia unes creences i aportava les seves grans devocions a Jesús, a la Verge Maria i als Sants.

D'aquesta manera, poc a poc, l'home va identificant la seva situació geogràfica i la va batiant amb noms que, de manera més o manco conscient, li cauen bé, el protegeixen, el situen dins la seva creença i tenen relació amb la riquesa cultural religiosa que l'envolta. Durant els primers anys després de la conquesta, podem llegir documents on se citen, naturalment de manera molt breu encara, la situació i l'espai geogràfic d'una persona determinada, d'un nom àrab o pre-romà. Coneixem, també, els topònims *"Darrera, just al costat o junt a l'església..."* i altres que encara avui conservam com *"En lo puig, en el camí, de santa Magdalena"*.

Dividiré aquest treball en dues parts concretes: Abans de la Primera Retolació i després d'aquesta. La reina Isabel II mana i ordena a 1860 que es retolin els carrers, carrerons, passatges, places, pujades, davallades, etc. A Inca aquest treball és costós. Es posen en feina l'any 1863 i es dóna la feina per acabada, rètols i números posats, l'any següent. El rètols seran escrits en llengua castellana i *"donde se conserve todavía el uso de algunos dialectos, se reduzcan todos los nombres de las calles a lengua castellana"*. El poble, tot i tenint ja els rètols posats, no oblida els noms antics.

Els noms més antics que tenen relació amb noms religiosos, d'abans de la citada Primera Reto-

La santa del nostre Puig té, des de antic, anomenada entre els inquers. Detall d'una imatge d'alabastre, restaurada enguany (catàleg nº 19). Mostra d'art del monestir de Sant Bartomeu.

[1] Tota la informació del present treball prové de l'obra *Primera Rotulació dels carrers d'Inca. Apunts Històrics.* Gabriel Pieras Salom. Edició del Consell Insular de Mallorca, Inca 1900.

Dos topònims d'Inca fan referència als àngels. Dues estatuetes gòtiques d'àngels adoradors (s. XVI). Monestir de Sant Bartomeu.

lació, són els següents: **Carrers**: *Del celler del Bisbe, de l'Hospital, de la Rectoria, Major de Sant Bartomeu, de Sant Domingo i Major de Sant Francesc.* **Llocs concrets**: *La creu d'en Costet, la creu d'en Jordà, la creu d'en Soler, la creu de n'Ozones, la creu de Pedra, la creu del camí de Sineu, la creu del Canonge, la creu Trencada, la Creu, darrera l'església parroquial, carreró de l'església, junt a l'església, davant el portal menor de l'església, junt a les Monges, junt a lo canonge Albertí, la posada de Lluc, vora lo monestir de sant Domingo, el coster de les Monges, darrera les Monges, la costa de les Monges, darrera Sant Francesc, de Mn. Simó Alzina,* entre altres mals de localitzar. **Zona rústica**: Can i cal Cristo, son Frare, can Missa, les monges del Resquell, can Rector, camí de Santa Magdalena i camí de Santa Margalida.

Quan a l'ajuntament es treballa la Primera Retolació tenen la idea de posar alguns noms de tema religiós a distints carrers. A més dels que varen posar, i que després citarem, cal recordar el noms que es varen proposar i no foren acceptats. Són els noms següents: *De l'apòstol, de sant Jeroni, del Miracle, del Profeta, de l'Escolà, de sant Joan i de sant Jaume.*

Ja treballant tot just haver acabada la feina de retolar els carrers, notam que, estant Inca dividida en quatre quarters, tres d'ells tenen nom religiós: el primer és "De las Monjas", el segon, "De santo Domingo" i el quart "De la Parroquia". A partir d'aquí aniré anotant els noms des de la Primera Retolació als nostres dies, fent al final una breu anàlisi.

He dividit els noms, de la zona urbana (carrers i places), de caire religiós amb els apartats següents:

1. **Noms bíblics, de l'Antic i Nou Testament**: *De l'Àngel (plaça de), dels Àngels, Betlem, de la Creu, de Crist Rei i de Jesús.*
2. **Càrrecs eclesiàstics**: *Del bisbe Cima, del bisbe Morro, del bisbe Llompart, del canonge Alzina, del canonge Payeras, del canonge Quetglas, del canonge Sebastià Garcías Palou, dels canonges Grau (en certes ocasions s'ha escrit Garau), del canonge Andreu Caimari, del cardenal Cisneros, de sant Pius X, de Pius XII, del rector Rayó, del rector Rubí i de l'Escolà** [2]
3. **Edificis i llocs**: *Església (Plaça de l')*, Fossaret*, Lluc (Avinguda de), i de la Rectoria**.
4. **Objectes religiosos**: *Campana, Orgue (placeta de l') i del Roser (també moltes vegades retolat del Rosari i del Rosario)*
5. **Clero regular**: *Cartoixà Jeroni Planes (abans fou franciscà descalç), del dominic Bernat Burdils, fra Antoni Reure, fra Antoni Torrens, fra Antoni de Villacastín, fra Juníper Serra, fra Marià Payeras, fra Miquel Colom (glorieta de), germà Benildo, P. Bartomeu Coc, P. Pere J. Cerdà i del P. Rafel Serra.*
6. **Clero secular**: *Mn. Antoni Maria Alcover, Mn. Costa i Llobera, Mn. Josep Barberí, Mn. Llorenç Riber, Mn. Bernat Salas, Mn. Joan Coli, de Mn. Salvador Galmés i Mn. Miquel Bisellach.*
7. **De la Verge Maria**: *Santa Maria la Major (plaça de), Mare-de-Déu de Gràcia, Verge de l'Esperança, Verge de Lluc (placeta de la) i Verge de Montserrat.*
8. **Sants i Santes**: *Sant Abdon, sant Alonso Rodríguez, sant Antoni, sant Bartomeu, sant Domingo (carrer i plaça), Sant Francesc, sant Joan Baptista de La Salle, sant Miquel, sant Pius X, sant Sebastià, sant Senén, sant Vicenç de Paül, santa Catalina Tomàs, Santa Magdalena i santa Teresa.*
9. **Altres sense classificar**: *De la Glòria, de la Virtut, de les Monges, del Paradís, de la Puresa, de Ramon Llull i de sor Clara Andreu.*

Des de la Primera Retolació fins els nostres dies no s'han llevat noms de caire religiós, ans al

[2] Aquests marcats amb * són noms que han desaparegut o canviat de nom

contrari, en tenim bastants més. Són de la primera època (del padró de 1866), els següents: *De la Rectoria* (avui Major), *Placeta de l'església* (avui de Santa Maria la Major), *de les Monges, de la Glòria, de sant Bartomeu, de sant Antoni, de sant Domingo, de l'Àngel, de sant Francesc, rector Rubí, de la Virtut, de Betlem, del Paradís, de la Verge, de Jesús, de la Campana, del Rosari, de l'orgue, dels Àngels i de la Creu.*

La revolució de 1868, "La Gloriosa", ja canvia alguns noms del carrerer. Igualment ho fa la Primera República, la regència de Maria Cristina, les Monarquies dels reis Alfons XII i Alfons XIII, la dictadura de Primo de Rivera, la Segona República, la dictadura Franquista i, a partir de la Democràcia, es posen noms religiosos novells i mai, però, en molta part de la Història, es lleva ni canvia cap d'aquests noms, si descomptam el carrer de La Rectoria, convertit a l'any 1900 en Major, celebrant el nom de santa Maria la Major.

Durant aquests darrers anys en podem anotar pocs d'aquests noms a la part forana o rústica (possessions, finques, llocs, etc), ja que per raons desconegudes no conservam massa topònims de caire religiós. A continuació aniré anotant els qui he trobat des del padró de 1572 als nostres dies: *Son Àngel, junt a la finca del sr. Canonge Albertí, la creu d'en Soler, la creu de Pedra, la Creu, el coster de les Monges, la creu d'en Costet, la creu d'en Jordà, la creu de les Monges, la creu del Canonge, son Frare, les Monges del Resquell , can Rector, el serral de les Monges, can Déu Bertranet, cas Cristo, can Déu, can Missa, ca sa Monja, son Frare, cal Cristo i can Jaume Déu.*

Mort de santa Catalina de Sena i la seva entrada a la glòria, de sant Domingo d'Inca, (vegeu p. 70), bella taula del s. XVI, ja exposada el 1992. Inca, d'antic, té el carrer de la Glòria. (Foto de Nadal Crespí Bestard).

CRITERI DE L'EXPOSICIÓ

Quan ens plantejàrem com distribuir el nombrós grup d'estàtues, pintures, brodats i relíquies amb iconografia santoral que ha generat i venerat la devoció dels inquers al llarg de la història, no era fàcil trobar un criteri artístic i pedagògic o catequètic alhora per dur a terme aquesta tasca. Era arriscat just triar el criteri cronològic: des d'Adam i Eva al sant més recent. Elegírem un criteri mixt que -al nostre parer- pot beneficiar el seguiment i la catequesi de l'exposició i copsar al mateix temps els moments i les fonts històriques de la devoció als sants que ha florit a Inca fins al dia d'avui.

Als **quatre primers capítols** o seccions, hem adoptat l'ordre cronològic. Abans de tot, hem començat pels **profetes de la primera Aliança** i pel sant que fa de pont entre l'antic i el nou Testament, Joan Baptista. Segueixen llavors els **àngels**, creats abans de l'home segons la narració bíblica, tanmateix presents en el camí del poble d'Israel, en la vida de Jesús i en la història de la comunitat cristiana a partir dels Apòstols. Llavors vénen els sants que formaren **la família de Jesús**. Per això hi hem inclòs una valuosa tela de la Puríssima, restaurada amb motiu d'aquesta exposició. Continuen la història de Jesús els seus **sants Apòstols**.

En els **capítols V, VI, VII i VIII**, s'exposen els sants, la devoció dels quals ha florit i arrelat a Inca a partir de quatre esglésies històriques. Pujam primer a **Santa Maria-Magdalena del Puig**. Davallam a **Sant Bartomeu**, església i monestir que hostatjà les monges jerònimes des de 1534, continuam per **Sant Francesc**, amb convent de framenors obert el 1325 i acabam a **Sant Domingo**, convent inaugurat el 1604 i parròquia des de 1962. Quatre focus històrics que oferiren i ofereixen la devoció dels "seus" sants als feels d'Inca.

El **capítol IX** recull els **sants de devoció popular** més arrelada a la nostra ciutat, sobretot des de l'antiga parròquia de Santa Maria la Major: els sants patrons Abdon i Senén, els protectors dels oficis i dels quefers, els advocats en les angúnies i malalties, els models en el seguiment del Senyor.

Finalment el **capítol desè** és dedicat **"als sants de la nostra terra"**: als canonitzats o beatificats de Mallorca i els venerats a Inca, amb devoció històrica i particular, models ben acostats de virtuts i santedat, fills cristianíssims d'Inca, que solien desfilar i sovint desfilen encara en el sermó del 30 de juliol. Clou aquest capítol, de forta inculturació diríem avui, amb la memòria i "devoció" a les **Ànimes del Purgatori**, els difunts de les nostres famílies segurament, pels quals tants de sufragis es feien, i es fan, a les nostres esglésies.

Catàleg de l'exposició

ELS SANTS A L'ART D'INCA

(segles XV - XX)

I

ELS SANTS PROFETES QUE PREPARAREN LA VINGUDA DE JESUCRIST

CONTEMPLACIÓ SOBRE ELS PROFETES

Pacient Senyor, savi en totes les savieses. Tant són tots vostres fets ordonats e acabats, que vós, Senyor, volguéreu denunciar per sants homes e per profetes lo vostre adveniment, abans que vós vos encarnàsseu en nostra dona santa Maria!

(B. Ramon Llull, *Llibre de contemplació en Déu*, 54, 4)

La història de la santedat, viva en l'Església de Déu de tots els temps, comença pel just Abel -o per Adam i Eva penedits del seu pecat en els orígens- i finirà en l'últim just que serà a la terra quan retornarà el Fill de Déu a establir el Regne de la santedat per sempre, en tot l'univers.

En la primera Aliança, que clarejà en Noè després del diluvi, que s'afermà en Abraham, pare de tots els creients, que fou promulgada per mediació de Moisès en el Sinaí, ratificada a David, el progenitor del Messies, restablerta després de l'exili i anunciada per Jeremies com aliança nova, inscrita en el cor dels feels, eterna (Jr 31, 31-34; 32, 40), l'oferta d'amistat de part de Déu als homes té per fi: *Sigueu sants, perquè jo, el Senyor, som sant!* (Lv 19, 2).

I prou que n'hi hagué de sants i santes en la història de l'Aliança primera, sobretot en el poble d'Israel, cridat a preparar els camins perquè arribàs el Messies, nascut de la tribu de Judà, de la casa i família de David, amb bressol a Betlem, manifestat a Israel vora el Jordà, el riu que havia estat l'entrada a la Terra promesa.

Els profetes anunciaren el qui havia de venir. Joan Baptista el mostrà ja present enmig del poble escollit. Ell és el mes gran de tots els profetes, en el llindar de la nova Aliança. La Paraula de Déu ens el presenta així: *Serà gran als ulls del Senyor i quedarà ple de l'Esperit Sant ja des de les entranyes de sa mare. Anirà davant el Senyor amb l'esperit i el poder d'Elies. Prepararà per al Senyor un poble ben disposat* (Lc 1, 15-17).

1. ANÒNIM
Els profetes Moisès, Isaïes, Jeremies i Daniel
Quatre taules de fusta pintada en blanc i negre
132 x 50 cm. cada una
Segle XX
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

Aquestes pintures en blanc i negre sobre posts retallades eren ornamentació freqüent de la "casa santa" del dijous sant, on es reservava el pa eucarístic per a la comunió del divendres sant. La "casa santa" intentava de reproduir, idealitzat, el sant Sepulcre del Senyor, la tomba de Jesucrist. La decoració era plena de referències a la Passió. Segons l'exegesi cristiana, inspirada en les paraules que digué Jesús després de ressuscitar d'entre els morts: *Els llibres de Moisès i els de tots els profetes* anunciaren que *el Messies havia de patir per entrar en la seva glòria* (Lc 24, 26-27). La litúrgia de Setmana Santa destaca sobretot les profecies dels llibres d'Isaïes i de Jeremies sobre la Passió del Messies.

2. ANÒNIM
Bacina de Sant Joanet
Talla de fusta policromada.
Plat de llautó
Talla de 15 x 9 x 6 cm.
Plat de 21 cm. de diàmetre
Segle XIX
Parròquia de Santa Maria la Major

És el darrer bací amb què l'obreria de Sant Joan a la parròquia recaptava almoines per al culte del sant Precursor. Aquest és afigurat com un infant, quan *creixia i s'enfortia en l'Esperit, i va viure al desert fins al dia que es manifestà a Israel* (Lc 1, 80). Segons la iconografia tradicional, juga amb un anyellet, com a preparant-se per anunciar l'*Anyell de Déu, que lleva el pecat del món* (Jn 1, 29.36).

Foto d'abans de la restauració.

3. ANÒNIM
Sant Joan Baptista al desert
Tremp sobre tela
55 x 84 cm.
Segle XVII
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

Representació clàssica del sant Precursor al desert on es preparà per mostrar el Messies al poble d'Israel.

La pintura respon a la descripció de Marc 1, 6: *Joan duia una roba de pèl de camell i portava una pell a la cintura; s'alimentava de llagosts i mel boscana.* A un monestir, la figura de Joan en el desert és contemplada com a inspirador i model de la fuita del món per viure sols per al Regne de Déu. Ha estat restaurat enguany, amb motiu d'aquesta exposició, pel taller de Maria del Mar Riera.

4. BERNABÉ DE AYALA (atribuït)
Degollació de sant Joan Baptista
Tremp sobre tela
Segle XVII
108 x 81 cm.
Can Ripoll

El martiri com a final de la vida de Joan, el Baptista, és narrat en els evangelis de Marc (6, 14-29) i de Mateu (14, 1-12). Ha inspirat moltíssims de pintors i d'artistes. Amb viu dramatisme, aquesta pintura, atribuïda a un deixeble de Zurbarán, Bernabé de Ayala (1639-1696), representa la degollació de Joan mentre la filla d'Herodies té preparada la plata per presentar el cap del profeta a sa mare.

5. ANÒNIM
Relíquia de sant Joan Baptista
Talla daurada i policromada
Segle XIX
63 x 30 x 19 cm.
Parròquia de Santa Maria la Major

És una de tantes relíquies que conserva la parròquia major d'Inca. En el segle XIX, fou col·locada a un reliquiari de fusta, obrat a imitació d'altres d'aquella època (cf. nº 66).

II

ELS ÀNGELS, SERVIDORS DE DÉU I AMICS NOSTRES

AGRAÏMENT PELS ÀNGELS, AJUDADORS NOSTRES

Sanctedat e gràcia e benignitat sia coneguda a vós, Senyor Déu, qui haveu dada tanta de virtut e tanta de benignitat als àngels, car per la gràcia e la bondat que haveu posada en ells, són amics nostres i són ajudadors nostres en nostres cuites e en nostres tribulacions.

(B. Ramon Llull, *Llibre de Contemplació en Déu*, 37, 22).

Les planes de la revelació bíblica ens presenten els àngels com a ministres de Déu, *herois poderosos* que compleixen la voluntat d'Aquell qui els envia a *complir les seves ordres, sempre a punt d'obeir els seus manaments: servidors del Senyor que executen els seus designis* (Salm 102, 20-21).

"Àngel" vol dir "missatger": a posta els àngels són enviats a anunciar noves de part de Déu, a guiar i a emparar el poble d'Israel, a protegir els servents del Senyor, com Tobies. En clarejar la nova Aliança, l'àngel Gabriel és enviat a anunciar el naixement de Joan Baptista (Lc 1, 8-20) i el naixement de Jesús, el Fill de Déu, a Maria (Lc 1, 26-38). Els àngels serveixen Jesús de Natzaret (Mt 4, 11; Jn 1, 51), el conforten en l'agonia (Lc 22, 43), anuncien la seva resurrecció (Mt 28, 2-7; Lc 24, 4-7); el Fill de l'Home vendrà acompanyat dels seus àngels a la fi del temps, ells congregaran la humanitat des dels quatre vents davant el Jutge de vius i de morts (Mt 24, 31; 25, 31; Mc 13, 27). En l'Apocalipsi, els àngels, amb els màrtirs i els altres justs, són els protagonistes del culte celestial, i són els missatgers de part de Déu a la humanitat (1, 4; 20; 4, 5...)

6. ANÒNIM
Àngels adoradors
Tremp sobre taula
Taula de la dreta: 196 x 23 cm.
Taula de l'esquerra: 197 x 22'5 cm.
Segle XV
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

Aquests dos fragments de retaule es varen trobar el 1999 com a posts reutilitzades per fer de bastiment a la tela de la Divina Generació, quan aquest quadre-retaule de 1719 era restaurat. Pertanyien a dos costats de la fornícula central, o de la figura principal d'un retaule; els àngels són en actitud d'adoració. Foren restaurats el 1999 en el taller de Josep M. Pardo.

7. ANÒNIM
Àngels assistents
Talles daurades i policromades
Talla de la dreta: 70 x 33 x 34 cm.
Talla de l'esquerra: 65 x 40 x 36 cm.
Segle XVIII
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

Aquestes dues figures varen ser realitzades per acompanyar alguna imatge, o simplement per decorar un retaule. Fins el 1998 eren a la part alta del retaule de La Sang. Ara escorten la imatge de la Puríssima del retaule major de Sant Bartomeu. Foren restaurades el dit any, juntament amb el retaule de la Passió o de La Sang, pel taller dirigit per Aurora Periane.

8. ANÒNIM
Angelets
Talles de fusta daurada i policromada
82 x 42 x 23 cm. cadascuna
Segle XVII
Parròquia de Sant Domingo d'Inca

Són dues talles que ara fan d'ornamentació al baptisteri d'aquesta església d'Inca i que provenen certament d'algun retaule barroc d'aquesta o d'una altra església, ara desmuntat. Els angelets són freqüentíssims als retaules des de l'edat mitjana i sobretot en el barroc.

9. TALLER DELS MATEU LÓPEZ (atribuït)
Crist de la Paciència, acompanyat dels tres arcàngels
Pintura a l'oli sobre tela
95 x 76 cm.
Finals del segle XVI
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

És un quadre que servia per a l'oració contemplativa de les monges. Presenta la figura de Jesús abans de la seva Passió quan, empresonat i acompanyat d'àngels, medita la fi que li espera, amb paciència, per acomplir les Escriptures. Fou una figura i devoció clàssiques en el Renaixement i en la Contrareforma. Aquesta pintura mostra un model arcaïtzant, acostat encara al gòtic. Ha esta restaurat enguany pel taller diocesà de Mallorca, amb el patrocini de l'empresa inquera Galletes Quely, S.A.

Foto de Carles Aymerich

10. ANÒNIM
Crist de la Paciència, envoltat d'àngels
Pintura a l'oli sobre tela
124 x 97 cm.
Segle XVIII
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

Representa el mateix tema que l'anterior, amb trets més evolucionats, en ple barroc. Ha estat restaurat enguany pel Servei de restauració de béns mobles de la Generalitat de Catalunya.

III

LA FAMÍLIA SANTA DE JESÚS

SANT JOSEP

Com cada any ben puntual,
amb vara de blanc florida,
aire mig solemnial
i mig penitencial,
i cara un poc compungida,

ulls baixos i acaladet,
com si tornàs de "fer els passos",
però ple de goig secret
de portar el Bon Jesuset
dins els amorosos braços,

ve **sant Josep**. Quin bell nom
té el dolcíssim patriarca!
Quin patró per a tothom
qui confia en ell; i com
mena a port segur la barca!

(Miquel Colom, TOR; febrer de 1959)

Jesús és el Fill de l'Altíssim, encarnat en les entranyes puríssimes de santa Maria, per obra de l'Esperit Sant. "Nasqué de Maria verge", com professa la fe catòlica i ortodoxa, i, com a fill de Maria tengué una parentela humana. Primerament Josep, "l'home just" (Mt 1, 19), és a dir sant, espòs de Maria i considerat pare legal de Jesús. Després, els avis, Joaquim i Anna, Joan Baptista, el cosí, i altres. Ens ho fan avinent les pintures de la Divina Generació que admiram a les nostres esglésies de Sant Bartomeu i de Sant Domingo. L'edat mitjana, tan devota de la santa Humanitat del Senyor, venerà amb afecte la mare i els altres parents de Jesús, segons la generació humana, i els reté culte popular que anà creixent el temps de la Contrareforma.

11. MIQUEL BESTARD (atribuït)
La Puríssima Concepció
Tremp damunt tela
75 x 60 cm.
Segle XVII
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

La pintura segueix el model de la *Tota pulchra*, que introduïren Vicent Macip i Joan de Joanes en el segle XVI i que aportà a Mallorca, i a Inca en concret, el taller dels Mateu López. En són mostra la taula central del retaule de Sant Bartomeu (ca. 1585-1590), restaurat i presentat enguany, i el retaule de la Puríssima, a Sant Francesc. La Puríssima, imatge ideal de bellesa i de la netedat en la ment del Creador, apareix en actitud orant i envoltada dels símbols bíblics característics: la lluna, escala del cel, ciutat, torre, xiprer, porta, font, lliri, rosa, espill, pou, hort, casa de Déu, vaixell (esquadra?)... Restaurat el 2000 pel taller de Josep M. Pardo, amb el patrocini de l'Ajuntament d'Inca.

12. ANÒNIM
Desposoris de Maria i Josep
Guadamassil
95 x 257 cm.
Segle XVI
Museu diocesà de Mallorca, procedent de Sant Bartomeu d'Inca

Al centre, és representada l'escena, contada pels evangelis apòcrifs, dels desposoris de Maria amb Josep, al qual li florí la vara, com a senyal de ser l'elegit per Déu, emblema clàssic de la seva iconografia; a cada costat apareix un sant màrtir diaca (probablement sant Esteve) i una santa no identificada. Amb probabilitat era del monestir de Sant Bartomeu i fou depositat al Museu diocesà, en temps del bisbe Campins, per una mediació del vicari general Mn. Antoni M. Alcover (1908). Tal volta aquest guadamassil, frontal d'altar, d'aquest grandària, és peça única a Mallorca.Ha estat restaurat el 2000 per Trinitat Genís i Abel, a Vic, amb una subvenció del Capítol Catedral de Mallorca.

13.ANÒNIM
Presentació de Jesús al temple per Maria i Josep
Pintura a l'oli sobre tela
162 x 118 cm.
Segle XVIII
Parròquia de Sant Domingo

La tela descriu el passatge de l'evangeli de Lluc (2, 22-38), quan al cap de quaranta dies del naixement, els pares de Jesús pujaren de Betlem al temple per la purificació de la mare (Lv 12, 1-8), la presentació del primogènit (Ex 13, 2.12.15) i l'ofrena d'un parell de tórtores o dos colomins (Lv 12,8), el rescat que, per l'infant, pagaven els pobres.

14. ANÒNIM
Sant Josep amb el nin Jesús
Talla de fusta daurada i policromada
mides
Segle XVII
Parròquia de Santa Maria la Major

És la representació clàssica del pare de Jesús segons la llei. La imatge porta al pit un reliquiari, consignat a la visita pastoral del bisbe Llorenç Despuig (1751), ha estat restaurada el 2001 per Maria-Isabel Rojas, amb una subvenció de la Fundació Alzina.

IV

ELS SANTS APÒSTOLS DEL SENYOR

GOIGS A SANT PERE APÒSTOL

Inca, de segles enrere,
a dar-vos culte es complau:
beneïu-nos, oh **sant Pere**,
puix del cel teniu la clau.

Confessau Jesús, el Mestre,
com Messies, Fill de Déu;
i a la mar la seva destra
us salvà de perill greu.
Que és d'amarga la plorera
després que el Mestre negau.

Del temple a la Bella Porta
un baldat vàreu guarir;
i amb ardor valenta i forta
confoneu el Sandrí;
àngel bo vos allibera
quan d'Herodes sou esclau.

Quan de Roma sortiu fora
trobau Crist portant la creu.
"Quo vadis? Preguntau d'hora.
"A morir com prou es veu".
Ja la creu és ben propera:
tot capgirat l'abraçau.

(Pere-Joan Llabrés, *Goigs a sant Pere Apòstol, que és venerat a la parròquia de Santa Maria la Major d'Inca,* 1990).

Els dotze que Jesús cridà perquè el seguissin i fossin predicadors de l'Evangeli (Mt 10; Mc 3, 13-19; Lc 6, 12-16), són els fonaments de l'Església (Ap 21, 14), que s'autoproclama: *una, santa, catòlica i apostòlica.* Els apòstols han gaudit d'una gran devoció en el poble feel. La iconografia tradicional d'Inca els ha enaltit gairebé tots: al capdavant, ha venerat sant Pere i sant Bartomeu, però també sant Joan i sant Jaume, sant Andreu i sant Mateu, sant Macià... Tots, fora de sant Tomàs -que també arribà tard, segons els apòcrifs-, envolten la dormició de Maria en el sepulcre de la Mare de Déu morta, del retaule de l'Assumpció de Gaspar Oms (1592-1593). (Vegeu p. 24).

BIBLIOTEQUES MUNICIPALS INCA

15. ANÒNIM
Relíquia de sant Pere apòstol
Talla de fusta platejada amb cércol de plata daurada
55'5 x 31 x 19 cm.
Segle XVIII
Parròquia de Santa Maria la Major

És inventariada en les visites pastorals dels bisbes Llorenç Despuig (1751) i Garrido de la Vega (1764): "Una reliquia de S. Pedro Apóstol con círculo de plata dorada... relicario de madera plateado a modo de florera". No té autèntica.

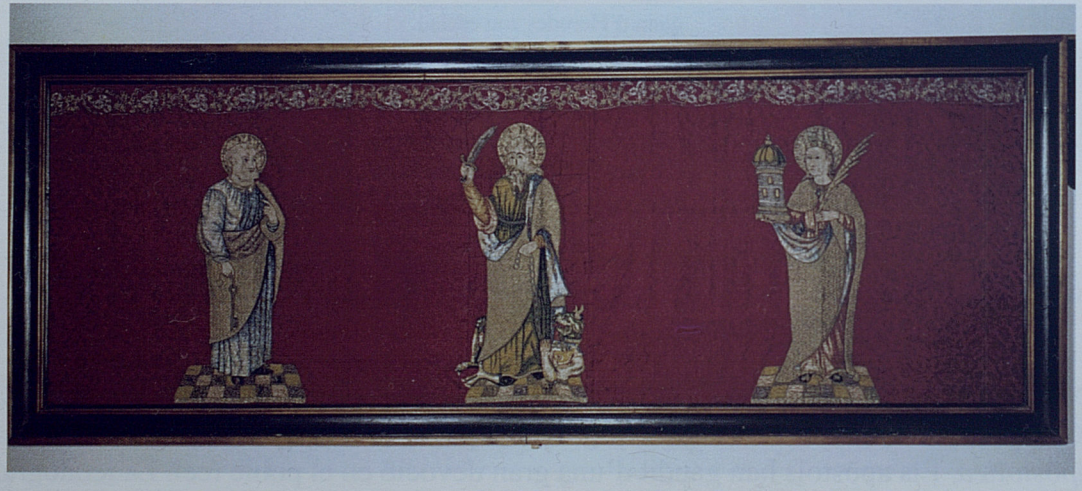

16. MATEU LÓPEZ (dibuix atribuït).
Palis d'altar amb sant Bartomeu, sant Pere i santa Bàrbara
Brodat amb fils de seda, or i argent, cosit damunt domàs
78 x 237 cm.
Finals del segle XVI
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

Les tres figures antigues han estat retallades i cosides a una tela de domàs vermell. Sabem que els Mateu López varen fer dibuixos per a brodadors. El dibuix d'aquestes tres figures és molt coherent amb la pintura d'aquests artistes que deixaren un bon grapat d'obres al monestir inquer. Fins a mitjan segle XX ha estat utilitzat com a palis de l'altar major de l'església de Sant Bartomeu, sobretot el 24 d'agost. Ara és col·locat a l'església davall el cor antic.

17. ANÒNIM
Bust de Sant Bartomeu amb reliquiari
Talla de fusta daurada i policromada
75 x 54 x 29 cm.
Segle XVIII
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

És un bust reliquiari clàssic. Al pit porta un cercle de llautó, tela i vidre com a reliquiari, però aquest és buit.

18. ANÒNIM
Sant Jaume apòstol
Pintura al tremp sobre tela
160 x 116 cm.
Segona meitat del segle XVII
Parròquia de Santa Maria la Major

El sant va vestit de pelegrí de Compostel·la, amb un ample capell; per mor d'aquesta peça, va ser elegit certament patró del gremi de capellers de la Part Forana amb seu a Inca. El dit col·legi va ser constituït el 1664 i segurament va ser decisiu en la construcció del retaule i imatge del seu patró. Ha estat restaurat el 2001 per salvar-lo d'un degradació irremeiable, per bé que havia estat restaurat el 1884, i perquè romangués com un altre testimoni de la puixança dels gremis inquers en segles passats. S'ha comptat amb el patronatge de l'empresa inquera Manufactures Ramis.

V

ELS SANTS VENERATS AL PUIG D'INCA

GOIGS A SANTA MARIA MAGDALENA

Oh bella santa, tan plena
de conhort pel pecador,
guiau-nos, oh Magdalena,
per la via de l'amor.

Al sepulcre, tota sola,
plorant heu perseverat;
i més prest vos aconsola
Jesucrist ressuscitat.
Als apòstols duis l'estrena
de la victòria major...

Des del trono que domina
la meravella dels cels,
vessau l'urna alabastrina
de les llàgrimes feels.
Brillau sobre el món serena,
oh estrella del pecador!

(Miquel Costa i Llobera, 1891. Aquests *Goigs* foren composts per a la titular del Puig d'Inca)

Dalt del puig de Santa Maria-Magdalena d'Inca, capella forana del segle XIII, estatge d'ermitans i monges i escola de gramàtica, s'hi ha congriat un dels focus de devoció per als inquers. Primerament, el culte de la "santa apostolessa", deixebla de Jesús, que seguí des de Galilea fins a Jerusalem, feel al peu de la creu, la primera -segons l'evangeli de Joan (20, 1-18)- que va veure el Ressucitat i fou enviada per aquest a transmetre als apòstols la Bona Nova de la resurrecció: apostolessa dels apòstols, doncs, amb tota veritat. Interpretacions posteriors la confongueren amb la dona pecadora de Lc 7, 36-50, o amb Maria de Betània (Lc 10, 38-42; Jn 11 i 12). En la devoció dalt el puig d'Inca a Maria Magdalena, s'entremesclaren aquestes identitats. Avui, en la capella restaurada el 1993, apareix Magdalena com a *miròfora*, la que el matí de Pasqua portà *myron,* ungüent, per ungir el cadàver de Jesús i el va veure ressuscitat.

Juntament amb santa Magdalena, dalt del puig d'Inca, s'hi ha venerat tradicionalment santa Bàrbara, la màrtir invocada contra els llamps i les tempestes. També els ermitans mallorquins de sant Pau i sant Antoni, presents a l'ermita del puig des de 1931 a 1985, han deixat la petjada de la devoció als seus sants models i patrons.

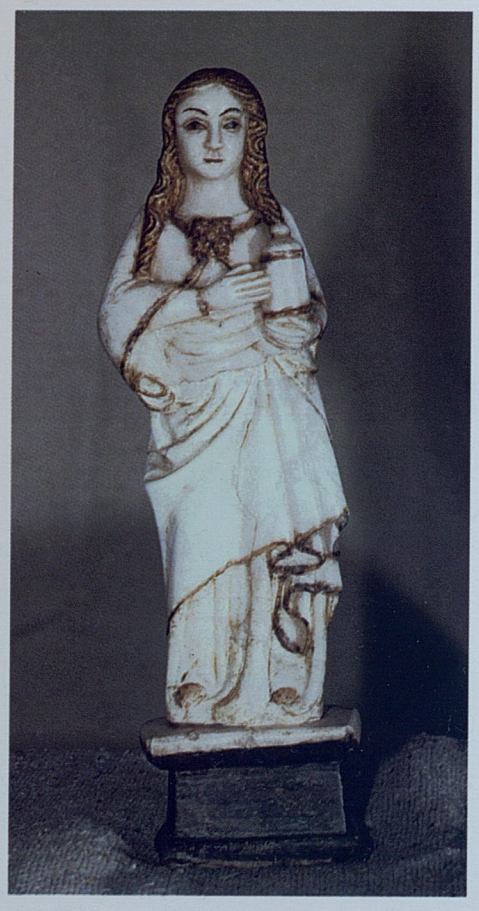

19. ANÒNIM
Santa Maria Magdalena
Talla en alabastre daurat i policromat
36 x 9'5 x 7 cm.
Segle XVI
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

Potser aquesta imatge, el 1534, va ser davallada a Sant Bartomeu per les jerònimes que s'havien establert al puig d'Inca feia quatre anys; no és probable, però, que fos la imatge principal de la capella que hauria quedat, així, expoliada. El cert és que les monges d'Inca veneraren tothora santa Magdalena, com ho demostren pintures de la seva col·lecció, entre elles la del número 21 d'aquest catàleg. La santa apostolessa és representada com a *miròfora.* Ha estat restaurada enguany, pel seu mal estat de conservació, per Maria-Isabel de Rojas, sota el patrocini de la fundació Alzina.

Foto abans de la restauració

20. ANÒNIM
Santa Maria Magdalena
Talla en fusta daurada i policromada
57 x 22 x 17'5 cm.
Segle XVIII
Església de Santa Maria-Magdalena del Puig d'Inca

És inventariada per les visites dels bisbes Llorenç Despuig (1751), Garrido de la Vega (1764) i Rubio Benedicto (1780). La primera escriu: "Una reliquia partícula de los huesos de santa Maria Magdalena presente en un relicario de plata ovalado y puesta en el pecho de una imagen de bulto de madera dorada que sirve para el oratorio del Puig de Inca". Tenia autèntica. És representada com a *miròfora*, porta amb sa mà esquerra, el vas d'ungüent. En mal estat de conservació, i havent perdut la relíquia sobre el pit, ha estat restaurada enguany per Maria-Isabel de Rojas.

21. ANÒNIM
Santa Maria Magdalena plorant devora el sepulcre buit
Tremp sobre tela
65 x 51 cm.
Segle XVII
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

Maria-Magdalena, sobre el fons de la ciutat de Jerusalem, idealitzada, i devora el sepulcre buit, s'exclama: *S'han enduit el meu Senyor!* (Jn 20, 13). És aquest certament un dels quadres, que les monges feren fer o que reberen en donació, per la seva devoció a la santa apostolessa del Puig d'Inca, o simplement com a model de seguiment i estimació envers el seu Mestre i Senyor. Ha estat restaurat el 2000 pel taller diocesà de restauració, amb el patrocini del Consell de Mallorca (Comissió de Cultura i Joventut).

22. ANÒNIM
"Noli me tangere": santa Maria Magdalena davant el Ressuscitat
Tremp sobre tela
110 x 92 cm.
Segle XVIII
Parròquia de Santa Maria la Major (a la rectoria)

És aquesta una representació clàssica dins la iconografia cristiana. Resseguim el cicle de les aparicions del Ressuscitat segons l'evangeli de Joan (20, 11-17). Maria, devora el sepulcre buit, en reconèixer la veu del Senyor que la crida pel seu nom, exclama: *Rabuni!* (Mestre). Ell li contesta: "*Noli me tangere! No em toquis, que encara no he pujat al meu Pare*".

23. ANÒNIM
Capelletes d'acapta per Santa Magdalena i Santa Bàrbara
Fusta tallada i policromada
30 x 21 x 4; 23 x 22 x 4 cm.
Segle XIX-XX
Parròquia de Santa Maria la Major

Són dues capelletes amb les imatges de les dues santes venerades conjuntament al Puig, que servien per recollir almoines pels carrers d'Inca i per altres indrets del terme o dels pobles veïns amb destinació al seu culte. Són obra d'artesania popular.

24. ANÒNIM
Santa Bàrbara
Pintura al tremp sobre tela
103 x 74 cm.
Segle XVIII
Can Ripoll

La santa màrtir oriental porta les seves insígnies distintives: la torre amb tres finestres, que ella féu obrir en honor de la Trinitat, l'espasa de la degollació i la palma del martiri. Era patrona menor de Mallorca, venerada a molts de puigs i esglésies, invocada contra les tempestes i els llamps.

25. BARTOMEU PAYERAS TORTELLA
Sant Pau, primer ermità
Pintura a l'oli sobre tela
149 x 92 cm.
1932
Església de Santa Maria-Magdalena del Puig d'Inca

Aquesta figura i la següent foren encarregades al pintor i fotògraf inquer Bartomeu Payeras Tortella (Inca 1870-Palma 1948) pels ermitans, que eren al Puig d'Inca des de l'any anterior i que pertanyien a la Congregació diocesana de Sant Pau i Sant Antoni. Ara queden com a testimoni de l'estada d'aquests religiosos, just devora l'entrada de l'església. Sant Pau, figurat també amb sant Antoni en la predel·la del retaule major de l'oratori, rep la visita del corb que, segons la biografia llegendària, cada dia li portava un pa, que compartí amb sant Antoni el dia que aquest el visità.

26. BARTOMEU PAYERAS TORTELLA
Sant Antoni abat
Pintura a l'oli sobre tela
149 x 92 cm.
1932
Església de Santa Maria-Magdalena del Puig d'Inca

27. ALEXANDRE I MARIA-ISABEL GAGO
Misteri de Betlem: Jesús, Maria i Josep
Terrissa policromada
Figura de Maria amb l'infant Jesús: 34 x 22 x 26 cm.
Figura de Sant Josep: 41 x 16 x 16 cm.
Bou: 19 x 17 x 34 cm.
Ase: 24 x 18 x 37 cm.
1999
Església de Santa-Maria Magdalena del Puig d'Inca

A les capelles de les seves ermites, solien instal·lar els ermitans un betlem. Així ho feren a Inca construint la cova a base d'estalactites i estalagmites de la cova de les rates-pinyades del Puig. El primer diumenge de l'any jubilar de 2000, 2 de gener, va ser beneït aquest nou "misteri", on els personatges vesten segons l'antiga usança de Mallorca.

VI

ELS SANTS VENERATS PER LES MONGES JERÒNIMES DE SANT BARTOMEU

EL LLEDONER DE LES MONGES TANCADES

Arbre que poses mallorquinitat
dins el silenci de la clastra antiga,
munt d'espessa verdor que l'ombra amiga
ofrenes al qui puja tot suat!

Avui, onze de juny, t'he contemplat,
lledoner esplèndid. Ton brancatge abriga
un bell redol. A mi, com a tu, em lliga
al vestust monestir fonda amistat.

A tu, de més enrere et ve. Ta soca
buida i torçuda, d'anys i anys evoca
vida d'asceta i muda oració.

Ai! si igualment ta excelsa saviesa
hagués jo assimilat i en ma vellesa
dins mi brostàs l'ascètica ufanor!

(Miquel Colom, TOR, juny de 1982)

La vida ascètica, l'oració silenciosa i la contemplació dels misteris del Senyor, participats per sa Mare i imitats pels sants, han marcat la història íntima i el ritme quotidià del monestir jerònim de Sant Bartomeu. En són deixa i testimoni el preciós llegat d'obres d'art sacre que ha tresorat, no com qui arreplega béns terrenals, sinó com qui malaveja fer-se ric als ulls de Déu (Lc 12, 21).

La devoció als sants va ser intensa, entranyable i constant en el monestir jerònim. Devoció singular pimerament a nostra Dona santa Maria i al sant apòstol, titular del monestir, venerat pels inquers des del segle XIII; segonament al pare i inspirador de la seva consagració monàstica, sant Jeroni, la vocació del qual va ser, per damunt de tot, la de ser ermità i monjo a Egipte, Síria i Betlem, on morí en el monestir bastit per la seva deixebla santa Paula. Altres devocions a sants apareixen també afigurades en les peces d'aquesta secció; esmentem especialment santa Cecília, patrona dels músics, que invocaven per complir bé el seu ofici de cada dia: el cant de la lloança, de nit i de dia, al seu diví Espòs.

28. MESTRE DE LES VERGES ROSSES
Adam i Eva
Terracotta policromada
14 x 7 x 4 cm.
Segle XIX
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

Inicia, cronològicament, la sèrie d'estatuetes que les monges, al cor, veneraven el dia de la seva festa. És una col·lecció preciosa que mostra ben a les clares com era, de constant, la devoció als sants per part de les jerònimes d'Inca. Trobam col·leccions similars a altres monestirs de Mallorca: a la Puríssima Concepció de les Caputxines, a Santa Clara, a Santa Elisabet de les jerònimes...

29. ANÒNIM
Sant Joaquim
Terracotta policromada
29 x 14 x 11 cm.
Segle XIX
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

30. ANÒNIM
Sant Josep
Terracotta policromada
38 x 12 x 9 cm.
Segle XIX
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

31. ANÒNIM
Sant Josep
Estàtua de vestir: fusta i roba brodada
42 x 19 x 16 cm.
Segle XIX
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

32. ANÒNIM
Sant Simeó
Estàtua de vestir: fusta i roba
38 x 23 x 17 cm.
Segle XIX
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

El personatge que, segons l'evangeli de Lluc (2, 25-35), anà al temple, guiat per l'Esperit Sant, el dia de la Presentació i profetitzà, tenint l'infant Jesús en braços, és afigurat, anacrònicament, com un sacerdot amb vestimenta litúrgica sacerdotal llatina; porta al cap com una espècie de mitra amb què sol ser representat el gran sacerdot del temple de Jerusalem a la iconografia cristiana.

33. ANÒNIM
Sant Pere apòstol
Estàtua de vestir: fusta i roba
32 x 23 x 21 cm.
Segle XIX
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

El Príncep dels Apòstols és representat com a papa segons el model que establí el barroc: revestit d'ornaments pontificals, amb capa pluvial, tiara, beneint i amb les claus a sa mà dreta. Segueix el model de l'estàtua de Sant Pere a la parròquia de Santa Maria la Major.

34. ANÒNIM
Sant Jaume
Terracotta policromada
32 x 15 x 11 cm.
Segle XIX
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

El sant apòstol és representat amb l'hàbit de pelegrí de Compostel·la.

35. ANÒNIM
Sant Sebastià
Terracotta policromada
21 x 8 x 8'5 cm.
Segle XIX
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

36. MESTRE DE LES VERGES ROSSES
Santa Bàrbara
Terracotta policromada
25 x 10 x 10 cm.
Segle XIX
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

37. ANÒNIM
Sant Jeroni
Terracotta policromada i paper pintat
17'5 x 17 x 17 cm.
Segle XIX
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

El sant és representat com a anacoreta en el desert siríac de Calcis. Es cobreix només amb la púrpura (anacrònica) de cardenal.

38. ANÒNIM
Sant Agustí
Terracotta policromada
33 x 16 x 11 cm.
Segle XIX
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

El sant monjo, bisbe i doctor de l'Església porta l'hàbit negre tradicional de l'Orde dels ermitans del seu nom, amb capa pluvial vermella a damunt, mitra també vermella i és en actitud d'escriure. En aprovar l'Orde jerònim, el 1373, el papa Gregori XI li donà la regla de Sant Agustí.

39. ANÒNIM
Sant Francesc d'Assís
Terracotta policromada
36 x 15 x 14'5 cm.
Segle XIX
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

40. ANÒNIM
Sant Domingo de Guzmán
Terracotta policromada
35 x 16 x 11 cm.
Segle XIX
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

41. MATEU LÓPEZ
Sant Jeroni entregant normes de vida monàstica a santa Paula i a les seves monges
Tremp sobre taula
73'5 x 80 cm.
ca. 1585-1590
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

És possible que aquesta pintura, conservada avui com a quadre, formàs part de la predel·la del retaule de la Puríssima dels Mateu López i estigués situat davall la taula de Sant Jeroni. Ha estat restaurat pel servei de restauració de la Generalitat de Catalunya el 2000 i presentat enguany per la festa de Sant Joan a la mostra permanent d'art del monestir de Sant Bartomeu.

Foto de Carles Aymerich.

42. ANÒNIM
Sant Jeroni
Talla de fusta daurada i policromada
55 x 33 x 21 cm.
Segle XVII
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

És un conjunt escultòric artesanal que té per centre el sant ermità en el desert de Calcis: porta els emblemes iconogràfics que el caracteritzen: el lleó, l'àngel tocant la trompeta del judici, la púrpura cardenalícia penjada a un arbre (com en el retaule de la Puríssima dels López). Aquesta figura era exposada al parlador antic el diumenge infraoctava del Corpus Christi, fins a la segona meitat del segle XX. Aquell dia tot el recorregut de la processó eucarística era decorat amb obres d'art del monestir, que la resta de l'any romanien dins la clausura. Aquest conjunt escultòric de Sant Jeroni era ornat i completat amb un brot del lledoner de la clastra, aferrat a una soca de l'arbre de la talla.

Fotografia abans de la restauració

43. ANÒNIM
Sant Jeroni
Tremp sobre tela
55 x 85 cm.
Segle XVII
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

Juntament amb sant Joan Baptista, al refetor, aquest quadre testimoniava davant les monges el model de la vida monàstica. Té la iconografia habitual del sant ermità, monjo i doctor, que ja hem vist a peces anteriors. Ha estat restaurat amb motiu d'aquesta exposició pel taller de Maria del Mar Riera.

44. ANÒNIM
Sant Jeroni
Guix daurat i policromat
27 x 23 cm.
Segle XIX
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

Es presenta aquí el quadre que s'ha conservat en millor estat de la sèrie que el monestir fabricava amb un motlo que encara es conserva (vegeu nº 51).

45. ANÒNIM
Santa Paula
Talla policromada i bacina de llautó
Talla: 20 x 6 x 5 cm.
Bacina: 21'5 cm. de diàmetre
Segle XIX
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

46. ANÒNIM
Santa Paula
Palis de seda brodada amb fils de seda, d'or i de plata
237 x 79 cm.
Segle XX
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

És un palis d'altar.

47. ANÒNIM
Santa Cecília tocant la guiterra
Pintura a l'oli sobre tela
71 x 96 cm.
Segle XVIII
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

La santa romana -amb una *Passio* vertaderament llegendària-, venerada a les catacumbes de Calixt i a la basílica del Trastevere, va ser aclamada com a patrona dels músics per una lectura fantasiosa de la primera antífona de vespres del seu ofici antic (tret de la *Passio*) que començava amb aquestes paraules: *Cantantibus organis, Caecilia Domino decantabat dicens...* D'aquí la representació de la santa tocant instruments com a model dels qui cantaven les lloances del Senyor. En aquest quadre, Cecília toca una guiterra barroca de fabricació probablement mallorquina. A devora, un orgue positiu. En els monestirs, organista i cantores complien un rol especial puix el cant de l'ofici diví era ocupació principal de les monges. D'aquí la devoció a la santa patrona dels músics. Aquesta tela ha estat restaurada el 2001 pel taller de Maria del Mar Riera, amb el patrocini del Consell de Mallorca (Comissió de Cultura i Joventut).

48. ANÒNIM
Santa Cecília tocant l'orgue
Pintura a l'oli sobre tela
148 x 111 cm.
Segle XVIII
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

La santa toca un orgue positiu, de tradició renaixentista. Damunt el trispol, un cornetto, una xeremia (precedent de l'òboe hispànic); darrere la cadira, una viola de gamba, o tal volta un violone, amb un arc.

49. ANÒNIM
Sant Carles Borromeu
Pintura a l'oli sobre tela
103 x 82 cm.
Segle XVIII
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

El sant arquebisbe i cardenal de Milà (1538-1584) va ser personatge decisiu en la reforma tridentina i pastor actiu i exemplar de la seva diòcesi. Sobretot arran de la seva canonització, el 1610, va suscitar una gran devoció en l'Església llatina, que aleshores era en la línia pastoral i reformadora del Concili de Trento. El sant apareix en una visió en què Maria Santíssima li mostra el seu fill Jesús. Ha estat restaurat el 2001 pel taller diocesà, sota el patrocini de l'Ajuntament d'Inca.

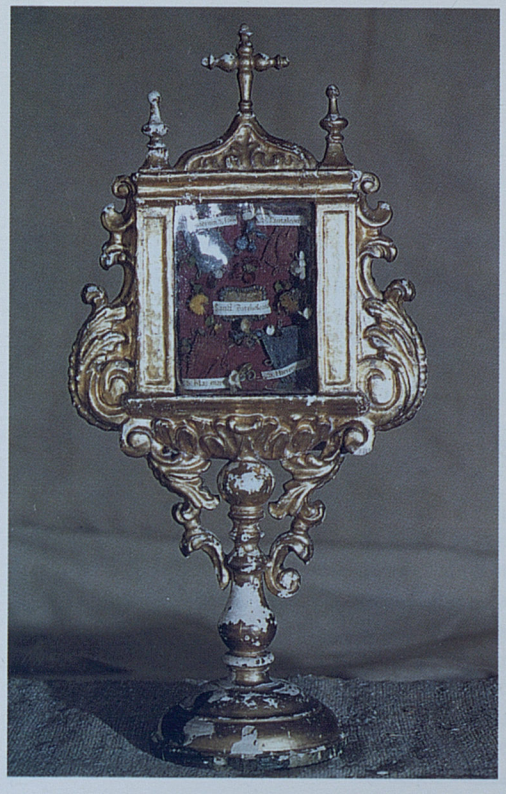

50. ANÒNIM
Reliquiari de sant Bartomeu, sant Jeroni, sant Blai, sant Torquat i sant Pantaleó
Talla de fusta daurada, amb vidre i domàs
51 x 25 x 14 cm.
Segle XIX
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

Aquest reliquiari múltiple conté relíquies, segons les inscripcions que porta, del titular del monestir, del titular de l'Orde, d'un dels dits "barons apostòlics", personatges llegendaris enviats per sant Pere a evangelitzar Hispània al s. I, i de sant Pantaleó, màrtir del segle IV a Nicomèdia.

51. ANÒNIMS
Motlos de fer imatges
Terrissa
Quadre de Sant Jeroni: 23 x 29 x 4 cm.
Quadre de la Maredeu: 25 x 21 x 4 cm.
Cama: 17 x 8 x 4 cm.
Braç i mà: 18 x 6 x 2 cm.
Segle XIX-XX

Aquests motlos de ceràmica servien per fer quadres (de la Maredeu, de Sant Jeroni), estatuetes, exvots de cames, braços... oferts a La Sang o a la "venerable" Sor Clara Andreu, i adorns per a l'església (probablement per a la decoració de 1918).

VII

ELS SANTS DE L'ORDE DE SANT FRANCESC

PREGÀRIA A SANT FRANCESC

Oh geni de l'amor! Serè passàreu
amb vol de serafí per vall d'espines,
vessant de vostres ulls tendresa humana,
fluint de vostra boca mel divina.
La terra que tocava vostra planta
brostada de flors pures romania;
bells idil·lis de cants i voladúries
els aucellets del cel per vós sabien.
Fins la llum tremolava de dolçura
en sentir vostra veu amorosida:
Estima Déu, oh germà sol! Cantava
dins l'himne universal d'alta harmonia.

(Miquel Duran, *Pregària a sant Francesc per la pau d'Europa,* 1915)

Des que el 1325 els Frares Menors plantaren a la vila d'Inca casa i oratori -eren 12 com els primers de la Porciúncula- brostà entre els nostres avantpassats l'admiració i la veneració per Francesc d'Assís i, més envant, pels sants que seguiren les seves petjades en pobresa, predicació evangèlica i reforma de l'Església: la germana Clara, fundadora del segon Orde franciscà per a monges, Antoni de Pàdua, Bonaventura, Bernadí de Sena, Pere d'Alcàntara... sense que hi mancàs la devoció al beat Ramon Llull, deixeble espiritual i terciari del "serafí" estigmatitzat.

52. ANÒNIM
Sant Francesc rebent els estigmes del Crucificat
Talla de fusta sense policromar
36'5 x 28 x 15 cm.
Segle XVII
Convent de Sant Francesc

És l'estatueta que estava, fins al 1975, dins la fornícula del portal d'entrada al convent dels framenors, i després dels terciaris regulars.

53. ANÒNIM
El jubileu de la Porciúncula
Tremp sobre tela
216 x 55 cm.
Segle XVIII
Església de Sant Francesc

La iconografia és tradicional dins l'Orde franciscà: és l'aparició de Jesucrist amb la Verge Maria a sant Francesc per atorgar-li el privilegi de la indulgència plenària per als qui visitassin l'església de Santa Maria dels Àngels entre l'u d'agost, festa de Sant Pere "ad vincula", i el següent dia 2, perquè es vessin lliures de les penes pels seus pecats; és l'origen del jubileu de la Porciúncula.

54. ANÒNIM
Estendard del Tercer Orde franciscà d'Inca
Seda brodada amb fils de seda, plata i or
127 x 115 cm.
1912
Sagristia de l'església de Sant Francesc

La figura central representa sant Francesc donant la benedicció a fra Lleó. Una fímbria porta la inscripció: *Benedicat vobis Dominus et custodiat vos.* La bandera és una prova de l'increment dels terciaris inquers tot d'una després d'haver arribat a Inca els franciscans del TOR (1910)

55. ANÒNIM
Sant Antoni de Pàdua amb el nin Jesús
Tremp sobre tela
73 x 64 cm.
Segle XVIII
Can Ripoll

Estampa clàssica, ja pintada per Murillo, del sant franciscà a qui s'apareix el nin Jesús, des de la seva glòria amb àngels.

56. ANÒNIM
Estendard de la Pia Unió eucarística infantil de sant Antoni de Pàdua
Seda brodada amb fis de seda, plata i or
123 x 115 cm.
Primera meitat del segle XX
Sagristia de l'església de Sant Francesc

De les moltes associacions i mostres de devoció dels feels inquers al sant taumaturg de Pàdua, ens ha arribat aquesta altra bandera de la "Pia Unió eucarística infantil".

55. BARTOMEU PAYERAS TORTELLA
Santa Clara d'Assís
Pintura a l'oli sobre tela
208 x 138 cm.
1916
Rectoria de la parròquia de Santa Maria la Major

Aquesta tela va ser pintada i beneïda el 1916 per a la capella de les Germanes Franciscanes, Filles de la Misericòrdia, que tengueren convent, col·legi i assistència als malalts a Inca de 1879 a 1981. Com era tradició en l'Orde franciscà de la Província mallorquina de la Puríssima Concepció, els framenors i les monges clarisses vestien de blau. Les Filles de la Misericòrdia, fundades a Pina el 1856, també adoptaren el color blau per al seu hàbit, com el que havien triat les Germanes franciscanes, fundades a Manacor per Sor Rosa Perera el 1740. L'hàbit que duu santa Clara (que porta l'emblema clàssic de la custòdia amb el Santíssim) en aquesta pintura de B. Payeras ens recorda el que portaven les "monges blaves" que, durant més d'un segle, foren presència franciscana a Inca.

58. ANÒNIM
Sant Bonaventura
Tremp sobre tela
135 x 99 cm.
Segle XVIII
Convent de Sant Francesc

El sant doctor franciscà, cardenal bisbe d'Albano, és pintat amb els hàbits de la seva dignitat, amb el color tradicional de l'Orde, amb llibre, signe dels seus ensenyaments i el Santcrist de la seva contemplació.

VIII

SANTS I SANTES DE DEVOCIÓ DOMINICANA

SANT DOMINGO

Sant Domingo de Guzman
desfila amb sa hermosa plèiade,
duent un lliri en sos dits
i sobre el front una estrella.

Ja abans de donar-lo a llum
en somni sa mare el veia
en figura de cadell
corrent amb una atxa encesa.

D'aqueix cadell als lladrucs,
la humanitat se desvetlla,
d'eixa antorxa la claror
és llum del cel per la terra.

(Jacint Verdaguer, poema en *Lo somni de sant Joan*, 1887)

Com a les grans viles i ciutats medievals, Inca gaudí de dos convents dels grans Ordes mendicants: Sant Francesc i Sant Domingo. Els frares Predicadors arribaren a Inca el 1604 i ja hi trobaren devocions que el seu Orde havia conrat ben arrelades a la parròquia: la Maredeu del Roser, la confraria del Nom de Jesús, sant Vicenç Ferrer. A la seva església -germana de la de Sant Bartomeu pel seu estil sobri del Renaixement en el XVII- hi feren reflorir aquestes devocions i en plantaren de noves, a mesura que l'Orde donava nous sants a l'Església catòlica. Vida de predicació, d'estudi, d'ensenyament era la que abraçaren a Inca els deixebles de sant Domingo, que varen deixar una petjada profunda en el cristianisme inquer, en el seu art i cultura.

59. ANÒNIM
Sant Domingo de Guzman
Tremp sobre tela
237 x 122 cm.
Segle XVII
Església parroquial de Sant Domingo

Era la tela central del retaule major de l'església; aquesta fou beneïda en la festa de sant Domingo (4 d'agost) de 1689. En la mateixa festa de 1906 va ser substituïda per l'estàtua que hi ha actualment i va ser retirada a la sagristia o a altres indrets; ara és a la segona capella de la part dita de l'evangeli. Presenta els signes iconogràfics tradicionals: "un lliri en sos dits i sobre el front una estrella", como cantà Mn. Verdaguer. Aquesta estrella, que era de plata, s'és perduda darrerement. També apareix el ca "amb una atxa encesa", i el llibre de l'estudi i de la predicació.

60. ANÒNIM
Sant Vicenç Ferrer
Tremp sobre tela
66 x 46 cm.
Segle XVII
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

És una *vera effigies* del sant predicador valencià que féu sermons a Inca el 1413; la seva devoció arrelà a la parròquia d'Inca primer i, a partir de 1604, en el convent i església de Sant Domingo. Aquest model iconogràfic ha estat molt repetit arreu: presideix el retaule que li és dedicat a l'església dominicana inquera, n'hi ha un a la trona de Santa Maria la Major. Duu en la fímbria el lema insistent dels seus sermons: *Temeu Déu i honorau-lo, perquè ve l'hora del seu judici* (Ap 14, 7).

61. ANÒNIM
Estigmatització de santa Catalina de Sena
Tremp sobre tela
150 x 102
Segle XVII
Església parroquial de Sant Domingo

La pintura representa, amb viu estil barroc, la transfixió de mans, peus i costat que experimentà la tercià-ria dominica el diumenge del Ram de 1375. La santa, doctora de l'Església i patrona d'Europa, assolí una gran devoció a Mallorca en el segle XVII, prova de la qual és la repetició de la seva imatge en diversos indrets de l'església dominicana inquera, mostrant di-versos episodis de la seva vida mística: a l'altar major, al retaule antic de Santa Rosa de Lima (ara, del Sagrat Cor), al del Nom de Jesús (ara del Pilar). El quadre exposat aquí és ara a l'entrada de la capella fonda del Roser.

62. ANÒNIM
Santa Agnès de Montepulciano
Tremp sobre tela
194 x 75
Segle XVII
Església parroquial de Sant Domingo

Prové del retaule antic de Santa Rosa de Lima, ara del Cor de Jesús. Reprodueix la iconografia habitual d'aquesta santa monja de l'Orde dels Predicadors: la visió del Nin Jesús que li dóna una creu petita. Sobre el vel monàstic, hi són impreses també diverses creuetes. La tela ara és exposada a un lateral de la ca-pella de la Mareded éu del Pilar.

63. ANÒNIM
Santa Teresa de Jesús entre Maria Santíssima i sant Josep
Tremp sobre tela
107 x 79 cm.
Segle XVIII
Església parroquial de Sant Domingo

La pintura és deutora de la visió que la santa mística tengué a l'església de Sant Tomàs, dels frares Predicadors d'Àvila (erradament la tela diu de Segòvia), el 1561, i que ella mateixa descriu en el *Libro de la vida*, cap. 33: "Estando en estos mesmos días, el de nuestra Señora de la Asunción, en un monesterio de la Orden del glorioso sant Domingo... Vínome un arrobamiento tan grande que casi me sacó de mí... Parecióme estando ansí que me vía vestir una ropa de mucha blancura y claridad... Vi a nuestra Señora hacia el lado derecho y a mi padre san Josef a el izquierdo, que me vestían aquella ropa... Parecíame haverme echado a el cuello un collar de oro muy hermoso, asida una cruz a él de mucho valor". Aquesta visió i, en general, la devoció a santa Teresa de Jesús resplendí en la iconografia de l'Orde dominicà, alguns frares del qual foren consellers de la santa reformadora del Carmel i doctora de l'Església.

64. ANÒNIM
Sant Jeroni
Talla de fusta daurada i plicromada
100 x 48 x 23 cm.
Segle XVIII
Església parroquial de Sant Domingo.

El doctor màxim en la interpretació de les Sagrades Escriptures, un dels més grans intel·lectuals de l'Església catòlica, va suscitar admiració i veneració en l'Orde dels Predicadors. N'és prova aquesta estàtua del sant monjo, que aquí és presentat amb la vestimenta cardenalícia, sostenint el "capel·lo" penjat del braç dret i amb el llibre dels seus escrits amb sa mà esquerra. La talla ha estat restaurada el 1999 per José-María Pardo, amb el patrocini del Consell de Mallorca (Comissió de Cultura).

IX

ELS SANTS DE MAJOR DEVOCIÓ POPULAR A INCA

GOIGS DELS SANTS PATRONS D'INCA
ABDON I SENÉN

Us venera el nostre poble
vora el Santcrist del suor,
i apar que amb vostre gest noble
li faceu guàrdia d'honor...

Dins un nimbament de glòria
mostrau belles palmes d'or
al poble que la memòria
vostra celebra de cor.
Palmes que inspiren valor
per seguir vostres petjades.

Sants Patrons, Inca confia
en vostre antic patronat.
Beneïu la pagesia
i la indústria en son esclat;
feis que la fe i l'amor
regnin sempre aquí enlairades.
Guardau les costums honrades,
herència de l'avior.

(*Miquel Duran Saurina*, 1909)

Sobretot al voltant de la parròquia de Santa Maria d'Inca va florir la devoció popular als sants i santes més estimats i invocats dels inquers. Com a models en el seguiment de Crist, en les angúnies vitals de la pelegrinació per aquest camí d'espines que ens mena cap al cel, en els quefers i oficis amb què ens guanyam el pa de cada dia, els sants, amics nostres i herois que trescaren antany les rutes humanes per arribar a la pàtria eterna on ens esperen, foren invocats dels nostres avantpassats i reben molts d'ells la nostra veneració encara ara i ens conviden cada any a celebrar la seva festa, amb "goig i festa a voler".

65. ANÒNIM
Sant Abdon i sant Senén
Tremp sobre tela
110 x 84 cm.
1599
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

La presentació iconogràfica dels sants patrons d'Inca respon a l'ambient renaixentista en què fou realitzat el quadre, a finals del segle XVI: són pintats com a dos prínceps del Renaixement, amb vestimenta que devien lluir nobles i cavallers a palaus i àmbits cortesans a l'Europa de finals del XVI. Tal iconografia depèn de la *Passio* llegendària del segle VI que fa d'Abdon i Senén "subreguli", virreis de Pèrsia. El quadre ha estat restaurat el 2000 per José-Maria Pardo amb el patrocini de l'Ajuntament d'Inca, presentat antany el 30 de juliol en l'ofici solemne a la parròquia major i exposat, el dia de Sant Joan d'enguany, en la mostra d'art permanent ampliada del monestir de Sant Bartomeu.

66. ANTONI LLABRÉS
Reliquiari dels sants Abdon i Senén
Talla de llauna i fusta i platejada
64 x 31 x 18 cm.
1823
Església parroquial de Santa Maria la Major

Les relíquies dels nostres sants patrons, trossets de la mà de sant Abdon i d'una costella de sant Senén, foren aconseguides el 1704 per la parròquia inquera, i foren estotjades en reliquiari de plata, encarregat el 1705 pels jurats de la vila a l'argenter Josep Fuster. La plata d'aquest reliquiari fou incautat pel govern espanyol el 1821. La parròquia encarregà el 1823 el reliquiari que cada any veneram en la festa patronal del 30 de juliol.

67. ANÒNIM
Dalmàtica i tunicel·la amb brodats de Sant Abdon i Sant Senén
Brodat amb fils d'or i de seda, sobre seda
Les dues figures ovalades: 21 x 14 cm.
Finals del segle XIX o principi del XX
Església parroquial de Santa Maria la Major

El tern blanc millor de la parròquia de Santa Maria la Major va ser brodat per encàrrec del rector Bernadí Font (1887-1914). Mentre la capa pluvial duu la imatge brodada de la titular, ja sense gonella sinó restaurada per la Societat arqueològica lul·liana el 1888. Els sants màrtirs imiten també les dues estàtues del retaule del Santcrist tallades el 1600.

68. ANÒNIM
Sant Sebastià
Talla de fusta policromada amb reliquiari ovalat de plata
42 x 12 x 6'5 cm.
Segle XVII
Església parroquial de Santa Maria la Major

El sant és representat nu i fermat a un arbre, amb les sagetes del martiri pel cos, d'acord amb la narració de la *Passio* llegendària (s. V), i la iconografia imperant a partir del Renaixement. Ha estat restaurat el 2001, per Maria-Isabel Rojas amb el patrocini de la Fundació Alzina.

69. ANÒNIM
Bacina de Sant Sebastià
Talla de fusta policromada i plat de llautó
17 x 7 x 5'30 cm.; plat de 23'5 cm. de diàmetre
Segle XVIII
Església parroquial de Santa Maria la Major

70. ANÒNIM
Reliquiari de Sant Blai
Talla de fusta daurada i policromada
61 x 22 x 17 cm.
Segle XVIII
Església parroquial de Santa Maria la Major

És una relíquia amb forma de braç i mà en actitud de beneir, forma usual en molts de reliquiaris, tal volta inspirada en la del braç de Sant Sebastià de la Seu de Mallorca (1540).

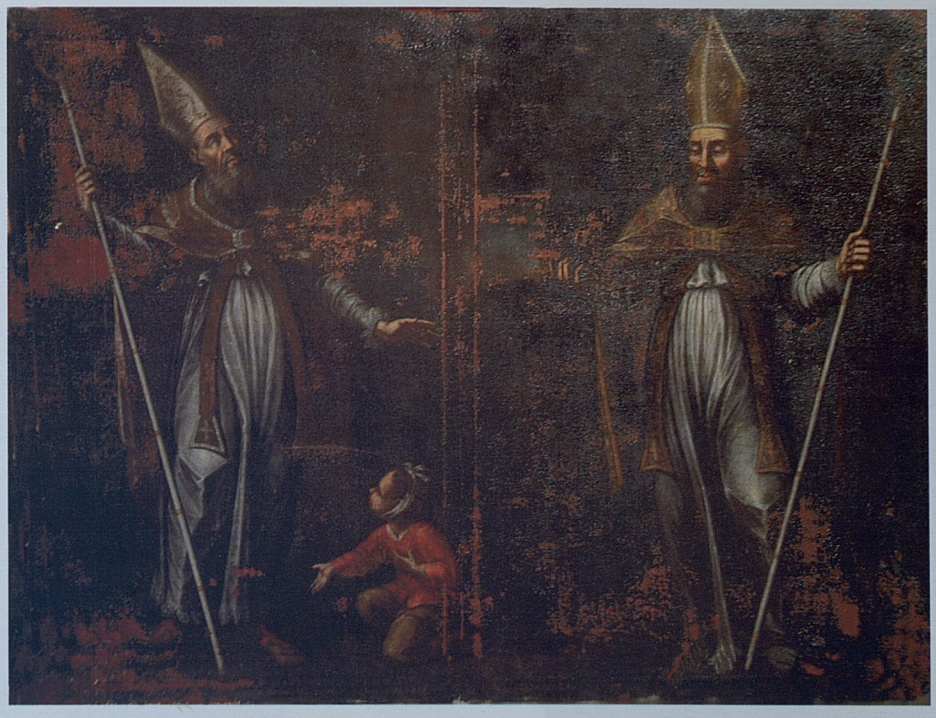

Foto durant la restauració.

71. ANÒNIM
Sant Llop i sant Libori
Tremp sobre tela
135 x 180 cm.
Segle XVII
Església parroquial de Santa Maria la Major

Aquesta tela representa els dos sants bisbes, amb ornaments pontificals i amb els signes iconogràfics de les seves advocacions: contra el mal de gargamella (sant Llop) i contra el càlculs renals (sant Libori). Ha estat restaurada el 2001 amb el patrocini del "Rotary Club d'Inca", i col·locada a la paret dreta de la capella de Sant Sebastià, de la parròquia major.

72. ANÒNIM
Santa Catalina d'Alexandria
Termp sobre tela
103 x 74 cm.
Segle XVIII
Can Ripoll

La devoció a la màrtir alexandrina (d'incerta veritat històrica) gaudí d'una gran devoció en la Cristiandat medieval arran de les croades. En el bateig, moltes nines mallorquines, santa Catalina Tomàs entre tantes altres, reberen el nom d'aquesta màrtir antiga. Inca, a Santa Maria la Major, a Sant Bartomeu i a Sant Domingo (en el quadre del prodigi de Soriano), venera aquesta santa que, amb la palma del martiri, porta la roda amb ganivets del seu suplici.

73. ANÒNIM
Santa Llucia
93 x 74 cm.
Segle XVIII
Can Ripoll

Inca venerà aquesta màrtir siciliana a l'oratori de l'Hospital; era la patrona dels sastres i calceters, que prou necessitaven una bona vista, de la qual -segurament pel seu nom derivat de *llum* en llatí, i per la llegenda del seu martiri- era advocada. Hi ha una imatge seva a l'àtic de la capella de les Ànimes a la parròquia de Santa Maria la Major.

74. ANDREU CARBONELL
Sant Antoni abat
Talla de fusta daurada i policromada, amb reliquiari ovalat de plata
50 x 24 x 15 cm.
1747
Església parroquial de Santa Maria la Major

L'estàtua fou realitzada per encàrrec de l'obreria. Porta, endemés de la relíquia al pit, els signes que l'identifiquen en la devoció popular: el bacle amb la campaneta i el porquet als peus, al·lusió als "porcs de sant Antoni" que engreixaven els frares d'aquest sant per al seu hospital i que eren alimentats amb el que, pels carrers, els donaven els ciutadans. El sant abat era el protector dels animals que ajudaven l'home en el treball i l'alimentaven amb la seva carn. El bisbe Llorenç Despuig esmenta la relíquia en la seva visita de 1751, i el 1764 el bisbe Garrido de la Vega la descriu situada en l'estàtua "de bulto" del sant. Aquesta imatge presideix d'antic les beneïdes el 17 de gener. La talla ha estat restaurada el 2001 per Maria-Isabel Rojas, amb el patrocini de la fundació Alzina.

75. ANÒNIM
Sant Antoni abat
Tremp sobre tela
263 x 120 cm.
ca. 1785
Església parroquial de Santa Maria la Major

És la tela que cobria la imatge titular del retaule, obrat per Josep Sastre i Rafel Torres, entre 1782 i 1786. La iconografia és la normal que hem descrit al nº anterior, amb l'afegitó del la flama de foc, signe de la gangrena anomenada "foc de sant Antoni" (causada per la ingestió de cereals en mal estat) que patien els asilats a l'hospital del Sant a Palma, i l'ermita en el desert, estatge del sant anacoreta. Ha estat restaurada el 1999 per José-María Pardo, amb el patrocini del Consell de Mallorca (Comissió de Cultura).

76. MIQUEL FERRAGUT
Reliquiari de Sant Antoni abat
Talla de fusta platejada i policromada
63 x 31 x 19 cm.
1895
Església parroquial de Santa Maria la Major

Va ser fet per aquest mestre fuster d'Inca, per encàrrec de l'obreria, a imitació del dels sants patrons Abdon i Senén.

77. ANÒNIM
Sant Eloi
Talla de fusta daurada i policromada
57'2 x 22'5 x 17 cm.
Segle XVI
Església de Sant Francesc

Era el patró del gremi dels ferrers d'Inca, juntament amb la Puríssima, venerat a Sant Francesc en la predel·la del retaule dedicat a aquest misteri de la Maredédéu. El sant és vestit d'ornaments pontificals i en actitud de beneir. Aquesta imatge ha estat restaurada enguany per Maria-Isabel de Rojas, amb el patrocini de la Fundació Alzina.

78. PERE-JOAN PINYA
Sant Bernat
Talla de fusta policromada
84 x 42 x 30 cm.
ca. 1640
Església parroquial de Santa Maria la Major

El sant abat de Claravall, dit el darrer dels Pares de l'Església, gaudí d'una gran devoció a Mallorca, difosa a partir de l'Orde del Temple -que participà en la conquista de 1229- i del monestir cistercenc de La Real. A la parròquia d'Inca tengué altar, obreria i confraria (dels teixidors de llana, el 1651), que solemnitzaven la seva festa. La talla, que vest l'ampla cogulla monàstica blanca i sosté el llibre i el bacle (malauradament mutilat no fa gaires anys), ha estat restaurada enguany per Maria-Isabel Rojas, amb el patrocini de la Fundació Alzina.

79. BARTOMEU PAYERAS TORTELLA
Sant Vicenç de Paül
Pintura a l'oli sobre tela
61 x 125 cm.
ca. 1900
Convent de Sant Francesc

El sant apòstol de la Caritat és el patró de les Germanes de la Caritat, que tengueren la primera casa a Felanitx el 1798. Gràcies a la inquera Sor Catalina Jaume i Cantallops, s'obrí una Casa de Caritat a part de l'antic convent de Sant Francesc devers 1866, la qual finí amb la mort de la fundadora el 1885. El 1893 les Germanes de Felanitx es feren càrrec del convent de la Caritat a Inca i tengueren, com oratori, l'església veïna de Sant Francesc. A les darreries del segle XIX o primeries del XX, aquestes Germanes de la Caritat encarregaren aquest quadre al pintor i fotògraf inquer, per col·locar-lo com a predel·la en el retaule de la Maredeu de l'Esperança. Desaparegut aquest retaule el 1934, la tela de Sant Vicenç passà al convent dels franciscans del TOR. El sant fundador de la Congregació de la Missió i de les Filles de la Caritat és representat amb un infant als braços i assistint un pobre, copiat certament d'un original francès.

80. ANÒNIM
Dos reliquiaris múltiples
Fusta de banús tallada amb adorns de plata cisellada
66 x 32 x 14'5 cm.
Segle XVII
Església parroquial de Santa Maria la Major

La primera visita pastoral que en fa inventari és la del bisbe Diego de Escolano (1659): "Dos reliquiaris ab guarnició de plata bons". També els esmenten els bisbes Cotoner (1673) i Pere d'Alagó (1686): "Dos reliquiaris de ebano guarnits de plata bons"; i llavors successivament les visites pastorals de La Portilla (1704), Esterripa (1713), Fernández Zapata (1725), Panyelles (1731 i 1740), Llorenç Despuig (1751)...
Els dos reliquiaris tenen cadascun 12 lòculs, els quals contenen una o diverses relíquies amb petites inscripcions en paper. Alguns lòculs han quedat buits per algun accident; i algunes inscripcions són il·legibles. Llegint els retolets de baix a dalt, la sèrie de relíquies corresponen als següents sants o elements sacres: A. Màrtirs companys de sant Maurici, santa Regina, Onze mil Verges, sant Hipòlit, de la cambra on morí santa Maria, sant Ladislau rei d'Hongria, sant Bonaventura, santa Maria Magdalena, santa Bàrbara, de la capa de sant Bernat, de la capa de Sant Carles Borromeu, dos ossets de sant Víctor, santa Valdepurgis, santa Marina, sant Maür, sant Tomàs d'Aquino; B. Santa Catalina, sant Gere.. (?), sant Félix, sant Ciríac, santa Cummera (?), sant Marc papa, sant Hermenegild, santa Cristina, sant Víctor (un altre cop), santa Valbirga, santa Úrsula, del mannà "que Christo dio" (sic) (en el desert als israelites!), sants Innocents, sant Abundi, santa Cecília, sant Llorenç, sant Joan Baptista, sant Simeó bisbe, sant Andreu. Amb aquests i amb els altres reliquiaris, devien anar relacionades les processons amb les relíquies que els llibres parroquials de Santa Maria la Major esmenten els anys 1703-1707.

X

ELS SANTS DE LA NOSTRA TERRA

GOIGS A SOR CLARA ANDREU

D'aquest poble que confia
d'allò que Crist en vós féu,
siau-nos per sempre guia,
llum d'amor, Sor Clara Andreu.

Ben petita decidíreu
solament Jesús seguir;
a set anys corrents sortíreu
de Ciutat al monestir,
i les portes vos obria,
a Inca, Sant Bartomeu.

Dona de seny, consellera,
plena de fe i caritat,
sacrificada infermera,
al proïsme feis costat.
Vostre zel tots acollia
i camins torçuts venceu.

Resistiu l'atac maligne
amb la força del Senyor;
quan vos mouen plet indigne,
bé el sofriu amb serenor.
Finiu vostra humana via
abraçada a l'aspra Creu.

(Pere-Joan Llabrés, *Goigs a la serventa de Déu Sor Clara Andreu i Malferit, monja jerònima al monestir de Sant Bartomeu d'Inca*, 1984).

La santedat ha fet estada a ca nostra. La santedat, al capdavall, consisteix a complir la voluntat del Pare del cel. El compliment d'aquesta voluntat és al nostre abast. No és al cel, on no podem pujar encara. No és a l'altra banda de la mar, que ens faci dir: "¿Qui és capaç de travessar-la per conèixer-la?". La santedat és al costat nostre, arran del camí que trescam per aquest món que passa. Les paraules de Déu que hem de complir, les tenim als llavis, les tenim al cor (cf. Dt 30, 11-14). La santedat ha florit a ca nostra, en tants de fills i filles de Déu que s'han esforçat per esser pobres, humils, nets de cor, pacificadors..., per veure en el proïsme que sofreix el rostre de Jesucrist (cf. Mt 5, 3-12; 25, 34-40). Inca ha venerat, amb culte públic o privat, segons els casos, els sants de la nostra terra, els sants de ca nostra -els fills il·lustres cristians de la nostra ciutat- i en ells ha trobat força i estímul per esser també, avui i aquí, l'Evangeli que umpl de llum i felicitat la vida humana.

Al final catalogam i feim esment de peces relacionades amb la devoció, com deien els avantpassats, a les "santes" ànimes del Purgatori. El record, el culte i els sufragis dels difunts són ben lligats a la fe i a la "comunió dels sants", que vivim els qui pelegrinam cap a la ciutat del cel.

81. ANÒNIM
Beat Ramon Llull amb la Mareded éu i l'infant Jesús
Tremp sobre tela
106 x 90 cm.
Segle XVII
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

Aquesta tela és inspirada en nombrosos gravats de l'època. Ve a ser la interpretació plàstica d'aquestes paraules del *Llibre d'amic e amat*, 14: *Portà nostra Dona son fill a l'amic per ço que li besàs son peu, e que escrivís en son libre les virtuts de nostra Dona.* El beat és acompanyat dels signes tradicionals: ploma i tinter, compàs, llibres amb figures del seu Art, l'"Ars Magna". Cal fer notar que el monestir de Sant Bartomeu va ser influït pel gran lul·lista Mn. Bartomeu Llull, que hi tenia dues nebodes monges. Consta que antigament, sota la porxada d'accés a l'església, hi havia pintures sobre la vida del beat. Aquesta tela ha estat restaurada el 2001, pel taller de Maria del Mar Riera, amb el patrocini de "Sa Nostra" (Obra social), i presentada en la mostra d'art permanent del monestir en la passada festa de Sant Joan.

82. ANÒNIM
Santa Catalina Tomàs
Tremp sobre tela
75 x 62 cm.
Segle XVII
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

Vol ser un retrat, certament ideal, però dels més bells, si no el millor, de la santa monja de Santa Magdalena de Ciutat, amb devoció popular molt estesa arran de la seva mort (1574) i singularment en els monestirs femenins de Palma i en aquest d'Inca. Sor Tomasa vesteix l'hàbit coral de canongessa agustina, amb el pa de sucre característic de la iconografia tomasiana, a sa mà dreta. Ha estat restaurat el 2000 per José-María Pardo, amb el patrocini de l'Ajuntament d'Inca i exposat, des del 24 de juny d'enguany, al refetor antic.

83. ANÒNIM
Santa Catalina Tomàs en la visió del pa de sucre del cel
Tremp sobre tela
85 x 64 cm.
Segle XVII
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

Sembla del mateix autor de la tela del número precedent. En aquesta pintura és representada la visió que tengué la santa la vigília de Nadal de 1572 quan, en la pregària, demanà un remei per la novícia que havia de cantar la Sibil·la aquella nit al cor i que estava escanyada. Del cel li davallà un pa de sucre per amorosir la gargamella de la cantora. En la tela apareixen també àngels del cel que coronen la monja valldemossina. L'obra ha estat restaurada el 2000, amb el patrocini de l'Ajuntament d'Inca, per José M. Pardo, i és exposada a l'antic refetor del monestir inquer, obert com a mostra d'art el proppassat 24 de juny.

84. ANÒNIM
Santa Catalina Tomàs
Talla de fusta daurada i policromada
127 x 65 x 68 cm.
Segle XVIII
Església parroquial de Sant Domingo

Probablement aquesta talla, amb la iconografia tomasiana clàssica: el pa de sucre i el lliri de la puresa (que ha perdut), va ser encarregada pels dominics arran de la beatificació de Sor Catalina Tomàs el 1792. Ha estat restaurada per José M. Pardo el 1999 amb una subvenció del Consell de Mallorca (Comissió de Cultura).

85. BALBINO EDO (?), còpia
Pare Bartomeu Coch
Tremp sobre tela
95 x 78 cm.
1884
Església parroquial de Santa Maria la Major

El P. Bartomeu Coch nasqué a Inca el 1526. A València entrà a la Companyia de Jesús. Va ser el segon rector de Monti-Sion i l'iniciador de l'església actual. Acollí el germà porter Alonso Rodríguez, arribat a Mallorca el 1571, i en fou el director espiritual. Va sobresortir pel ministeri de la predicació. Morí en gran fama de santedat, acrescuda per la manifestació del sant porter que digué que, quan el P. Coch morí (1587), ell va veure pujar la seva ànima cap al cel, com diu la inscripció del quadre exposat: "cui obeunti Fr. Alphonsus Rodríguez caeleste praemium largiendum conspexit". El seu retrat fou penjat a Cort i a l'ajuntament d'Inca. D'aquest deu ser la còpia que el 1884 encomanà, probablement al pintor Balbino Edo, l'ecònom Mn. Guillem Fiol, que tant es preocupà del patrimoni artístic i històric d'Inca. El P. Coch té un carrer dedicat a la nostra ciutat.

86. BALBINO EDO, còpia
Joan Salvador Abrines
Tremp sobre tela
111 x 94 cm.
1884
Església parroquial de Santa Maria la Major

Aquest retrat del canonge de la Seu mallorquina i inquisidor, mort el 2 de ener de 1594, a l'edat de 60 anys, com diu la inscripció en llatí, és còpia del retrat (segle XVII) que posseïa l'ajuntament , encarregada per l'ecònom Guillem Fiol. Joan Salvador Abrines, com escriu Mn. Josep Barberí a l'apèndix de la història d'Inca que afegí a la biografia de Sor Clara Andreu (1807, p. 49-53), té bressol disputat entre cinc poblacions de l'illa. Els inquers el diuen seu per mor d'aquest retrat penjat a les cases consistorials de la vila. Mestre en teologia, dirigí espiritualment durant 18 anys santa Catalina Tomàs, que tengué la visió de veure'l predicant assistit dels apòstols Pere i Pau (cosa que representa aquest quadre d'Inca), canonge de la Seu el 1570, un dels promotors de la vinguda dels jesuïtes a Mallorca. Morí en fama de sant, cosa que li valgué el títol popular de "venerable". És autor d'una biografia i de dos epitafis de Sor Tomasa i d'uns epigrames sobre la Passió.

87. ANÒNIM
Pare Rafel Serra
Tremp sobre tela
83 x 62 cm.
Segle XVIII
Església parroquial de Santa Maria la Major

Es presenta com la "Vere Efigies del P. Fr. Rafel Seree (*sic*). Morí a 16 de setembre 1620 de edat de 82 añs. Natural de Ynca". El 1558 entrà als franciscans Observants, que l'elegiren Provincial tres vegades. Mestre de teologia i filosofia, predicà vint Quaresmes a la Seu, fundà el convent de Sant Antoni d'Artà el 1581 i la Casa de la Pietat, "piscina espiritual" per a dones penedides el 1592. Admirat de tot el Regne, la ciutat li costejà un sepulcre sumptuós en la capella del beat Ramon Llull "nou" a l'església de Sant Francesc, amb un retrat seu que encara es pot veure, com també en té un a Cort. Es pensà a introduir el seu procés de beatificació. Se li dóna el nom de "venerable". Inca li dedicà un monument pel maig de 1921 davant l'església de Sant Francesc, amb motiu d'una gran pelegrinació de terciaris. Del monument només en queden, desgraciadament, algunes restes devora la porteria del convent. La pintura de la sagristia va ser restaurada el 1883, per iniciativa de Mn. Guillem Fiol, i enguany ha estat restaurada, amb el patrocini de "La Caixa".

88. BALBINO EDO (?), còpia
Pare Guillem Malferit i Llompart
Tremp sobre tela
95 x 78 cm.
1886
Església parroquial de Santa Maria la Major

El quadre duu aquesta inscripció: "Guillermo Malferit de grande virtud y dado a la oración de rara caridad muy austero consigo y muy benigno con todos vivió y murió a 17 mayo 1624 con opinión de santo. Consérvase su cuerpo con singular incorrupción y en el archivo se guarda una información de las grandes virtudes y milagros que obró Dios por su intercesión. Copiado del original siendo ecónomo D. Guillermo Fiol presbítero año 1886". El P. Guillem Malferit nasqué a Inca; era germà de la mare de Sor Clara Andreu i Malferit, estudià gramàtica al Puig de Santa Magdalena i el 1592, al convent dominicà de Palma, rebé l'hàbit dels Predicadors, de mans del seu oncle el P. Llorenç Malferit. Els capítols de l'Orde i els seus cronistes fan grans elogis de la seva santedat. Al voltant del seu sepulcre, en l'església ciutadana de Sant Domingo, florí tot d'una després de la seva mort, el culte popular; hi fou col·locat un retrat seu, del qual deu ser còpia la tela que presentam. El 1837, quan fou esbucat Sant Domingo, les seves despulles, amb les altres dels "venerables" dominics, foren traslladades a la Seu i el 1975 foren enterrades a la "capella dels fundadors" de l'església de Sant Vicenç Ferrer de Manacor.

89. ANÒNIM
Sor Clara Andreu i Malferit
Tremp sobre tela
71 x 59 cm.
Segle XVII
Monestir de monges jerònimes de Sant Bartomeu

De la nostra "venerable" de Sant Bartomeu, hi ha bastant iconografia, derivada de la mascareta de guix que el pintor N. Domenge féu damunt la cara de la religiosa el 26 de juny de 1628, dos dies després de la seva mort. A partir d'aquesta operació, es feren molts de retrats de la "venerable" monja d'Inca, per al monestir i per a la ciutat de Palma, que l'honora entre els seus personatges il·lustres. Hi ha també un retrat a la sagristia de Santa Maria la Major. La iconografia de Sor Clara, la presenta en actitud d'oració davant el Santcrist del seu altaret a la cel·la. Dels llavis, en aquest quadre, li surten aquestes paraules del Càntic dels Càntics (1, 13): *Fasciculus mirrae dilectus meus mihi inter ubera mea commorabit*. Bàrbara Andreu havia nascut a Ciutat, filla de mare inquera de la família dels Malferits, i fou batiada a Santa Eulàlia el 4 de desembre de 1596. Als set anys ja la dugueren a Sant Bartomeu d'Inca. El 8 de novembre de 1609 rebé el vel blanc de novícia, i féu la professió solemne el 17 de febrer de 1613. Adoptà el nom de Sor Clara. Fruí de gràcies místiques extraordinàries. Treballà per la santificació del proïsme i estimulà la reforma de la diòcesi, per la qual cosa hagué de sofrir persecució els darrers anys de la seva vida. Arran de la seva mort, esclatà la veneració popular, per la fama de les seves virtuts i miracles, a Inca i a Mallorca. Ja d'antic s'intentà obrir la causa de canonització, que fou iniciada el 24 de juny de 1984.

90. ANÒNIM
Ànimes del Purgatori
Pintures a l'oli sobre taula (posts)
Dues imatges: 78 x 54; 79 x 49 cm.
Segle XIX
Església parroquial de Santa Maria la Major

Flanquejaven, fins fa alguns anys, el Santcrist, a la fornícula central de la capella de les Ànimes de la parròquia major. Segueixen la iconografia corrent d'aquestes representacions: figures humanes (masculina i femenina) amb vestit blanc, enmig de les flames roents del foc del Purgatori.

91. ANÒNIM
Bacina amb ànima del Purgatori
Talla policromada i bacina de llautó
18 x 7 x 7 cm.; bacina de 22 cm. de diàmetre
Segle XIX
Església parroquial de Santa Maria la Major

És el platet o bací per acaptar per a sufragis dels difunts. El seu ús antany era freqüent a les misses. L'animeta enmig del platet de llautó és una figura femenina, vestida de blanc, envoltada de flames.

92. ANÒNIM
Rètol anunciant la indulgència plenària per les ànimes del Purgatori
Talla policromada
15 x 30 cm.
Segle XIX
Església parroquial de Santa Maria la Major

Retolet que es devia penjar a la capella de les Ànimes i que, a una cara, anunciava: *Vui se guaña indulgencia plenaria;* i a l'altra: *Vuy se treu Anima del Purgatori.* Tot molt concordant amb l'imaginari tradicional medieval i postridentí sobre la purificació dels difunts després de la mort abans d'entrar al Paradís.

BIBLIOTEQUES MUNICIPALS · INCA ·

ÍNDEX ONOMÀSTIC DE SANTS I BEATS D' "ELS SANTS A L'ART D'INCA"

Nota: Els números en tipus normal indiquen les pàgines en què es fa referència al sant o beat. Al final d'aquesta relació de pàgines, en negreta i entre parèntesi, hi van els números que tenen en el catàleg les peces dels sants que són exposades.

Abdon i Senén, pàgines 14, 15, 29-49, 53, 58, 63, 71, 76, 77, 79, 84, 86, 133, 134, 135.**(65, 66, 67)**
Abundi, 141. **(80)**
Adam, 86, 112. **(28)**
Agapit, 32.
Àgata, 58.
Agnès, 32.
Agnès de Montepulciano, beata, 70, 73, 131. **(62)**
Agustí d'Hipona, 54, 61, 62, 63, 117. **(38)**
Agustí d'Hongria, b., p. 69.
Alfons-Maria de Liguori, 73.
Alonso Rodríguez, 60, 84, 146.
Andreu, apòstol, 14, 65, 101, 141. **(80)**
Andreu Avellino, 56.
Àngels **(6, 7, 8, 9, 10)**
Anià, 23
Anna, 57, 60, 63, 97.
Antoni abat, 14, 16, 20, 21, 39, 51, 52, 53, 56, 64, 67, 72, 73, 84, 85, 105, 109, 138, 139. **(26, 74, 75, 76)**
Antoni de Pàdua, 20, 21, 54, 56, 66, 67, 68, 69, 73, 125, 127, 128, 147. **(55, 56)**
Apol·lònia, 22, 27, 51, 53.

Bàrbara, 53, 55, 64, 66, 71, 76, 79, 102, 105, 108, 116, 141. **(16, 23, 24, 36)**
Bartomeu, 13, 14, 23, 40, 53, 55, 60, 61, 65, 69, 71, 73, 74, 78, 81, 83, 84, 85, 86, 90, 91, 94-98, 102, 103, 106, 107, 111, 112-123, 129, 130, 134, 137, 143-145, 148. **(16, 17, 50)**
Benet de Núrsia, 61.
Benet de Palerm, 68.
Bernadí de Sena, 65, 67, 68, 125.
Bernardeta, 56.
Bernat, 14, 22, 23, 24, 27, 51, 52, 53, 62, 73, 140, 141. **(78, 80)**
Blai, 14, 17, 18, 27, 51, 52, 53, 59, 75-77, 79,123,136. **(50, 70)**
Bonaventura, 60, 64, 66-69, 125, 128, 141. **(58, 80)**
Bru, 55.

Camil de Lelis, 58.
Carles Borromeu, 122, 141. **(49, 80)**
Catalina d'Alexandria, 47, 53, 59, 60, 62, 73, 137, 141. **(72, 80)**
Catalina de Rizzi, 54.
Catalina de Sena, 70, 72, 73, 85, 131. **(61)**
Catalina Tomàs, 56, 59, 60, 66, 70, 72, 73, 84,137, 144, 145, 146. **(82, 83, 84)**
Cecília, 60, 76, 78, 121, 122, 141. **(47, 48, 80)**
Ciríac, 141. **(80)**
Clara, 54, 62, 63, 68, 69, 112, 125, 128. **(57)**
Coloma, 13.
Coronats (quatre sants màrtirs), 24, 25.
Cosme i Damià, 25, 52, 72.
Crispí i Crispinià, 23, 66.
Cristina, 141. **(80)**
Cristòfol, 14, 25, 52, 53, 71, 72.

Damià (vegeu Cosme i Damià)
Daniel, 90. **(1)**
David, 60.
Domingo, 20, 23, 27, 43, 44, 53-55, 57, 58, 60, 66, 69, 70-74, 76, 84-86, 97, 118, 126, 129, 130-132, 137, 145, 147. **(40, 59)**

Egidi (vegeu Gil)
Elies, 58
Elm (vegeu Pere González)
Elisabet d'Hongria, 60, 61, 67, 69, 112.
Elisabet, mare de Joan Baptista, 60, 66.
Eloi, 24, 25, 66, 74, 139 **(77)**
Erasme, 73.
Escolàstica, 60, 61.
Estefania de Quinzani, b., 73.
Esteve, 14, 98. **(12)**
Eufràsia, 62.
Eulàlia, 14, 24, 66.
Eustoqui, 61.
Eva, 86, 112. **(28)**

Felicíssim, 32.
Felip Neri, 73.
Fèlix, 141. **(80)**
Francesc d'Assís, 14, 21, 22-24, 54, 55, 58, 60, 62, 64, 65-69, 73, 84-86, 98, 117, 125, 127-129, 139, 140, 147. **(39, 52, 53, 54)**
Francesc de Borja, 55.
Francesc de Pàola, 73.
Francesc Xavier, 73, 77, 78.
Francinaina de Sencelles, b., 57, 74.

Gabriel, 55, 57, 67, 81. **(9)**
Galderic, 37.
Gemma Galgani, 70.
Gertrudis, 71.
Gil, 17, 18, 27, 59, 76, 79.
Gregori el Gran, 29, 30, 56, 59, 60, 70.
Gregori VII, 13.
Guillem d'Aquitània, 58.

Hermenegild, 141.
Hipòlit, 141.
Ignasi de Loiola, 51, 73.
Innocents, sants, 141. **(80)**
Isabel (vegeu Elisabet)
Isaïes, 90. **(1)**
Isidre, 39, 47.

Jacint de Polònia, 70.
Jaume, apòstol, 14-16, 26, 51, 52, 56, 70, 101, 103, 115. (**18, 34**)
Jeremies, 90. (**1**)
Jeroni, 17, 54, 59, 61, 62, 63, 73, 111, 116, 118, 119, 120, 123, 132. (**37, 41, 42, 43, 44, 50, 64**)
Joana d'Arc, 69.
Joana d'Aza, b., 72.
Joan Baptista, 14-16, 22, 23, 26, 37, 38, 51-53, 55, 57, 58, 60, 61, 72, 86, 89, 91-93, 97, 118, 141, 144. (**2, 3, 4, 5**)
Joan Baptista de La Salle, 84.
Joan d'Àvila, 68.
Joan de Capestrano, 67.
Joan de Colònia, 68, 70.
Joan de Ortega, 61.
Joan evangelista, 22, 23, 58, 60, 72, 101.
Joan XXIII, b., 64.
Joaquim, 57, 60, 63, 97, 112. (**29**)
Josep, 17, 24, 51, 53, 54, 57, 60, 64, 67, 71, 73, 74, 76, 77, 97-99, 110, 113. (**12, 13, 14, 27, 30, 31, 63**)
Josep de Calassanç, 73.
Judes, 14.
Julià, 14, 33.

Ladislau, 141. (**80**)
Libori, 56, 137. (**71**)
Llop, 56, 137 (**71**)
Llorenç, màrtir, 14, 23, 56, 66, 141. (**80**)
Lluc, 60.
Llucia, 14, 25, 53, 54, 58, 138. (**73**)
Lluís Beltran, 69.
Lluís de França, 67, 69.
Lluís de Tolosa, 67.
Lluís Gonçaga, 56.

Macià, 23, 66, 101.
Magí, 69.
Marc, evangelista, 23, 31, 32, 34, 60, 62, 66.
Marc, papa, 141. (**80**)
Marçal, 18, 19, 20, 56.
Margalida d'Antioquia, màrtir, 14, 25, 51, 53, 59.
Margalida de Cortona, 68, 69.
Margalida d'Hongria, 70.
Margalida de Savoia, b., 72.
Margalida-Maria d'Alacoque, 59, 60.
Maria, Mare de Déu, *passim.* (**11, 12, 13, 27, 53, 63**)
Maria de Betània, 64, 105.
Maria-Magdalena, 14, 23, 41, 51, 53, 55, 63, 64, 73, 74, 76-79, 83, 84, 86, 105-110, 141. (**19, 20, 21, 22, 23, 80**)
Marina, 141. (**80**)
Marta, 64.
Martí de Porres, 72.
Martí de Tours, 35, 38.
Màrtirs de Gorkum, 68, 70.
Mateu, 60, 71, 101.
Maür, 141. (**80**)
Maurici, 141. (**80**)
Medard, 33.
Mílix, 31.
Miquel, 14, 16, 20, 48, 51-53, 55, 58, 73, 81, 84. (**9**)
Moisès, 90. (**1**)

Nicolau de Bari, 14, 53, 73.
Nicolau de Tolentino, 56.
Novici, el sant, 71.

Onofre, 62.
Onze mil verges, 141. (**80**)

Pancraç, 67.
Pantaleó, 123. (**50**)
Pasqual Bailon, 67, 69.
Pau, apòstol, 16, 34, 39, 54, 58, 60.
Pau, primer ermità, 56, 60, 64, 105, 109. (**25**)
Paula, 60, 61, 63, 64, 78, 111, 118, 120, 121. (**41, 45, 46**)
Pere, apòstol, 14-16, 26, 33, 34, 39, 47, 51, 53, 56, 59, 60, 63, 74, 76-78, 101, 102, 114, 126. (**15, 16, 33**)
Pere d'Alcàntara, 54, 68, 69, 73, 125.
Pere Regalat, 67.
Pere de Verona, 66.
Pere González, b. (Sant Elm), 73.
Petronil·la (Peronella), 62.
Pius V, 32, 71.
Pius IX, b., 56.
Pius X, 84.
Ponç, 39.

Rafel, 57, 81. (**9**)
Ramon Llull, b., 15, 54, 56, 60, 65, 67, 84, 89, 93, 125, 144. (**81**)
Regina, 141. (**80**)
Restitut, 32.
Roc, 18, 19, 20, 56, 72.
Rosa de Lima, 54, 70, 72, 73, 131.
Rosa de Viterbo, 68.

Sebastià, 16-20, 22, 48, 51-53, 56, 73, 76, 77, 84, 115, 135, 136. (**35, 68, 69**)
Silvestre, 13.
Simeó, bisbe, 141. (**80**)
Simeó, profeta, 114. (**32**)
Simó, 14.

Teresa de l'Infant Jesús, 67, 69.
Teresa de Jesús, 56, 58, 60, 68, 72, 74, 84, 132. (**63**)
Tomàs, apòstol, 101.
Tomàs d'Aquino, 54, 70, 72, 141. (**80**)
Tomàs de Canterbury, 75.
Tomàs de Villanueva, 56.
Torquat, 123. (**50**)

Úrsula, 141. (**80**)

Valbirga, 141. (**80**)
Valdepurgis, 141. (**80**)
Vicenç, màrtir, 31, 39, 66.
Vicenç de Paül, 51, 53, 58, 84, 140. (**79**)
Vicenç Ferrer, 48, 51, 53, 54, 58, 60, 69-71, 75, 129, 130, 147. (**60**)
Víctor, 141. (**80**)

Zacaries, 60.

NF- 16226

AQUEST CATÀLEG
DE LA III EXPOSICIÓ D'ART SACRE INQUER
"ELS SANTS A L'ART D'INCA"
S'ACABÀ D'ESTAMPAR ALS OBRADORS
DE GRÀFIQUES MALLORCA
EL 18 D'OCTUBRE DE 2001
FESTA DE SANT LLUC
EL SANT EVANGELISTA
QUE OBRI LES FIRES D'INCA